

SIMION RETEGAN

SATUL
ROMÂNESC
DIN
TRANSILVANIA,
CTITOR DE
ȘCOALĂ
(1850-1867)

HISTORICA

Simion Retegan
Satul românesc din Transilvania
ctitor de școală
1850-1867

Colecția **Historica** este coordonată de **Simion Retegan**

Coperta colecției de **Octavian Bour**

Editura Echinox
c.p. 80; Of. 1
3400 Cluj

© Toate drepturile rezervate **Editurii Echinox**

Biblioteca Institutului de Istorie Cluj
Serie nouă. Nr. 1.

Simion Retegan

**Satul românesc din Transilvania,
ctitor de școală, 1850-1867**

Editura Echinox
Cluj, 1994.

**Lucrare finanțată de
Fundația Soros pentru o Societate Deschisă
Filiala Cluj**

ISBN 973-9114-33-4

Apărut: 1994. Bun de tipar 25 aprilie 1994

Format 70x100/16 Coli de tipar 17

Culegerea și tipărirea executată de

Casa de Editură și Tipografia GLORIA Cluj.

STUDIU INTRODUCŢIV

Societatea românească şi şcoala după revoluţia de la 1848

Mijlocul veacului al XIX-lea, perioada scurtă cuprinsă între revoluţia de la 1848 şi încheierea pactului dualist în 1867, aduce în viaţa societăţii româneşti din Transilvania prefaceri care conturează laolaltă imaginea unui adevărat salt. În mai puţin de două decenii asistăm, ca urmare a revoluţiei, la eliberarea socială a mării mase iobăgeşti, la abolirea vechii discriminări politice a naţiunii majoritare, prin recunoaşterea în 1863 a unui statut de egalitate cu fostele naţiuni privilegiate, la obţinerea autonomiei religioase, prin înfiinţarea Mitropoliei greco-catolice în 1853 şi a celei ortodoxe în 1864, la extinderea şi consolidarea instituţiilor de cultură, la înjghebarea unui păienjăniş de fundaţiuni şi fonduri băneşti publice româneşti, la sporirea rapidă a rîndurilor păturii culte. Străbatem, într-adevăr, epoca în care societatea românească transilvăneană, acea lume patriarhală de ţărani şi preoţi despre care vorbeşte adesea Nicolae Iorga, capătă o mai mare mobilitate, porneşte pe calea unei mai accelerate diversificări.

La prăbuşirea sistemului feudal românii transilvăneni nu aveau, într-adevăr nici o aristocraţie bogată şi cultă, cum era nobilimea maghiară, cum era, parţial cel puţin, boierimea de dincolo de Carpaţi, nici o burghezie puternică, cu vechi tradiţii ale vieţii urbane, antrenată în industrie, în comerţ, în credit, aşa cum era patriciatul săsesc sau burghezia oraşelor din Boemia. Purtătorii lor de cuvânt în viaţa publică sînt, la fel ca şi în trecut, oamenii cu carte, intelectualii, care se ridică deasupra masei compacte ţărăneşti, trăiesc în mijlocul său sau în directă legătură cu ea. Ei sînt, cum spune Bariţiu, fermentul, drojdia care face să dospescă aluatul dens al unei societăţi ţărăneşti pe care revoluţia o va instala în prim planul istoriei Transilvaniei.

Ceea ce aduce nou mijlocul veacului al XIX-lea este o creştere foarte masivă a contingentului acestei intelectualităţi, a acestei "inteligenţa", pînă la o dublare sau chiar o triplare a sa, în răstimp de numai un deceniu.¹ În sate, categoriei vechi a preoţilor, a căror instrucţie şcolară devine treptat ceva mai bună, li se alătură învăţătorii şi notarii, în oraşe şi ţirguri saltă dintr-o dată numărul funcţionarilor români de stat, al profesorilor, al clericilor de rang superior, al liber profesioniştilor. Dedesubtul lor creşte numărul populaţiei urbane româneşti — 50.000 în 1838, 80.000 în 1869² — care, constituită în parohii proprii, achiziţionează terenuri, edifică case, înalţă biserici, este pe punctul de a funda bănci, dă primele semne ale unei vieţi colective mai elevate. Expoziţia Astrei de la Braşov din 1862, spectacolele de teatru ale trupelor din Bucureşti, în oraşele Transilvaniei, concertul românesc de la Cluj din 1867, stîrnesc toate o adevărată consternare în mijlocul unui public obişnuit să-i vadă pe români ca o masă amorfă de ţărani neştiutori şi umili, a căror privire nu răzbătea, în concepţia tradiţională, mai departe de hotarul satului lor, a căror înţelegere nu depăşea problemele unei foarte precare existenţe materiale.

Paralel cu creşterea potenţialului numeric al intelectualităţii româneşti, cresc posibilităţile sale de acţiune, creşte influenţa sa în societate. În această epocă pe lângă centrele bisericeşti şi şcolare vechi, Blajul şi Sibiu, apar episcopiile de la Gherla, Lugoj şi Caransebeş, gimnaziile de la Braşov, Năsăud şi Brad, seminariile de la Sibiu, Gherla şi Lugoj, preparandiile de la Blaj, Sibiu, Gherla, şi Sighet, un lung şir de şcoli normale, Astra cu o întreagă reţea de organisme loca-

e, o întreagă serie de publicații periodice ce vin să se adauge "Gazetei" și "Foaietii". Sub raport economic, lipsa subvenției statale începe să fie suplinită prin înființarea unui suport material propriu, prin instituirea a zeci și zeci de modeste fonduri și fundațiuni bănești care încep să roiască în jurul Astei, a episcopilor, a micilor biserici sătești și care preiau povara întreținerii școlilor, acordă burse, sprijină diverse inițiative publice românești.

Această mișcare de adâncime a cărei cadență și vigoare produc o vie îngrijorare în cercurile nobiliare, trebuie asociată în primul rând eliberării sociale a țărănimii. Regăsim implicațiile adânci ale acestui moment în cele mai diferite sfere ale vieții societății românești. Astfel, îmbunătățirea condiției materiale a țărănimii, oricât de relativă a fost ea, s-a tradus printr-o creștere bruscă a afluenței fiilor de țărani spre școala medie. Cu atât mai mult cu cât accesul școlar este liber, cu atât mai mult cu cât apar perspectivele, întotdeauna atât de ademenitoare, ale valorificării studiilor în administrația publică. Chiar din primii ani de după revoluție porțile școlilor devin cu totul neîncăpătoare pentru mulțimea tinerilor români care le asaltează. Iată, la gimnaziul din Blaj, cel mai populat din toată Transilvania, în deceniile dinaintea revoluției numărul elevilor oscilează în jurul unei medii de 200 pe an³, pentru a sălta la 500 în anul școlar 1863/64⁴. "Studentii se tot adună din toate părțile atât de mulți, se scrie din Blaj în iarna anului 1850, încât sălile existente nu îi pot cuprinde pe toți"⁵. La Năsăud numărul elevilor celor două școli normale cu limba de predare germană, atât de tentante în epoca administrației austriece de pînă la 1861, se triplează și el, ajungînd în 1859, la 123, la care se mai adăugau cei 95 de ascultători ai Preparandicii deschise cu un an mai înainte⁶. Aproape în aceeași proporție pătrund românii în liceele romano-catolice de stat și chiar în cele luterane săsești de la Bistrița, Brașov, Orăștie, Sibiu, cu un regim mai tolerant decît gimnaziile calvine și unitariene care practic rămîneau și acum închise pentru ei. Numărul tinerilor români care studiau în cele 21 de gimnazii din Transilvania se ridică astfel la 1320 în 1864, dintr-un total de 3441 elevi⁷. În noile condiții de după revoluție la gimnaziile de stat de la Oradea, Sibiu, Baia Mare, Satu Mare, Sighet, orașe înconjurate din toate părțile de sate românești, autoritățile habsburgice înființează catedre de limba română.

Deși cei mai mulți dintre elevii români ai tuturor acestor școli nu ajung la uminile unei instrucții universitare, ci sînt siliți să întrerupă studiile după 2—3 ani pentru a deveni învățători, notari, colectori de dare, subofițeri, mărunti slujbași de stat, ei realizează o netă ascensiune socială, alimentează cu nemulțumiri, ambițiile, elanurile, cunoștințele lor efortul general al emancipării naționale.

Pe de altă parte, după 1848 de truda țaranului român, care plătise prețul vieții strălucitoare a castelelor și curiilor stăpînilor săi feudali, care purtase pe umerii săi statul, prin dările și recruții săi, începe să beneficieze într-o măsură mai mare și cultura propriei sale comunități naționale. Sînt tot mai multe obștile sătești care își rînduiesc mici fundațiuni materiale proprii, devin membre fundatoare ale Astei,⁸ acordă burse, participă cu creșterii lor la subscripțiile naționale, întrețin școli confesionale, fie ortodoxe, fie greco-catolice. Dar nimic poate nu este mai semnificativ pentru această includere a țărănimii în circuitul culturii naționale decît modul în care s-a constituit fondul bănesc al gimnaziului ortodox din Brad, adunat din donațiile a 92 de sate românești zărîndene, ce dăruiesc în acest scop sumele pe care ele le plătiseră la marele împrumut de stat din 1854. Acțiuni de o anvergură asemănătoare, nefinalizate însă pînă la dezastrul politic din 1867, au avut loc și în comitatul Dăbîca, în districtul Chioar, în Sătmar, în Maramureș.

Procesul de diversificare a societății românești s-a întrepătruns apoi cu o puternică mișcare școlară care se desfășoară la nivelul comunităților sătești du-

pă 1850. Este vremea în care sute și sute de sate românești, din Maramureș pînă la Olt, din Cîmpia vestică pînă la Carpații Orientali, trezite parcă la o nouă viață, prin scuturarea jugului iobăgesc, pun pe picioare, fie singure, fie două ori trei laolaltă, cite o modestă alcătuire școlară. Luate una cu alta, mai mari sau mai mici, mai vechi sau mai noi, mai viguroase sau mai firave, numărul școlilor sătești românești ajunge astfel să crească în Transilvania istorică de la 691 în anii 1840—44⁹ la 1483 în 1865¹⁰, ceea ce înseamnă mai mult decît o dublare într-un deceniu și jumătate. Pe întregul teritoriu locuit de români în nordul Carpaților, fără Bucovina, creșterea este asemănătoare, mergînd de la 1274 de școli în 1844¹¹, la 2569 în 1870¹². Rețeaua școlară românească capătă astfel o relativă densitate și omogenitate cu care va păși în epoca grea a dualismului, cînd învățămîntul românesc va bate o lungă perioadă pasul pe loc, pentru a pierde apoi o bună parte din pozițiile cîștigate înainte de 1867. Ca simplu punct de reper amintim că în 1899, după trei lungi decenii de stăpînire dualistă, în ciuda tuturor progreselor demografice, economice, culturale pe care societatea românească le-a făcut în acest răstimp, numărul școlilor cu limba de predare română era în toată Ungaria de abia 2157¹³, hărțuite și acestea de autoritățile statului, ținute în viață cu toată încordarea puterilor materiale ale comunităților sătești românești în sînul cărora ele ființau, cu toată încordarea puterii de rezistență a forurilor bisericești proprii.

Sigur că cifrele globale pe care le-am evocat, indispensabile pentru conturarea unei linii generale de evoluție, nu spun totul prin ele însele. Înainte de toate, sub raport calitativ, ele acoperă diferite foarte mari între realitățile pe care le desemnează. Dacă în satele fostelor regimente de graniță, în puternicele colectivități românești de pe Pămîntul Crăiesc, în multe din marile sate iobăgești din comitate, sîntem încă de pe la 1850 în prezența unor unități școlare care satisfăceau în linii mari exigențele timpului, cele mai multe din instituțiile nou create după revoluție erau înjghebări foarte modeste în toate privințele. Din mărturiile contemporane vedem că aceste școli aveau învățători necalificați și foarte slab plătiți, aveau cu o școlarizare efectivă limitată doar la lunile de iarnă, și o foarte deficitară frecvență a elevilor, erau, cu un cuvînt, foarte departe de ceea ce ar fi trebuit să fie o școală în a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

Starea reală a școlii nu poate fi înțeleasă fără a evoca mai întîi realitățile economice și mentale ale satelor care le-au creat și care le susțineau prin propriile lor puteri. Or aceste sate erau, în general, de proporții mici, între 30 și 90 de case și aveau o înzestrare economică foarte deficitară, luptîndu-se din răsuputeri pentru a supraviețui, pentru a-și asigura de la un an la altul, de la o recoltă la alta, o existență cu adevărat grea. Cu atît mai grea cu cît dările față de stat cunosc începînd din 1850 o creștere niciodată întîlnită în trecut, amenințînd, spun contemporanii, să strivească sub povara lor însăși masa contribuabilă. Cu atît mai grea cu cît, după conjunctura prielnică din timpul războiului Crimeii, urmează o lungă serie de ani rîi care culminează cu marile calamități pe care le aduc secetele cumplite din 1865—66, din 1870—73. Pe de altă parte, aceste mici colectivități țărănești nu dispuneau de bunuri colective, care ar fi putut fi donate școlii, întrețineau singure nu numai școala cu dascălul ei, ci și biserica cu preotul și oamenii ei, ca și întreaga administrație comunală: jude, notar, colector, jurați. Simțim de foarte multe ori din acte că satele sînt într-adevăr la limita puterilor, că nu pot face mai mult pentru cauza școlii. Desigur, grija traiului de toate zilele nu apăsă cu aceeași putere în toate perioadele și asupra tuturor comunităților: există ani buni și ani rîi, sate bogate și sate sărace, familii înstărite și familii sărmene, însă condiția materială deficitară a mediului social românesc rămîne un obstacol omniprezent și durabil în fața învățămîntului rural.

Născute pe un asemenea sol, cît din sila poruncilor împărătești și episcopes-

ti, cît din îndemnul propriu al obștilor sătęști, foarte multe din aceste noi școli nu aveau un local propriu ci își desfășurau activitatea în cite o casă din sat și nu aveau un dascăl cu o pregătire adecvată chemării sale ci funcția era deținută, de la un an la altul, de un om cu ceva carte, fie diacul bisericii, fie preotul, fie un tînăr cu cîteva clase normale sau gimnaziale, foarte adesea un fiu, o rudă, un protejat al preotului ori protopopului. Cele mai multe dintre ele nu aveau apoi un cît de modest suport material care să le ofere o garanție de stabilitate și dezvoltare. Plățile învățătorilor acestor școli, nu cu mult mai mari decît acelea ale unor servitori ai curților domnești, se acoperă din contribuțiile sătenilor, care dădeau pentru școală, cînd după numărul fumurilor, cînd după cel al copiilor, cînd după florinul de dare față de stat, mici sume de bani, anumite cantități de cereale, lemne de foc, zile de lucru, pămînt în folosință, după cum bătrînii satelor cădeau la învoială cu cel care ocupa funcția. În general, preferințele satelor merg spre oameni din sat, cunoscuți, care cereau mai puțin și care aproape întotdeauna erau și cei mai slabi pregătiți.

În același timp în Transilvania numărul total al școlilor românești trebuie corelat cu acela al școlilor națiunilor privilegiate din trecut. Imaginea de ansamblu se modifică dacă punem alături cele trei gimnazii românești din Principatul transilvănean, în anii regimului liberal: Blajul, Brașovul și Năsăudul cu cele nouă gimnazii catolice, șase evanghelic-luterane, șase reformate și trei unitariene, dacă comparăm suportul material subred, încropit cu mari sacrificii al școlii românești, cu înzestrarea bogată, chiar opulentă a școlilor maghiare și sășești, dacă luăm în considerare necesitățile de ansamblu ale unei națiuni de aproape trei milioane de suflete, ținută secole de-a rîndul departe de viața publică, de școală, de cultură. Privind din această perspectivă, vedem că și în epoca de dinainte de 1867, cea mai favorabilă învățămîntului românesc, o regiune atît de compact românească ca Făgărașul, străvechea țară a lui Negru Vodă, cum spune Barișiu, graniță în graniță cu România, era lipsită de o școală medie, că în afara seminarilor preoțești lipsea orice altă formă de învățămînt superior în limba română, ca și școlile de meserii, ca și cele comerciale etc. Rămînînd în cadrul modest al mediului sătesc, în care curge grosul vieții românești, este suficient să raportăm numărul școlilor cu limba de predare română cu acela al școlilor maghiare și germane pentru a ne da seama cît de lung mai era drumul care trebuia străbătut. Astfel, față de cele 1483 de școli ortodoxe și greco-catolice din Transilvania¹⁴ existau, în 1870, un număr de 762 școli romano-catolice, reformate și unitariene și 218 școli luterane¹⁵. Constatările rămîn la fel de dezavantajoase pentru români, dacă raportăm numărul copiilor lor la cel al instituțiilor de învățămînt, numărul populației cu cel al școlilor. Iată, astfel, în 1869, în comitatul Hunedoara, cu 188.991 locuitori și 359 localități, imensa majoritate românești, funcționau abia 132 de școli sătęști, ceea ce însemna o școală la 1431 de locuitori, o școală la 233 de copii.¹⁶ În același an în scaunul Sighișoarei cu 27.280 de locuitori și 20 de localități existau 39 de școli, sășești și românești, revenind, deci, 699 de suflete și 128 de copii pentru o școală¹⁷. Nu este, astfel, surprinzător că în 1891 numărul românilor știutori de carte nu se ridica decît la 14% din totalul populației lor¹⁸.

Și totuși, peste toate aceste corective, limbajul cifrelor spune esențialul: mijlocul veacului al XIX-lea, care aduce cu el o dezvoltare mai amplă a economiei de piață, marchează o creștere nemaîntîlnită a rolului școlii în societatea românească, un salt ieșit din comun al școlii însăși la toate nivelele sale. Cînd înainte de 1918 s-a putut vorbi în Transilvania, s-au putut făuri planuri despre înființarea unei universități românești sau cel puțin a unei Academii de drepturi, planuri care entuziasmează spiritele în anii 1849—52, în anii 1863—64.¹⁹ Nici Academia juridică și cu atît mai puțin universitatea visată de Simion Bărnuțiu și

Avram Iancu nu au putut fi aduse la viață, dar eforturile pe care aceste planuri le-au incorporat, au întărit, în ciuda tuturor vicisitudinilor, sentimentul național adînc care va sta la baza rezistenței românești din timpul dualismului.

Tot astfel la nivelul învățămîntului mediu nu numai că se pun bazele a trei gimnazii noi: Brașovul, Năsăudul și Blajul, dar s-au făcut eforturi mari pentru înființarea cîte unui gimnaziu românesc în districtul Chioar, în Maramureș și Satu Mare. Deși aceste centre au pierdut momentul prielnic din anii regimului liberal cînd multe jurisdicții erau conduse de funcționari români, cînd autoritățile superioare nu puneau piedeci înființării de școli din propriile resurse ale popoarelor, cînd intelectualii români aveau largi posibilități de a influența satele, fondurile bănești adunate în aceste scopuri vor fi canalizate spre alte destinații culturale.

Jos, la nivel sătesc, sîntem, de asemenea, așa cum am văzut, martorii unei foarte largi deschideri, martorii unui început care apare de-a dreptul grandios în ochii contemporanilor, comparativ cu starea materială a lumii sătești, cu înapoierea în care ea a fost ținută. Un început, citim adesea în ziarele românești ale epocii, care deschidea perspective mult mai largi ridicării culturale a națiunii decît tot ceea ce s-a putut face înainte de 1848, decît tot ceea ce se va putea face după 1867, pînă în 1918.

Ritmul mișcării școlare de la mijlocul veacului diferă, desigur, de la an la an, de la zonă la zonă, dar rămîne pretutindeni spectaculos, față de intervalul scurt al timpului. Iată, de pildă, în comitatul Solnocul Interior de la 3 școli românești existente la sfîrșitul veacului al XVIII-lea se ajunge la 21 în preajma revoluției și la 147 în 1869²⁰. Prea multe "școli valahice", scriu adesea, corespondenții de pe Someșuri ai ziarelor maghiare din Cluj.

Semnele acestei mișcări ne întîmpină atît în satele rare, greu accesibile de pe dealurile și văile Cîmpiei Transilvaniei, cît și în minusculele comunități din zona colinară de nord, atît în comunitățile mai mari, mai bine organizate, mai diversificate economic ale Pămîntului Crăiesc, cît și în satele din Munții Apuseni, cu resursele lor economice atît de modeste, atît în părțile nordice, ale Lăpușului, Chioarului, Sălajului, cît și în țările sudice ale Făgărașului, Hațegului, Bîrsei. Prin eforturile acestei prime generații de oameni liberi, iobagii de ieri, sărmani, umili, disprețuiți, școala prinde rădăcini puternice în sate, într-un avînt care reînnoia, pe un plan mai înalt, marea roire școlară iluministă din timpul lui Iosif al II-lea. Sînt aduse la viață "ca semănăturile după o ploaie venită la timp" instituții școlare în majoritatea parohiilor românești ortodoxe și greco-catolice. A fost, citim în mărturiile contemporane, ca o contaminare generală care a cuprins într-o mișcare unică toate zonele, toate protopopiatele, aproape toate parohiile. În această mare înflorire școlară răsar "ca din pămînt" modeste instituții de învățămînt chiar și în comunități foarte mici și sărace, în parohii de 30—40 de case. Tot astfel vedem acum școli separate în colectivitățile amestecate confesional, școli ale familiilor unite în satele ortodoxe, ca în zona Sibiului, Făgărașului, Hunedoarei sau, invers, școli ale familiilor ortodoxe în sate unite ca în Munții Apuseni. Apar, de asemenea, acum școli românești în satele cu populație mixtă, româno-maghiare sau româno-germane. Oricare erau carențele acestor noi creații, rețeaua școlilor confesionale românești capătă în această perioadă o mai mare întindere, o mai mare densitate și omogenitate, acoperind cu ochiurile sale, mai dese sau mai rare, întreg teritoriul locuit de români.

În mod firesc, vivacitatea fenomenului școlar de la mijlocul veacului al XIX-lea s-a tradus și printr-o creștere a actelor sătești privind școala și problemele sale. Deși cele mai multe s-au pierdut odată cu arhivele parohiale, odată cu cele ale protopopiatelor, totuși în fondurile mitropoliilor de la Sibiu și Blaj, a episcopilor

de la Gherla și Lugoj se păstrează încă, amestecate în marile vrafuri ale scriptologiei bisericești curente, un foarte mare număr de documente cu caracter școlar, dintre care au fost selectate și actele acestui volum. Acestea sînt, cu cîteva excepții, texte pornite nemijlocit din sărăcăcioasele cancelarii satești, purtînd fiecare semnăturile fruntașilor comunităților rurale: juzi, jurați, curatori, notari, învățători, preoți, purtînd sigiliile lor, purtînd dovezile atît de mișcătoare ale consimțămîntului țărănesc: tragerea semnelui crucii în dreptul fiecăruia din zecile sau chair sutele de nume ce năpădesc paginile lor. Nimic nu arată mai elocvent decît aceste mărturii directe, dăruirea cu care satele se lasă purtate de valul mișcării școlare generale, înflăcărarea cu care atîtea și atîtea colectivități satești mici, sărace, izolate preiau pe umerii lor povara școlii, se deschid, prin licărul plâpînd al noii instituții, spre marea comunitate națională. Antrenate în acțiuni ce par să le depășească puterile materiale, cîteodată ele se poticnesc în drum, ezită, se opresc, pornesc din nou.

După conținutul documentelor volumul cuprinde: acte de donație prin care satele cedează școlii anumite surse de venituri permanente, anumite suprafețe de pămînt, anumite sume de bani, acte prin care fruntașii comunităților fixează plata învățătorilor și se obligă în cuvinte grave pe ei și pe urmașii lor pentru acurata ei achitare, contracte între sate și dascăli prin care se stabilesc, mai amănunțit sau mai fugitiv, obligațiile și drepturile celor două părți, petiții prin care satele se adresează forurilor superioare bisericești în problemele atît de variate ale școlii. Pentru completarea și nuanțarea imaginii am inserat de asemenea în volum și cîteva decrete de învățători, fragmente ale unor protocoale de inspecție școlară, ale unui sinod școlar protopopial, procesul verbal al unei conferințe a învățătorilor unui protopopiat. În dorința de a nu altera claritatea acestei imagini directe a felului cum țărani înțelegeau ei înșiși problemele școlii, nu am inclus nici unul din numeroasele rapoarte școlare ale protopopilor, nici una dintre circularele școlare ale episcopiiilor ortodoxe și greco-catolice, materiale care ar putea constitui laolaltă substanța unui alt volum.

Deși documentele școlare pe care le prezentăm, ca și cele mai multe acte satești de altfel, au fost redactate de preoți, de notari, de învățători, ele se apropie mult de savoarea și concentrarea graiului țărănesc, fiind, multe dintre ele, adevărate monumente de limbă. Întîlnirea pe care ele o prilejuiesc cu satul românesc al veacului trecut, cu oamenii și viața sa, este astfel cu atît mai emoționantă. Regăsim, de fapt, în paginile lor obștea satului românesc din Transilvania cu rînduiri și valori al căror mesaj rămîne mereu actual.

Imperativul educației după revoluția de la 1848

Pentru a înțelege amploarea și semnificația demersului școlar care se desfășoară în deceniul absolutismului trebuie să ne transpunem în atmosfera de adîncă înnoire pe care o deschide revoluția. Ea trebuia să aducă românilor nu numai emanciparea națională, nu numai scuturarea lanțurilor iobăgiei, ci și pe acelea ale ignoranței. Năzuințe culturale vechi, cărora le dăduseră glas „rînd pe rînd, Inochentie Micu și Petru Maior, Gheorghe Șincai și Dimitrie Eustatievici, Gheorghe Barițiu și Simion Bărnuțiu, primesc în timpul și în anii care urmează revoluției o nouă expresie. „Națiunea română, citim în protocolul Marii Adunări de la Blaj, cere înființarea școalelor române pe la toate satele și orașele, a gimnaziilor, institutelor militare și tehnice și a seminariilor preoțești, precum și a unei Universități române, dotată din casa statului, în proporțiunea poporului contribuunt”²¹.

Școlii, culturii le revenea un rol foarte important, dacă nu chiar primul, în

eradicarea stării din înapoiere economică și socială a națiunii, a satului în primul rând. Prin ochiurile unei rețele compacte de școli elementare, implantate în fiecare sat, în fiecare parohie, se contemplă, după modelul occidental, o țărânie știutoare de carte, prosperă, dinamică, rinduită în reuniuni diverse, deschisă larg spre piață, spre meserii, spre schimburile de valori, spre activitatea de credit. O țărânie cu un nivel de trai mai înalt, cu o conștiință națională mai activă, creatoare de instituții culturale, participantă activă la viața publică locală, susținătoare directă a păturii culte. Noul regim politic reprezentativ care se contura la orizont presupunea, într-adevăr, o nouă formație intelectuală și civică a omului de rînd. Pe de altă parte, participarea națiunii române la viața de stat ca și girarea însăși a treburilor sale proprii implica, de asemenea, creșterea contingentului oamenilor de carte. Cu deosebire acum, cînd speranțele tuturor se îndreaptă spre unirea teritoriilor locuite de românii din Imperiu în acea mare "Terra romanorum", acel "Land der Rumänen" al memoriului din 25 februarie 1849, cu o administrație în limba română, cu organe proprii de conducere, cu un cap național, un for legislativ, o justiție a sa. Iată cîteva din motivațiile care făceau din instrucție, în general, din instrucția populară, în special, principalul mijloc al mării opere de regenerare națională.

În climatul de optimism pe care îl generează în 1848 prăbușirea vechii lumi feudale, marile adunări naționale, ridicarea și înarmarea poporului, victoriile militare din Munții Apuseni, sîntem martorii unei extraordinare înflăcăări pentru cauza școlară. Suferințele lungului trecut feudal, marile dezamăgiri politice care au urmat dezarmării legiunilor românești, speranțele viitorului, stimulează deopotrivă energiile. O dorință atotcuprinzătoare de progres, un "dor după învățătură" răzbate pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale Transilvaniei, răscolește puternic publicul românesc. Totul era de făcut, pentru vindecarea rănilor adînci ale unei opresiuni seculare, pentru smulgerea din letargie, pentru transformarea comunității naționale din "misera plebs contribuens", disprețuită, umilită, marginalizată în națiune constituțională, participantă demnă, pe măsura masei sale, la viața de stat. Realizăm intensitatea trăirilor colective ale acestui început de epocă nu atît din textele oarecum monotone ale memoriilor cît din fierberea corespondenței particulare, din elanurile circulelor cu care capii bisericești, Șaguna și Șuluțiu, se adresează clerului și poporului lor și mai ales din izbușirile avîntate ale presei. Urmărind paginile "Gazetei" și "Foaiei" din 1851—1852 sîntem, într-adevăr, uimiți de frecvența și fervoarea apelurilor școlare inserate în paginile lor. Număr de număr, ele țin pasul preocupărilor de natură politică legate de reorganizarea administrației și justiției Transilvaniei, de convocarea unei diete noi, de activitatea delegației vieneze, de reorganizarea comunelor, de convocarea sinoadelor, de combaterea campaniei denigratoare a presei străine, cînd la adresa conducătorilor români, cînd la aceia a națiunii în ansamblul ei. Iată, de pildă, ce scria "Gazetei" un corespondent din părțile Făgărașului: "Dacă mai avem încă cît de puțin suflet în oasele cele zdruitate de tirania trecutului, credeți-mă că avem să spălăm cu sudorile și jertfele noastre toată osînda ce a lăsat-o peste noi neîndurarea veacurilor și orbecarea într-o întunec" ²².

Același mesaj pornea în mai 1851 spre Brașov și de pe Cîmpia Transilvaniei: "Deci să ne deșteptăm cu toții, să ne răsfrîngem mînecele, să ne apucăm de lucru ca niciodată de două mii de ani. Au sosit timpul abnegării de sine... Doamne dă mînă și crescămînt la toate împulpările înviatei noastre pe ruinele trecutului națiunii" ²³. "Dați cu toții, scrie în iunie 1851, Gavril Pop, viitorul vicar al Hațegului, canonic la Lugoj și cunoscut istoric al epocii" ²⁴, să punem umerii, să stăm într-ajutor... să nu tot dăm zilelor rînd, să nu tot cernem fără a vrea să și frămîntăm, să începem o dată căci este un sfert de veac de la Șincai încoace" ²⁵.

Rezolvarea cauzei școlare a națiunii lor, fruntașii români o văd, la început, în primul rînd pe calea unei masive subvenționări din partea statului. Ea părea oarecum în firea lucrurilor sau oricum deasupra temerilor pe care le suscita programul politic, avîndu-se în vedere starea materială atît de precară a satelor iobăgești, lipsa unor fonduri publice românești, pierderile mari, umane și materiale, din timpul războiului civil. Nu ne vom mira deci să vedem pe delegații naționali revendicînd stăruitor la Viena ridicarea de școli de toate gradele pe spesele statului, înființarea unei Academii române de drept căreia Iancu îi donează prin testament întregul său avut²⁶. Încă și în primăvara anului 1850 sinodul ortodox de la Sibiu, al cărui glas ne apare destul de timid în comparație cu tonul memoriilor formulate la Viena, cerea împăratului înființarea de către stat a unor școli elementare și superioare românești, instituirea unor departamente proprii bisericești și școlare pe lângă Ministerul cultelor și Guberniului Transilvaniei, acordarea de burse²⁷.

Aceste convingeri încep să se spulbere, una după alta, pe măsură ce noul regim absolutist își descoperă față, odată cu reîntoarcerea delegaților din capitala Imperiului, încolțiți de poliție și umiliți, cu desființarea regimentelor de graniță, cu înăsprirea cenzurii, cu germanizarea administrației, cu permanentizarea stării de asediu. De fapt, în această vreme la Viena se enunța deschis, uneori chiar cinic, principiul că popoarele imperiului nu se puteau baza în materie școlară decît pe propriile lor resurse financiare oricare ar fi fost situația lor școlară sau mijloacele de care dispuneau. Planul unui împrumut din partea statului pentru români, după exemplul celui acordat sașilor, devine astfel cu totul iluzoriu²⁸. Zadarnic "Gazeta" din Brașov pune mereu alături pierderile materiale ale sașilor cu acelea suferite de ținuturi întregi românești în care "abia au rămas semne de sate". Zadarnic, de asemenea, se stăruie asupra milioanele de florini pe care statul austriac le-ar fi avut de plătit dacă cetatea Munților Apuseni nu ar fi fost apărată prin eroismul moșilor. Tot mai greu încătușată de cenzură, presa românească din Brașov, găsește în octombrie 1851 cutezanța să deplîngă deschis faptul că fondurile alocate pentru înființarea Mitropoliei din Blaj și a episcopioilor din Gherla și Lugoj nu au fost destinate pentru ridicarea unei universități românești. "O Universitate pentru toată românimea austriacă! Spesele ei ni s-ar părea că ar fi cam egale, dar folosul național însutit și lățirea luminii, a adevărului și culturii poate și înmiit mai mare decît aceea ce s-ar spera dintr-un singur episcopat"²⁹.

Un scurt acces de încredere în ajutorul material al statului cuprinde pe unii conducători români în vara anului 1852, cu prilejul vizitei tînărului monarh în Transilvania cînd, în vilva care se produce, Ioan Maiorescu reînnoiește la Viena cererea pentru Academia de drept³⁰, cînd consistoriul din Blaj se adresează celui din Sibiu pentru a solicita împreună mult visata universitate³¹, cînd oameni de rînd, ieșind din mulțimile îngrămădite de la un sat la altul în calea împăratului, cer locuri de școli, locuri de biserici, pămînturi pentru preoți și învățători. "Fără Academie, stăruie mereu "Gazeta", toate celelalte școli românești vor semăna unor riuri și mai limpezi și mai tulburi care curg pînă la un loc, apoi se pierd, pierzîndu-li-se urma."³² De la Padova, Simion Bărnuțiu trimitea redacției de la Brașov, în noembrie 1852, cunoscutul "Cuvînt al unui student despre necesitatea Academiei la români". "Deșteaptă-te din somn națiunea mea, scrie el, deșteaptă-te odată, de-ți fă casa, ca să nu te mai apuce pe afară altă iarnă că va fi poate mai grea și nu vei putea suferi; aprinde-ți farul științelor pînă nu se lasă noaptea peste ocean că va fi poate mai înfricoșat și nu vei putea scăpa. Nu uita că națiunile se fericesc cu știința, fiindcă știința e puterea"³³.

Dar încă înainte de călătoria împăratului, cu aura sa de speranțe, cu fastul și

incidentele sale și cu atît mai mult după eșecul acestui ultime tentative, publicul românesc preia asupra sa sarcina creerii și întreținerii școlii. Să smulgem națiunea din jalnica ei stare, să nu mai așteptăm nimic de la nimeni, să lăsăm petițiile și să organizăm colecte, să părăsim, o parte "cîmpul cel zgomotos al politicii" și să ne aruncăm asupra școlilor, să facem începutul oricît ar fi de greu, se aude pretutindeni. Răsună, una după alta, chemări pentru încredere în forțele proprii, apeluri pentru depășirea barierelor confesionale "căci buchiile nu sînt nici unite, nici neunite"³⁴, pledoarii la adresa țaranului român. Acesta, spun toți, va înțelege, peste toată sărăcia și ignoranța sa, rosturile școlii, îi va face loc în viața satului său, se va îngriji de soarta sa. El era stors, despuiat, ars, ca urmare a "robiei iobăgiei", dar în aceleași timp harnic, istet, plin de vitalitate, doritor de înaintare.

Adeziunea cu care publicul românesc înconjoară școala crește pe măsura restrîngerii tuturor celorlalte posibilități de acțiune publică, pentru a deveni, după patenta absolutistă din 31 decembrie 1851, singurul domeniu în care era posibil un demers colectiv cu substrat național. În aceste condiții, asistăm la un larg proces de repliere a forțelor societății românești în jurul școlii proprii. Ea apare tuturor, ortodocși și uniți, laici și clerici, învățați și popor, ca un simbol al comunității naționale, ca un remediu universal al tuturor neajunsurilor și neîmplinirilor sale. Este, scriu contemporanii, "fîntina fericirii", "soare al veacului", "viitorul națiunii", "reazăm al speranțelor", "chintesența existenței naționale", "tezaurul cel mai de preț al națiunii", "inima unui popor", "lumina soarelui", "tîmpla cea sfințită a culturii", "poarta prin care se pătrunde în lumea civilizației", etc. etc. Peste tot retorismul exprimărilor, peste toate reminiscențele iluministe ale fondului, aceste formule traduceau o stare de spirit ale cărei mărturii le înțelînim la tot pasul. Nu putem citi fără emoție ceea ce scrie la Brașov în mai 1851 un corespondent din părțile Făgărașului: "Școale și iar școale de am ști măcar că ne dăm și cămașa ca să rămînem numai cu una. Cînd e vorba de școale nu este suferit a opune sărăcia. Școala, tocmai școala ne va scoate din sărăcia și cea trupească și cea sufletească. Învățători, învățători! Școale, școale mari și mici, școale!"³⁵. "A sosit timpul abnegării de sine", "timpul jertfirii pînă la cămașă"³⁶, este cuvîntul de ordine care, lansat din Brașov, din Sibiu, din Blaj răzbate pînă în zonele cele mai îndepărtate pe care izolarea și înapoierea păreau să le țină la o parte de fluxul general.

Sub semnul acestui consens privind imperativul educației, cauze școlare românească începe să se unească încet din loc. Nu numai că se mobilizează ierarhia bisericească cu circularele ei, nu numai că se fac planuri în toate părțile — un gimnaziu în Făgăraș, altul pe Valea Rodnei, un al treilea pe Cîmpie, alte două la Cîmpeni și Zlatna, la Baia Mare și Seini, o școală de mine la Abrud, o școală reală la Mediaș³⁷ —, nu numai că se ia atitudine împotriva donațiilor care se fac pe Pămîntul Crăiesc școlilor și bisericilor săsești din averile comunale la care aveau parte și românii, dar începe să se facă simțită o mișcare tot mai vioaie și la nivelul comunităților rurale.

Primele ei semne apar în zonele Făgărașului și Năsăudului, unde, cu ocazia desființării graniței militare, "cînd se văzură ultimele lacrimi de suvernire pe fața bărbaților desființatelor regimente"³⁸, s-a hotărît ca fondurile lor bănești să nu fie îmbucătățite familiilor, ci alocate pentru susținerea și reorganizarea școlilor.

După exemplul graniței, concomitent cu ea, încep să se pună în mișcare încă din toamna anului 1850 și satele foste iobăgești din comitate. Ca urmare a stăruințelor conjugate ale funcționarilor locali de stat și forurilor bisericești românești, pe lîngă școlile mai vechi ce își redeschid porțile după tulburările revoluției, își face apariția, cînd într-un loc cînd în altul cîte o nouă alcătuire școlară. În primii ani ea va fi mutată dintr-o casă țărănească în alta sau instalată

rudimentar fie în cîte o "casă de școală" ridicată din lemn și paie, cu claca oamenilor, fie de-a dreptul în tinda micilor biserici satești.

Dar, odată pornită, mișcarea cîștigă în amploare căci, satele contaminate unele de altele, de silă sau de rușine se feresc să rămînă în afara curentului general, se iau parcă la întrecere în a înființa școli, a angaja dascăli, a-și asuma noile sarcini ale învățămîntului. "Se părea pe la 1850, citim în "Gazetă", că toți bolovanii și toți copacii Ardealului se vor prefăce în școli românești³⁹. Acceptul școlar al unor mărunte obștii satești, abia eliberate de sub povara jugului iobăgesc, afundate în sărăcie și lipsuri, încrederea cu care ele răspund unor îndemnuri venite din afară, uitarea cu care se lasă purtate de undele valului general impresionează puternic pe contemporani. Vom evoca aici cazul satului Sita din zona aridă de dealuri de pe cursul mijlociu al Someșului Mare, unde o comunitate de numai de 34 de fumuri, rînduite pe firul îngust al unei văi, între păduri, ruptă parcă de "lumea cea mare", pune pe picioare în 1852 o școală, se încumetă să pornească la ridicarea unei biserici de zid, își aduce un dascăl de la Năsăud.⁴⁰ În jurul său, în protopopiatul greco-catolic Ciceu-Cristur, cu 12 parohii și 3 filiale, împrăștiată pe dealurile și văile ce leagă Someșul Mare cu tîrgul Lăpuș, alte zece mărunte sate aduc la viață școli proprii în anii 1851—1852, pentru ca ultimele două să apară în 1854 și 1857.⁴¹

Această stare de spirit este privită de contemporani ca o reacție față de trecut dar în același timp ea trebuie asociată noii condiții juridice a țărănimii, sentimentul intens al libertății sociale pe care lumea rurală îl trăiește după revoluție, unei anumite relaxări economice a satului, perceptibilă mai mult la nivelul colectivității decît la cel al gospodăriilor, impulsului extraordinar pe care evenimentele revoluției l-au dat sentimentului național.

Dar care sînt rezultatele practice care rămîn din clocotul general al mișcării de regenerare atît de caracteristic climatului acestui început de epocă?

Ca întotdeauna, ceea ce se traduce efectiv în viață este incomparabil mai puțin și mai fragil decît ceea ce se vorbește și se scrie, dar luate, laolaltă noile cîtorii școlare conturează totuși imaginea unei puternice roiri. Anvergura ei cantitativă este sugerată de relatările presei: 25 de școli în protopopiatul unit al Clujului⁴², 17 în cel al Reghinului,⁴³ 16 în jurul Turzii⁴⁴, 36 de școli în cercul Gurghiului⁴⁵, 27 în cercul Olpretului⁴⁶ etc. etc., dar ea apare în toate dimensiunile sale în actele arhivelor episcopale.

Urmărind Arhiva Episcopiei Gherlei, constatăm, în toate cele 17 protopopiate ale acestei eparhii, că grosul școlilor satești existente în 1867 iau ființă în primii ani ai absolutismului⁴⁷. În 1860, în 633 sate aparținînd Gherlei, funcționau 480 de școli, dintre care 349 în localuri ridicate începînd din 1850, iar 131 în încăperi închiriate.⁴⁸ Rămîne, desigur, să vedem ce însemnau concret aceste unități școlare, ce dascăli aveau ele, cum erau aceștia plătiți, în ce localuri funcționau, cîți elevi le frecventau, ce învățau aceștia.

Stat și biserică în învățămîntul rural.

Primatul statului: 1849—1860.

Impulsul mișcării de promovare a învățămîntului sătesc pornește, deopotrivă, din partea statului și a bisericii, cele două mari forțe sociale care patronează și în același timp își dispută înființarea în opera de educație a tinerei generații. În Imperiul habsburgic, la fel ca în tot vestul Europei, monopolul medieval necontestat al bisericii asupra învățămîntului, tot mai puternic subminat de curentul etatizant iluminist, va ceda în cele din urmă locul unei duble jurisdicții asupra

școlii, cu primatul fie al puterii de stat, fie al celei bisericești, în funcție de epocă. Astfel, în perioada masivei centralizări politice care a urmat înfringerii revoluției pașoptiste, înființarea în materie de educație va reveni statului, deși nici acum biserica nu cedează pozițiile sale fără rezistență. Afrontul deschis al episcopului Andrei Șaguna din anii 1857—1858 față de dispozițiile școlare ale ministrului cultelor, Leo Thun, este edificator. Rolurile se inversează începînd din 1860, odată cu desființarea Ministerului cultelor și învățămîntului, pînă în 1868 cînd legea școlară a lui Eötvös impune din nou, în partea estică a imperiului, o netă predominare a statului.

Dar indiferent de raporturile dintre ele, nici statul și nici biserica, nici statul austriac de dinainte de 1867 și nici cel maghiar din timpul dualismului, nici biserica ortodoxă și nici cea greco-catolică, nu preiau asupra lor povara materială a întreținerii învățămîntului primar. Statul dualist cel puțin, amețit întotdeauna de planul asimilării naționalităților, își condiționează atît de riguros concursul financiar de folosirea limbii sale oficiale, încît, încă din 1875, nici una din școlile cu limba de predare română, primară sau medie, locală sau centrală, mică sau mare, nu era înființată ori întreținută din Budapesta, cu toate că românii, mai bine de două milioane și jumătate de suflete, formau a doua etnie a statului maghiar. Mai mult decît atît, guvernele maghiare nu permit nici chiar înființarea unor școli medii românești din propriile resurse ale națiunii, astfel încît în toată perioada statului dualist românii vor rămîne numai cu cele 5 gimnazii cu care i-a găsit anul 1867.

Cît privește biserica românească, ortodoxă și greco-catolică, ea își revendică patronajul moral al educației, preia lupta cu statul adversar pentru apărarea școlii naționale, o ocrotește sub scutul autonomiei sale, dar este foarte departe de a-și putea asuma sarcinile ei materiale. La români această importantă forță a societății, care mînuiește toate firele rețelei școlare confesionale, importante activități culturale, apreciable disponibilități politice, anumite resurse materiale, poartă amprentele adînci ale discriminării feudale a națiunii, urmele subordonării sale față de ierarhia sîrbească la ortodocși, față de cea catolică la uniți. Emanciparea religioasă a românilor se realizează tîrziu în 1853 și 1864, pe urmele celei politice și se materializează în forme limitate, într-o autonomie incompletă, pe un fundament economic foarte modest. Sus, la nivelul ierarhiilor centrale, vom vedea, astfel, episcopiile române angajate într-o confruntare inegală cu statul străin pentru apărarea autonomiei proprii, pentru controlul învățămîntului, pentru sinoade, pentru remunerarea clerului sătesc, într-o permanentă strîmtorare materială. Jos, la nivelul parohiilor, o biserică săracă tutelează o școală și mai săracă cu care nu se indentifică totuși decît pe plan spiritual.

În aceste condiții, atît înainte cît și după 1867, povara învățămîntului rural este împinsă cu toată greutatea sa pe spatele comunităților sătești, oricare ar fi fost dimensiunile lor, condiția lor economică, împrejurările locale. Tot așa cum asupra satelor cădea și obligația întreținerii bisericilor și personalului lor, a administrației comunale și oamenilor săi: juzi, notari, jurați.

Inițiativa regenerării învățămîntului elementar pornește, după revoluție, din partea statului. Administrația centralistă austriacă, opacă față de marile revendicări politice formulate de conducătorii români, a dovedit în fața realităților școlare dramatice ale Transilvaniei în general, ale națiunii române în special, o concepție lucidă, s-a preocupat stăruitor pentru ridicarea culturală a masei țărănești, tinzînd spre generalizarea învățămîntului primar. Toate mărturiile românești contemporane sînt unanime că noile foruri administrative au făcut în cîțiva ani incomparabil mai mult pentru progresul instrucției în rîndul românilor decît tot ceea ce s-a făcut în lungul trecut al administrației nobiliare maghiare, pentru

care permanentizarea stării de inferioritate culturală a națiunii majoritare constituia o adevărată normă de stat. Pe linia vechii politici școlare iluministe a statului habsburgic, încă din toamna anului 1849 au fost deschise la Năsăud și Orlat cursuri pedagogice pentru formarea de învățători, s-a instituit o comisie școlară la Sibiu, au fost numiți doi consilieri școlari guberniali, în persoanele lui Paul Vasici, pentru școlile ortodoxe și Gabriel Dorgo pentru cele greco-catolice, s-au acordat burse de studii, s-au luat măsuri pentru tipărirea unor manuale, s-a impus strict funcționarilor locali să vegheze asupra școlii și nevoilor ei. Atît primul guvernator Wohlgemut (1849—1851) cît și succesorul său Schwarzenberg (1851—1858), în lungile lor călătorii de lucru prin Transilvania s-au interesat cu bunăvoință de școlile românești, le vizitează, netezesc unele asperități locale, facilitează ajutoare, intervin uneori frontal în favoarea lor, cum este cazul dispoziției din 1851 prin care se pune capăt mișcării de pe Pămîntul Crăiesc de donare a unor averi comunale, la care aveau parte și românii, școlilor și bisericilor săsești⁴⁹. În tot acest răstimp în puhoiul dispozițiilor oficiale care porneau cu sutele de birourile Guberniului transilvănean de la Sibiu pentru a se aduna în vrafuri înalte în modestele primării sătești sau în casele juzilor, dispoziții pe care preoții aveau obligația să le comunice oamenilor în biserici, poruncile școlare ocupă un loc important.

Prima reglementare generală a învățămîntului se face prin dispoziția gubernială din 19 aprilie 1850 care, enunțînd dreptul categoric de control al forurilor statale la toate nivelurile sistemului școlar, abordează educația ca o problemă comună a statului și a bisericii. În competența acestuia intrau problemele interne ale școlilor, tot ceea ce ținea de instrucție, educație, disciplină, în timp ce grija pentru organizarea externă și necesitățile materiale ale instituțiilor de învățămînt sătești revine în primul rînd autorităților politice: juzi comunali, comisari cercuali, Guberniu și, în sfîrșit, Ministerul cultelor și învățămîntului din Viena, căruia îi era rezervată conducerea și supravegherea întregului proces al instrucțiunii, fie că se desfășura în școlile publice, fie în cele private. Controlul bisericesc se exercita, în sate, prin intermediul preotului, ca director școlar local, a protopopului, ca inspector școlar districtual, a episcopului, ca supremă autoritate ecleziastică, chemați toți să traducă în viață dispozițiile legale în vigoare. Actul gubernial afirmă principiul educației în limba maternă în școlile primare și declară liberul acces în orice fel de școli, indiferent de confesiune sau naționalitate⁵⁰.

Pe pîrtia deschisă de aceste măsuri, funcționarii locali de stat și în primul rînd comisarii cercuali, aflați într-un contact permanent cu satele, vor deveni unii dintre principalii protagoniști ai mișcării școlare. Se detașează cu deosebire între ei grupul destul de compact al celor de origine română: Ion Pușcariu și Ion Codru Drăgușanu în Făgăraș, Leontin Luchi în zona Lăpușului, Ion Lica în cercul Gurghiului, Vasile Groze în cercul Blajului etc., care emit porunci pentru ridicarea de școli, cutreieră satele, mișcă pe preoți, rînduiesc locuri de școală, pun să se adune materiale de construcție, smulg micile venituri sătești de sub mîncătorile juzilor și juraților, impun o oarecare rigoare în administrația comună.

La nivel central, Guberniul revine asupra problemelor școlare în 1853, cînd pe de o parte avansează planul unirii forțelor a două sau mai multe sate mici în scopul înființării unor așa-zise școli centrale iar, pe de altă parte, decide ca întemeierea și susținerea școlilor să se facă pe spesele comunelor bisericești.⁵¹ Cum este și firesc, se pledează pentru școli comune ale ortodocșilor și uniților în localitățile românești mixte, orientare care va întîmpina rezistențe serioase în rîndul ierarhiei superioare bisericești. Din partea sa, episcopul Șaguna, în marele său circular din 24 aprilie 1852 privind ridicarea de școli, interzice categoric obștilor ortodoxe, oricît de sărace ar fi ele, orice fel de colaborare cu altă confesiune în problema învățămîntului⁵².

Dar cele mai masive intervenții ale statului în învățământ au loc în anii 1857—1858 când, la sesizările consilierului școlar Paul Vasici, Guberniul preia hotărât în mîinile sale cauza școlară. Mai întîi, în mai 1857, reglementîndu-se ceea ce numim azi durata anului școlar, se instituie principiul obligativității frecventării școlii pentru copiii între 6—12 ani și se introduc pedepse bănești, pînă la 2 florini, pentru părinții care, după toate stăruințele preoților și juzilor, contraveneau acestor măsuri⁵³.

În același an se ordonă preturilor și clerului să stăruie pe toate căile pentru clădirea și înzestrarea școlilor, mergînd pînă la folosirea forței împotriva comunităților nepăsătoare sau renitente⁵⁴.

În fine, în 1858 se introduce instituția inspectorilor școlari civili și se stăruie pentru crearea unei dotări materiale stabile din care să se asigure plata dascăliilor, prin donarea unor terenuri din pămînturile comunale, prin atribuirea unor ajutoare din casele satești, prin acordarea unor sume de bani din averile bisericesti sau prin stabilirea unor contribuții obligatorii asupra sătenilor⁵⁵.

Rolul bisericii în perioada absolutistă apare mai modest în comparație cu angajarea școlară a satului. Cu toate acestea școala constituie obiectul a numeroase circulare episcopale, un scop principal al unor lungi vizite canonice, obiectul statornic al dezbaterilor unor sinoade bisericesti, cum a fost cel general ortodox, din martie 1850 de la Sibiu sau a unor sinoade greco-catolice pe protopopiate, foarte frecvente mai ales în ultimii ani ai absolutismului.

Cu deosebire se remarcă figura episcopului Șaguna care, în 1850, se lansează cu o mare alură în prima linie a mișcării școlare. Energicul prelat de la Sibiu semnează multe din memoriile delegației vieneze, ridică problema școlii în dezbaterile sinodului din martie 1850, unde se afirmă dreptul absolut de control al bisericii în învățământ și înaintează guvernatorului Wölgemuth o foarte lungă întîmpinare privind marile probleme ale episcopiei, clerului și poporului său⁵⁶. Realist, ca întotdeauna, Șaguna nu mizează pe ajutorul material al statului pentru școala satească, ci cere doar traducerea în viață a legii dietei din 1846—1847, prin care se acorda învățătorilor cîte o jumătate de sesie, precum și scutirea de sarcinile publice. Cu atît mai stăruitor a fost Șaguna în acțiunea sa de a limita intervenția statului în afacerile școlii ortodoxe. Încă în 1853 el condiționează în fața Guberniului realizarea oricărei inițiative a funcționarilor locali în materie de învățământ de acordul protopopilor săi și rezervă în mod strict numirea învățătorilor forurilor bisericesti⁵⁷. Dacă pe plan teoretic opoziția bisericii față de intervenția statului era justificată prin dreptul autonomiei bisericesti, în practică expectativa la care s-a ajuns în unele locuri din partea funcționarilor de stat, singurii care puteau mînuî modalități de constrîngere, a slăbit foarte mult interesul comunităților față de școală. Pînă acolo, scrie Paul Vasici căruia îi putem acorda tot creditul, încît satele, lăsate pe mîinile îngăduitoare ale protopopilor și preoților sau cel mai adesea lăsate de capul lor, încep să se eschiveze de poverile pe care școala le aducea cu sine⁵⁸. Fronda episcopului ortodox atinge punctul său culminant în toamna anului 1857, odată cu protestul său împotriva tratamentului special la care era supusă biserica ortodoxă, căreia i se contestă dreptul numirii învățătorilor și directorilor locali școlari⁵⁹. Se ținea de fapt, în climatul recrudescenței catolice pe care îl aduce Concordatul din 1855, spre eliminarea jurisdicției școlare a unei biserici naționale, incompatibilă prin însăși esența sa centralismului catolic statal. Doi ani mai tîrziu se va reveni asupra acestei măsuri, dar abia în septembrie 1861, după instaurarea regimului liberal, biserica ortodoxă își va putea legaliza controlul asupra învățămîntului.

În biserica unită, lipsită pînă la sfîrșitul anului 1850 de episcop, supusă după 1855 controlului inspectorului școlar catolic, inițiativele școlare au mai mult

un caracter local. Tocmai de aceea, poate, ele ne apar mai aproape de realități și mai eficiente, mai ales că forurile dependente de Blaj au căutat să lucreze mîna în mîna cu funcționarii de stat. Două exemple concrete vor fi în măsură să illustreze această situație.

Să-l urmărim, mai întîi, pe vicarul Sălajului, Alexandru Sterca-Șuluțiu, viitorul episcop și apoi mitropolit din Blaj, care încă înainte de a fi încetat cu totul varamul războiului civil, agitația trupelor străine de intervenție, se dedică școlii națiunii sale cu un zel ce impresionează puternic pe contemporani. Desigur, dăruirea sufletească a lui Șuluțiu pentru binele de obște, intensitatea crezului său național rămîn întotdeauna mai presus de orice îndoială, dar, privind retrospectiv, publicitatea care se face în jurul acțiunilor sale nu poate fi totuși disociată de alegerile care vor avea loc la Blaj în septembrie 1850. Iată-l, deci, în 27 august 1849, pe vicarul din Șimleu poruncind clerului său să îndemne poporul să-și adresează petițiile către autorități numai în limba română, să pretindă răspunsuri în limba sa, să-și aleagă în sate exclusiv notari români, să privegheze asupra drepturilor naționale, să-și ridice școli⁶⁰. În noiembrie același an el ordonă printr-un circular de o mare vibrație sufletească ca în fiecare protopopiat să se țină sinoade în care să se dezbată amănunțit problemele școlii: cum s-ar putea înălța cîte o școală în fiecare sat, de unde s-ar putea aduce dascăli, prin ce mijloace li s-ar putea face o plată, cum s-ar putea procura cărți, cum s-ar putea face ca toți copiii între 6 și 12 ani să frecventeze școala.⁶¹ Vedem din dezbaterile purtate în protopopiatul Bredului, al căror protocol îl publicăm (doc.nr.1) cît de greu era de pornit de la nimic, cît de mari erau piedicile pe care omniprezența sărăciei le grămădește în fața celui mai fierbinte dor de înaintare. Școli pentru nația noastră română, spun unul după altul aproape toți preoții celor 13 sate din jurul Zalăului, care formau laolaltă protopopiatul Bredului, numai așa s-ar putea ridica și susține dacă s-ar cîștiga înapoi pămînturile arabile, pădurile și curăturile satești ocupate cu forța de foștii stăpîni feudali. Actul înșiruie, în tonul obișnuitelor jelanii țărănești, o lungă listă a pămînturilor răpite obștilor satești sau bisericești românești la: Bred, Ciglean, Crișeni, Aghireș, Hereclean, Creaca, Mirșid, Moigrad, Popeni, Prodănești și Ortelec și cere să se facă demersuri la autorități pentru restituirea acestor bunuri. Numai două comunități, Firminiș și Popeni, declară că au locuri de școală și dispun de resurse pentru susținerea ei.

Pornind de la aceste hotărîri locale, în ianuarie 1850, Șuluțiu organizează un sinod vicarial la Șimleu, în care se decide ca în fiecare sat să se procure loc de școală fie din pămînturile bisericii, fie prin schimburi, fie pe bani, ca în fiecare sat să se constituie un fond bănesc școlar din venitul cîrciumăritului așa zis iobăgesc, al lunilor de toamnă, din donații, din contribuția bisericilor, dintr-o taxă specială pentru căsătorii, ca în fiecare sat să se adune milă la Paști, în timpul secerișului, a culesului porumbului și viilor pentru a se cumpăra cărți copiilor săraci, ca pretutindeni acolo unde nu exista dascăl, locul său să fie suplinat fie de cantor, fie de preot. În ceea ce privește plata învățătorului, sinodul hotărăște ca fie să se rupă învățătorului un teren precis delimitat din pămîntul comun, fie sătenii să fie obligați să-i plătească o ferdelă de cereale și 24 crețari anual. "Aceasta, scrie actul, cu atîta mai vîrtos cu cît acum toți oamenii sînt liberi și emancipați de sub robote și așa, ca proprietarii moșiilor lor, pot mai lesne plăti decît pînă acum." Se impune sever protopopilor și preoților să lucreze pentru traducerea în viață a hotărîrilor, să ceară concursul funcționarilor, atunci cînd întîmpină împotriviri. Șuluțiu el însuși intervine în acest scop în mai multe rînduri pe lingă comisarul cercual Șimleu.⁶²

Care au fost rezultatele practice ale acestor măsuri?

Urmărind, în 1853, situația în același protopopiat al Bredului vedem că,

cum necum, existau școli în 9 din cele 13 parohii ale sale, dar în nici una din cele șase filiale parohiale existente aici. Dintre cele 9 școli în funcțiune, 3 fuseseră înființate în 1850, 4 în 1851 și câte una în 1852 și 1853.⁶³ Oricît de precare ar fi aceste noi instituții, cum vom vedea, începutul era făcut.

După ce Șuluțiu ajunge episcop iar apoi mitropolit la Blaj, zelul său școlar, concurat de intensă sa angajare pentru soluționarea marilor probleme ale confesiunii și națiunii sale cărora le-a adus servicii într-adevăr inestimabile, scade oarecum în intensitate. Dintre inițiativele sale pe planul învățămîntului vom menționa memoriile din anii 1850—1851 către Ministerul cultelor,⁶⁴ o lungă serie de circulare școlare, între care se detașează cel din aprilie 1855, impunînd dezbaterei sinoadelor locale chestiunea frecvenței,⁶⁵ demersurile sale repetate pe lângă ministrul Leo Thun pentru numirea unui consilier școlar propriu pentru școlile greco-catolice, așa cum aveau, începînd din 1855, ortodocșii.⁶⁶

Un al doilea exemplu care merită, într-adevăr, să fie evocat este acela al protopopului Mediașului, Ștefan Moldovan, numit în 1852 vicar al Hațegului și ajuns apoi canonic la Lugoj. Încă din toamna anului 1849 îl vedem și pe el, ca și pe Șuluțiu, cutreierînd cu săptămînile satele eparhiei sale, scriind corespondențe "Gazetei", unele publicate, altele rămase inedite⁶⁷, adresîndu-se cu stăruință și curaj cînd guvernatorului Transilvaniei la Sibiu, cînd Consistoriului din Blaj, cînd Magistratului din Mediaș pentru problemele școlii, bisericii, națiunii sale. Numeroasele acte care au rămas în urma sa ne mijlocesc un contact foarte direct cu nedreptățile pe care le aveau de suportat românii din orașele și satele Pămîntului Crăiesc, dezvăluind unele dintre obstacolele care stăteau în calea înaintării lor. Astfel, este apelul său din aprilie 1850 către guvernatorul Wohlgemuth pentru a se pune capăt donațiilor de pămînturi comunale pe seama școlilor și bisericilor săsești în satele în care trăiau și români, părtași și ei de drept ai acestor bunuri⁶⁸, precum și marele său raport din decembrie 1851 adresat episcopului Șuluțiu, privind situația școlară și bisericească a eparhiei sale⁶⁹. Sînt descrise, sat de sat, lungile procese și demersuri pe care le-au făcut românii atît înainte cît și după revoluție, de cele mai multe ori fără succes, pentru a primi pămînturi pentru preoți, locuri pentru biserici, terenuri pentru școli, lovindu-se de fiecare dată de împotrivirea autorităților comunale și scăunale săsești, uneori chiar și atunci cînd dobîndiseră cîștig de cauză la forurile mai înalte. "Din toate cîte s-au întîmplat și se întîmplă, scrie venerabilul protopop în 1851, ne-am putea zice cum că nu sîntem în patria noastră, ci în țară străină, ținûți de a purta poverile de obște, și de a plăti darea și de a milita însă nu spre a ne îndulci de foloasele dulcii noastre patrii". Cere să se facă demersuri la Viena pentru a se aplica în viață, conform noului principiu al egalității naționale, îndreptățirea și a populației române la bunurile comunale pe seama bisericilor și școlilor sale, dreptul ei de a participa la dezbaterile veniturilor și cheltuielilor săsești, instituirea unor comisii guberniale mixte pentru conscrierea veniturilor reale ale tuturor comunităților din Transilvania "... ca așa să se cunoască starea noastră cea îndosită și acută și să se vadă *ad oculum* cum națiunile domnitoare au tras toată dulceața îmbunătățirilor comune la sine și pe noi ne-au lăsat delături".⁷⁰

Sfera de activitate a lui Ștefan Moldovan se lărgește odată cu numirea sa în fruntea vicariatului Hațegului, una dintre zonele cele mai "goale de școli" ale Transilvaniei. "O, Doamne, scrie el în "Gazetă", cîtă e desolațiunea părții acestuia pline de cele mai sfînte suveniruri ale străbunilor! Atîtea zeci de mii de suflete fără cît de puțină pășune spirituală". "În 60 comunități mai mari și în 22 comunități mai mici, nu se află nici una școală elementară".⁷¹ Iată, deci, pe Ștefan Moldovan, adresîndu-se guvernatorului Schwarzenberg în problema școlară,⁷² întrunind sinoadă locale pentru ridicarea de școli, băînd el însuși "cruciș și cur-

meziș" valea Streiului, chemînd la ordine pe preoți, sfătuind și mustrînd satele, organizînd la Hațeg, după nesfîrșite demersuri pe lîngă forurile administrative locale și centrale, un curs pedagogic de trei ani pentru pregătirea viitorilor dascăli ai școlilor sătești. Realizat prin contribuția materială a 74 de sate hațegane care s-au angajat prin contracte formale că vor aduna cîte 20 de creîțari de fiecare casă pentru susținerea sa, cursul pedagogic de la Hațeg constituie, oricît de modest ne apare el azi, una dintre cele mai remarcabile creații școlare românești din anii absolutismului. În 1856, în al treilea an al existenței sale, el avea 75 de elevi: "... mai toți prunci de părinți săraci, de pe sate, de la boi și vaci, oi și capre, rîmători și viței, adunați și aici, prin părinții lor, din săptămînă în săptămînă, cu cîte un mălai cernut cu ciurul și copt sub țest, nutriți și într-o casă cum a dat Dumnezeu, neputîndu-se afla alta, grămădiți, și totuși, din îndurarea lui Dumnezeu, cu fața veselă, sănătoși și pe întrecute silitori la învățătură".⁷³ Micul opid românesc al Hațegului avea în acest an un total de 200 elevi.⁷⁴

"Acum e timpul care nu va mai reveni un secol întreg."
Politică și educație la românii din Transilvania
între 1860—1867.

Liberalizarea treptată a vieții publice a Transilvaniei, cu multiple consecințe și asupra culturii, se face simțită în mediul românesc mai întii în domeniul învățămîntului. Încă din 1860, odată cu deschiderea Senatului imperial lărgit de la Viena, ale cărui lucrări erau urmărite cu o foarte mare atenție și de români, problema școlii începe să se ridice în termeni noi, în spiritul național postulat de revoluție, în implicațiile sale cele mai adînci. În locul demersului local și confesional, desfășurat sub patronajul riguros al statului în deceniul absolutismului, încep să se urzească acțiuni cu o bătaie mai lungă, cu o finalitate națională deschis afișată, plănuite la nivelul unor întregi zone românești, prin unirea tuturor resurselor locale, peste deosebirile confesionale dintre ortodocși și uniți, atît de virulente în anii precedenți. Vom fi, astfel, martorii eforturilor lungi pentru înființarea Astrei, inaugurată în 1861, a constituirii, prin colecte organizate în toate regiunile, a unui fond bănesc al "Gazetei Transilvaniei"⁷⁵, a constituirii, pe calea unor întregi rețele de comitete locale, a unui fond filantropic pentru acordarea de burse studenților juriști români.⁷⁶ "Acum, scrie "Gazeta", e timpul care nu va mai reveni un secol întreg".⁷⁷ "Să folosim minutele acestea de aur, îndeamnă ea, pentru înaintarea națiunii noastre"⁷⁸

În domeniul învățămîntului, nouă deschidere politică generează planul înființării unui gimnaziu în Cîmpeni, pentru care satele din Munții Apuseni, în primul lor elan de entuziasm, subscriu, uniți și ortodocși laolaltă, capitalul mare de 22.000 fl.^{78/a}, realizarea proiectului mai vechi a unei școli centrale a Țării Hațegului, în favoarea căreia comunitățile cedează jumătate din sumele marelui împrumut de stat din 1854⁷⁹, o școală centrală în districtul Dobrei, tot pe baza obligațiilor împrumutului de stat⁸⁰, o școală centrală în pretura Șercaia⁸¹, școli centrale sau normale la Săcele, Săliște, Ohaba, Bran și Abrud⁸². Tot în această vreme o serie de sate românești din jurul Brașovului, cu prilejul reglementărilor cadastrale ale hotarelor, fac importante donații de pămînturi pe seama școlilor și bisericilor lor.⁸³

Schimbarea regimului politic coincide în Transilvania cu inversarea rolurilor bisericii și statului în opera de educație, cu reinstaurarea în 1861 a controlului quasiabsolut al bisericii asupra învățămîntului. Școala, în general, școala satească, în special, privită ca o componentă esențială a autonomiei confesionale,

redevine ceea ce fusese în trecut, un monopol al clerului, un apanaj al bisericii. Era obiectivul spre care țintiseră mereu în anii absolutismului capii bisericești.

Cu toate acestea sistarea constrîngerilor școlare ale organelor locale de stat s-a tradus în practică printr-un vizibil recul al școlii rurale românești. Asupra ei grevează puternic însăși destinderea politică generală, cu spiritul ei de răzvrătire față de orice fel de constrîngere. Acest recul al școlii se face simțit atît la românii ortodocși cît și la cei greco-catolici, deopotrivă în ceea ce privește numărul unităților școlare, ca și a calității instrucției, a bazei materiale ca și a pregătirii învățătorilor, a duratei anului școlar ca și a frecvenței elevilor. Școlile românești sîtești, scriu ziarele contemporane, oferă, cu umilele lor alcătuiuri exterioare și interioare "o icoană de tot tristă", "între în agonia morții", "se macină", "apun" etc. "Nici edificiiuri de școle, nici învățători, nici lefi și ce e mai trist nici voie, nici curaj și în urmă nici înțelegere", scrie "Amicul școalei", referindu-se la situația foarte gravă din comitatul Hunedoara.⁸⁴ Este evocată paragina dezolantă a "caselor de școală", de obicei case țărănești ca toate celelalte, plata foarte mică și nesigură pe care satele o dădeau dascălilor, slaba pregătire școlară a acestora, lipsa manualelor, durata insuficientă a anului școlar, care începea tîrziu, nu mult înainte de Crăciun pentru a se încheia la începutul primăverii. Sau, cum citim într-un "Temei de tocmeală", pentru dascăl din 1869 "se ține ceva școală... de la intrarea în Postul Crăciunului până ies plugurile la aratul cucuruzului".⁸⁵

Textele oficiale și în primul rînd rapoartele celor doi consilieri școlari guberniali români, înșiruie constatări tot atît de grave. Astfel Paul Vasici, consilierul Guberniului pentru școlilor ortodoxe, incontestabil cea mai autorizată voce în această privință, vorbește despre o adevărată prăbușire. Foarte multe școli, raportează el, în 1864, și-au încetat activitatea, edificiile școlare, atîtea cîte erau, se neglijează sau chiar li se schimbă destinația, se reduce frecvența, foarte mulți învățători capabili au fost înlocuiți cu tineri care, sub protecția clerului local, folosesc școala doar pentru a se sustrage obligației serviciului militar.⁸⁶

Concluziile consilierului școlar greco-catolic al Guberniului, dr. Ioan Maior, nu sînt nici ele cu mult mai favorabile. Școli unite bune, corespunzătoare scopului, scrie el, există în regiunea Năsăudului, în cîteva sate din jurul Clujului, în cîteva localități din sudul Transilvaniei, dar în afara acestora ceea ce există "abia merită numele de școală".⁸⁷ La românii greco-catolici care aveau tradiții școlare mai vechi, un cler mai instruit, o disciplină mai riguroasă, o mai bună conlucrare cu organele de stat, se produce un fenomen de dezintegrare a acelor școli centrale ridicate în anii absolutismului pentru mai multe sate, în tot atîtea minuscule școli separate care ființează uneori numai cu numele.

O altă consecință a supremației clericale în învățămînt a fost stoparea de către ierarhia bisericească a curentului care se formează în anii 1860—1862 pentru constituirea unor școli laice, aconfesionale, comune atît pentru ortodocși cît și pentru uniți. Influențele venite din apusul Europei, puternica ofensivă anticlericală din Franța și statele germane, dar mai ales considerente interne, specifice: necesitatea unirii unor forțe materiale atît de precare, carențele patronajului eclesastic asupra învățămîntului, imperativul politic al depășirii barierelor confesionale, premiză a afirmării publice a națiunii, precedentul fericit al Astrei, adusă la viață prin eforturile întregii comunități naționale, pledau toate pentru o asemenea soluție. "Amicul școalei", "Gazeta Transilvaniei", "Concordia" publică unul după altul articol pe tema "Școlile noastre — școli naționale". În primăvara anului 1861, în climatul mării exaltări naționale a primei tentative sistematice românești de cucerire a administrației locale a Transilvaniei, se întreprind demersuri pentru școli comune în comitatele Dăbica și Hunedoara, se întocmește chiar un proiect propriu-zis pentru școli laice, naționale.⁸⁸

Deși nici statul austriac, preocupat să întrețină în subteran disensiunile confesionale, să le exploateze în interesul său, nu era interesat să favorizeze o asemenea direcție, reacția cea mai puternică a venit din partea clerului superior, obișnuit să privească școala ca un simplu appendice al bisericii sau chiar ca o proprietate a sa. Ea culminează cu marele circular al episcopului Șaguna din 26 august 1862 care declare plănuitelile instituției ca “ilegale și anormale”, și interzicea comunităților și clerului ortodox să participe sau să încurajeze realizarea lor.⁸⁹ Tradiția, legislația, autonomia bisericii, analogia celorlalte confesiuni transilvănene și, mai presus de toate, însuși caracterul instabil al realităților politice contrazic fiecare — argumentează Șaguna — fundamentarea unei instituții permanente cum e școala pe baza atât de fragilă a unor drepturi naționale, recunoscute sau călcate în picioare de jocul unor forțe mai mari. Consideră, așadar, că autonomia bisericii ea singură putea constitui în împrejurările existente fundamentul cel mai sigur al școlii românești.⁹⁰ Privind lucrurile în perspectiva lor istorică, școala confesională a reprezentat într-adevăr o soluție viabilă de rezistență în fața opresinii dualismului care va veni. Nu este însă mai puțin adevărat că principiul confesionalității a făcut adesea că se piardă în problemele școlii, momentul prielnic al anilor liberali, a diminuat, în ultima instanță, înzestrarea cu care românii vor pași în lungile decenii de după 1867.

Dezvăluirea cauzelor stagnării învățământului după 1860 relevă puternice diferențe între clericii și mirenii contemporani.

Din partea laicilor se încredințează fie pasivitatea și ignoranța preoților sătești, directorii de drept ai școlilor confesionale, fie indiferența sau interesul meschin material al protopopilor, inspectorii acestora, fie penuria mijloacelor financiare sau chiar inerția episcopilor, forurile diriguitoare ale întregului învățământ. Înapoierea generală a clerului, încetineala și mercantilismul său fac, se aude mereu, ca protopopul să uite ușor ordinele Consistoriului, preotul pe cele ale protopopului, dascălul pe ale preotului. Într-adevăr figura obișnuită a preotului român, fie el ortodox sau unit, este în această vreme mai aproape de “popa” satului iobăgesc care are o pregătire școlară sumară, care ară, sapă, seceră, cosește alături de sătenii săi, care umblă cu ei la târguri, la pădure, la moară, etc. decât de omul de carte propriu-zis, ce trăiește exclusiv din exercitarea serviciilor religioase, care este beneficiarul unui întins patrimoniu funciar, al unor importante surse de venituri, așa cum erau cei mai mulți preoți ai confesiunilor recepte. Pe de altă parte, citim în presă, preoții români chiar și cei mai instruiți și zeloși, pot sfătui, ruga, muștra satele, dar nu dispuneau de mijloacele necesare pentru a le obliga și nici nu aveau interesul să forțeze lucrurile pentru a nu se pune rău cu poporenii, lor de care depindea în cea mai mare parte însăși existența lor materială: ferdela anuală, de cereale ziua de lucru, plata obișnuitelor serviciilor bisericești.

Cît privește pe protopopi, persoane foarte importante în ierarhia bisericească, unii dintre ei sînt într-adevăr figuri venerabile, personalități puternice, oameni de o mare distincție morală și valoare intelectuală, dar cei mai mulți ne apar cufundați în preocupări cotidiene, materiale, pentru traiul familiilor lor, pentru întreținerea copiilor la școli sau lipsiți de instrucțiunile și asistența necesară, de spesele pentru călătorii, de mijloacele de a impune comunităților sătești respectarea hotărîrilor privitoare la școli.

Cu totul altfel privesc lucrurile clericiei. Protopopii, foarte apropiați de vicisitudinile și durtățile vieții sătești, asociază starea dezolată a învățământului rural în primul rînd realităților materiale extrem de precare ale satului românesc abia deziobăgit. Rapoartele lor anuale, adunate în vrafuri înalte în arhivele episcopiiilor, vorbesc despre rănile adînci ale jugului iobăgesc, despre firava înzestrare

economcă a gospodăriei țărănești, despre traiul chinuit al țăranului, despre lupta sa necruțătoare pentru supraviețuire. Se evocă dările mari față de stat, năpăstuirile reacției feudale de după 1850, ravagiile războiului civil din 1848—1849, inechitățile schimburilor economice cu orașul, povara grea a administrației sătești. De aici, scriu protopopii, retribuția atât de slabă a dascălilor, când în bani, când în cereale, când în zile de lucru sau folosința unor pământuri, de aici starea jalnică a umilelor localuri școlare și chiar problemele aproape insurmontabile ale frecvenței. Copiii lipsesc în proporție de 2/3 de la școală fiindcă sînt puși de mici să pască animalele, fiindcă cei mai răsăriți lucrează cot la cot cu părinții lor, fiindcă cei din familiile cele mai sărace sînt angajați din pruncie ca slugi.

În același timp, mulți protopopi fac referiri la atitudinea lipsită de bunăvoință a unor foști stăpîni feudali față de școala românească, citind cuvintele incita-toare pe care le aud adesea din partea lor. Căci nobilul maghiar și cu atât mai mult arendașul care îi ia tot mai mult locul, nu este patronul condescendent al satului, care priveghează părințește biserica și școala, bunul mers al căsnicilor și gospodăriilor, protectorul văduvelor și orfanilor, ci, cu excepțiile onorabile care există, stăpînul dur care știe să-și apere drepturile, care se hărțuiește cu colectivitatea, care privește cu ostilitate temătoare păienjenisul noilor "școli valahice". Se evocă, pe fundalul orgoliului nobiliar tradițional, desconsiderarea cu care sînt priviți "popii" români cu modul lor de viață țărănesc, disprețul care apasă asupra umililor dascăli, pornirea generală pe care și unii și alții o întîmpină atunci când iau, în public, apărarea neamului lor oprimat. Simțim printre rîndurile tuturor acestor notații fragmentare puterea cu care adversitățile acționează asupra sufletelor oamenilor, legătura adîncă dintre școală și națiune, baza afectivă a mișcării românești de emancipare.

Dar atât clericii cît și laicii acuză foarte grav dezinteresul, dacă nu chiar ostilitatea ascunsă, a organelor locale ale puterii de stat de după 1861, controlate, peste toate penetrările românilor, de către nobilimea mijlocie maghiară și birocrația săsească. Această indiferență era cu atât mai vădită cu cît ea venea după energica angajare școlară a aparatului administrativ absolutist, cu atât mai gravă cu cît școala sătească avea de înfruntat nu numai sărăcia, ci și apatia, neînțelegera rosturilor sale, neîncrederea în rezultatele ei, componente tot atât de apăsătoare ale moștenirii iobăgești. Mentalitatea țărănească tradițională ignoră în general necesitatea sau chiar utilitatea operei de instruire școlară, astfel încît oamenii satelor consideră adeseori că ceea ce a fost bun pentru ei va fi și pentru copiii lor, că pămîntul, atîta cît era, și hărnicia mîinilor le vor fi suficiente pentru a-și agonisi viața. Ca la orice început de drum, dăruirea pentru școală a sute de obștii satești, donațiile generoase pe care ele le fac, sacrificiile care se asumă an de an pentru întreținerea ei, coexistă cu momente de ezitare, cu situații în care satele se cramponează să mențină ca dascăl pe vechiul lor cantor, cu situații în care școala este privită cu răceală, ca o nouă povară, ca un lux inutil, ca un joc al mai-marilor bisericești și laici. Nu o dată satele fac presiuni asupra episcopioilor în probleme școlare, le hărțuiesc cu plîngeri, declarînd că vor porni "pe calea ră-tăciților", că vor trece la altă confesiune, uniții la ortodocși, ortodocși la uniți etc. Sau, pur și simplu, satele poartă întreaga povară a școlii fără să-i tragă foloasele căci frecvența rămîne mereu extrem de scăzută. În asemenea împrejurări chiar cel mai mare zel al clerului nu putea suplini rigoarea constrîngerilor aparatului de stat.

Ar fi totuși greșit să vorbim despre o totală pasivitate a statului față de școală în această perioadă, tot astfel cum nu se poate vorbi nici despre o totală inerție a clerului. Ne impresionează, de pildă, ceea ce fac cîțiva protopopi în vara anului 1861, cînd, în condițiile înfrîngerii tentativei românești de cucerire a admi-

nistrației statului, se concentrează eroic asupra umilelor școli sătești, convingînd comunitățile să le asigure stabilitatea și dezvoltarea⁹¹. În aceeași perioadă episcopul Șaguna emitea un mare circular pentru donarea obligațiunilor împrumutului de stat din 1854 pe seama școlilor⁹², iar la Cluj protopopul Ioan Negruțiu, viitorul canonic blăjan, impunea tuturor perechilor de tineri care nu puteau semna singuri actul de căsătorie o taxă de 10 fl. pentru aceleași scopuri.⁹³ Eforturi constante face și episcopul Ioan Alexi al Gherlei, ale cărui circulare școlare se succed și ele la intervale scurte⁹⁴.

Demersurile școlare ale forurilor administrative nu lipsesc nici ele, chiar dacă pornesc aproape exclusiv din partea unor înalți funcționari români, cum se întâmplă în comitatul Dăbîca, aflat acum sub conducerea lui Vasile Buteanu⁹⁵, în Zarand, sub Ioan Pipoș⁹⁶, în Tîrnava, sub Ioan Pușcariu,⁹⁷ în Chioar, în unele părți ale Hunedoarei⁹⁸. Cele mai importante inițiative școlare românești ale epocii converg însă spre nevoile cele mai urgente, spre înființarea unor școli mai înalte: Universitate, Academie de drepturi, gimnazii, ai căror absolvenți trebuiau să întărească contingentul intelectual răsărit al unei națiuni în fața căreia se deschideau, în 1863, perspective politice noi. Toate aceste inițiative beneficiază, e drept, de o libertate de mișcare practic neîngrădită, dar sînt grevate de multitudinea solicitărilor politice ale momentului, se lovesc de precaritatea mijloacelor materiale proprii și sînt departe de a egala amploarea operei școlare a regimului absolutist.

Intervenția puterii de stat în chestiunile grave ale învățămîntului românesc, începînd cu Guberniul și terminînd cu ultimul jude cercual, apare astfel contemporanilor ca primul imperativ pentru smulgerea școlii rurale din impasul în care se găsea. Nu era vorba, desigur, după deziluziile care au urmat revoluției, despre o participare financiară a statului, ci doar despre un concurs administrativ consecvent, despre mobilizarea masivă a posibilităților sale de inițiativă, de control și de constrîngere. În aceeași măsură se impunea colaborarea largă dintre forurile statului și ale bisericii, cele două forțe sociale mari care patronau învățămîntul.

O asemenea mișcare de cooperare începe să se afirme în 1864, în condițiile apropiirii forurilor superioare ale Transilvaniei, a guvernatorului Folliot de Crenneville în primul rînd, de elita intelectualității românești. Influența de care se bucurau înalții funcționari români în frunte cu Vasile Ladislau Pop, vicepreședintele gubernial, cunoașterea directă, nemediată, a marilor probleme românești, și mai ales interesul superior habsburgic al unei bune funcționări în Transilvania a noii formule constituționale stau la baza acestei apropieri. În cei doi ani ai activității dietei din 1863—1864, cînd Presidiul Gubernial și-a mutat sediul de la Cluj la Sibiu, cînd înaltul for administrativ începe să poarte și o corespondență românească și face propuneri pentru decorarea unor fruntași români, vor fi adoptate și pe plan administrativ măsuri binevoitoare la adresa națiunii majoritare. Aici se înscrie sistarea cercetărilor guberniale din Munții Apuseni privind starea pădurilor⁹⁹, preparativele pentru recunoașterea Mitropoliei ortodoxe, acordarea unei subvenții anuale minime preoțimii greco-catolice sărace¹⁰⁰, instituirea în 1862—1863 a doi consilieri școlari guberniali români¹⁰¹ și cu deosebire intervenția energetică a Guberniului în domeniul școlii sătești românești, intervenție care marchează o adevărată cotitură în evoluția acesteia.

Punctul de pornire al acestei intervenții îl constituie marile rapoarte, din 1864, ale celor doi consilieri școlari guberniali români, Paul Vasici pentru ortodocși și Dr. Ioan Maior pentru greco-catolici, adevărate semnale de alarmă privind situația gravă a școlii confesionale, sursele principale ale noilor măsuri privind învățămîntul rural românesc.¹⁰²

Amîndoi consilierii români asociază, fără nici o reținere, stagnarea învățămîntului pasivității clerului și văd în intervenția statului singura cale pentru eradicarea sa. Tabloul sumbru al școlii pe care rapoartele lor îl așează în fața Guberniului, condamnă fără apel însuși principiul primatului bisericii în problemele învățămîntului. Statul deci, propun ei, să impună forurilor bisericești locale obligația strînsă de a stăruî pentru ridicarea de edificii școlare acolo unde ele lipseau, pentru repararea celor vechi, pentru concentrarea forțelor a două sau mai multe comunități mici asupra unei instituții școlare comune. Este necesar, de asemenea, scriu cei doi consilieri, ca preoții, în calitatea lor de directori ai școlilor confesionale și protopopii ca inspectori ai acestora, să-și îndeplinească riguros obligațiile, să ceară stăruitor concursul forurilor civile și să raporteze cu exactitate, începînd chiar de la sfîrșitul anului școlar în curs, despre întreaga stare a școlilor subordonate.

Dar ceea ce, înainte de toate, reprezenta o necesitate urgentă, se argumentează în aceste rapoarte, este ca organismele politice locale să sprijine forurile ecleziastice la ridicarea localurilor școlare, la întreținerea lor, la urmărirea frecvenței elevilor, la stabilirea remunerației învățătorilor și acurata ei achitare. Să se înlocuiască definitiv, se pronunță autorii acestor texte, contractele anuale dintre sate și învățători, miculitoare pentru aceștia și nesigure pentru școală, cu *Instrumente* sau *Fasiuni școlare*, cu valoarea perpetuă, prin care comunitățile să stabilească condițiile existenței școlii precum și o remunerație statornică a învățătorului. Adoptarea soluției acestor acte școlare solemne, aprobate de forurile administrative și bisericești, urma să smulgă școala de sub arbitriul diverselor împrejurări locale, a diverselor aranjamente ocazionale, fie ale preoților, fie ale satelor, să asigure micilor instituții școlare satești o bază de stabilitate și dezvoltare.

Rapoartele lui Paul Vasici și Ioan Maior produc o amplă reacție în lanț. Concluziile și soluțiile lor au fost în întregime adoptate în ședința din 7 mai 1864 a Guberniului, care cere Ordinariatelor din Blaj, Sibiu, Gherla și Lugoj să vegheze ca în satele în care existau școli elementare și remunerații dascălești instituite în anii absolutismului, acestea să fie susținute cu tărie, să se întemeieze școli și lefi stabile pentru dascăli în satele în care acestea nu existau, să se vegheze riguros asupra frecvenței și, în sfîrșit, să se întocmească o evidență generală a tuturor școlilor existente.¹⁰³ Asupra tuturor acestor probleme și cu deosebire asupra frecvenței și edificiilor școlare Guberniul revine energic în 7 august 1864.¹⁰⁴ Se urgencează, de asemenea, răspunsurile Ordinariatelor la dispoziția gubernială din februarie același an privind condițiile scutirii de armată a învățătorilor¹⁰⁵ și expedierea tabelelor cerute privind școlile și învățătorii care funcționau în acel an.¹⁰⁶ Concomitent, Guberniul se adresează tuturor forurilor administrative, comitatense, scăunale, districtuale și orășenești pentru a-și da tot concursul la acțiunea generală de revitalizare a învățămîntului românesc.

Dar critica gravă, fără menajamente, a conducerii clericale a învățămîntului stîrnește o puternică reacție din partea înaltei ierarhii bisericești. Dacă Blajul a recunoscut tacit veracitatea dezvăluirilor lui Ioan Maior, Sibiul în schimb, interpretează concluziile lui Paul Vasici, "oribile și scandaloase" ca un afront deschis îndreptat împotriva uneia dintre cele mai importante garanții ale națiunii: autonomia bisericii. În una dintre acele tumultuoase dezlănțuiri ale sale, mitropolitul Șaguna difuzează la 10 mai 1865 un foarte mare circular în care, după ce rezumă principalele capete de acuzare la adresa clerului său, principalele măsuri poruncite de Guberniu, retușează liniile imaginii de ansamblu a școlii satești ortodoxe din Transilvania așa cum fusese ea zugrăvită de Vasiei.¹⁰⁷ El evocă nu numai realitățile economice grave ale timpului său, nu numai tarele moștenirii omniprezente iobăgești dar și obstacolele politice, incriminante pentru Guber-

niu, care stăteau în calea școlii românești, discriminarea la care a fost supusă biserica ortodoxă, tergiversarea sancționării Statutului ei organic întocmit în 1864, inexistența unei legi de organizare a comunelor. Ceea ce impresionează și azi în textul plin de patos al marelui prelat din Sibiu este înflăcărea cu care se apără autonomia bisericii ortodoxe, pe baza legii dietei de la Sibiu privind egalitatea națiunii române și a confesiunilor sale. Ne găsim, de fapt, în fața uneia dintre cele mai energice afirmări publice a ponderii acestei legi pentru Transilvania, într-un moment cînt tratativele dualiste începeau să devină publice.

Dar peste toate aceste disensiuni alerta forurilor administrative centrale și locale, ca și noile circulare emise la Sibiu, Blaj și Gherla¹⁰⁸ se traduc printr-o vizibilă înviorare a mișcării școlare românești. Încă din 1865 o serie de protopopiate unite din jurul Blajului, Clujului și Turzii¹⁰⁹, dar și în nord în eparhia Gherlei a cărei mobilizare școlară începuse mai repede¹¹⁰, asigură școlii un suport mai puternic și mai stabil prin introducerea acelor *Instrumente fundamentale școlare*, acte ctitoriale cu caracter obligatoriu, mai greu de eludat.

Suflul nou care începe să bată este alimentat și de inițiativele unor foruri administrative locale cum sînt acelea ale căpitanului suprem Ioan Șorban în Chioar¹¹¹, ale comitetului Francisc Nopea în Hunedoara¹¹², ale căpitanului districtului Făgăraș, Ioan Pușcariu¹¹³. Tot în 1865 se finalizează, pe baza unor formulare speciale trimise de la Cancelaria aulică¹¹⁴, statistica completă, cu rațiuni militare, a școlilor confesionale românești din Transilvania, statistică care, tipărită, va fi trimisă tuturor forurilor administrative ale statului.¹¹⁵

La rîndul său Guberniul, odată pornit pe acest drum, altează Cancelaria aulică de la Viena, astfel încît la 31 ianuarie 1866 se va emite, în cele trei limbi oficiale ale statului, în numele împăratului, un mare circular adresat tuturor forurilor administrative și bisericești¹¹⁶. Șefii unităților administrative, ordonă actul, vor impune strîns subordonștilor lor ca, împreună cu protopopii, să obțină în fiecare localitate un teren pentru școli pe care apoi comunitatea bisericească va ridica localul necesar, va organiza un lot pomicol și va institui, prin protocoale sau acte de donații, aprobate de Guberniul statului, o remunerație corespunzătoare și statornică pentru dascăli. Se reiau cu toată strășnicia dispozițiile absolutiste privind concentrarea forțelor mai multor sate mici pentru susținerea unei singure școli și cele privind pedepsirea părinților care nu-și trimiteau copiii la școală. Separat Guberniul adresează Ordinariatele de la Blaj și Gherla dispoziții suplimentare.¹¹⁷

Efectele acestei energice intervenții, urmată de un adevărat val de circulare ale episcopiiilor¹¹⁸, apar chiar din primăvara anului 1866, se prelungesc în mod spectaculos în toamna acestui an pentru a se încheia în anul 1867. Ceea ce în 1865 avusese un caracter sporadic primește acum un aspect ce tinde să devină general. Comitat de comitat, protopopiat de protopopiat, satele, contaminate parcă unele de altele, se obligă prin acte solemne să asigure existența materială a școlii lor. Pentru a repera amploarea acestei mișcări este suficient să menționăm faptul că în arhiva Mitropoliei blăjene din anii 1866—1867 se păstrează 212 asemenea *Instrumente școlare*, iar în cea a episcopiei Gherlei din aceeași ani 91 de asemenea acte. Dintre acestea publicăm aici 51, celelalte fiind consemnate, rezumativ, în note. Prin aceste angajamente colective, întocmite de obicei după un prototip comun care circulă de la un loc la altul, fie în manuscris, fie litografiat sau tipărit, satele fixează, fără putință de revenire, plata învățătorului, în bani, în cereale, în zile de lucru, în folosința unor bunuri, etc. Întrucît cel mai adesea ea se acoperea din contribuțiile sătenilor, toate aceste acte stabilesc, ca o obligație perpetuă de la care nimeni nu se putea sustrage și care putea fi îndeplinită și prin execuția forțată, cine și cît dă, cînd și cine să adune impunerile, cum să fie ele administrate.

În vederea constituirii unui suport material permanent care să înlocuiască obișnuința creșterii adiționale pentru școală, multe sate donează acesteia când obligațiunile împrumutului de stat din 1854, când veniturile cârmăritului celor trei luni de toamnă aparținătoare foștilor iobagi, când mici sume de bani ale comunității sau bisericii, mici bucăți de pământuri obștești, părți de pădure etc. Astfel, ca să dăm numai două exemple, în protopopiatul greco-catolic al Clujului 17 mici comunități românești de foști iobagi, împrăștiate între dealurile sărace din sud-vestul orașului, în afara plății obișnuite a învățătorului, cedează școlii "pentru toate timpurile", venitul cârmăritului celor trei luni de toamnă în scopul constituirii a câte unui fond școlar în fiecare sat.¹¹⁹ Același val general se face simțit și în protopopiatul greco-catolic al Bistriței unde 18 din 21 de parohii întocmesc angajamente obligatorii "*Instrumente fundaționale școlare*" care îmbunătățesc condiția învățătorului și a școlii în cadrul comunităților rurale.¹²⁰

Anvergura acestei mișcări de repliere a societății românești în jurul școlii proprii, ale cărei urmări binefăcătoare se vor resimți pînă tîrziu după 1867, nu poate fi disociată de contextul politic grav al pregătirilor dualiste, de amenințările pe care ele le anunțau. Într-un moment cînd toate cuceririle politice ale liberalismului erau periclitare, școala confesională, cu limba și spiritul său național, ale cărui pîlpîiri neașteptate ne întîmpină pînă și în cele mai izolate sate, apare tuturor, uniți și ortodocși, laici și clerici, pasiviști și activiști, ca un refugiu salvator. Într-adevăr, ceea ce impresionează cu deosebire în tot acest masiv flux de acte locale, întărite pe de o parte de episcopii, pe de alta de Guberniul țării, încercate de ștampile și de semnături, purtînd fiecare mărturia emoționantă a adevărului țărănesc, tragerea semnului crucii în fața numelui propriu, este viziunea națională asupra școlii. Cele mai multe din aceste documente nu numai că inserează considerații despre rosturile generale ale învățămîntului, ci mărturisesc, în formulele simple ale cancelariilor sătenești, foarte apropiate de limba vorbită, un mișcător crez național. "Ne doare inima de starea școlii", "știm și vedem lipsa", "dăm cu o inimă și cu un cuget", "dăm pentru copiii noștri și pentru binele nației", "pentru vaza nației noastre române", "ca fiii ai nației noastre", "ca să fim și noi ca alții", "ca să ajungem acolo unde stau alte nații", "să ieșim din întinericul în care am zăcut", "să nu fim tot goi de școale", "să nu rămănem goi cu trebile școlii", sînt cuvinte care se citesc adesea în aceste acte sătenești.

Cu toate că măsurile benefice din anii 1865—1866 au fost departe de a soluționa toate problemele învățămîntului sătenc românesc, ele au însemnat, pe planul existenței materiale al școlii cel puțin, o mutație calitativă de foarte mare anvergură. Intervenția masivă și binevoitoare a forurilor centrale de stat a imprimat într-adevăr școlii românești un puls mai puternic și mai regulat în momentul critic cînd asupra ei se va abate tăvălugul greu al administrației dualiste. Fără această întremare prealabilă, care a estompat în bună parte primul șoc al politicii școlare maghiare, școala confesională românească din Transilvania ar fi rezistat mult mai greu politicii de deznaționalizare promovată după 1867.

Realități, eforturi, realizări școlare între 1850—1867

Care este, concret, nivelul de dezvoltare al școlilor elementare din satele românești ale Transilvaniei la mijlocul secolului al XIX-lea, între puternicul demaraj de după revoluție și momentul de cotitură din 1867?

Ca număr ele se ridică, cum am văzut, la 1483 în 1865¹²¹, față de circa 1700 sate românești din Transilvania.

E de la sine înțeles că toate aceste școli pe care le vedem fiind una lângă alta, unele cu un trecut mai lung în spatele lor, altele abia aduse la viață, prezintă între ele nesfârșite variații, de la zonă la zonă, de la sat la sat. Deși toate sînt școli confesionale, ceea ce însemna că întreținerea lor cădea în sarcina parohiilor, că erau patronate de episcopii care numeau dascălii și reglementau procesul de învățămînt, că erau conduse și inspectate de preoții și protopopii locali, în calitate de directori și, respectiv, inspectori școlari, între ele există diferențe și denivelări foarte mari, în privința edificiului și înzestrării sale, a pregătirii și retribuiriî învățătorilor, a duratei și calității instrucției etc.

În satele fostelor regimente de graniță, în satele mari ale Pămîntului Crăiesc, în unele puternice colectivități iobăgești din comitate ne aflăm, într-adevăr, încă de acum în prezența unor instituții școlare care, consolidate de-a lungul a două sau chiar trei generații, satisfac, în linii mari cerințele lumii patriarhale țărănești. Aceste școli dispun fiecare de un edificiu propriu: "casa de școală" — în general o construcție de lemn, nu mult deosebită față de casele de frunte ale satului, — de o dotare didactică de bine de rău satisfăcătoare, de unul, foarte rar doi, învățători stabili, cu o pregătire cărturărească corespunzătoare funcției, cu o retribuție dacă nu generoasă, cel puțin cuviincioasă. În sălile încă joase și întunecoase ale acestor școli întîlnim uneori acele figuri venerabile ale unor dascăli de țară cu dăruire pentru școală și problemele ei, cu rezultate remarcabile, față de posibilitățile pe care le aveau. Asemeni lui Pantelimon Clăiță din nuvele Budulea taichii a lui Slavici, asemeni lui Zaharia Herdelea din romanul Ion al lui Liviu Rebreanu, sînt dascăli care își petrec toată viața în aceeași școală, se încadrează în viața puternică țărănească ce bate în jurul lor, se amestecă printre oamenii satului, luînd parte la necazurile și bucuriile lor, dar au în același timp și preocupări mai înalte cărturărești iar cîteodată chiar preocupări politice. Prin muncă și prin exemplul lor, prin reușita socială a unora dintre elevii lor cei mai străluciți, se creează treptat în acest mediu țărănesc mai elevat, un ambient favorabil școlii, conșvins de necesitatea instrucției, de binefaceriile ei.

În afară însă de toate acestea, în foarte multe asemenea locuri, școala confesională beneficiază de un suport material mai sigur, care îi creează o anumită stabilitate și independență. Prin cedarea unor surse de venituri colective sau punîndu-se mină de la mină, se rînduiesc fonduri bănești, din veniturile cărora se putea plăti în mod regulat învățătorul, evitîndu-se impunerea specială pentru școală a sătenilor, acei urîți creștari adiționali pentru dascăli, care fac, mai ales în anii răi, ca plățile acestora și așa atît de slabe, să fie nesigure și neregulate, care creează uneori în sate stări de animozitate, momente de tensiune.

Asemenea școli sătești ce satisfăceau exigențele cele mai importante ale timpului, vedem, de pildă, în zona Năsăudului, unde încă din 1838, satele donează cîrciumăritul așa-numit urbarial, de la 29 septembrie pînă la 31 decembrie a fiecărui an, pe seama școlilor,¹²² unde învățătorii, instalați în clădiri de lemn, spațioase și trainice, aveau o pregătire școlară mai bogată și o plată mai bună, unde frecvența elevilor, durata anului școlar, conținutul procesului de învățămînt se apropie de normele stabilite de către forurile bisericești. Este suficient să urmărim, după oricare din zecile de protocoale de inspecție școlară păstrate în arhiva Episcopiei unite a Gherlei, modul cum se desfășoară, în prezența vicarului năsăudean, examenele de iarnă sau cele de vară în unele din aceste comunități. Aproape de fiecare dată, actele remarcă prezența mulțumitoare a copiilor în sălile de clasă, vioiciunea răspunsurilor lor, zelul unor învățători, concursul dat școlii de către juzii sătești, conlucrarea dintre preoți, ca directori ai școlilor și învățători, desfășurarea normală, în dumineci și în sărbători, a învățămîntului așa-numit repetițional pentru copii între 12—15 ani. Chiar dacă și aici plățile dascăliilor

erau mici, ele se primeau întregi și la timp din venitul fondurilor școlare iar statutul lor social era mai înalt. Bucurându-se de o pregătire cărțurărească mai temeinică, prin comportamentul, prin situația materială, prin rezultatele pe care le obțin ei își creează o incontestabilă autoritate în sate, impun funcției un prestigiu social care lipsește, în general, acolo unde satele sînt abia la primii pași în domeniul școlar.

O imagine mai directă a vivacității școlii năsăudene schițează poetul moldovean, George Sion, care, în vara anului 1848, în timpul exilului său transilvănean, rămîne uimit de rînduielele occidentale ale satelor pe care le vizitează, se extaziază ca de un spectacol în fața școlilor frumoase, pline de copii, a ordinii care domnea în ele, a deprinderilor ostășești transmise de învățători. "E o plăcere, scrie el, să treacă cineva prin aceste sate. Organizațiunea lor, disciplina și viața locuitorilor lor merită a le studia orice bărbat de stat"¹²³. Deoarece autoritățile militare austriece și apoi cu timpul chiar familiile de grăniceri nu concepeau ca tînăra generație să fie lipsită de instrucția școlară, știința de carte este aici mai larg răspîdită, iar numărul oamenilor cu o pregătire de tip mediu este mai ridicat decît în oricare altă parte a Transilvaniei. De aici, din părțile libere ale Năsăudului, vor fi aduși în satele iobăgești din comitate, pînă departe în fundul Maramureșului, zeci de dascăli ai școlilor noi care apar după revoluție.

Exemple de școli bine organizate cu dascăli la înălțimea chemării lor, se pot da, desigur, foarte multe din toate zonele, fie din rîndul instituțiilor cu rădăcini mai adînci în trecut, fie din șirurile dese care se alcătuiesc la mijlocul veacului. Ne impresionează, de pildă, ceea ce se face lingă Cluj, într-o comunitate fostă iobăgească, Ceanul Măre, unde, printr-un concurs favorabil de împrejurări, prin zelul preotului local, al protopopului Ioan Negruțiu, viitorul caninic de la Blaj, candidat la scaunul episcopesc al Gherlei, cu sprijinul unor funcționari români de stat, se înalță, în 1850 un edificiu școlar impunător, se pun bazele unui fond bănesc al școlii, se angajează un învățător capabil, căruia i se creează condiții demne de viață. Citim în corespondențele "Gazetei Transilvaniei", dar mai ales în actele arhivei mitropolitane blăjene cît de greu se procură, după repetate și repetate demersuri, banii necesari (dintr-un împrumut, "ca și pierdut" dat de sat fostului solgăbirău, dintr-o colectă forțată din vremea revoluției recuperată acum, din unele oferte ale sătenilor), cum se cumpără și se cară lemnul și piatra, cum se ridică edificiul de lemn al noii școli, edificiu care cuprindea o sală de clasă mare și locuința învățătorului. O dată gata, cînd, "oamenii se bucurau ca și cum ar fi scăpat de nu știu ce iobăgie" se ridică chestiunea rînduirii unui fond bănesc din venitul căruia să poată fi plătit învățătorul. În acest scop, în adunarea satului, se adoptă prin bună înțelegere 21 de "legi ale satului", subscrise de juri, jurați, bătrîni, de preot și notar, întărite cu sigiliile satului și bisericii, aprobate de organele locale ale puterii, prin care se stabilesc anumite taxe școlare obligatorii, în funcție de avere, o taxă suplimentară pentru perechile de miri, anumite gloabe pentru diverse contravenții care se produceau în interiorul obștii. Pe această cale, după 4 ani de eforturi stăruitoare, înfruntîndu-se inevitabilele opoziții, se constituie un fond de aproape 1000 de florini care va permite angajarea unui învățător priceput și energic. După un sfert de veac, el se va ridica la suma de 3600 fl. și 10 j. pămînt.¹²⁴

Înțelegem, după toate acestea, atmosfera de mare festivitate în care s-a desfășurat examenul de la sfîrșitul anului 1854, cu participarea unui canonic de la Blaj, a unor notabilități române din împrejurimi, a judeului și juraților, a preotului și curatorilor, a unora dintre foștii stăpîni feudali ai satului, a părinților elevilor. Deși nu se văd încă nici stindardele naționale care se vor arbora în anii liberalismului pe turnurile bisericuțelor românești, nici nu se aude "Deșteaptă-te româ-

ne" ca după 1860, nici nu se recită poeziile patriotice care vor alcătui repertoriul atât de obișnuit al serbărilor școlare de mai târziu, ne aflăm totuși în mijlocul unei adevărate sărbători naționale.¹²⁵ Ea era cu atât mai intens trăită, cu cât orice manifestare politică propriu-zisă era imposibilă în timpul regimului absolutist. Și cât de bogată, cât de puternică este viața comunității satești pe care o întrezărim pulsind în spatele acestei școli!

Acest exemplu concret, asemeni căruia se cunosc cu zecile, dovedește nu numai dăruirea pentru binele de obște al unor modești "învățați" de sat, nu numai generozitatea cu care lumea sărmană satească sacrifică pentru școală, atunci când ea este făcută să înțeleagă rosturile sale, dar arată în același timp câte probleme comportă în această epocă o simplă școală elementară, câte rezistențe de tot felul trebuiau înfrînte, cât de greu era de pornit de la nimic chiar și pentru o colectivitate mare din bogata Cîmpie a Transilvaniei — Canaanul ardelean — într-o conjunctură generală totuși prielnică.

Care este atunci situația în micile comunități de câte 40—60 de case din zonele sărace de dealuri, afundate în truda și grijile traiului de fiecare zi, cu oamenii lor sărmani, foști iobagi ținuți în orbie, cărora preotul le aduce deodată la cunoștință, în biserică, că trebuie să deschidă și să țină școală?

Ceea ce reușesc să facă cele mai multe din aceste sate în materie școlară, este foarte departe de exemplele evocate mai înainte, foarte departe de ceea ce ar fi trebuit să fie o școală în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Când nu sînt instalate într-o "casă de școală" proprie — o locuință țărănească ca oricare alta, cu pereții din nuiele bătute cu lut, acoperită cu paie — când nu sînt înghesiate în casa cantorului, vedem aceste școli, mutîndu-se dintr-un loc în altul, dintr-o casă cu chirie în alta, sub privegherea, în calitate de dascăl, a unor om cu ceva carte, fie diacul bisericii, fie preotul, fie un tînăr cu cîteva clase normale, cu una sau două clase gimnaziale, angajat direct de sat, cu contract pe un an sau numit de episcopie în mod definitiv. În acest ultim caz învățătorii erau în general cu mai multă școală, adesea absolvenți ai unei preparandii și aveau un decret de numire, în virtutea căruia erau scutiți de obligația atât de grea a tragerii sortilor pentru armată. Ne aflăm, deci, în prezența a ceea ce contemporanii au numit "școli de iarnă" care, în general, încep nu mult înaintea postului Crăciunului, după ce se adună totul de pe hotar și se încheie o dată cu sărbătorile Paștelor, cînd vitele prind să iasă la iarbă. Chiar și așa unele dintre ele funcționează cu intermitențe, după cum satul cade la învoială cu dascălul în privința simbriei, se întrerup în plin "an școlar", dacă învățătorul se lăsa de dascălie, cum se întîmplă adesea, nu cuprind decît cam o treime sau în cel mai bun caz jumătate dintre copiii între 6—12 ani, nu sînt înzestrate cu cele necesare, elevii sînt lipsiți de manuale, de rechizite, etc. Plățile învățătorilor acestor dascăli, nu cu mult mai mari decît cele ale unor slugi domnești, căci școlarizarea efectivă durează puțin, se acopereau din contribuțiile sătenilor. Aceștia dădeau pentru școală, cînd după numărul fumurilor, cînd după cel al copiilor, cînd după florinul de dare față de stat, cîte 10—20 creițari pe an, cîte o mierță de porumb, cîte o zi de lucru, în funcție de învoiala pe care bătrînii o făcuseră cu cel care ocupa funcția. Ceea ce rezultă din aceste mici contribuții, scoase și ele de multe ori pe calea execuției, prin adunarea de zăloage, coase, sape, seceri, furci, în timpul verii, securi, cojoace, sumane, țoluri, în timpul iernii — sînt sume foarte mici care variază, după timp și loc, de la 30—40 florini la 80—100 florini. Se mai adăugau la acestea cîteva zeci de mîerțe de porumb, foarte rar grîu, cîteva care de lemne, mici bucăți de pămînt în folosință, zile de lucru atunci cînd dascălul fiind din sat avea pămîntul lui sau ținea pămînt în arendă. În general, la angajări preferințele sătenilor se îndreaptă spre oameni din sat, cunoscuți, care cereau mai puțin, dar care erau de obicei și

cei mai slab pregătiți, spre oameni așezați, cu familie, de încredere, spre plățile în bani și natură, în locul acelora în "bani gata", greu de făcut, cu o valoare foarte mare. Erau foarte rare școlile unde învățătorul să aibă, echivalând totul în bani, un salariu de 100 florini anual, cât reprezenta minimum de existență al unei familii de intelectuali în mediul rural. În aceste împrejurări foarte mulți învățători erau siliți pentru a putea trăi să recurgă și la alte resurse, să poarte gospodărie proprie, să ocupe și funcția de cantor al bisericii, să îndeplinească mărunt slujbe din administrația comunală, să practice meșteșuguri etc.

Cît despre conținutul instrucției școlare, aceasta era și ea pe măsura pregătirii dascălului — "cum este învățătorul, așa este și școala". Ea se rezumă, în general, la citit, scris, socotit, rugăciuni și cîntări bisericești. Sînt însă și școli unde se predau elemente de gramatică, de istorie, de geografie. Sîntem pe deplin edificați asupra tuturor acestor aspecte urmărind modul cum decurge examenul de sfîrșit de an în cele mai multe locuri, atunci cînd protopopul sosește neanunțat în calitate sa de inspector școlar. Sînt adunați de pe ulițele satului, de pe hotar — din fața plugurilor, de pe pășune — de la vite și oi, un număr mai mare sau mai mic de copii, desculți, arși de soare, rău îmbrăcați, care citesc din catehism, scriu cîte ceva pe tablă, fac ceva socoteli, cîntă, spun rugăciuni. Cu atît mai mult, scrie un cleric în 1853, în "Gazeta Transilvaniei", impresionează istețimea lor nativă, "cu atît strălucește mai tare diamantul ce se află ascuns în seminția română".¹²⁶

Între aceste două extreme, între primele înjghebări școlare sîtești și școlile mai vechi, consolidate în decursul a două sau trei generații, există nesfîrșite trepte, denivelări, diferențe, în funcție de zelul clerului, de tradițiile locale, de posibilitățile materiale. O concluzie foarte judicioasă despre aceste școli citim în "Gazeta Transilvaniei" din 1859: dacă nu se poate spune numai bine despre toate, scrie un contemporan, nici numai rău nu se poate zice despre toate.¹²⁷

Într-adevăr nu se poate înțelege corect situația școlii elementare confesionale fără a porni de la realitățile vii, economice, sociale, mentale ale satelor care le-au creat și care le țin în viață prin propriile lor puteri. Or acestea, așa cum am văzut, sînt în general de proporții relativ mici, au o înzestrare economică deficitară, luptîndu-se de la un an la altul, de la o recoltă la alta, pentru supraviețuire, nu dispun decît rar de bunuri colective: pămînturi, surse de venituri, capitaluri, iar atunci cînd le aveau ele erau destinate acoperirii altor lipsuri sîtești mai stringente. Astfel încît, în afara lipsei învățătorilor bine pregătiți, a nepăsării clerului care ține în mîinile sale învățămîntul, a dezinteresului organelor locale de stat, o piedică foarte grea, dacă nu principala, în calea progresului școlar rămîne precaritatea resurselor materiale ale satelor.

Ne dăm mai bine seama ce înseamnă satul abia deziobăgit, satul de rînd, iar nu Rășinariul, Săliștea de lingă Sibiu, Săcelele Brașovului, cînd urmărim în acte pe cîte un tînăr absolvent de preparandie, venit să-și ocupe postul într-un sat pierdut de lume din Sălaj, din Maramureș, din zona Lăpușului, trecînd prin noroaiile uliței, cum se plînge un învățător din Țigani, de lingă Zalău¹²⁸, printre casele joase țărănești, dominate de curia nobiliară, prin fața bisericii vechi de birnă, așezată pe coasta unui deal, spre casa umilă a școlii care va fi și locuința lui. Aceasta e, în general, o construcție ridicată "în furci", cu pereții din nuiele bătute cu lut, cu un acoperiș de paie, cu cîteva ochiuri de geam acoperite cu hîrtie. El va avea drept superior pe preotul satului, director al școlii confesionale, iar ce inspector pe protopopul locului care, venit pentru a-l introduce, de obicei îl și însoțește. Sosiți "cu o traistă în spate" cînd sînt tineri, aduși cu carele de săteni, cînd sînt oameni mai în vîrstă, capi de familie, cu ceva cheag, acești tineri dascăli, de obicei feciori de preoți, de cantori, dar și de iobagi, se vor fixa în sat, se vor

încadra în ritmurile lui, vor contribui la înălțarea sa. Spre sfârșitul vieții, ei vor vedea în jurul lor o biserică de zid, un edificiu școlar făcut să corespundă severelor reglementări din vremea dualismului, case mai mari și mai sănătoase, oameni ce-va mai bine îmbrăcați și ceva mai bine nutriți, o deschidere mai largă spre lume.

Progresele lente, dar totuși constante, pe care micile creații școlare sătești le realizează în perioada cuprinsă între revoluție și dualism, pot fi urmărite mai ușor dacă pornim de la situația concretă existentă într-o serie de sate sărmene, de foști iobagi, din jurul Zalăului, care formau laolaltă protopopiatul Bredului. În toamna anului 1849, la încheierea războiului civil, vedem că nu funcționa aici nici o școală, că satele, grav afectate de ravagiile ostilităților militare, se plîng că nu au mijloacele necesare pentru înființarea lor, că nu existau dascăli etc. În atmosfera de optimism pe care o generează revoluție, 11 din cele 13 comunități în cauză stăruie, fără rezultat, pentru a recîștiga pe seama școlii pădurile și pămînturile care le fuseseră răpite de foștii lor stăpîni feudali. Cu toate acestea, peste abia cîțiva ani, funcționau aici 9 școli, dintre care 7 ridicate în anii 1850—1851, iar 2 în 1852—1853¹²⁹. Un mare pas înainte se va face apoi în toamna anului 1863 cînt toate cele 13 comunități stabilesc prin acte separate plata învățătorului lor, și se obligă solemn, prin contracte, pentru acurata ei achitare. (doc. nr. 106-113) În fine, în 1869, protopopul locului, conscrie 12 școli (6 posedau localuri proprii, 3 erau în construcție, iar 3 erau instalate în case închiriate) în care funcționau 7 învățători cu o pregătire școlară corespunzătoare, 3 suplinitori, iar 2 nu aveau dascăli. Plățile acestora, mai bune decît în 1863, variază între 60—260 fl., dar frecvența elevilor continuă să rămîne extrem de scăzută.¹³⁰

Tot atît de edificator este exemplul protopopiatului greco-catolic al Bistriței cu 21 de parohii, unde în 1857 funcționau 19 școli, dintre care 11, înființate în timpul mării roiri școlare din anii de după revoluție, erau abia la primii lor pași. Așa se explică că numai 9 din totalul instituțiilor școlare ale acestei unități eclesiastice aveau un local propriu, în timp ce pe celelalte le vedem mutîndu-se, din an în an, dintr-o casă țărănească în alta, sau din tînda bisericii în casa preotului, de aici în cea a cantorului, etc. Calificarea profesională a ceea ce ar trebui să numim corpul didactic denotă și ea carențe foarte mari. Nici unul din dascăli nu avea studii pedagogice — de altfel pînă în 1858 nici nu exista în Transilvania o preparandie greco-catolică propriu-zisă — ci, în cel mai bun caz, una sau două clase normale făcute la Năsăud, atunci cînd funcția nu era deînutită fie de preotul locului fie de cantor. Plata pe care ei o primeau din partea comunităților era, pe măsura pregătirii lor, a serviciilor pe care le făceau, a duratei efective a anului școlar, fie în bani între 24—90 fl., cit primea învățătorul român din Bistrița, fie în cereale, fie în bani și cereale sau în bani și zile de lucru.

După 6 ani, în 1863, funcționau în această jurisdicție, 20 de școli greco-catolice înzestrate cu localuri proprii, în care vedem că își fac apariția dintr-o dată 2 absolvenți de Preparandie și 4 absolvenți de gimnaziu, restul fiind, la fel ca în trecut, oameni cu mai puțină carte. Au sălta mult în acest interval scurt și plățile învățătorilor — la Bistrița, magistratul oferă școlii românești, în 1863, un ajutor de 100 de florini anual — și chiar și numărul copiilor care vin la școală, cu toate că frecvența continuă să fie mereu scăzută și intermitentă.

În fine, după alți trei ani, vedem cauza școlară așezată pe o temelie mai sigură, deoarece în toamna anului 1866 locuitorii a 18 comunități ale protopopiatului întocmesc *Instrumente fundamentale școlare*, prin care se angajează solemn să asigure existența materială a școlii.¹³¹

Mai mult însă decît ar putea-o face aceste exemple situația reală a școlii sătești cu toată complexitatea realităților sale atît de diverse, apare din chiar actele sale. Cel interesat va putea reconstitui el însuși o imagine a sa, urmărind actele

sătești pe care le prezentăm în acest volum. Este, în linii mari, tot ceea ce a rămas mai semnificativ, tot ceea ce a ajuns pînă la noi cei de azi din eforturile și idealurile acelei generații țărănești transilvănene de la mijlocul veacului trecut, care, eliberată de opresiunea societății feudale, a făcut prin sacrificiile sale începutul unei lumi mai bune.

NOTE

1. "Gazeta Transilvaniei", 1859, nr. 53, p. 224.
2. Petru Suci, *Problema orașelor transilvane*, în "Societatea de mîine", I, (1924), p. 514—515.
3. Iacob Mirza, *Școală și națiune* (Scolile de la Blaj în epoca renașterii naționale), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 177.
4. "Statistisches Jahrbuch der österreichischen Monarchie für das Jahr 1864", Wien, 1865, p. 346.
5. "Gazeta Transilvaniei", 1851, nr. 8, p. 30.
6. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1859—3779.
7. "Statistisches Jahrbuch der österreichischen Monarchie für das Jahr 1864", Wien, 1865, p. 356—7.
8. Simion Retegan, *Conștiință și acțiune națională în satul românesc din Transilvania la mijlocul sec. al XIX-lea 1860—1867*, Ed. Dacie, Cluj-Napoca, 1983.
9. Ladislau Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790 și 1848*, București, 1986, p. 310.
10. Cifrele privind totalul unităților școlare, în continuă schimbare de la un an la altul, prezintă în această perioadă diferențe uneori sensibile. Astfel, față de totalul de 1625 de școli pe care îl aflăm în statistica oficială maghiară *Elemi tanügy állása Erdélyben 1864/1865-ben* (Situația învățămîntului elementar în Transilvania în 1864/1865) în *Hivatalos statisztikai közlemények*, II, Pesta, 1868, p. 86—87, cifra publicată de Guvernul Transilvaniei la 3 august 1867 pe baza datelor comunicate de Ordinariatele școlare de la Blaj, Sibiu, Gherla și Lugoj este de numai 1471 de școli (704 ortodoxe și 767 greco-catolice) cf. Șerban Polverejan, *Contribuții statistice privind școlile românești din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Cumidava II* (1986), p. 161—206. În 1869 numărul școlilor elementare românești din Transilvania era de 1565, din care 844 greco-catolice și 721 ortodoxe, cf. Keleti Károly, *Magyarország népiskolái 1869-ben hivatalos adatok alapján* (Școlile elementare din Ungaria în 1869 pe baza datelor oficiale) în *Hivatalos statisztikai közlemények*, III, Pesta, 1869, p. 332.
11. Gyémánt, p. 310.
12. *A vallás és közoktatásügyi m.kir. miniszternek az országgyűlés elé terjesztett jelentése népiskolai közoktatás állapotáról 1870-ben.* (Raportul Ministerului maghiar regesc al cultelor și instrucțiunii publice înaintat parlamentului privind situația școlilor elementare în 1870). Buda, 1870, p. 330 (În continuare A vallás...)
13. *Magyar statisztikai évkönyv*, Új folyam, VIII (1900), p. 334.
14. Șerban Polverejan, p. 163.
15. A vallás... p. 330.
16. *Idem*, p. 347.
17. *Ibidem*.
18. *A magyar korona országában az 1891 elején végrehajtott népszámlálás eredmények megyék és községek részletezve* (Rezultatele recensămîntului făcut la începutul anului 1891 în țările Coroanei maghiare, pe comitate și comune) în "Magyar Statisztikai közlemények, I, Bp. 1893, p. 153.
19. Nicolae Albu, *Problema facultății juridice pentru românii din Transilvania după revoluția din 1848—1849 în "Studia" Hist.*, XIII (1968), fasc. 1, p. 59—71; S.Retegan, *Lupta burgheziei române din Transilvania pentru înființarea unei facultăți juridice românești* (1848—1883), "Anuarul Inst.Ist.Cluj", X (1967), p. 307—317.
20. A vallás ... p. 224.
21. *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române*, C. Transilvania, IV, București, 1988, p. 43.
22. "Gazeta Transilvaniei", 1851, nr. 89, p. 366.
23. *Idem*, 1851, nr. 18, p. 82; nr. 44, p. 186.
24. *Istoria Transilvaniei din cele mai vechi timpuri pînă la 1571* [Blaj, 1853]; *Istoria Ardealului în*

- 1848—49 și drepturile istorice ale românilor [1862]; *Istoria Daciei antice* [Cluj, 1855], *Istoria Banatului temisan cu note etnografice*, Lugoj, 1864.
25. "Gazeta Transilvaniei", 1851, nr. 48, p. 201.
26. Testamentul lui Avram Iancu în "Transilvania" XXVIII (1897) nr. 5—6, p. 114; Onisifor Ghi-bu, *Universitatea Daciei Superioare*, București, 1929, p. 9; cf. și S. Reteagan, *Fundația școlară a lui Avram Iancu*, în "Revista de istorie", XXVII (1974) nr. 5, p. 697—709.
27. Ilarion Pușcariu, *Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 65—68.
28. Memoriul delegației vieneze, din 31 decembrie 1850 în: A. Treboniu Laurian "Magazin istoric pentru Dacia", VII (1851), I, p. 107—8.
29. "Gazeta Transilvaniei", 1851, nr. 87, p. 358.
30. *Idem*, 1872, nr. 7.
31. Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 708.
32. "Gazeta Transilvaniei", 1852, nr. 46, p. 182.
33. *Idem*, 1870, nr. 29, f. p.
34. *Idem*, 1851, nr. 25, p. 110.
35. *Idem*, 1851, nr. 43, p. 182.
36. *Idem*, nr. 44, p. 186.
37. *Idem*, nr. 11, p. 44; nr. 25, p. 110; nr. 45, p. 189; nr. 72, p. 298.
38. *Idem*, 1851, nr. 25, p. 110.
39. *Ibidem*.
40. *Tabelle statistice despre starea populației a Marelui Principat Transilvania, acluse lângă proiectul de lege despre schimbările necesare în împărțirea lui politică* [1857], p. 25; *Șiematismul veneratului cler a nou înființatei diecese greco-catolice a Gherlei pe anul de la Christos 1867*, Gherla, 1867, p. 40; "Gazeta Trans. 1853, nr. 15, p. 57.
41. Arh. St. Cluj, F. Ep. Gherla, 1859—3740.
42. "Gazeta Transilvaniei", 1851, nr. 64, p. 266.
43. *Idem*, 1851, nr. 89, p. 206.
44. *Idem*, 1852, nr. 56, p. 214.
45. *Idem*, 1853, nr. 59, p. 227.
46. *Idem*, nr. 13 din 16.II.1853, p. 49.
47. Arh. St. Cluj, F. Ep. Gherla: 1859—3659, 3713, 1715—17, 3740, 3746, 3779, 3780, 3782, 3787, 3822, 3848, 3896, 3930—1, 3933, 3974, 4058—60, 4198.
48. "Amicul școalei", 1861, V, p. 33.
49. Publicarea c.r. guvernator civil și militar în Transilvania din 19 aprilie 1850, în privința principiilor pentru organizarea învățământului în Transilvania în "Foaia legilor provinciale și a Guberniului pentru țara de coroand Transilvania", 1850, p. 67—70.
51. "Amicul școalei", 1860, p. 75—82.
52. "Foaie ...", 1852, nr. 17, p. 67—68.
53. Ordinațiunea Guberniului din 13 mai 1857, nr. 6813 în "Telegraful român", V (1857), nr. 49—52, p. 193—205.
54. Ordinațiunea Guberniului din 13 octombrie 1857, nr. 11.553, B.A.R., București, Mss. rom. 1003, f. 132—3.
55. Arh. St. Cluj, F. Ep. Gherla, 1858—2073, "Amicul școalei", 1862, p. 310.
56. "Foaie ...", 1850, nr. 19—21, p. 147—51, 153—57, 161—64.
57. Keith Hitchins, *Orthodoxy and Nationality. Andrei Șaguna and the Rumanians of Transylvania, 1846—1873*, Harvard University Press, 1977, p. 266.
58. Raportul școlar a lui Paul Vasici din 1864 în: "Barit și contemporanii săi", II, București, 1975, p. 87—103.
59. Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 267.
60. B.C.U. Cluj, Col. speciale, Xerox, pachet 280/1.
61. Arh. St. Cluj, F.D. Braharu, nr. 1.
62. Arh. St. Zalău, Col. I. Ardeleanu sen., 1850, nr. 87.
63. Arh. St. Cluj, F. Ep. Gherla, 1858—2591, 1859—3801.
64. Arh. St. Cluj, F. Șuluțiu, nr. 153, 155.
65. "Gazeta Transilvaniei", 1855, nr. 36, p. 137.
66. Memoriile din 1855 și 1857 publicate de Ioana Botezan în "Apulum", XVI (1978), p. 361—65.
67. "Gazeta Transilvaniei" 1851 nr. 11—12; 1853, nr. 24—25; Muzeul Jud. Brașov, Arh. Mureșenilor, nr. 1298—99.

68. "Gazeta Transilvaniei", 1851, nr. 87, p. 358.
69. Arh.St.Brașov Arh.Mureșenilor, nr. 1299.
70. Ibidem.
71. "Gazeta Transilvaniei", 1852, nr. 82, p. 304, 317.
72. Memoriul din 19/31 august 1852 publicat fragmentar în: "Gazeta Transilvaniei", 1852, p. 384—4. Textul integral la Gheorghe Naghiu: *Memoriile lui Ștefan Moldovan din 1852 și 1854, cu privire la școlile românești din Hațeg*, în "Sargeția" XIV (1979).
73. "Gazeta Transilvaniei", 1855, nr. 1—2; 1856, nr. 25.
74. "Gazeta Transilvaniei", 1856, nr. 25, p. 97.
75. Istoricul său în "Transilvania", IV (1871), nr. 3, p. 36.
76. "Telegraful român", 1860, nr. 37, p. 148; "Gazeta Transilvaniei", 1860, nr. 34, p. 137.
77. "Amicul școlăiei" 1861, p. 83.
78. "Gazeta Transilvaniei", 1860, nr. 26, p. 103.
- 78/a. "Foaie ...", 1860, nr. 25, p. 189.
79. "Gazeta Transilvaniei", 1860, nr. 8, p. 29—30.
80. "Amicul școlăiei" 1861, p. 16.
81. *Idem*, p. 43.
82. "Gazeta Transilvaniei", 1860, nr. 29 p. 114.
83. *Idem*, p. 103.
84. "Amicul școlăiei", 1862, p. 310.
85. Arh.Mitrop. Sibiu, 1869—121.
86. George Bariț și contemporanii săi, II, București, 1975, p. 87—103.
87. Textul fragmentar publicat în „Anuarul Institutului de istorie Cluj”, XXX (1990), p. 73-88
88. Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1874—1320.
89. Gh.Tulbure, *Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori, pastorale, circulare școlare, diverse*, Sibiu, 1938, p. 321—28.
90. Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 263—4.
91. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1861—2060.
92. Gh.Tulbure, *op.cit.*, p. 316—317; "Amicul școlăiei", 1861, p. 315.
93. *Idem*, p. 165—166.
94. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1862—463, 783, 1105; 1863—23, 1196.
95. Pentru donația, din 1862, a 42 de sate ale comitatului Dăbica care oferă școlilor obligațiile împrumutului de stat din 1854 și venitul circumscripției celor trei luni de toamnă, în valoare de 15.800 fl.cf. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1864—281; 1865—1334; 1866—2457; 1868—1090, 2631, 3147, 3172, 3276, 3479, 3745; 1875—2279; "Amicul școlăiei", 1862, p. 232—34, 269—72, 276—80.
96. Din donația făcută de 92 de sate zărandene s-a constituit fondul de 61.000 fl. al Gimnaziului ortodox din Brad, B.C.U. Cluj, F.Hodoș, Mss. serrat 343/1—2; Dr.Ioan Radu, *Monografia Gimnasiului greco-oriental din Brad, Orăștie*, 1920.
97. Arh.St.Tîrgu Mureș, Cott. Timava, Comite suprem, 1862—40; 1863—57.
98. "Amicul școlăiei", 1861, p. 397.
99. S. Retegan, *Frământări țărănești din Munții Apuseni în anii guvernării liberale în "Acta Musei Napocensis"* XII (1975), p. 331—345.
100. Subvenția de 30.000 fl. acordată preoșimii greco-catolice în 6 februarie 1863; Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1863—538.
101. Dispoziția gubernială din 23 februarie 1863 în Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1863—702; "Gazeta Transilvaniei", 1863, nr. 16, p. 61.
102. George Bariț și contemporanii săi, II, București, 1975, p. 87—103; "Anuarul Institutului de istorie Cluj", XXX/(1990), p. 73-88
103. Dispoziția Guberniului din 7 mai 1864 nr. 13811 la Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1864—628; Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1864—1091.
104. *Idem*, 1864—2063.
105. În 10 februarie 1864 se comunica din Sibiu Ordinariatelor episcopoești că nu vor fi scutiți de obligația tragerii sorților pentru armată decît învățătorii care absolviseră cel puțin o școală normală, posedau decretul de învățător și o adeverință din partea satului care îi angajase. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1864—692.
106. *Idem*, 1864—2136.
107. Gh.Tulbure, *op.cit.*, p. 344—56.
108. Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1864—868; Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1864—2063; Gh.Tulbure, *op.cit.*, p. 339—41.

109. Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1864—1175.
110. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1864—23, 1553, f. 23, f. 62—3.
111. *Idem*, 1865—896.
112. "Amicul școalei", 1865, p. 58—59.
113. Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1867—538.
114. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1865—1749—50.
115. Șerban Polverejan, *op.cit.*
116. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1866—670, f. 1—2.
117. *Idem*, f. 3.
118. *Idem*, 1866—2424; Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1866—832.
119. Donațiile satelor: Ruginoasa, Măciș, Popești, Topa Mică, Sîn-Paul, Sîn-Mihai, Șardu, Cluj-Mănăstur, Chinteni, Topa-Sîncrai, Nădășel, Cornești, Stoboru, Berind, Buda și Deuș la Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1873—95; Feiurdeni, *Idem*, 1865—714.
120. Simion Retegan, *Școlile sâtești din zona Bistriței la mijlocul secolului al XIX-lea*, în "Marisia", XI—XII (1981—1982), p. 213—234.
121. Șerban Polverejan, *op.cit.*, p. 164.
122. În 1871 cele 39 comunități greco-catolice născădune posedau împreună fonduri școlare care însumau 120.583 fl. Ele mergeau de la 1060 fl., cât avea satul Runcu la 6292 fl., cât poseda opidul Născăud, Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1871—1358, cf. și "Școala română", 1876, p. 398.
123. Șt.Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, Cluj, 1939, p. LIV.
124. Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj, 1861—465, 690; 1863—818; 1864—1063; 1865—939; 1869—2018.
125. "Gazeta Transilvaniei", 1854, nr. 64, p. 218.
126. *Idem*, 1853, nr. 73, p. 283.
127. *Idem*, 1859, nr. 34, p. 146.
128. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1869—3080.
129. *Idem*, 1858—2591.
130. *Idem*, 1869—2820.
131. S.Retegan, *Școlile sâtești Bistrița...*, p. 213—223.

NOTA ASUPRA EDIȚIEI

Selecția de documente școlare sâtești din perioada 1849—1867, înserate în prezentul volum, cuprinde 250 de acte, dintre care 244 inedite și 6 edite, redactate, 234 în limba română, iar 16 în limba maghiară. Ele au fost selectate, în principal, din trei mari fonduri arhivistice: Fondul general al Mitropoliei Sibiu (Arh.Mitrop.Sibiu...), Fondul general al Mitropoliei greco-catolice Blaj, păstrat azi la Arhivele Statului din Alba Iulia (Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaj...) și Fondul general al Episcopiei Greco-catolice Gherla, păstrată azi la Arhivele Statului din Cluj (Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla...).

Prezentate cronologic, după datele stilului gregorian și numerotate cu cifre arabe, documentele sînt precedate de scurte regeste și urmate de note explicative, privind mai ales numele actuale ale localităților, noțiuni sau termeni mai puțin cunoscuți azi, trimiteri la alte documente din volum, precum și indicația exactă a locului unde se păstrează astăzi aceste acte sau a sursei lor de proveniență, în cazul celor 6 documente edite.

Textele documentelor au fost reproduse, respectîndu-se întotdeauna locul și formele lor autentice de datare. Am operat modificări numai în ce privește semnatarul actului, renunțînd, din considerente de spațiu, la înșiruirea tuturor numelor sâtenilor, de cele mai multe ori de ordinul zecilor, indicînd doar numărul și calitatea lor atunci cînd ea a fost precizată în texte. Cei care se interesează de aceste nume pentru probleme de istorie locală, vor putea consulta originalele în arhive, potrivit indicației respective.

Din dorința de a interveni cît mai puțin în textele prezentate nu am completat între paranteze drepte cuvintele prescurtate, cum se obișnuiește uneori, ci am întocmit o listă a abrevierilor care precede documentele. Unele mici întregiri impuse de corectitudinea gramaticală, completările numelor localităților, unele mici precizări care au fost făcute, au fost încadrate între paranteze pătrate.

Transcrierea, ghidată de principiul interpretativ, a respectat strict formele de limbă ale epocii, toate variantele fonetice și lexicale regionale, toate caracteristicile graiului țărănesc, însă ortografiate potrivit normelor actuale. Fără să se denatureze particularitățile fonetice și morfologice ale textelor, au fost transcrise în ortografia actuală, potrivit *Principiilor de transcriere a textelor românești* publicate în revista "Limba română", XI (1962), nr. 5, unele forme vetuste latinizante care apar, uneori, chiar și în aceste texte redactate aproape toate în modestele cancelarii sâtești. Cele mai multe din actele volumului sînt foarte apropiate de limbajul țărănesc, cuprind expresii populare sau exprimări arhaice care le dau uneori savoarea unor adevărate monumente de limbă. Am căutat să nu denaturăm nimic din realitatea lingvistică a acestui eșantion de acte sâtești.

În ceea ce privește numele de persoane și localități, ele au rămas întotdeauna în texte cu grafia lor originală.

Punctuația ridică și ea în aceste acte, întocmite de oameni cu un grad de cultură în general scăzut, preoți, notari, învățători probleme deosebite. De multe ori, cum se întîmplă de altfel și la alte categorii de texte din această epocă, întreg actul alcătuiește, de la început pînă la sfîrșit, o singură masă lingvistică fără nici un fel de semne de punctuație. În funcție de înțelesul propozițiilor și frazelor, care uneori comportă mai multe interpretări, am fost siliți să operăm unele modificări de punctuație pe care am căutat însă să le restrîngem la strictul absolut necesar.

LISTA PRESCURTĂRILOR

a; a.c.	= anul; anul trecut
ad.	= adică
adm.	= administrator
bes.	= beserică; besericesc(ească)
c; cr.	= creștari
com.; com.pol.	= comună; comunal(ă); comună politică
cott.	= comitat, comitatens(ă)
c.n.	= curs nou
c.r.; ces.reg.	= cesaro-regesc(ească)
d.; d-n; dd.	= domnul; domnii
doc.	= docent, docinte
D.v.s.; D.c.s.	= Datul vezi sus; datul ca supra
deto.; dto.	= De dato
ep.; ep-esc.; eppul;	= episcop(ul), episcopesc
f.; fl.	= florin(i)
g.c.; gr.c. gr.cath.	= greco-catolic(ă) (i)
gr.; or.	= greco-oriental(ă) (i)
l.	= lui (la nume); lăudatul
l, în. în.v.	= înălțime; înălțimea voastră
înv.	= învățător
m.	= măritul
m.c.	= monetă convențională
m.on	= mult onorat(ului)
m.p.	= manu propria
n.; nr.; nri	= număr (i)
Ord.	= Ordinariat
on.; onor.	= onorat(ul)
par.; par.loc.	= paroch, paroch local.
pr.; prot.; prtp.	= protopop, protopopesc, protopopiat
reg.	= regeasc(ă)
r-mul	= reverendissimul
resp.	= respectiv(ă)
r.rom.	= român (ă) românesc (ească)
s.	= sfânt (ă)
s-sime	= sacratissim
s.n.; st.n.	= stil nou
st.	= stîngen (i)
st. v.	= stil vechi
șcl.; școl.	= școală, școlar (ă) (i)
top.	= topografic
tr.	= tract, tractual
trans.	= transilvan (ă)
urb.	= urbarial (ă)
u.	= unit (ă)
v.	= vice
v.a.; val.austr.	= valută austriacă
v.; ven.	= venerat
vl.	= valută

Popeni, 19 decembrie 1849

Proces-verbal prin care soborul protopopiatului Brebi stabilește mijloacele cu ajutorul cărora s-ar putea ridica câte o școală în fiecare comunitate.

După îndurata orînduială a prea onoratului d-n Alecsandru Sterca Șuluț, vicariul a tot Sălăgiului de supt n-rul 159, 10 noembrie, anul 1849, s-au ținut sobor protopopesesc prin preoții din eparhia Brebilor, în casa parohiei la onoratul d-n Iosiph Vaida, administratorul zisei eparhii, în poporul Poptelec¹, districtu Zilahului și cercul Deșului despre cum că cu ce mod s-ar putea rădica școală și casă de dascăl în tot poporul², pentru nația română, cărți la pruncii cei săraci cum s-ar putea câștiga și plata la dascăl de unde s-ar putea socoti și orîndui și pînă cînd se vor putea căpăta bărbați destoinici spre a învăța tinerimea, cine să fie dascăl; după ce despre aceste despre toate s-au ascultat fieștecare preot, au aflat soborul de bine a însemna următoarele lucruri:

1. În poporul *Bred*³ au fost dat grof Andrásy Carol, ca d-nu locului, acum 45 de ani, cînd au împărțit hotarul, în mișlocul poporului o grădină bună de școală și de casa de dascăl, on dărab de pămînt pe sama birăului satului, alt dărab pe sama străgierului, iară on dărab de prat pe sama ciudariului sâtesc. Cu aceste s-ar putea rădica școală și cîștiga cărți pe sama pruncilor celor mai săraci și a se plăti dascălul.

Dascăl poate fi Grigore Popp, cantorul locului, pînă la altă orînduială, dară aceste locuri toate, acum sunt 8 ani, groful Andrásy László din Göröcsön, le-au ocupat pe sama sa și le-au băgat în zălog.

2. În poporul *Ciglen*⁴ nu se află nice on mod de a se putea radica școală și casă de dascăl numai, spun poporeni, cum că în zilelele bătrîne toate pădurile care sunt în hotar au fost satești, dară le-au cuprins d-nii locului; cu aceste, cînd s-ar căpăta îndărăpt, dinpreună cu iertașurile⁵ din păduri, s-ar putea cîștiga toate cele pofite pe sama școalei.

3. În poporul *Ţigani*⁶ este pe locu eclesii rînd de a se face școală și casa de dascăl, aproape de beserică; a se cîștiga cărți pe sama pruncilor celor mai săraci și a se plăti dascălul și a se putea radica școala și casa de dascăl nu este numai on dărab de pămînt sâtesc cu a cărui preț nu se poate împlini lipsa școlii, dară ar fi on dărab de pădure, limpede a satului, care înainte de aceasta cu 34 de ani s-au luat de la săteni prin fiscalișul⁷ curții din Göröcsön, Kovács László, care de s-ar dobîndi înapoi la sat, s-ar putea împlini toate lipsele școlii. Dascăl ar putea fi Orșian Ioan, fiul parochului.

4. În poporul *Egrespatok*⁸ se poate radica școală și casa de dascăl în temeteu; este on dărab de prat pe care au iuș⁹ și românii și magyarii din zisul popor dară dintr-acesta nu se poate plini lipsa școlii; au fost on dărab de pădure care au fost limpede a poporului și această pădure o au luat d-nii posesori pe sama lor; cînd s-ar putea dobîndi această pădure îndărăpt, s-ar putea împlini toate lipsele școlii.

5. *Ferenzia*¹⁰ fiind tare aproape de Egrespatok, și fiind poporul foarte mic s-ar putea folosi cu școala din Egrespatoc, spre a căruia rădicare și ferenzienii, avînd pădure sâtescă, de a lor parte au mod de-ajuta; dascăl ar putea fi cantorul din Ferenzia, Dobocan Georgie.

6. *Firmeniș*¹¹: este un dărab de loc a satului, togma lingă sat; acolo s-ar putea radica școală și casă de dascăl și mai este alt dărab de loc sâtesc din care se poate împlini și lipsa școlii și plata dascălului.

7. *Görtsön*¹²: loc de școală nu este, fără poporenii, sau prin rugare sau prin plată, de nu-ș vor câștiga de la măriia sa grofu Andrásy László, d-nu locului.

8. *Hercelean*¹³: nu este nici on mod de a se putea radica școală și casă de dascăl; au fost on dărab mare de loc bun besericesc și aproape de beserică pe care au fost vii; cu acel loc s-ar putea plini toate lipsele școlii dar, acum sunt 13 ani, cînd s-au împărțit hotarul, l-au luat d-nii posesori de la biserică pe sama lor.

9. *Carica*¹⁴: au fost dat baronul de la Șibou o grădină de școală, care s-au hăsnuit de școală în doi ani și apoi iară o au luat baronul pe sama sa: almintrelea nu se poate radica școala, fără este un prat sâtesc care s-ar putea înșchimba cu altă grădină din sat; cu acele și cu pădurile care mai nainte au fost sâtești, de s-or putea dobîndi, s-ar putea împlini toate lipsele școlii și plata dascălului; almintrelea poporul de nu se va sili din cheltuiala să să îplinească lipsele aceste.

10. *Mirșid*¹⁵: este un dărab de loc pustiu lingă uliță, foarte cu îndemină de școală dară se țin d-nii locului de el și au fost pădure sâtească foarte multă și bună și aceia toată o au luat d-nii locului înainte de aceasta cu 40 de ani, care de s-ar putea dobîndi îndărăpt s-ar împlini toate lipsele. Dascăl ar putea fi Moldovan Andrei, fiul parochului locului.

11. *Moigrad*¹⁶: au fost o grădină pe sama crainicului dată de la împărtaștina hotarului care ar fi foarte bună de școală și au fost pămînturi diecești, on dărab mare besericesc pămînt, on dărab de pămînt pe sama ciudariului, altul pe sama străgeriului iară altu pe sama gornicilor de țărină și iară alt dărab pe sama birăului domnesc și alt dărab pe sama birăului sâtesc, date de la împărtaștina hotarului. Aceste toate le-au luat pe sama sa groful Andrásy László din Görcsön și le-au dat pe taxă și în zălog; pădurile mai toate care sunt în hotarul Moigradului au fost în zilele bătrîne sâtești și le-au luat d-nii locului pe sama lor; cînd s-ar putea aceste toate dobîndi îndărăpt s-ar putea împlini toate lipsele: almintrelea numai prin cheltuielile poporului se pot împlini. Dascăl ar putea fi Popp Teodor, fiul parochului de loc.

12. *Poptelec*: sunt două grădini fără de case pe ele, cu loc arător și cosalău după ele, loc gyalogiesc, on dărab de loc de la împărtaștina hotarului dat pe sama ciurdariului, altă dărăbă pe sama birăului domnesc și alte două dărăbe pe sama birăului sâtesc, o dărăbușă pe sama străgeriului și on dărab pe sama lipiteilor. Aceste toate le-au luat groful din Görcsön, Andrásy László pe sama sa, acum sunt 9 ani și apoi le-au vîndut la baronul din Șibou; pădurile toate cîte sunt în hotarul Poptelecului în zilele bătrîne au fost a satului; aceste încă toate le-au luat d-nii locului pe sama lor; cînd s-ar căpăta aceste toate îndărăpt s-ar putea împlini toate lipsele școlii cu toată îndestularea și ar întrece destul; almintrelea este on dărab de loc lingă sat în care au parte 40 de oameni, cu acela și cu ajutoriu de la sat se poate radica școala cu toate ale sale. Dascăl poate fi cantorul locului, anume Eremian Toader.

13. *Prodănești*¹⁷: fiind cîntirumul larg se poate rădica școala și casa de dascăl acolo; este o dărăbușă de grădină ciurdărească pustie și au fost on dărab de loc cu tufariu, dat pe sama satului spre a se ertăi de cosalău, de la împărtaștina hotarului și încît n-au jeoit oamenii a ertăi; s-au făcut pădure bună și după aceia o au luat d-nu locului, baronul de la Șibou pe sama sa; cînd s-ar putea dobîndi aceasta îndărăpt, împreună cu alt dărab de pădure luat de la sat, s-ar putea radica școala cu toată îndestularea, împreună și cu folosirea poporului; almintrelea numai pe cheltuiala oamenilor se poate împlini lipsa aceasta iară poporul acum nu-i într-acea stare, fiindcă l-au jefuit și l-au aprins, făcîndu-l tot cenușa magyarii, rămînînd poporeni foarte mișei și goi ca pilugul.

14. *Vartelec*¹⁸, fiind hotarul Vartelecului 3 părți cu pădure și numai a 4-a parte loc gol, spre agonisală; între aceste întru toate posesorii locului neci un pas de loc

sau de pădure, înainte de aceasta cu 40 de ani, n-au avut; au fost grădină mare cu fogădău pe dinsa, zestre besericească, au fost o pădure mare, iarăși zestre besericească, care au plătit ca la 1200 fl. în m.c.; aceste zestri besericești le-au stăpinit beserica pînă acum sint 16 ani, cînd au împărțit d-nii posesori hotaru; atunci toate le-au cuprins pe sama lor, împreună cu toate pădurile cîte se afla în hotaru Vartelecului; acum unde și prin ce să se radice școala și casa de dascăl nu este, de nu se vor sili sătenii ca cu cheltuiala lor să împlinească lipsa acesta; iară cînd s-ar dobîndi bunurile mai sus scrise, de la beserica și de la sat înstreinate, s-ar putea radica școală și casă de dascăl cu toata îndestularea și mare vază și împreună cu mare folos a poporului. Dascăl ar putea fi cantorul locului, anume Cărpinișan Georgie, pînă la altă orînduială.

Despre aceste, despre toate mai în sus însemnate și de la popoare înstreinate bunuri, precum poporenii din feștecăre popor înaintea parochului lor au descoperit, așa s-au scris, care de altcumva prin mixta investigație se va putea dovedi adăvarat lucru.

Judecă soborul mic cum că prin cuviosă puternicita jurisdicție să se îndatorească d-nii posesori a da îndărăpt toate bunurile cele strămoșești și părintești la succesorii lor, ca la legiuții stăpîni acelor bunuri din mai sus numitele popoare și așa, fără de neci o scădere s-ar putea radica școale și pentru nația română întru același popoare.

S-au dat din soborul protopopesc a mai sus numitei eparchii, popor și cerc, în 19 decembr. 1849.

Prin Gregorie Popp m.p.
Notariul eparchiei

Bibl. Centrală Univ. Cluj, Col.Xerografii, 280/1.

1. Popeni, sat, com. Mirșid, jud. Sălaj
2. Aici în accepiunea de sat, comunitate.
3. Brebi, sat, com. Creaca, jud. Sălaj.
4. Ciglean, sat, com. Creaca, jud. Sălaj.
5. Curățuri, lazuri.
6. Crișeni, sat, comună, jud Sălaj.
7. Administratorul.
8. Aghireș, sat, com. Meseșenii de Jos, jud. Sălaj.
9. Drept.
10. Sat, com. Meseșenii de jos, jud. Sălaj.
11. Firminiș, sat, com. Mirșid, jud. Sălaj.
12. Girceiu, sat, com. Crișeni, jud. Sălaj.
13. Sat, comună, jud. Sălaj.
14. Creaca, sat, comună, jud. Sălaj.
15. Sat, comună, jud. Sălaj.
16. Sat, com. Mirșid, jud. Sălaj.
17. Sat, com. Creaca, jud. Sălaj.
18. Ortelec, sat înglobat municipiului Zalău, jud. Sălaj.

Budila [mai 1850]

Jurații bisericii române din Budila cer protopopului locului să facă demersurile necesare pentru restituirea școlii lor care le-a fost ocupată abuziv.

Prea onorate domnule protupoape!

Prin această jalbă sîntem siliți [a] arăta prea cinstit domniei tale precum că

acea la satul nostru Budila¹, au fost o casă de școală lângă cea preotească, în care mai înainte de 30 de ani acolo s-au învățat pruncii, care casă de școală ecleziea noastră au ridicat-o pe loc slobod, cu cheltuială și sudoare mare, iară după aceea s-au pus familia Beldeștilor, ca nemeși pe acea vreme și ne-au luat casa numită de la eclezie și au dat-o la oamenii săi de-a slujbă și cu taxe spre folosul dinșilor deosăbit, nebăgînd în cea vreme samă de cheltuială și sudoarea ecleziei noastre și așa folosul de obște a școalelor aici a încetat; adică au încetat de-a să mai folosi pruncii de învățătură în casa aceea, care casă pînă astăzi se ține în biruința d. Beldea Istfan, însă locuitor într-însa este Vasile Șuvei de aicia din Budila, iară după aceea ne-am apucat și am făcut o căsuță de școală mai mică; acuma nu mai încap pruncii în ea, fiindcă îi mica și pruncii s-au înmulțit tare.

Drept aceea cu plecăciune ne rugăm de prea cin[stitul] d-ta a mijloci la cuviințioasele și inclitele locuri darea înapoi a școlii aceea spre a ne folosi cu ea de școală pe sama pruncilor noștri, spre care sfîrșit s-au fost și ridicat; cu care am rămas năjduiți în bunătatea prea cîns[stit] d[o]mnia ta că nu vei pune la uitare cererea noastră aceasta adevărată.

Ai prea cin[stitului] domn plecați slugi.²

Jurații bisericii române din Budila
prin Ioan, Ianovici, parohul locului

Arh.St.Brașov, F.Actela Magistratului, 1850—3567

1. Sat, comună, jud. Brașov

2. Datarea s-a făcut pe baza scrisorii din 10 mai 1850, prin care protopopul Ioan Moga cere Magistratului Brașovului să ia măsurile necesare în vederea restituirii edificiului școlar în cauză.

3

Marpod, 29 august 1850

Locuitorii români ai satului Marpod cer conducerii scaunului Nocrich, în virtutea principiului egalității naționale, acordarea de ajutoare pentru școală și biserică românească, după exemplul școlii și bisericii săsești.

Înalt cinstit Oficiolat!

Domnilor nouă boni voitori!

Esceleția sa domnul Comes¹ cu prileșul vizitării a mai multor sate s-au îndurat a cerceta și miserabila noastră soarte, a supușilor săi români din Marpod și prin măritul esceleții sale organ, publice a ne îmbucura precum și nația română este acum între celelalte nații primită întru asemenea grad și cu de-opotrivă drepturi, din mila majestății sale, a înălțatului împărat confirmată. Așa, s-au milostivit a dispune ca sămădașul venitorilor comune, ce se adună în punga satului, să se facă și românilor conlocuitori în Marpod² cunoscut și cu de-opotrivă măsuri să se scoată și pe sama românilor din trînsa ca și pe a sașilor, iară persoanele bisericesti, precum ale sașilor așa și cele române, din cele comune să se bonificăluiască. Alte pretensii ale noastre, care partea contrarie înaintea mai sus laudatului magnat le denegă, era mai multe, dară cu acelea s-au îndurat esceleția sa a ne învia la măritul cuviincios oficiolat, spre a le pune, după sunetul legilor imperiale și temeiul egalității, în activitate. Așadară, întru urmarea milostivei îndreptări, cu cea mai adîncă plecare, așternem înalt onoratului ofico-lat pretensiile noastre în următoarea:

1) Pe lângă cele de esceleția sa determinate mai în sus scrise și într-alte sfă-

tuii ale satului să facem unite corespondenții, avînd și noi măcar pe unul sau doi între bătrîni și jurații satului.

2) De vreme ce, de o parte, de la înaltele locuri sîntem siliți, iară de altă parte și timpul vremilor moderne, ca pre fii ai săi, ne îndeamnă a ne rădica școale, case parohiale și biserice, poftim ca foloasele și împrumutatele ajutorințe care s-au făcut din patria noastră la edificiile bisericesti și școlasticești ale sașilor să ni se întoarne.

3) Ca moară cea cu împreunate puteri și ostenele rădăcată și un timp de vreme și susținută spre folosul de obște iar mai tîrziu numai singur sfintei biserici evanghelistice închinată, cu venitul din sine, întru asemenea se înzestreașă și biserica română, cerem.

4) Fiindcă nouă numai de curînd ni s-au dat paroh actual în sat, am rugat pe deregătorii satului cu adese repetiții, în partea parohului de foarte puțin lucru și nici de cît n-am putut a mirui decît făgădăș înaintat pînă în ziua de astăzi și noi încă ne aflăm nehnarici a-i face vreo subsistență; pentru aceia s-au și declarat la finirea anului a face mulțumire de funcție pe nemica.

Poftim din toate, mai momentos ca, precum preotul săsesc (pe lingă dijma cea multă) se mai înzestreașă și din bunul comun cu ce-i de lipsă, așijderea numai cu asemenea beneficii în timpul de acum să se vindece și preotul românesc, fiind într-o stare de tot miserabilă, numai în chipul unui călător.

Pentru aceste cu adîncă smerenie, pînă la pămînt plecați, rugăm mult onoratul oficiolat ca să se îndure cu ertare a ne îndrepta cele greșite și numai după legi a ne mîngaia în miserabila noastră soarte, ca și noi cele ce cu dreptul ni s-ar cuveni să le putem pe viitorime moșteni; care smerit așteptînd sîntem ai prea nalt onoratului oficiolat smeriți și plecați slugi.

Marpod, 29 august 1850

[Semnează: 50 "români lăcuiitori în Marpod, scaunul Nokrichului"]

B.A.R., București, Mss.rom. 971, f. 331—332

1 Franz Josef von Salmen, comite săsec pînă în 1852.

2 sat, comună, jud. Sibiu

4

Poiana, 24 decembrie 1850

Foștii iobagi români din satele Mihai Viteazul, Poiana, Cornești și Cheia, aducînd la cunoștința delegației naționale de la Viena nedreptățile care li se fac din partea autorităților locale, prin includerea lor în categoria jelerilor, cer, între altele, să se ia măsuri pentru ca școlile și învățătorii lor să beneficieze de aceleași drepturi ca și școlile și învățătorii maghiari.

Onorată deputațiune,

Pe la noi curg lucrurile foarte rău, suntem tare nedreptățiți, mai cu seamă în punctele următoare:

1. În urmarea unei ordinațiuni guberniale viind, ca pretutendenea în Ardeal, una comisiune investigătoare de pămînt colonial, aciaș comisiune ne-au spus că batăr inquilinii sau zilerii de pre la comitate, întocma cu obăgii sunt scuțiți de la serviciul domnesc, totuși inquilinii din scaunul Arieș sunt lipsiți de la acel beneficiu, cu toate că parte mare din noi de moși de strămoși ne aflăm pe acelea locuri, care nici d. posesori pot adeveri să fi fost cîndva a lor sau alodiațură; am purtat povara statului, porția sau darea împăratului, cum arată tabela de

dare, o am plătit, precum pe cap așa și pe moșie. De unde ei înșii în anul 1848 ne-au absolvat de la slujbă, acum însă auzind aceia orînduială căpătără nas de a ne sili și irevoca la tocmeală cu dinșii, sub pretestu că în pămîntul săcuesc nu se află pămînturi urbariale, batăr noi în adunarea de la Blaș, 15/3 mai 1848, am poftit, fără luare afară de scaune, comitate și districte, desfiențarea obăgiei, cum din punctul al 3-lea, din protocolul adunării se vede; ba scaunul este stătător și din sate curat obăgești cum: Moros Földháza¹, Veresmort², Hărăștași³ și Inocul⁴, ba este rupt din varmeghii, noi însă sîntem mai apăsați ca toți.

2) Noi batăr povara statului o purtăm întocma cu secuii, fără osebite de *inquilini* și *secui*, totuși noi sîntem închiși afară de la bunurile comune a satului, cum de la pămînturile satești, de la finață, bercuri (năniuș) păduri, pepeniști și curețiști satești, numai pentru că suntem botezați *inquilini*.

3) Benericile noastre sunt lipsite de la orice venituri satești, cînd cele ungu-rești, fie ungurii cît de puțini, pentru fiecare confesiune au veniturile sale, fină-rie, pămînturi și bercuri.

4) Preoții noștri, cantorii, dascălii n-au nice un venit, fără trăesc după sudo-areea minilor sale și de la patafir; școale încă n-avem că nu suntem suferiți a ne rădica ceva edificiu pe locul comunei pentru că suntem *inquilini*, care toate stau de-a dreptul opusă cu puncturile a 2-lea și a 13-lea din protocolul național de la Blaș; școlile ungurilor au lemne de foc pe seama pruncilor; de la acestea beneficii noi sîntem scoși numai pentru că suntem *inquilini*.

5) Parte suntem arși și păgubiți de toate, parte numai păgubiți, iar de toate, așa cît nice nutremîntul de toate zilele nu l-am avut cînd ne-am întors acasă dintre munți și aceasta numai pentru neabateră noastră de la pusul jurămînt cătră maiestate și națiune, pe lingă care am rămas neclătiți, așa cît stindardul imperial negru și galben, noi românii scaunului de pe Arieș, cari la prefectura Salinelor Vechi sau Turda făceam al doilea batalion al Laudsturmului românesc din jurul Turdei și în timpul cel mai critic l-am apărat, care acum, după îndelungata luptă ce am avut cu insurgenții, ca triumfător și nevătămat, stă între proporile românești în biserica Sz. Mihalyienilor români și totuși noi cu nimic nu sîntem ajutorați, plînsorile așternute în punctul acesta se resping și nu se ascultă, ba în anul 849, după o lungă osteneală, dobîndiserăm niște comisiuni micste, numite rablási bizotmány⁶, destoinice spre a ne adeveri pe jefuitorii și păgubitorii averilor, cum și ucigașii familiilor noastre, dar la un ponoslu simplu al colocuitorilor unguri, dat asupra-ne, deregătoră concernente, prienzînd pe vo cîtiva dintre noi, pentru că ne-am poftit al nostru, abea numai după un arest de 3 săptămîni slobozindu-i, domnii unguri au oprit acele comisiuni de a inquiră pagubele și așa pînă astăzi suntem păgubiți iar prădătorii averilor scutiți de toată bîntuială. De atunci și ce am putut adeveri, încă ni se amină cu lunile și anii, ba actele asupra robotelor și acum stau pline de colb pe la cancelarii fără nici o cercetare. Pentru cei care suntem arși s-au fost publicat una rînduială gubernială ca posesorii și comunele (satu) din pădurile și bercurile ce le posed sî fie datoare a da lemne de casă celor arși dar pînă astăzi aceia rînduială au rămas nepractisată prin ținuturile noastre, de unde și astăzi ne aflăm în ușile oamenilor; știm și cine le-au ars, dar nimica ajută pentru că ni se răspunde că suntem *inquilini* între secui. Noi decum să ne despăgubim dar nice ajutor împrumut na-m căpătat de la stat ca alții, din cauză că posesorii au informat pe comisariat că noi suntem curialiști și n-avem ce lega în contract; apoi care îndrăsnim a ne așterne plînsorile mai cu foc și ne poftim dreptul cum se cuvine, ni se resolvă cu arestări, legături și incarcera-țiuni (temniță) așa cît acum nice scrietor nu ne căpătăm, pentru că deregătoriile concernente nu caută într-atîta dacă este drept ce am scris fără cine este scrietorul?

Deci acestea așa fiind, împovărăm și noi subscrișii pe onorata deputațiune,

în numele comunităților noastre, cu atensele puncte, din acel sfârșit ca onorata deputațiune să stăruiască fără întârziere a ne mijloci de la înaltul tron, emanciparea de la robotă, că cu aceasta suntem mai îngreoași și ne temem că pe primăvară la foștii posesori li se va realiza nedreapta pretensiune. Repetînd încă de odată ca supra atensele puncte să mijlociți a se pune în lucrare, că noi mai bucuroși suntem a muri, decît să mai robim trăind fără drepturi. Ai deputății noastre sinceri stimători.

Poliana 24/12 1850

În numele comunităților: Sz. Mihaly de Sus și Jos⁵, [Semnează 3 săteni];

Poiana Arieș⁶: [Semnează 4 săteni]; Simfalva⁷: [Semnează 3 săteni]; Mészko⁸: [Semnează 3 săteni].

B.A.R., București, Mss.rom.1061, f. 222—223.

1. Azi Mihai Viteazul, com. suburbană, municipiul Turda, jud. Cluj.
2. Unirea, sat, com. jud. Alba.
3. Călărași, sat, com. jud. Cluj.
4. Inoc, sat, com. Unirea, jud. Alba.
5. Azi Mihai Viteazul, com. suburb. municipiul Turda, jud. Cluj.
6. Sat înglobat municipiului Turda, jud. Cluj.
7. Cornești, sat, com. suburb. Mihai Viteazul, municipiul Turda, jud. Cluj.
8. Cheia, Idem.

5

Băiuț [septembrie 1851]

Fruntașii comunităților române din Băiuț și Strîmbu, în virtutea principiului egalității naționale, cer comisarului primar cercual să acorde școlilor și bisericilor lor aceleași beneficii de care se bucurau școlile și bisericile romano-catolice.

Prea mărit domn ces. regesc comisar primar!

Domnule noă mult îndurat patron!

Cu cită bucurie spirituală întru deplina mîngăiere cumpănim fericita stare a fraților de religiunea r. catolică, colocuitori în Băiuț¹ și Strîmbu², cu toții, una cu noi, lucrători la mine (bai) împărătești, în inima pămîntului, cu asemenea pericol a vieții, știind cum dinșii se bucură nu numai de casă școlară cu dascăl sistematice salarisat pentru educațiunea băieților săi, barem că în privința naționalității sînt foarte împărțiți, ci totodată și de înzestrarea materială a bisericeii comune din patronatul Erariului, unde:

a) Parochul spiritual lor, pe lîngă anuu salariu în 270 fior. c.m. ca paroch Băiuțului și 150 fio. c.m. pentru administrarea filii Strîmbu, în sumă 420 fior. c.m., percepe 24 metrete de grîu și 6 stîngeni lemne de foc în natură peste an.

b) Dascălul lor din Băiuț, afară de competența înalt prescrisă ca cîntăreț cu 3 fior. c.m. pe lună 36 fior. peste an, iară clopotariu cu 20 cr. pe săptămînă, pentru oste[ne]le deschilinit sunt remunerați.

c) Pentru plinirea servirei dumnezești: cu veșminte bisericești, 32 funți lumini de ceară, 8 funți de tămîie, 70 copuri de vin, a 16 cr. copu; oleu de aprins în candelabru pe sama lor prevede înalțata Cameră ca patron; pînă nice despre răscumpărarea oștei și spălarea veșmintelor în 8 fior. cm. nu și-au uitat aceeași prea îndurată.

Cu atîta mai pătrunzătoare durere ne apasă inima unde ne vedem casa școlară, dealtmintrea încă îngustă, rădicată cu spelele noastre și susținută, goală,

necercată de băieți, neierțați a ne bucura și noi, cum frații r. catolici, de un dascăl salarizat din națiunea noastră, barem că noi de religieune g. catolici cu toții, luînd afară ruthenii, suntem născuți români, întocma cu dînșii purtînd sarcina ostenelelor prin crepăturile munților, ne aflăm în toată privința părăsiți, de totului uități, ca cînd nu am servi unu și același domn! Așa:

a) Parocul, păstoriul nostru cel sufletesc, afară de 200 fior. c.m., pentru păstorierea Băiuțului, 100 fior. pentru administrarea filii Strîmbu, în sumă 300 fior. c.m. numai 8 fior, sub titlu de lemne focale percepe, alt beneficiu sau venit nu are din Erariu I. Camere împărătești.

b) Pentru dotarea și denumirea unui dascăl de națiunea, limba și ritu nostru pînă acum nici nu am îndrăsnit a mișca vreun pas, altu fiind planu măritului inspectorat în montanistică suprem de la Baia Mare, ca adevă tineretu nostru încă să umble la școala r. catolicilor, unde studiile elementare se propun în limba maghiară.

c) Deși cantorul nostru percepe pentru serviciu din Băiuț 50 de fior. c.m., 25 fior. pentru cel din Strîmbu, încît ambe de la anul 1846, 19 mai, concentrează în un individ, dară clopotarii noștri pentru ostenele nu au nice una mîngaiere din grația prea înduratăului patron.

d) Din alte binefaceri materiale nu am avut parte de cînd ne pîrîndăm în una și aceeași biserică cu r. catolicii; știm de un falon și epatrafir ce se zice a fi dăruit prin suslăudatul Inspectorat la anul 1819, atunci cînd, sub condițiuni favorabile, sub X, intrară r. catolicii în besereca în care noi, ca proprie, umblasem singuri de la anul 1815, 8 novembris st.v., cînd fu sînțită.

e) De la intrarea r. catolicilor încoace, adevărat că înălțata Cameră, la relațiunea măritului Inspectorat, uneori copere spesele pentru susținerea besericei rădicate cu sudoarea străbunilor noștri greco-uniți, dispune și repararea caselor sînțite și renoirea veșmintelor, însă este toate în favoarea r. catolicilor iară despre ornatu convenit la servirea dumnezeiească după ritu nostru, domnește una profundă tăcere din partea patronatului, ca cînd sărmanii de noi nu am fi asemenea lipsiți precum frații noștri, nici am merita, din asemenea punct de vedere, întocmai luare aminte, băgare în samă precum ei?!

Întru este toate nu desperăm, mai vîrtos mulțămîiți a fi arătata îmbucurătoarea stare a r. catolicilor de națiune heterogenă, în comparațiune cu cea miseră a noastră a g. uniților de viță una, română, răzimțai în constituțiunea imperială, basată pe principiu egalității, cui amăsurat în ea se dă dreptu fieștecăruia națiune de a-și păstra și cultiva naționalitatea și limba maternă, convinși precum înălțatul Guberniu, pîrinții patrii în a căror mină sunt cheile desvoltării popoarelor și cumpăna dreptății, cum le va veni la notiție miserabila noastră stare, pîrintește se vor îndura a pune pașii binecuvîntați cit și noi cum frații noștri să avem a ne bucura de realizarea sus citatului drept, cu firmă spemă alergăm la prea mărit domnia ta, uniliți foarte, rugîndu-vă să binevoiiți, ca mai aproape cunoscător a cercustărilor în care gemem, pe lingă opinione după datina-vă neinteresată, cit mai în graba a susțerne înălțatului Guberniu ferbinteaa noastră dorire ca același înălțat să se îndure:

I. A se întrupune la prea înaltul ministeriu a maiestății sale ss-me, pentru dotarea din casa camerală a unui individ de dascăl, care să fie în stare a trada băieților români în limba maternă, afară de învățăturile elementare, limba germană și cea magiara, încît asta se poștește în conversare, germana pentru ducerea socoatelor, după religieune și moral, este fiind mai interesante pentru un lucrător în băi; totodată și încălzirea școalei peste iarnă, după analogia r. catolicilor.

II. A exopera pentru parochul nostru salariu și venit ecual cu salariu și veniturile parochului r. catolic, în conformitate cu principiu egalității și frățietății, în acestuia înteles:

III. A provoca pe mult înduratul patronat ca binefacerile, atât bisericești cât și școlare, contestate către r. catolici să aibă bunătate a le estinde și spre noi, au să binevoiască a ne face parte din ele.

La aceea ca să subșternem astă dorire națională, cu rugămintă umilită, nicidecum nu ne-a împins vrea patimă, cum ar putea fi invidia stărei r. catolicilor, singur amoarea ce nutrim în peptu-ne cătră dreptate și adevăr, zelul ferbinte de cultura sci-entifico-morală, încrederea limpede în mai marii noștri ne-au îndemnat; din parte-ne dorim cu inima curată ca domnia lor și de acum înainte să aibă a se bucura de binefaceri părintești, totodată nu putem a nu dori din emulare cu noi născuta, ca lucrători convenționați a înălțatei Camere, a vedea oarecînd, din grația aceeași, șco-ala-biserica noastră, una cu manuducătorii în ele, întocma înzestrate, sub aripile maiestății sale ss-me, în aceea firmă convingere, precum:

1. Maiestatea cugetă în asemenea grad a fericita pe români cu alte națiuni din Transilvania, deschilinit pe convenționații Camerei, fără alegere între națiu-ne sau confesiune religioară.

2. Fericirea vericărei națiune depinde de la inteligenția și cultura ei scintifi-co-morală, iară cariere prin care putem ajunge la cultură, prin asta la fericire sunt școalele, cu biserica, în ea dascălul, în asta preotul manducător, ambii ca lucrători demni de plata sa.

3. Necesitatea urgentă de învățătura tinerimii a cunoscut-o înălțatul guvernă-mînt în faptă, cînd emise atîtea minunate decrete pentru așezarea școalelor prin co-mune (sate). Copiii noștri totuși istemp, în al doilea semestru, rămaseră fără învățătură școlară, drept ce cantorul, fără plată fixă, nu a putut lăsa lucru împără-tesc din care-și cîștigă pînea de toate zilele; adevărat că tinerii-tinerele, dumineca, prin paroch a fost deprinși în rugăciuni și principia religiunei, ci asta nu ne mulțu-mește pre noi nici ne poate, în epoca renașterii tuturor popoarelor din Monarchia austriacă; din este sunt, spre exemplu r. catolicii din Băiuț — deoarece și în sînu nostru bate dorul nestins a fericitării ce nu se poate înainta numai în școală, sub ma-nuducerea parochului, prin dascăl născut român, de ritu nostru, pentru că:

4. Studia elementare cum sunt catechismu, aritmetica, istoria etc. în limba maghiară în care se propun în școala trivială din Băiuț, necum pruncii noștri, 75 cu numără, ciți ar avea a umbla la școală, dară nice cei r. catolicii — puțini fiind născuți maghiari — le înțeleg cu toții. Ce-i drept că catehisind va să explice preot-ul nostru înainte de ce ar fi pregătiți băieții în școala națională, prin dascălii săi în limba maternă?

5. De cumva vom cumpăni numărul sufletelor, nu cu mult ne întrec r. catolicii [cu] două școale, cu atîția dascăli, una în Băiuț alta în Strîmbu, avînd salarisate; de-altmentrea noi încă suntem lucrători împărătești convenționați, cu credință nec-lățiți și sinceră alipire cătră tron; din care punct de vedere a meritat ei două școli înzestrate din Cassa provisională, ni se pare că am merita și noi barem una, că de sunt ei lipsiți, întru adevăr și noi pe drept cerînzi așteptăm mîngăiere din gra-ția prea onoratuului patronat; încît se atinge pentru înzestrarea școalei-bisericeii, ecuala dotarea parochului și adjutorința dascălului, cu atîta mai vîrtos că:

6. În cugetu aceluiași prea îndurată nu poate să încapă ura sau preferința unei națiune peste alta din privința confesiunei religioară, de oarece astfel de preferință nu numai s-ar abate de la principiu egalității ci aevea, oblu, ar răstur-na privilegia românilor greco-uniți garantizate prin benign diplomă leopold. de anno 1696, februar 16, de unde încheiem că:

7. Nici pînă acuma [nu] prea înduratul patronat, ci nepărtinitoarele cercus-tări a timpurilor trecute, uneori chiar neînțelegerea între parochii respectivi, era cauza de noă românilor nu ne-a fost ertat a ne bucura de binefacerile din grația înălțatei Camere contestate către r. catolici.

Binevoiește prea mărit domn comisar a primi în activa băgare de samă astă a noastră, din motive raționabile, de mult porcească — toată ora vindecare așteptînd plînsoare — și nu întîrzia a ne mișloci de la locurile competenete mîngaierea dorita. Cu fiască reverința și plini de încredere ne rugăm, întru spema îmbucurătoarei soluțiuni, cu cea mai profundă stimă rămînînd prea mărit domniei tale plecați servi, ascultători subordinați.

În numele comunității din Băiuț și Strîmbu.

Ioan Dragomir m.p. paroch; Anton Țura m.p. curator și waldhutter, Andrea Triff, local notar; Ioan Ratz, lucrător împ. și cantor; Iacob Cicio, lucrător împărătesc și clopotar și alți 10 săteni din Băiuț și Strîmbu, angajați cu diferite obligații la exploatarea miniere³.

Copie, Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1858—4112.

[Adresa:] Prea mărit domniei sale, domnului Leontin Lucchi, ces. regesc comisar primar de cerc, cu profundă reverință, subșternuta plînsoare a comunei române din Băiuț și Strîmbu, rugătoare a se exopera, după analogia r. catolicilor, și pentru dînsa de la locurile mai înalte un dascăl cu salariu normativ și alte binefaceri din grația înalt măritei Camere, cătră aceiași părintește contestate din motive în lountru arătate.

1. Sat, comună, jud. Maramureș

2. Sat, com. Chiuești, jud. Cluj

3. Actul a fost înaintat comisarului cercual Leontin Luchi, la 5 septembrie 1851 nr. 3518, însemnare după care s-a făcut datarea.

6

Sibiu, 9 decembrie 1851

Reprezentanții comunității române din Nocrich, descriind pe larg nedreptățile pe care le suferă, din partea dregătorilor sași, cer protecția episcopului Andrei Șaguna în chestiunea edificării unei școli proprii.

Mărita ta prea luminate doamne episcoape și prea fericite stăpîne!

În vara trecută a anului 1850 cu prilejul vizitării mării sale a domnului comes al națiunii săsești de mai multe comune, am avut și noi, obștea română de la Nocrichi¹, acea norocire a-l vedea pe măriă sa domnul comes în mișlocul nostru, după săvîrșitul servițiului dumnezeesc în biserica noastră, tocmai în 15 august pomenitul an, unde știm ca astăzi, că din gura mării sale, cel dintîi cuvînt au eșit:

“Cum trăiți oameni buni, sînteți sănătoși?” Cărui, ca răspunzător pentru noi, au fost popa nostru întru acest chip:

“Încît sîntem sănătoși, măriă ta, mulțămită lui Dumnezeu, sîntem îndestulați și mulțumiți, iară dealtmîntrinea nu deplin”.

Măriă sa au adaos:

“Și cu ce nu sînteți mulțămiți?”

Popa au răspuns:

“La toate poverile de obște luăm parte. Darea Împăratului plătim. Slujbele satului în toată privința asemenea cu confracții sași le purtăm. Cătane am dat și dăm. Drumurile, podurile de obște și toate năcazurile purtăm. Punjile satului după putere le înzestrăm, dară a gusta vreo dulceață după toate tindele noastre nu ne putem învrednici asemenea cu confracții; adecă să fim și noi între diregăto-

rii precum sînt dinșii, ca apoi să putem ști și noi ce se face cu agonisita noastră împreună.”

Măria sa ne-au spus:

”Toate acestea aveți drept; și să trăim ca frați că acumă sîntem una și aveți și voi drept a fi între *diregători*, numai să știți grăi săsește, precum știu sașii românește. Să vă diregeți biserica și să vă faceți școale în care să vă puteți învăța”.

La acestea i s-au răspuns:

”Noi, măria ta, cu toată inima ne-am înpodobi și ne-am repara biserica, numai este săracă, nu avem cu ce o repara că n-are pămînt cu venit ca a sașilor. Școală cu toată inima am face dară nu avem nici loc de școală unde să o facem și nu avem nici bani de unde să o facem căci cîștigul nostru îl bagă confrății în punga lor. Ei au pînă acumă două curți de școale din pămînt sătesc, noi nici una. Așa dacă au ei două, dă-ne și nouă a treia, ca să avem unde zidi școală care, pe dreptate, am mai cerut și acum cerem. Ei, afară de punga cea mare a satului, au și punga tîrgurilor care cuprinde vama și arenda crîșmelor tîrgului și acest venit închinat pe sama școlilor pe care bine o înzestreză. La această arendă și la această vamă a tîrgului, pînă se adună și noi avem parte, iară dacă se bagă în punge nime nu ne vede nici cu un ban pe sama școlii noastre. Așa, de unde să o facem? Cerem și am mai cerut să ne dea bani pe cîți trebuie la școale și apoi vom face bucuroși.

Măria sa au mai adaos:

”Să vă fie și rușine a tot cerși, dară cum își face un om o casă, adecă oamenii nu puteți face o școală? Veniți la mine că eu vă voi face rînduială de veți căpăta vro cîteva sute de zloți pînă ce veți putea da înapoi”.

Și tot i s-au mai răspuns:

”Măria ta, noi nu cerșim ci ne cerem dreptul nostru că acesta este mai dulce ca o datorie. Pînă ne-am făcut biserica destul am mîntuit banii noștri în punga satului și ne-am robit cum am putut; acum, dacă cunoaștem că avem al nostru nu ne-am mai robi, îndatorîndu-ne ci poftim să ni se dea de acolo din pungă în care și noi am băgat”.

Măria sa la acestea s-au milostivit:

”De veți putea dovedi că sașii iau un creițar din pungă pe sama școlii lor, vouă să vă dea al doilea creițar”.

Acestea ne-au fost vorbele, aceasta ne-au fost jelanii noastră și cererea cătră măria sa, domnul comes, care cu sufletul putem dovedi; și aceasta precum cu gura așa și în scris am cerut cu jalbă, în 2 zile decemvrie 1850, la *diregătoria* cerului din orașul nostru, carea în privința venitului tîrgului nici că au tăgăduit că nu e închinat pe sama școlilor, totuși, dîndu-ne rezoluție neplăcută, am apelat cererea noastră la măria sa domnule comes, dovedind dreptul nostru mai de aproape, de unde așteptăm îmbunătățirea ca să nu putem zidi școala cît de îngra-bă, că-i cunoaștem folosul.

Însă de acestea încă pînă astăzi nimic înștiințare nu vedem ci, cu durere, am simțit și vedem rece căldură cătră noi, togmai doară și din partea mării sale a domnului comes, pentru că în loc de înființarea suspomenitelor drepturi ale noastre și cerute ne vedem deodată însărcinați cu un planum școlar care ne cere drept 70 f.m.c., *fără știrea și fără cererea noastră, oarecîndva de vreun inginer* (un lucru care prin mintea noastră n-au putut trece niciodată, nici am putut ști o să avem lipsă de inginer pentru o școală după trebuința noastră, a 60 de gazde); și acest planum cu strajnică amerințare de execuție numai să-l plătim la județul nostru, onoratul d. *Conradt*. La care deși ne-am jeluît zicîndu-i: ”Măria ta, dară cum poate fi aceasta de noi să căpătăm planul înainte de a avea cele trebuincioase spre zidire și înainte de a avea curte unde să zidim școala? *Că de norii cerului nu o vom putea spînzura!* Noi știm că am luat lucrul de cap, silind a ne chivernisi

de cele de lipsă spre zidire, nu de planum care numai așa trebuiește. Ce să facem dară cu el? Răspunsul ne-au fost: *Dacă îl veți plăti, îl veți acăța pe zid și vă veți uita și voi cîteodată ce școală aveți. Destul, alte nu mai avem de a agrăi, numai să vedeți de bani, că de nu vă dau execuție.*

Și așa de măriă sa d.judex văzîndu-ne tare strîmtorați și știindu-ne pe nedrept la o așa cheltuială supuși, am alergat cu plîngerea noastră la măriă sa d.comes și ne-am jeluît spunîndu-i: *la ce sumă de bani ne silește domnul nostru judex, fără cererea noastră de planum.* Măriă sa d. comes ne-au zis, între toate, că e prea mult 70 f.m.c. ci să ne ducem la ingineriul șef să-l rugăm să ne mai ierte, însă ne-am jeluît că acela, necunoscîndu-ne pe noi, nu ne va asculta. Așa ne-au zis să dăm la măriă sa instanție și ne va căuta de asupreală noastră. Așa am și făcut și la 2 zile august a.c. am și amînat *jalba noastră mării sale d.comes spre hotărîre cu dînsa, carea ni s-au și primit.* Însă sfîrșitul lucrului nu vedem altul fără că onoratul d.judex al nostru acum de nou ne-au vestit execuție în termen de 8 zile să o căpătăm, de nu vom pune banii jos; căruia dacă i-am spus despre *jalba noastră dată la d.comes ne-au zis: că eu togma de la d.comes am căpătat cuvîntul, cu prilejul cînd la nunta ficei mele au fost, să scot bani,* spunîndu-ne încă și aceasta că măriă sa d.comes i-au zis că noi cînd am fost ca deputați din partea obștii la măriă sa, nu am fi înțeles ce n-au zis să facem, că adecă să ne rugăm de inginer să ne mai ierte ceva. Însă noi prea bine am înțeles și așa am făcut *jalba noastră, precum totdeauna am zis cu gura; pentru aceea dorim jalba noastră să se judece pînă unde are loc și apoi la ce ne va supune judecata rămînem.*

Din aceste sus petrecute drepte arătări ale noastre nădăjduim că te vei încredința prea luminat măriă ta de ajuns cum că *noi n-am cerut nicidecum inginer, nici acesta nu ne-au cerut vreodată ceva cu nume de diurnum sau forșpan, ba încă și cînd au luat planumul pe pămînt n-au fost nici un prepus de ai bisericii noastre de față, nice altcineva ci numai d. inspector Beck și planul l-au luat pe o curte străină a unui copil sărac.*

De aceea cu ferbinți lacrimi, fiește, ne rugăm de fața mării tale ca de un tată întru adeăr al nostru, țiîndu-se acest lucru și de diregătoria prea luminat mării tale, ca să te milostivești a ne da povață și patronire în necazul nostru ca să nu fim executați înainte de a fi judecați.

Așa, nădăjduind că vom fi mîngăiați înaintea feții mării tale, întru plecarea genunchiului, smeriți rămîind ai prea luminat mării tale prea plecați servi².

[Semnează: preotul, dascălul, ctitorul și doi săteni "în numele la toții"].

Arh.Bibl.Mitrop.Sibiu, F. Șaguna, 1851—2722.

1. Nocrich, sat, comună, jud. Sibiu

2. Pe verso datarea și adresa: "Sibii, 7 decem. 851, Cătră prea luminatul și prea sfințitul Andrei Șaguna, episcopul neuniilor din Marele Principat al Transilvaniei, cu cea mai adîncă plecaciune la Sibii, umilita jelanie a introscrișilor".

Apa, 10 ianuarie 1852.

Locuitorii români din satul Apa se angajează să construiască o clădire școlară și stabilesc remunerația învățătorului.

Iskolai kötelezvény

Az alol irt Apa¹ helységnek görög cathol. elöljárai és minden egyes görög

cath. tagjai a nekünk kihirdetett legfelsőbb iskolai rendeletek értelmében egyen- és öszvesen kötelezve elismérjük és nyilatkoztattuk miszerént természetes és Istentől eredt kötelességünk lévén gyermekeink jámbor keresztényekké és hasznos polgárokká neveltetése és oktatása, e célnak elérésére községi alkalmas iskolát, annak tervét előlegesen az iskolai felsőbbbségnek be mutatni, vagy a fenn álló községi iskolát amennyibe ez céljának meg nem felel a tanításra minden tekintetben egy év alatt alkalmatossá fogjuk tenni arányosan minden községi görög cath. tagra helybéli birtok szerint kivetendő a templom gondnok által, a község bírái segítségével behajtandó közzőleséggel fuvar és kézi munkával.

Hogy iskolánk száraz és egészséges légyen azt meg podaltatyuk deszkával, elegendő magasra emeljük, tágassá és világossá teszük és minden szükséges bútorokkal u.m. padokkal, melyeknek hossza hat tanuló számára 10 such és 6 zoll, szélessége 2 such és 2 zoll felső egész szélességű deszkával, melyen a tanulok irhasanak is, a padok közöt pedig 2 such, 6—8 zollig szabad tér legyen, hogy a tanító könnyen a tanulókhöz férhessen, számoló táblával, a tanítónak szükséges asztallal és több székkal, valamint az iskolai szerek fentartására szükséges záras szekrénnel el láttuk, a szerzeteket fent tarttuk a hiánt pedig kipotoljuk, az egyes gyermekeknek szükséges könyveket pedig az illető szűlők tartoznak meg szerezni.

Gyermekeinket 6—12 éves koráig rendesen mindennapi iskola tanításra, a korassabbakat pedig 13—18 korukig vasárnapi iskola tanításra fel jártattuk; mellytől senkinek az illető lelkész vagy tanító elegendő oknál fogva adandó engedelem nélkül elmaradni szabad nem lészen, az iskola szabályok szerint, a szűlőkre háromlandó pénz büntetés terhe alatt.

Mint hogy a felsőbb iskolai szabályok szerint a tanítónak fizetése 120 p. forintokba szabályozandó, részint természetnyekben, részint pedig kész pénzben. Tanítónak fizetését eképp állapittuk meg: hogy természetnybe adunk 10 köből rozsat, köblét 2 p. forint számítva 20 p.fr.; 2 köből búzát, 2 p. forintyáival köblet 4 p. forint; fát 4 ölet, 3 p. forintyával számítva 12 p.f., a meg hiánzó öszveget 84 p. forintot kész pénzben, év negyedként fizetendgyük ki melly illetményeket valamint természetnyeket úgy kész pénzben a templom gondnoka a községi bírák segedelmével mindenkor és pontosan bé fogja szedni.

Az iskolának szükségére kívántató fát vagy szalmát az iskola kezdete előtt öszszel az iskola házhoz bé hordgyuk és az iskola fűtésre és tisztára tartására különös embert fogadunk.

Költ Apában, 1852 Május 10 én.

[Traducere]

Legămînt școlar.

Subscrișii frunțași greco-catolici și toți locuitorii greco-catolici ai satului Apa, în înțeleșul ordinelor școlare prea înalte comunicate nouă, ne declarăm și ne recunoaștem obligați, unul cite unul și toți laolaltă, pentru creșterea și educarea copiilor noștri ca buni creștini și cetățeni folositori, potrivit datoriei noastre naturale și creștinești; pentru atingerea acestui scop vom ridica o școală comunală corespunzătoare, înfățișind în prealabil planul ei forurilor școlare, sau școala satească existentă, în măsura în care aceasta nu corespunde scopului său, în decurs de un an, o vom aduce în toate privințele în starea necesară, prin muncă cu carul și cu palmele a tuturor locuitorilor greco-catolici, percepuți, proporțional cu averea prin curatorul bisericesc și cu ajutorul juzilor satești.

Pentru ca școala noastră să fie uscată și sănătoasă o vom podi cu scînduri, o vom înălța suficient de mult, o vom face largă și luminoasă și o vom înzestra cu tot mobilierul necesar, precum bănci care pentru 6 elevi vor avea o lungime de

10 picioare și 6 țoli și o lățime de 2 picioare și 2 țoli, acoperită toată cu scîndură pe care copii să poată scrie iar între bănci va fi un spațiu liber de 2 picioare 6—8 țoli ca învățătorul să poată ajunge ușor la elevi; de asemenea ea va avea tablă de socotit, masa necesară învățătorului și alte instrumente pentru păstarea cărora o vom înzestra cu un dulap cu închizătoare; instrumentele care există vor fi păstrate iar ceea ce lipsește se va completa; în schimb cărțile necesare unor copii vor fi procurate de părinții lor.

Vom trimite în mod regulat la cursul obișnuit de fiecare zi pentru învățatură pe copii noștri între 6—12 ani iar pe cei mai mari între 13—18 ani la cursul de duminică, obligație de la îndeplinirea căreia nimeni nu va fi scutit, fără îngăduința temeinică motivat a preotului sau învățătorului sub amenințarea unor pedepse bănești asupra părinților, conform dispozițiilor școlare în vigoare.

Potrivit dispozițiilor școlare mai înalte salariul învățătorului se fixează la 120 florini sunători, în parte în produse, în parte însă în bani gata. Plata învățătorului o stabilim după cum urmează: dăm în produse 10 mierțe orz, socotind mierța 2 florini; 20 florini, 2 mierțe de grâu, cu 2 florini mierța; 4 florini; lemne 4 stînjeni, socotind stînjenul cu 3 florini; 12 florini; suma care lipsește de 84 florini o vom plăti în bani gata în patru rate; atît produsele convenite cît și banii gata vor fi adunați la timp și acurat de către curatorul bisericei cu ajutorul juzilor satești.

Vom transporta la școală toamna înainte de începerea anului școlar, lemnul de foc sau pazele necesare iar pentru încălzirea și curățirea școlii angajăm deosebit un om. Dat, în Apa, la 10 mai 1852.

[Semnează: judele, 4 jurați și 4 săteni prin notarul Csillag János. Actul poartă și semnătură preotului local Erdős Simon și pe cea a solgabirăului Mándy Bertalan]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1858—489, f.20.

1 Sat, comună, jud. Satu Mare.

8

Sălișca, 26 ianuarie 1852.

Judele din Sălișca comunică subcomisariatului cercual situația școlară a satului său.

Prea on.c.r.d. subcomisar!

În comunitatea noastră Sălișca¹ se află 15 prunci, feciori și 12 fete, adică 27 care ar fi vrednici de școale dar în comunitatea noastră nu avem pe cine alcăzui dascăl care să-i poată învăța; eu am silit sătenii cît am putut dar nu capătă pe nime; cei ce au prunci mai mărișori voesc a-i duce la Coplian dar cei ce-s mai mici și mai săraci nu au puteri de a-i purta pe airlea, nu pentru plata dascălului ci pentru că sunt mici și goi și eu nu pociu ști ce să fac cu dîșii că i-aș globi dar pe cei mai mulți nu am pe cine, pentru care rămii cel mai supus al prea o.c.r. subcomisar

Sălișca, 26 ianuari 1852.

Umilit slugă
Cozma Vasilică, judele satului

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Cott. Solnocul Int. 1852/nr.3, f. 6.

1. Sat, com. Cițcău, jud. Cluj.

Măguri [iulie 1852]

Locuitorii satului Măguri, apărind drepturile lor asupra pământurilor pe care le foloseau, cer împăratului să aprobe organizarea unei colecte pentru înființarea unei Academii juridice românești în Transilvania.

Sacratissimă caesaro-regie și apostolică maestate!

Satul Măguri¹ așterne din genunchi umilita rugare la fața maestății tale pentru îmbunătățirea soartei, ca să-și poată ține conștiința curată în jurământul depus în Cîmpu Libertății, la Blaș, în anu 1848, din care cauza cu inima curată spune înaintea feței maiestatei tale că: moșia care se cuprinde în hotarul satului, atît pe care crește pădure cît și pe care crește fin și altele, este moșia satului și a oamenilor, numa ca să o poată dovedi înaintea legii, ne rugăm din genunchi, lăcrămînd, să te înduri maestatea ta apostolica a porunci pîrintește la guvern ca acesta sa orînduie, cum ca foștii domnii să arate înaintea legii că cu ce drept pretind că moșiile noastre sînt a lor și aceasta a noastră din genunchi cerere se reazema pe următoarele:

La anul 1848 însuși dieta ungurească s-au învoit a cunoaște că collonicatura este proprietatea colonului; în urma acestei voințe s-au făcut lege despre aceasta; așa dar domnii atunci s-au învoit a ne da moșia luată îndărăpt, prin urmare ca-lea de a arata foștii domni că cu ce drept se țin de moșiile noastre este și a lor voința. Dar voința satului este cu atît mai mare cu cît că știe că are drept și că știe că dreptatea întotdeauna au apărât-o pe cale dreaptă.

Mai încolo se roagă tot din genunchi satu ca celelalte drepturi de moșie ții-toare, precum e pescuitu, vînatu, morăritu și crîsmăritu, tot foștii domni să arete că cu ce drept să țin de ele.

La urmă, din genunchi suspinînd către fața majestății tale apostolice, ca să te înduri a erta națiunei noastre române o colectă de bani pentru ridicarea unei Academii, în care științele împărăției să se propună în limba românească, iar alte științe să se propună cu un studiu de lipsă pentru un cult al imperiului. Această cerere în privința Academiei e de aceea mai tare de la inima noastră de ce satul nostru vede că deslegarea petițiunei națiunei noastre române, așternuta prin deputațiunea cea credincioasă a națiunei în 25 februarie 1849 la tronul majestății tale, fără de academia pomenită foarte tare s-ar îngreuna.

Repețind din genunchi cererea, rămîne satul Măguri sacratissimei c.r. și apostolice tale majestăți perpetue subdit².

Concept. B.A.R., București, Mss.rom. 1060, f. 260.

1. Sat, com. Măguri-Răcătau, jud. Cluj

2. Actul a fost întocmit, cu prilejul vizitei din iulie 1852 a împăratului în Transilvania, de către Avram Iancu, constituind unul din cele cinci anexe ale scrisorii trimise de el, la 15 august 1852, lui Simion Bărnuțiu cf. S.Retegan, *Cinci petiții inedite din 1852 ale lui Avram Iancu în Sargetia*, IX (1972), f. 247—258

10

Comori, 15 septembrie 1852

Contract prin care satul Comori își angajează învățătorul.

Contract

Între Florea Molduvean din Chinceș¹, ca dascăl a școalei din Chinceș, și între comunitatea Chinceșului, s-au vorbit și s-au încheiat următorul contract:

1) Florea Molduvean, primește deregătoria de învățătoriu al școalei satești din Chinceș pe cinci ani, adică pe anul 1853, 1854, 1855, 1856 și 1857, începînd de la 1-ma noenvrie anul 1852 pînă la ultima octombrie 1857, lîngă condițiunile următoare:

1) De a învăția pruncii și pruncele, de la 6 pînă la 14 ani, cînd vor da examen de primăvara, la toate cele ce se țin de școalele satești; 2) de a merge de două ori în toată zioa la școală, luînd afară joia de după amiazi și duminica, ca zile de recreație. 3) de a învăția pruncii și pruncele la rugăciuni, a cunoaște literile, a silabiza, a ceti atît cu slove cirilice cît și cu romane 4) a-i deprinde la țiesutul scrisoarei, 5) la cele 4 speție din aritmetică adică: adițiune, subtracțiune, înmulțire, împărțire, 6) a-i deprinde la cîntări besericești, 7) la Geografia și Istoria Transilvaniei, pe scurt la Istoria biblică și altele cît va fi cu putință, 8) mai mult decît toate la moralitate.

9) După săvîrșirea examenului de primăvară dascălul va fi îndatorat peste vară a ține repetițiune în toate duminicile și sărbătorile cu școlarii din cele învățate peste iarnă.

10) Pentru această deregătorie să capete din lada satului r[enani] f[lorini] 90 — adică nouăzeci fiorini aramă și lemne de foc, cite trebue școalei.

11) Comunitatea Chinceș primește pe Molduvean Florea de dascăl satesc pe cei 5 ani de mai sus, cu îndatorire a-i plăti din lada satului cite 90 r[enanri] f., noăzieci zloți, în bani de aramă pe tot anul, dîndu-i aceia plată în două rînduri, adică la Singeorgiu² r.f. 45 de zloți, la Sînmihai³ iar r.f. 45 de zloți.

Această învoire se îndatorează amîndoa părțile a o păzi neschimbată pe tot timpul legat, astfelu ca partea care va strica contractul sau nu-l va ține cum se cade să fie datoare a plăti în lada satului 25 r.f., douăzeci și cinci, pedeapsă și totuși să fie datoare a se ține de contract.

Această învoire și legătură, spre mai mare putere și tărie, se subscie cu numele nostru și punerea degetului pe cruce și, apuind sigilul satului, se așterne ces. reg. comisariat și onoratului directorat al școalelor satești spre întărire oficială.

Dat în Chinceș, la 15 zile a lui septemvrie 1852

[Semnează, "înainte a toată comunitatea" preotul, curatorul prim, dascălul, judele, 3 jurați, 3 "tați" și 2 săteni]

Original, Arh.St.Alba Iulia, Mitropolia Blaj, 1862—162, f. 5

1. Azi, Comori, sat, com. Gurghiu, jud. Mureș

2. Sfîntul Gheorghe: 23 aprilie

3. Sfîntul Mihai: 29 septembrie.

11

Nireș, 22 februarie 1853

Act prin care satul Nireș se obligă să suporte remunerația învățătorului său; se stabilesc modalitățile constituirii și achitării sale.

Subscriții dăm această scrisoare de încredințare tuturoră căroră se cuvine, cum că noi nu numai din gura învățătorilor noștri ci și din singura priceperea noastră, binecunoscînd cum că omul numai atuncea poate fi adevărat om, cînd cu deplinătate cunoaște datoriile cu care îi datori lui D-zeu, împăratului, sieși, deaproapelui său și patriei sale și cum că acestea toate numai în școale le poate învăța omul cum se cade, precum din voia noastră cu spesele noastre am cumpărat școală, așa ne hotărîm, făgăduim și legăm, fără a ne mai putea întoarce cuvîntul — a plăti de aci înainte pe tot anu la un învățător bun ce va ști limba româna, germană și maghiară și celea patru specii a aritmeticei, de tot fumu, moșierii cîte 2 fiorini în m.c., nemoșierii cîte 1 fiorin m.c. și cei ce au prunci la școală, moșieri, nemoșieri, cîte o metrete de cucuruzi în grăunțe de tot pruncu, adecă în suma 112 fiorini m. mc. și 40 metrete de cucuruz în grăunțe și această sumă de bani om plăti-o în două rînduri: jumătate în luna lui noembrie și jumătate în luna lui mai, iară bucatele în luna lui ianuarie, dorînd și poftind ca învățătorul nostru totdeauna să se aleagă prin prea o. domn es. reg. comisar subcercual, prin concernentele protopop, prin parochul nostru și deputații ce se vor trimite din partea comunității noastre.

Care a nostru liber așezămînt și unanimă învoială să poată avea deplina sa putere, cu o voie alegem de purtători de gînd și ducători în sfîrșit acestui lucru pre primariu curator și fătul nostru, dîndu-le deplină putere peste noi, școala noastră și învățătorul nostru și strîns îndatorîndu-i a privighi cum umblă pruncii la școală, cum îi învața și cum să poartă învățătorul și despre acestea toate a da în sfîrșitu fiește căruia luni, dinpreună cu parochul nostru la ces. r. comisariat și concernentele protopopiat o conștiincioasă relațiune.

Care a nostru așezămînt îl întărim cu subscrierea numelor noastre, trasă la acelea cu însuș mîna noastră, cruce și sigilu s. beserici și comunități noastre întărite.

În Szaszyres¹, 22 febr. 853.

[Semnează: 50 săteni, în frunte cu curatorul prim, fătul "parohul, protopopul, notarul comunității și judele]

"Înainte noastră și prin noi: Vasilie Bota, al Sz. Nireșului g.c. paroch"

Original, Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1861—640

1. Sat component al com. suburb. Mica, municipiul Dej, jud. Cluj

12

Ungvar, 13 august 1853

Decret de învățător acordat de episcopul Muncaciului Basiliu Popovici, pentru satul Ilba.

Basiliu Popovici, din îndurarea lui Dumnezeu, episcop a Muncaciului, abate a s.s. a.a. Petru și Pavel de Tapalția.

Prin cuprinsul acestora aducerei aminte recomandăm, adevărînd tuturor căror se cuvine, că noi, căutînd cualitățile lui Alecsandru Cardoș, contorelui-învățăto-

riului din Ilba¹ și deplina lui spre oficiul acesta știință, precum viața lui morală, pre dînsul care prin respectivul protopop districtual noă deschilinit recomandat, în a Il-bei beserică de cantore actual și docente în școala acestei comunități de a-l pune și a-l denumi am dus; ci încă prin mișlocirea cestor de față îl numim, orînduim și investim, dîndu-i și ertîndu-i lui jur deplin veniturile acele care cu dreptate se țin de aceste două deregătorii a le dobîndi, pentru ce credincioșilor zisei parohii a Ilbei prin cuprînsul acestora le propunem și le demîndăm ca pre numitul Alecsandru Cardoș de al său cîntăreț și a școalei lor docente primindu-l, lui cuviincioasele sporuri de a i le cîștiga să nu uite iar pe respectivele jurisdicțiuni civile prin aceste, deregătorește, le recercăm ca pre cantorele și docentele acesta în îndemnitățile cantorilor și docenților ertate de a-l susține să-și aducă aminte.

Datu-s-au în curțile reședinței noastre episcopale, în Ungvar, 13 august, anul domnului o mie opt sute cincizeci și tri.

Basilu ep. m.pr.

Din grațios mandat
Michail Pavel, notar român consistorial

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—1313

1. Sat, com. Cicirlău, jud. Maramureș

13

Seini, 12 iunie 1854.

Comunitatea română din Seini se angajează să plătească învățătorului său o retribuție de 300 florini anual.

Noi mai gios scrisa comunitate română a Seinului¹, din comitatul Satmariului, recunoscînd acea că 120 fl. m.conv. pe sama învățătorului nostru în tot anul solviți la care ne-am obligat în anul 1852, nu este destulă pentru ca să poată trăi din dînșii anue un învățător, voinđ în viitor așa a providea școalei noastre naționale locale ca creșterea băieților noștri în dînsa să-și poată cîștiga sistemateca și fundamentala învățătură a cunoștințelor elementare, spre ajungerea acestui scop neîncungiuraveră lipsă este ca să avem în școala noastră un învățător înzestrat cu calitățile spre ajungerea scopului nostru necesare. Deci spre mișlocirea unui mod de viețuire mai cuviincioasă pe sama unui învățător înzestrat cu calitățile sus atinse, ne-am învoit, ne învoim și cu aceasta mărginim și cu aceasta înaintea spectatului Oficiolat c.r. ne obligăm a solvi în tot anul un salariu de 300 fl., tri sute fl. mon.conv. Despre care comună învoire și mărginire a noastră dăm acest obligațional, cu sigilul bisericei noastre autentificat și cu tragerea crucei minilor noastre întărit.

Seini, 12 iun. 1854.

Noi, locuitorii din Seini [Semnează 21 săteni]

Înaintea noastră: Simeon Erdöss m.p.
Protopopul Seinului
Georgiu Maniu m.p.
Parochul Seinului.
Skodaj László, szolgabíró.

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1876—2286, f. 1.

1. Sat, comună, jud. Satu Mare.

14

Soroștin, 17 iunie 1854

Contract prin care comunitatea română greco-catolică din Soroștin donează bisericii un pământ în vederea întreținerii școlii.

Contract,

Subscrișii poporeni uniți din comuna Soroștin¹, de bună voia noastră, adunându-ne la casa parohială, în 11 iunie 1854, spre una înțelegere, de nou ne vedem strîmtorați și asupriți de cătră onoratul c.r. Oficiolat a Șeicii Mari, vrînd a depune cu puterea "Dosu" în lada comunei, pe care noi din moși și strămoși ni-am pomenit și l-am folosit, după familii, împărțindu-se în tot anul între români și sași și noi, ca să nu ne poată despoia vechiul drept, noi partea noastră română din numitul "Dosu", de 70 delnițe de iarbă, de bună voia noastră o testăm sfintei biserici veșnicește, cu aceia condițiune ca de acolo să se ajute la școală, să se facă beserica, să se plătiască doțientelui și să acopere și alte multe lipse bisericești și mai mult să nu se facă nici una aruncătură de bani pe poporeni. Acest contract îl întărim cu tragerea crucii la numele noastre cu chiar mîna noastră.

Signat. Soroștin, 17 iunie 1854

[Semnează: Dimitrie Aaron, m.p. paroch; Georgiu Aaron, m.p. și 64 săteni, prin Dimitrie Aaron]

Arh.St.Alba Iulia, F.G.Mitrop.Blaș, 1864—854, f. 3

1. Sat, com. Șeica Mică, jud. Sibiu

15

Ciubăncuța, 12 august 1854.

Contract prin care satul Ciubăncuța achiziționează un teren pentru construirea școlii.

Învoire

În anu 1854, în 12 august, venind înaintea me subscrisul de o parte, Morariu Grigoraș, locuitor în Ciubanca de Jos¹, de alta totala comună Ciubanca, dintre care cel dintîi au recunoscut înaintea me cum că au vîndut jumătate grădina sa din lontru la ești din urmă ca să-și facă școală pe dînsa, pe lîngă o sumă de 120 r.f. în valută, adecă una sută douăzeci fiorini monetă valutarie, care bani i-a și primit vînzătorul la mîna sa încă în anu 1850, cînd au dat pomenita grădină.

Recunoaște, mai incolo, vînzătorul cum că pomenitul loc l-au dat pe veci la comunitate, așa cum nici dînsul, nici rămășițele lui nu-l pot să-l scoată purure.

Pomenite dărabă de grădină care au cumpărat comuna Ciubanca de Jos pentru școală e învecinată de către răsărit cu ceie dărabă a grădinii vînzătorului din care s-au despărțit, de cătră amiazi cu pămîntul văduvei Moroșan Gafie, de către sfințit cu pămînturile lui Cîmpian Mihai, Șt. Filimon și cu a vînzătorului și cu a lui Sima Juon, de cătră amiazănoapte cu ulița satului.

Cum că astă învoire au descoperit părțile înaintea me, ambe după cum s-au scris, în cunoștința sufletului mărturisesc. Am scris după mărturisirea vînzătorului.

În Ciubanca de Jos, anu 1854, 12-a august.

Iosif Mihali

notar comunei Ciubanca de Jos

[Semnează: Morariu Grigore, vânzător și 4 săteni "cumpărători în numele comunei", pînă Iosif Mihali, notar Ciubăncii de Jos].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Cott. Solnoc Int. Adm. 1861—611.

1. Ciubăncuța, sat, com.Recea-Cristur, jud.Cluj

16

Cernești, 13 august 1854.

Satul Cernești hotărăște ca suma de 2000 fl., cu care se înscrie la împrumutul de stat, să se constituie ca o fundațiune a școlii sale.

Prea înalta voie a mult iubitului nostru împărat Francisc Joseph I, țintitoare la înlăturarea unui rău ce se încearcă a sbuciuma marea noastră patrie în fundamentul vieții sale și care este manifestată tuturor popoarelor credincioase din întreaga monarhie prin patentă din 26-a iunii a.c., cuvîntul maiestății sale împăratului, prin care provoacă azi toate popoarele lui și supuse, ca cu puteri unite să conlucreze la marile scopuri carii maiestatea sa le are în cuget, atît după preainalta sa stare ca domn și împărat al nostru, cit și din părințiască îngrijire și iubire cătră popoarele sale și carii sunt de a ne libera de acel rău, au străbătut și în mișlocul credincioșilor săi supuși locuitorii din comuna noastră și a aflat răsunset în pepturile noastre.

Împăratul nostru ne chiamă ca să conlucrăm spre binele patriei, spre binele nostru; a împăratului este cuvîntul ce răsună azi în întreaga monarhie cu scopu de a ne libera de răul ce ne apasă, și cine ar fi atît de nesimțitor ca să nu-l asculte, ca să nu-i urmeze!

Pătrunși noi credincioșii supuși a maiestății sale, locuitorii din comuna Cernești¹ de mîntuitoarea putere a mediului ce maiestatea sa din prea adîncă sa înțelepciune s-au îndurat a-l pune la cale spre a ne elibera din o stare în care avem de a suferi alîtea greutăți și stricăciuni și anume pătrunși de folositoarea urmare a prea înalt orînduitului împrumut de stat, cu scopu de a restatori valuta țării care și-a pierdut valoarea, ce noi atît de adînc o simțim și văzînd că maiestatea sa prea bunul nostru împărat au lăsat chiar asupra popoarelor sale ca ele de bună voie și prin chiar fapta lor să-și ajute sieși în privința aceasta, ne-am grăbit ca, atît din respect și supunere cătră prea înalta voință și cuvîntul împărătesc cit și din simț patriotic și cătră binele nostru propriu să ne împărtășim și noi, după puțință, la prea înalt orînduitul împrumut de stat, ca așa să putem avea și noi aceia mîngăere că nici mînele noastre nu au lipsit de la plămuierea acelei ce au mișlocit vindecarea ranei de care bolim de obște.

Așa credincioșii supuși a maiestății sale, locuitorii comunei Cernești, în corpore au subscriș azi la acest prea înalt orînduit împrumut de stat suma de 2000 f. sau două mii floreni mon. conv.

Fiindcă acum această sumă, cu obștească învoială, s-au împărțit pe locuitorii comunei, pe fiecare după puterea și averea sa, și fiindcă, de o parte toate speșele comunale și anume speșele școlastice toți locuitorii comunei asemenea după puțință au de a le purta, iar de altă parte luăm în băgare de sama că școala comună încă nu este provăzută cu izvor de venit sigur, din care nu numai salariul învățătorului s-ar putea esolva mai regulat, dar totodată și celelalte speșe școlastice s-ar putea împlini mai lesne, pentru aceia întreaga comună cu o inimă s-au hotărît ca aciastă sumă de 2000 fl. m.c. să o dechiareze de fund școlastic permanent.

Deci, cînd subscrișii reprezentanți a comunei, în puterea dată lor de la aceeași, îndrănesc în numele comunei a face aciastă cunoscută inclitului c.r. Comisariat de subcerc, în un mod sârbătorec, îndrănesc totodată a să ruga să binevoiască a înainta și așterne aciastă dorire și declarațiune a comunei noastre la locurile mai înalte ca așa în urma umilitei noastre rugări, esoperîndu-să mai nalta sau după cuviința preainalta voința spre aceia [ca] mai de multe ori pomenita sumă de 2000 floreni m.c., cu care comuna noastră în corpore s-au împărțășit la prea înalt orînduitul împrumut de stat din 26-a iunii 1854 să să primească de-a dreptul și sub numire de fund permanent a școalei comunei noastre Cernești.

[Semnează: Ladislaus Botha m.p., membru a comunității și notar; Ioan Popu, cooperator în Cernești, judele, doi jurați și alții 11 săteni "ca reprezentanți a comunității Cernești, august 13, 1854"]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—2161, f. 20—21

1. Sat, comună, jud. Maramureș

17

Săliștea de Sus, 9 ianuarie 1855.

Contract prin care locuitorii din Săliștea de Sus își angajează un învățător pentru trei ani, stabilind obligațiile lui.

Alább is megírták egyrésről mi Felső Szelistye helysége előljárói és általunk az egész helység nevébe elesmérjük és illetőleg magunkat kötelezük, hogy a mai alolirt napon és évben a folyó hó szerint Januárus első napjától számítva három egymás utáni eszendőkre helységünkbeni lakos és atyánk fiát Bondor Simon első évi tanítói pálya végző urat megfogadtunk gyermekek tanítójának esztendei 120 fl. az az száz húsz ezüst forintokért és negyedenként a helységünkbeni kisebb királyi haszonvételi jövedelmekből, azok beszedésekre megrendelt pénztárnokunk által kifizetendő bérért és miután iskola házunk még felépítve nincs, a tisztelt tanító úr, maga elég tágas házába fogja a gyermekeket évenkénti 10 forint szálás bérért tanítani; minden oskolába járó gyermek ahoz megkívántató iskolai fűtésre egy egy szán fát tartozni fog az iskola házhoz hozni; ha pediglen az épülő félben lévő iskola ház felépül, akkor a tisztelt tanító úrnak 150 forint állapított meg. Más részről én Bondor Simon a mai napon Felső Szelistye előljáróival és illetőleg lakósaival a fentebbi módon tett alku szerint, kötelezettséget vállallok magamra, hogy a Felső Szelistyei lakósoknak oskolába küldendő gyermekeit a felsőbb rendeletek értelmében román, magyar és német nyelvekbeni írásra és olvasásra tanítani fogom. Mely fentebbi egyezkedésünkről adjuk ezen kötelező és másolhatatlan akaratunkról szolló kötelező írásunkat részint nevünk aláírásával, részint kezünk kereszt vonásával megerősítve.

Kelt Felső Szelistye, Január hó ószerint 9 en 1855.

[Traducere]

Pe de o parte, subscrișii, noi, fruntașii localității Săliștea de Sus și prin noi, în numele întregii localități, recunoaștem și ne obligăm în fapt ca cu ziua de astăzi și anul mai jos scrise, începînd cu prima zi a lunii ianuarie, după stilul vechi să primim pe consăteanul și înruditul nostru, domnul Bondor Simion, absolvent al primului an al preparandiei, ca învățător al copiilor noștri, pentru trei ani consecutivi, pentru o plată anuală de 120 florini, adică una sută douăzeci florini ar-

gint, plățiți trimestrial din venitul drepturilor regaliene ale satului nostru de către casierul care va fi rânduit pe baza acestora; întrucât casa noastră de școală nu este încă construită, cinstitul domn învățător va învăța pe copiii noștri în casa sa proprie, destul de mare, pentru o chirie de 10 florini anual; pentru încălzirea corespunzătoare a școlii, fiecare copil care frecventează școala va fi îndatorat să aducă câte o măsură de lemne; dacă însă se va termina casa de școală ridicată pe jumătate, atunci se stabilesc cinstitului domn învățător 150 florini.

De cealaltă parte, eu Bondor Simion, după învoiala făcută în modul de mai sus, în ziua de astăzi cu fruntașii și în fapt cu locuitorii din Săliștea de Sus, preiau asupra mea obligația că, în înțelesul ordinelor mai înalte, voi învăța pe copii de școală ai locuitorilor din Săliștea de Sus, să scrie și să citească în limbile română, maghiară și germană.

Despre care înțelegere dăm acest înscris obligatoriu, privind voința noastră obligatorie și irevocabilă, întărit, în parte, cu semnătura numelor noastre și cu tragerea semnului crucii cu propriile noastre mâini.

Dat în Săliștea de Sus, în 9 ianuarie vechi, 1855.

[Semnează: Iuga Ioan m.p., judele satului, Chiș Vasile m.p., cantor, Bondor Iacob, plutonier și 28 alți săteni în numele întregii comune a Săliștii de Sus"].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—1502.

1 Săliștea de Sus, sat, comună, jud. Maramureș.

18

Unguraș, 16 noiembrie 1855.

Locuitorii români ai satului Unguraș se obligă să participe la suportarea cheltuielilor școlii comunale din Sisești, proporțional cu averea lor.

Iskolai kötelezvény

Alantírott Magyarárkékes görög cath. helység előljárói és minden egyes tagjai a nekünk kihirdetett iskolai rendszabályok értelmében egyenesen és öszvesen kötelezve elismerjük és nyilatkoztatjuk, miszerint természetes és Istentől eredt, kötelességünk lévén gyermekeink jámbor keresztényekké és hasznos polgárokká neveltetése és oktatása e czélból minthogy csekély helységünk vagyoni állása azt, hogy kebelünkben külön iskolát állítunk meg nem engedheti a Láczfalu által mai napon kiállított iskolai kötelezvényt oly formán vállaljuk át magunkra — annak teljes megértése után — miszerint gyermekeinket iskolába Laczfaluba átjártatjuk s az iskolai költség és tanítói fizetésben aránylagos részt veendünk s általában elismerjük, hogy fentértített kötelezvény reánk is tökéletesen kötelező erővel bíránd.

Kelt 1855 dik évi, november hó 16-án Magyarárkékesen.

[Traducere]

Legămînt școlar

Subsecișii fruntași și toți locuitorii greco-catolici ai satului Unguraș, în înțelesul poruncilor școlare care ne-au fost comunicate, ne recunoaștem și ne declarăm obligați, unul câte unul și toți împreună, pentru creșterea și educarea copiilor noștri ca buni creștini și cetățeni folositori, potrivit datoriei noastre naturale și creștinești; în acest scop, deoarece starea materială a micii noastre localități nu îngăduie să ridicăm școală separată în mijlocul nostru, preluăm asupra

noastră, după completa sa înțelegere, legămîntul școlar stabilit în ziua de astăzi de satul Sișești în aceea formă că pe copiii noștri îi vom purta la școală din Sișești, vom participa, proporțional, la cheltuielile școlii și plata învățătorului și, în general, recunoaștem că amîntitul mai sus legămînt are deplină putere și asupra noastră.

Dat în Unguraș, la 16 noiembrie 1855.

[Semnează: judele, 5 jurați, 5 săteni, preotul; actul este întărit și de către judele cercual].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—157, f. 16.

1. Unguraș, sat, com. Dumbrăvița, jud. Maramureș

19

Șurdești, 21 noiembrie 1855.

Locuitorii satelor Șurdești și Cetățile se angajează să ridice o școală comună și stabilesc remunerația învățătorului.

Iskolai kötelezvény,

Alól írt Sürgyefalu¹ és Györkefalu² gör.kath. községek előjárói és minden egyes tagjai a nekünk kihirdetett iskolai rendszabályok értelmében egyesén és öszvesen kötelezve elismerjük és nyilatkoztatjuk miszerént természetes és Isten-től eredt kötelezésekünk lévén gyermekeink jámbor keresztényekké és hasznos polgárrá neveltetése és oktatása, e célnak elérése véget Sürgyefaluban községi közös iskolát álitandunk és tartandunk fel; azt deszkával megpadoltatjuk elegendő magasra emeljük, tágassá és világossá tesszük és minden szükséges bútorkkal u.m. padokkal, melynek hossza 6 tanuló számára 10 schuk és 6 czöl szélessége, 2 schuk és két czöl felső egész szélességű deszkával, mellyen a tanulók írhasanak, tóvábbá számoló táblával, a tanítónak szükséges asztallal, székekkel, záros szekrénnel ellátjuk, a szerzeteket fenntartjuk, a hiányt pedig kipotoljuk; az egyes gyermekek számára szükséges könyveket az illető szülők tartozván megszerzeni. Gyermekeink 6—12 éves koráig rendszeren minden nap iskolai tanításra, a korosabbokat pedig 13—18 éves koráig vasárnapi iskolába járattuk mellyről senkinek az illető lelkész elegendő okra adandó engedelme nélkül elmaradni szabad nem lesz, az iskolai szabályok szerint a szülökre hárulandó büntetés terhe alatt. Györkefalu kántora jelen helyzete s illetékében megmaradván Sürgyefaluban a közös tanító ének lesz s lészen 120 pft. kész pénz fizetéssel fog dijjaztatni, mindenkor három havi útolagos részletekben. Ezen illetmény a helybeli lelkész elnöklete alatt, a bíró és gondnokok által vettetik ki az egyes lakósokra kik azt valamint az iskola fentartására szükséges s ugyan akkor kivetendő költséget két részletben nevesen: az iskolai éven elején, október hóban és Sz.György napkor külömbeni végre hajtás terhe alatt befizetni kötelesek leendünk. Hogy azen költségvetés helyységéről mindenki meggyőződhetessék az a kivetés megtörténte után, az új iskolai év első havában a községi tanácsház vagy erre rendelt nyilvános helyyen ki fog függesztetni. Az iskola fűtésére szükséges fát sorban kinek vonó marhája van köteleztetünk beszálítani. Jelen szerződés f.e. október 1-ről érvényes. Kelt Sürgyefaluban 1855 november 21.

[Traducere]

Legămînt școlar

Subscrișii frunțași și toți locuitorii greco-catolici ai satelor Șurdești și Cetățele, în înțeleșul poruncilor școlare care ne-au fost aduse la cunoștință, unul cite

unul și toți laolaltă, ne recunoaștem și ne declarăm obligați pentru creșterea și educarea copiilor noștri, ca buni creștini și cetățeni folositori, potrivit datoriei noastre naturale și cetățenești; pentru atingerea acestui scop vom înființa și susține în satul Șurdești o școală comunală pe care o vom podi cu scinduri, o vom ridica suficient de înaltă, de mare și de luminoasă și o vom înzestra cu toate mobilele necesare, precum bănci, care pentru 6 elevi, vor avea o lungime de 10 picioare și 6 Țoli și o lățime de 2 picioare și 2 Țoli, acoperite toate cu scîndură pe care copii să poată scrie; o vom înzestra, de asemenea, cu tablă de socotit, cu masa necesară învățătorului, cu scaune, cu dulap închis; procurarea cărților necesare unor copii cade în sarcina părinților respectivi.

Vom trimite regulat la cursul obișnuit de fiecare zi pentru învățătură pe copii noștri între 6—12 ani iar pe cei mai mari, între 13—18 ani, la cursul de duminică, obligație de la îndeplinirea căreia nimeni nu va fi scutit fără îngăduința temeinic motivată a respectivului preot, sub amenințarea unor pedepse bănești asupra părinților, conform dispozițiilor școlare în vigoare. Rămînînd în vigoare situația actuală și beneficiile cantorului din Cetățele, învățătorul comunal din Șurdești va fi și cantor și va fi remunerat cu o plată în bani de 120 florini sunători în rate scadente după fiecare trei luni. Ne recunoaștem obligați să achităm această remunerație, precum și celelalte necesare școlii, care vor fi scoase, sub supravegherea preotului de jude și jurați de la toți locuitorii în două rate: la începutul anului școlar, în luna octombrie și la Sfîntul Gheorghe, chiar sub greutatea execuției forțate. Pentru ca toți locuitorii satului să se convingă despre această cheltuială, după scoaterea ei, la începutul fiecărui an școlar, în prima lună ea va fi afișată la casa comunală sau în alt loc public desemnat pentru aceasta. Lemnele necesare pentru încălzirea școlii vor fi obligați să le transporte cei care au vite de jug. Prezentul contract intră în vigoare de la 1 octombrie ale anului în curs.

Dat în Șurdești, la 21 noiembrie 1855.

[Semnează: judele și trei jurați din Șurdești, judele și 3 jurați din Cetățele, trimisul oficiului cercual Baia Mare, locțiitorul de protopop al protopopiatului Baia Sprie, și preotul din Șurdești. Contractul este întărit, la 26 mai 1856, de către judele cercual].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—157, f.10.

1. Șurdești, sat, com.jud.Maramureș

2. Cetățele, sat, com.Șurdești, jud. Maramureș

Satul Nou de Sus, 23 noiembrie 1855.

Locuitorii români din Satul Nou de Sus și Tăuții de Sus se obligă să ridice împreună o clădire școlară și stabilesc retribuiția învățătorului.

Iskolai kötelezvény!

Alantirt Felső Ujfalú¹ és Girodtotffalu² görög chath.község elöljárói és minden egyes tagjai a nekünk kihirdetett iskolai rendszabályok értelmében egyesén és öszvesen kötelezve elismerjük, miszerint természetes és Istentől ered kötelességünk lévén gyermekeink jámbor keresztények és hasznos polgároká neveltetése és oktatása e czélnak elérése végett, Felső Ujfaluban községi alkalmas iskolát álitandunk és tartandunk fel, azt deszkával meg padoltatjuk és elegendő magasra emeljük tágossá és világossá teszük és minden szükséges butorokkal u.m. padokkal, melynek hossza 6 tanuló számára, 10 such és 6 czol, szélessége 2 such

és 2 czol, felső egész szélességű deszkával melyen a tanulók írhasanak, továbbá számoló táblával, a tanítónak szükséges asztallal, székekkel, záros szekrénnel ellátjuk; a szerzeteket főn tartjuk, a hiánt pedig kipotoljuk; az egyes gyermekek számára szükséges könyveket az illető szülők tartozván meg szerezni.

Gyermekeink 6—12 éves korukig rendesen minden nap iskolai tanításra, a korosabbakat pedig 13—15 éves korukig vasárnapi iskolába járatjuk mellyről senkinek az illető lelkész elegendő okra adandó engedelve nélkül elmaradni szabad nem lesz, az iskolai szabályok szerint a szülőkre háromlando pénzbeli büntetés terhe alatt.

A G.Tottfalusi éneklész jelen helyezette illetékében megmaradván Felső Ujfaluban a közös tanító egyszersmind éneklész is leend, kinek fizetését az általa használni szokott 3 1/2 köblös földön kívül, 113 p.f. kész pénzben állapítjuk meg, melly mindenkor 3 havi utólagos részletekben fog fizetni. Ezen illetmény, a helybeli lelkész elnöklete alatt a bíró és gondnok által vétetik ki, az egyes lakosokra kik azt valaminde az iskola fentartására szükséges s ugyan akkor kivetendő költséget két részletben, nevezetesen az iskolai év kezdetén október hóban és St.György napkor különben végre hajtás terhe alatt lefizetni kötelesek leendünk. Hogy ezen költség vetés helyeségéről mindenki meg győződhessek az a kivetés megtörténte után az új iskolai év első havában októberben a községi tanácsház vagy erre rendelt nyilvános helyen ki fog függesztetni.

Az iskolai fűtésre szükséges fát sorban kinek vono marhája van köteleztünk be szállítani.

Jelen szerződés f.é. október 1 érvényes

Kelt Felsőújfaluban November 23.1855.

Jelenlétemben: Ész Ferencz, Nagybányai cs.k. szolgabiroihivatal kiküldötte.

Demian Endre, Láczfalusi h.lelkész, Felsőbányai másod al esperes jelen szerződés jelen volt tanya s tolmácsolója.

Paska János, Felsőújfalusi lelkész és Girodtottfalusi helyetes lelkész.

Láttam: Noak. cs.k. szolgabíró³

[Traducere]

Legămînt școlar

Subscriiții frunțași și toți locuitorii din Satul Nou de Sus și Tăuții de Sus, în interesul poruncilor școlare care ne-au fost aduse la cunoștință, unul câte unul și toți laolaltă, ne recunoaștem și ne declarăm obligați pentru creșterea și educarea copiilor noștri ca buni creștini și cetățeni folositori, potrivit datoriei noastre naturale și creștinești, pentru atingerea acestui scop înființăm și susținem o școală satească corespunzătoare în Satul Nou de Sus, pe care o podim cu scînduri, o ridicăm suficient de înaltă, de mare și de luminoasă și o înzestrăm cu toate mobilele necesare, precum bănci care, pentru 6 elevi, vor avea o lungime de 10 picioare și 6 toți și o lățime de 2 picioare și 2 toți, acoperite toate cu scîndură pe care elevii să poată scrie; o vom înzestra, de asemenea, cu table de socotit, cu masa necesară învățătorului, cu scaune, cu dulap închis; ceea ce există se va păstra, ceea ce lipsește se va completa; procurarea cărților unor copii cade în sarcina părinților acestora.

Vom trimite, regulat, la cursul obișnuit de fiecare zi pentru învățătură pe copii noștri între 6—12 ani iar pe cei mai mari între 13—18 ani la cursul de duminecă, obligație de îndeplinirea căreia nimeni nu va putea fi scutit, fără îngăduința serios motivată, a respectivului preot, sub amenințarea unor pedepse bănești asupra părinților, conform dispozițiilor școlare în vigoare.

Rămînînd cantorul din Tăuții de Sus cu beneficiile pe care le are în prezent,

plata învățătorului comun din Satul Nou de Sus, care va fi cantor, o stabilim la 113 florini argint, înafară pămîntul de 3 mierțe și jumătate, folosit și pînă acum de el; această plată se va achita întotdeauna în rate scadente după fiecare trei luni. Ne obligăm să achităm această remunerație, precum și celelalte cheltuieli necesar școlii, chiar și sub povara execuției forțate; ele vor fi strînse de către jude și jurați, de la toți locuitorii în două rate: la începutul anului școlar, în luna octombrie și la Sfîntul Gheorghe. Pentru ca toată lumea să se convingă despre această cheltuială, după scoaterea ei, la începutul fiecărui an școlar, în prima lună ea va fi afișată la casa comună sau în alt loc public, desemnat pentru aceasta. Lemnele necesare pentru încălzirea școlii vor fi obligați să le transporte cei care au vite de jug.

Prezentul contract intră în vigoare de la 1 octombrie, anul în curs.

Dat în Satul Nou de Sus, la 23 noiembrie 1855.

În prezența mea: Ész Ferencz, trimisul Oficiului pretorial cesaro-regesc Baia Mare.

Demian Andrei, preot locțiitor în Sisești și al doilea viceprotopop al Băii Sprie, martor și tălmăcitor al prezentului contract.

Pașca Ioan, preot al Satului Nou de Sus și locțiitor de preot în Tăușii de Sus.

Am văzut: Noak, jude cercual cesaro-regesc.

În numele comunei: [Semnează: judele, un jurat și patru cetățeni din Satul Nou de Sus; judele, un jurat și 2 sățeni din Tăușii de Sus]

Arh.St.A Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla 1857—157, f.6.

1. Satul Nou de Sus, sat aparținînd orașului Baia Sprie, jud. Maramureș

2. Tăușii de Sus, localitate componentă a orașului Baia Sprie, jud. Maramureș

3. În același dosar se păstrează *Așezămintele școlare*, identice ca formă, ale satelor: Sisești, Chechiș, Dănești, Bontaieni și Negreia, ultimele trei susținînd împreună o școală comună.

21

Bungard, 14 martie 1856

Comunitatea ortodoxă din Bungard anunță achiziționarea unei clădiri școlare și exprimă mulțumiri episcopului Șaguna și fruntașilor săi pentru eforturile făcute în acest scop.

Bongard¹, 14 martie

În timpul cînd toate comunele noastre bisericești greco-răsăritene povățuite de prea bunul lor părinte sufletesc și arhipăstor, năzuiesc la o faptă mai fericită, îngrijind pentru rădicarea școalelor și dotarea învățătorilor, nu a putut rămînea îndărăpt nici comuna noastră din Bongard. Prin neobositele ostenele ale părintelui paroh al nostru local, Teodor Necșa, a judelei și cantorului Gheorghe Coman, a juratului mare Ioan Cucu, și a dascălului Nicolae Dordie, cari îndemneau, sfătuiau și luminau comunitatea despre lipsa unei școale, în care să se învețe și crească pruncii în frica lui Dumnezeu și în supunere și ascultare către mai marii noștrii, s-au adus lucrul pînă într-atîta, încît prin ajutorul ecseleței sale d. episcop Andrei baron de Șaguna se cumpără pe sama școalei o casă frumoasă de piatră, cu 2.000 f. m.c., în mijlocul satului și astăzi se plăti cu totul și depuindu-se și tacele prescise se înscie în protocol ca "Școala comunei greco-răsăritene din Bongard". Com[unitatea] bisericească greco-răsăriteană a acestui sat scutit, de Dumnezeu, pătrunsă de bucurie pentru această faptă frumoasă și lui Dumnezeu plăcută, nu lipsește dară a aduce a sa mulțămire mai întii ecseleței sale d. epis-

cop pentru buna povăţuire, sfaturile cele părineşti şi pentru ajutorul ce i l-au întins în vremea de lipsă, apoi mai sus lăudaţilor bărbaţi: părintelui paroh al nostru Teodor Necşa, judeului Gheorghe Coman, juratului Ioan Cucu şi dascălului Nicolae Dordie pentru stăruinţa ce au pus-o şi pentru ostenelele ce le-au avut la cîştigare însemnatei case spre scopul cel sfînt al tinerimei noastre. Comuna păt-runsă de adevăr că numai prin şcoală pot dobîndi copiii ei o creştere bună şi spori în trebuinţele casnice şi economice se va şti folosi de binefacerea aceasta şi nu va lipsi a îngriji ca copiii, pre cît se poate, să nu lipsească de la şcoală, nădăj-duind că părintele paroh al nostru local, care a dat şi pînă acuma dovezi de tac-tul său cel pedagogic şi zelosul învăţător îi vor povăţui pe calea cea bună şi mîntuitoare.

Comuna Bongardului greco-orientală

Telegraful român, anIV, nr. 22, din 17 martie 1856, p. 86

1. Sat component al com. suburbane Şelimbăr, municipiul Sibiu, judeţul Sibiu

22

Supurul de Sus, 20 martie 1856.

Satul Supurul de Sus stabileşte remuneraţia învăţătorului şcolii sale şi se obligă pentru acurata ei achitare.

Subscrişii membri ai eclegii gr.cat. a Supurului de Sus,¹ precum de o parte motivaţi prin salutarele ordinaciuni mai înalte în privinţa creşterii şi învăţăturei pruncilor edate, a prea înaltului decret împărătesc din 6 ianuarie 1853 şi a decretului gubernial din 22 iunie 1855 nr. 12.053, prin care se orîndueşte ca lîngă toată biserica să se fiină şcoală din mijloacele credincioşilor, aşa de altă parte din însăşi esperiinţa noastră, convingîndu-ne despre aceia că spre a se alege din pruncii noştri oameni morali, creştini adevăraţi, supuşi credincioşi ai ocîrmuirii şi patrioţi buni, e de lipsă să aibă o creştere potrivită cu carinţele timpului, e de lipsă pentru ei o frecventare a şcolii mai regulată, unde să nu piardă numai orele de şcoală ci să petreacă în învăţătura religiunii şi a cunoştinţelor elementare pe care să-şi poată basa viitorul său fără periclitare, ne-am unit, întru adunare, ca pentru ajungerea scopului acestuia salutar să menim o anumită plată dascălească, amăsurată importantului oficiu al dascăliei, care să se dea acelui învăţător care s-ar dispune la noi de dascăl, sau pe calea concursuală sau numai direct de către jurisdicţiunea şcolastică.

Despre aceia, cu comuna învoire, închidem următoarele:

1. Viitorul nostru dascăl va avea pe fiecare an şcolastic: a) în bani gata 180 fl., una sută optzeci florini mon.con.; b) în bucata: 6 cubule de grîu, 10 cubule mălai; c) 10 lumini de său pentru dascăl; d) 4 orgi de lemne de foc aduse acasă şi cortel onest.

Această plată se va împărţi pe fieştecare mădulariu ai eclegii noastre, după proporţiunea averii, lăsîndu-să afară cei de tot săraci şi, după catalogul care se va face, în tot anul va fi îndatorat a-i aduna prin curator, de ar fi de lipsă şi cu ajutorul judeului şi diregătorii politice ces.reg. şi aşa gata [ii] va adminua dascălu-lui, totdeauna pe lîngă cvitanţă.

De la dascăl apoi şi practice vom pretinde ca, pe lîngă cunoştinţele teoretice şi practice recerute unui învăţător, să fie strădălnic şi accurat în împlinirea ofici-ului său, să aibă un caracter nepătat şi o purtare morală, în cazul contrar, reţinîn-

du-ne dreptul de a-i arăta pedepsele² înaintea jurisprudenței școlare și în locu-i a ne ruga a ni să trimită alt învățător apt.

2. Pentru ca sacrul scop al educărei pruncilor noștri să se ajungă mai ușor, școala care o avem ridicată cu casa dascălească supt un acoperiș, o vom provide cu toate cele trebuincioase, precum: scaune pre cari să poată pruncii comod șede, masă și scaun pentru învățător și un scrin pentru ținerea instrumentelor de școală.

Aceste le vom face cu spesele comunei, adecă din banii spre acest scop pe fiștecăre individ eclesiastic repartiți, supunându-ne pedepsei judeului care s-ar retrage de la conferirea banilor aruncați pe el.

Care a noastră hotărîre, din motivele mai sus arătate, de astăzi înainte o luăm a subține și la împlinirea ei cu această scrisoare contractuală ne îndatorim și anumita plată dascălească se va începe îndată ce învățătorul școalei noastre va păși în activitatea sa, iară școala o vom prevede cu cele trebuincioase pînă 1 oct. 1856.

În a căruia solemn datoriri mai mare valoare, dăm această scrisoare contractuală, cu subscrierea numelor și îndătinăte sigile a eclegii și a comunei întărită, dîndu-o în două parii la p.on. protopopiat respectiv spre întărire, cu rugare a mișloci și întărirea ces.reg. dirigătorii politice.

Dat Supuru de Sus, 20 mart. 1856.

Ioan Ardeleanu sen., *Istoria învățămîntului românesc din Sălaj*, Zalău, 1936, p. 28—30.

1. Sat, com.Supur, jud.Satu Mare.

2. Carențele, greșelile.

23

Bobota, 1 aprilie 1856.

Satul Bobota stabilește remunerația învățătorului său și se angajează pentru ridicarea unui edificiu școlar.

Subscrișii membri aleși ai comunității Bobota (Nagy Dersida)¹, precum despre o parte motivați de salutarele ordinațiuni mai înalte în privința creșterii și învățătorei pruncilor edate și anumit a prea înalt decret împărătesc din 6 ian. 1853 și a decretului guvernial din 22 iunie 1855 nr. 12.052, prin care se orînduește ca pe lîngă toată biserica să se țină școală din mișloacele credincioșilor, așa, din altă parte, din însuși esperiința noastră convingîndu-ne despre aceea cum că spre a se alege din pruncii noștri oameni morali, creștini adevărați, supuși credincioși ocîrmuirii și patrioți buni e de lipsă să aibă o creștere potrivită cu cerințele tempului, e de lipsă pentru ei o frecventare a școalei mai regulată, unde să nu piardă numai orele de școală ci să le petreacă în învățarea religiunii și a cunoștințelor elementare pe care să-și poată baza venitoriul său fără periclitare, ne-am unit între acea ca, pentru ajungerea scopului acestui salutar, să menim și să croim o anumită plată dascălească care să o dăm aceluia învățător care s-ar dispune la noi de dascăl, sau pe calea concursuală sau și numai direpte de cătră jurisdicțiunea școlastică. Drept aceea, cu comună învoire, închiem următoarele:

1. Fiitoriul dascăl va avea plata pe fiecare an școlastic: a) în bani numărați 200 fl. m.c., două sute floreni monetă conv., b) în bucate sau naturale: 6, șiase, cubule de grîu de patria noastră mestecat și 10, zece, cubule de mîlai; c) 10, zece fonți lumini de sîu pentru dascăl sau, în măsura equivalentă, oleu de felinar; d) 4 orgi de lemne adusă acasă pentru dascăl; e) Quartir onest la școală.

Această plată se va împărți pe fieștecăre mădular a eclesiei noastre după proporțiunea averii, lăsându-să afară cei mai de tot săraci și după catalogu care se va face în tot anul va fi îndatorat a o conaduna primariul curator, de ar fi de lipsă cu ajutoriul judeului și a deregătoriei politice și aceasta, gata, a o admînua dascălului local angariatim pe lângă quitanță. De la dascăl apoi vom pretinde ca, pe lângă cunoștințele theoretice și practice recerute întru un învățător, să fie strădalnic și acurat în împlinirea ofițiului său, să aibă un caracter nepătat și o purtare morală, în casul contrar reținîndu-ne dreptul de-a arăta defectele înaintea jurisdicțiunei școlare și în locu-i de a ne ruga a dispune alt învățător apt.

2. Pentru ca și scopu educării pruncilor să se ajungă mai pe ușor, vom rădica o școală comunală, după planul subșternut jurisdicțiunii școlastice, spre aprobare, cît de amplă, înaltă cel puțin de 1 1/2 stîngin, aceea vom padimenta cu scînduri, vom avea deosebită grijă ca să fie bine luminoasă și o vom providea cu toate cele trebuincioase precum: cu scaune (nu laviți simple) pe care să poată pruncii comod șiedea și scrie, cu tablă neagră, masă și scaun pentru învățător și cu un scrin cu încuietore în care să se țină instrumintele de școală.

3. Tot sub un coperiș cu școala vom redica casa de locuit pentru dascăl, cît se va putea mai aptă, cu ușa deschilinită de a școalei. Aceste toate le vom face cu speșele comunei, adecă din banii spre acest scop pe fiecare membru eclesiei acesteia repartit, îndatorîndu-ne orișicare și fără aceea a conlucra la rădicarea acestui edificiu cu carele și palmele, fără de a aștepta pentru aceasta ceva răsplată și dînd judeului comunei putere de a sili, și cu pedeapsă, pe fiecare dintre noi dacă s-ar trage de la lucru sau conferirea banilor aruncați pe el.

Care a noastră hotărîre, din motivele mai sus arătate și scrise, de astăzi înainte o luăm asupra-ne, în condițiunile menționate, ca și o povară plăcută și la împlinirea ei cu această scrisoare contractuală formaliter ne îndatorăm și anumit plata dascălească se va începe îndată ce învățătorul va păși în activitatea sa. Iară școala și casa dascălească o vom rădica și providea cu toate cele de lipsă trebuincioase pînă la 1-ma octobris anul 1856.

În a căruie solemne îndatoriri mai mare valoare, dăm această scrisoare contractuală cu subscrierile numelor și îndtinatele sigile a eclesiei și a comunei întărită, luîndu-o în două parii² la mult ono. domn protopop respectiv spre întărire, cu rugarea a mișloci și întărirea caesaro-reg. deregătoriei politice.

Dat Bobota (Nagy Dersida) pr. 1-ma aprilu 1856 st. nou

[Semnează: judele, 2 jurați, notarul, preotul, curatorul prim, doi curatori și un "bărbat de încredere"].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1870—2290.

1. Sat, comună, jud. Sălaj.

2. Exemplare.

Copăcel, 7 mai 1856

Contract prin care comunitatea greco-catolică din Copăcel își angajează un învățător

Contract,

Între subscrisa comună și între George Sin, care se încheie în zioa de astăzi precum urmează:

1) Se obligă numitul George, cu subscrișii, în numele a toată comuna, de a

învăța pruncii școlastici, de la 6 pînă la 12 ani, cu cea mai bună sîrguință și strădanie, din luna lui noemvrie pînă în sfîrșitul lui aprilie a fiecărui an și peste lunile celelalte se obligă asemenea în dumineci și sărbători de a mai aduna pruncii și de a-i mai îndemna la procetanie.

2) Pentru purtarea acestei slujbe ca învățător național cu sîrguință bună, se obligă și subscrișii, în numele a toată comuna, de a-i da grădina din Vîlcică, de 2 care de fin, spre hăznuit și 12 fl., doisprezece fiorini m.com. pe fiecare an, pînă cînd i se va putia răspunde slujba ca învățător național de prunci de-a măruntul și cu cuviință.

Și pentru buna încredere acestei tocmită, s-au scris în două exemplare și, după ticluirea sa, prin punerea degetelor pre cruce înaintea numelor s-au întărit.

Copăcel în 7-a mai 1856

[Semnează învățătorul, judele, 2 jurați și 2 bătrîni]

Arh.Stat. Alba Iulia, Fond. Mitropolia Blaj, 1863—694.

1. Sat, com. Hîrseni, jud. Brașov

25

Zalha, 13 septembrie 1856

Contract prin care satul Zalha își angajează un învățător; se stabilesc îndatoririle și drepturile acestuia

Contract,

Care între învățătorul Georgie Thomy din Mocod¹, în onoratul cs. reg. cercul Năsăudului și între comuna Zalha², în onoratul cs. reg. cercul Simișnei s-au convorbit și așezat în modul următor, adică:

1. Se conleagă învățătorul Georgiu Thomy a învăța, în limba română, toți pruncii în vîrsta de la 6 pînă la 12 ani, așa cei de genul bărbătesc cît și de cel femeesc, pe anii 1856/7, pentru plată de feștecăre prunc sau pruncă 3 fl., tri fiorini valutar, 10, zece, cupe de grîu și 10, zece, de mălai, 2, două zile de lucru și 2, două cară de lemne pentru întrebuințarea sa cît și a școalei.

2. Comuna să îndatorește a da și pămînturile care sunt cumpărate pentru învățătorul școlar, adică de 2, două, merțe de grîu, de o 1/2 de merță de sămă-nătură de mălai, de 4, patru, de ovăs, și de două care de fin și sunt îndatorați a le și ara, fără a le sămîna.

3. Se îndatorește învățătorul Georgie Thomy, în fiecare an, de a începe învățătura cu pruncii din 1 november 1856 pînă în finea lunii lui iulie 1857, iară în toată zioa, înainte de amiază, de la 8 pînă la 11 oare și în toate duminicile și sărbători a ținea repetiție în și după amiază și a-i petrece la sfînta biserica în ordine bună și plăcută.

4. Plata sus contrahentă să se strîngă prin jurați și jude totdeauna cu sfîrșitu fiecărei luni, începînd din 1 november pînă la finea lunilor anilor, cu quită să se dea.

5. Bucatele de calitate bună, precum și lemnele etc., în fiecare an pînă în finea lunii december să se daie în samă.

6. Reparațiile ce vor fi de lipsă la școală, precum îngrăditul grădinei, vărui-tul casei de școală și a învățătorului, cînd va fi de lipsă, a le împlini ne obligăm.

7. Din jos subscrișilor, în numele comunei cetățene, ne îndatorim cum că în toate zilele vom trimite feții și fetele noastre nentrerupt la școală și în care zi, fără de vro cuvioasă cauză, un părinte nu ș-ar trimite fiul sau fica la școală, pe unul ca acela onoratul învățătoriu la cei mai mari a-l arăta.

8. Cărți pentru învățarea pruncilor să fie părinții însărcinați a cîștiga, precum și hîrtie, negreală, plaibasuri și cretă pentru propunerea aritmeticii fără în-doială a le da și împlini.

Umilit ne răguăm ca contractul acesta al nostru de onorat înaltele stăpîniri bisericești și politicești să fie primit și să binevoiască a-l întări.

Zalha, în 13 september 1856³.

[Semnează: învățătorul Georgiu Thomy, parochul locului Ioan Pascu, judele satului, 4 jurați, 2 curatori, 7 săteni și notarul Pataky]⁴.

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—241, f. 5—6

1. Sat, com. Nimigea, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Sat, comună jud. Sălaj.

3. Actul este întărit și de către protopopul Surducului, Demetriu Hosu, care face următoarea adnotare: "Fiindcă întru acest contract, condusul învățătoriu, domnul Georgiu Thomy, 11 sept. al anului curgător, s-au înștiințat înaintea mea și astăzi lingă acest contract și-au arătat și documenturile sale din care îl aflu demn, prin aceasta a fi învățător în școala poporală de Zalha aprobîndu-l și confirmîndu-l. Prea onoratelor deregătorii spre susținerea și protegerea cu oficioasă umilitate iară fiilor noștri, bunilor credincioși poporani de Zalha spre recunoașterea părintească îl comindăm.

Lozna Mare, în 10 october 1856: Demetriu Hossu m.p., Protopop trac.surducian g.c. și întru acest obiect inspector școlar"

4. O copie a contractului este trimisă la Gherla în 2 februarie 1857 de către protopopul D.Hosu, în scopul eliberării învățătorului de obligația tragerii sortielor pentru serviciul militar.

26

Seini, 15 octombrie 1856.

Locuitorii români din Seini se obligă să acorde, cu prilejul comasării hotarului, anumite suprafețe de pămînt pe seama învățătorului și a școlii.

Mi alul írt Szinyérvárallyai gör.cath. hivek ezennel kinyilatkoztatjuk s nyilatkoztatunkat saját kezünk keresztvonásával megerősítjük: miszerint önkéntesen és szabad köz akarattal bele egyezünk hogy határunk történendő tagosítása alkalmával a cs.kr. magas kormány akaratával ószhangzólag a helység közelében a mi gör.kath. lelkészünk számára egy egész, az éneklész tanító számára fél telki állomány, a gör.cath.iskola számára pedig 4 köblös föld urbéri illetményünkben, még akkor is kiszakíttassék ha a helybeli földbirtokosok az egész határból annak ki szakítását elleneznék. Miről adjuk ezen szabad akaratú nyilatkoztatunkat.

Szinyérvárallyán, october 15-én 1856.

[Traducere]

Noi subscrișii credincioși greco-catolici din Seini cu aceasta declarăm și declarația noastră o întărim cu tragerea semnului crucii cu propriile noastre mîini cum că de bună voie și din voința comună ne învoim, în conformitate cu vreerea înaltului cesaroregesc Guveru ca cu ocazia viitoarei comasări a hotarului să se taie din pămînturile noastre urbariale, preotului nostru greco-catolic o sesie întreagă, cantorului-învățător o jumătate de sesie iar pentru școala greco-catolică un pămînt de 4 mierțe; acesta să se dea chiar și dacă moșierii locului s-ar opune tăierii lor din întregul hotar.

Despre care dăm această a noastră liberă declarație

Seini, la 17 octombrie 1856.

[Semnează 76 săteni]

Copie. Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla 1859—4079, f.4.

1. Seini, sat, comună, jud. Maramureș.

27

Ocna Dej, 30 decembrie 1856

Contract prin care comunitatea română greco-catolică din Ocna-Dej angajează un învățător pentru școala sa.

Mai în jos scrișii, fac cunoscut celor ce se cuvine a ști cum că în anul acesta, fiind 1856, decembrie 30, toată eclesia din Deș Ogna¹ fiind adunată la casa o. dom-l. protopop pentru așezarea și întărirea văduoi dascălii de acolo, întru care comunitatea fostului și aprobatului docent, pentru greutățile cele greu de purtat preoțești și pentru al domniei sale cele casnice, neputînd a le plini nu lesne ci greu deregătoria dascălească; aflîndu-se dară întru acest loc lipsit de docent, d.Ferședi Peter, căruia pentru învățatura și strădania care o va depune pe lîngă pruncii g.c. din Deș Ogna, afară de plata camerală 125 fl. valutari, i se mai adaogă de la comunitatea Deș Ogna, încă de la toată casa g.c. cîte 30 de cr. în valutar pe un an, care plata fiind socotită ca să se plătească în două rînduri, on rînd pã la Sz.Gyorgye care să prăsnuește în luna lui aprilie în 23, iară ceialaltă pã la Sfin-tu Mihai, care se afla în 29 septembrie, după chelindariul vechi, pentru care plata mai în sus pominitul docent va fi obligat cu pruncii a pertracta părintește și înțelepțește, învățîndu-i în limba română, cu litere, și nemțește iară comunitatea prin aceasta se obligă cum că mai în sus pomenita plată pã la însemnatele zile fără de nici o potrivire a o plăti.

Deș Ocna, anul, luna precum s-au scris.

[Semnează: curatorul prim, doi curatori, 9 săteni și protopopul interimar al Olpretului, Simion Orian]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—1810, f. 3

1 Ocna Dejului, localitate compoenentă a municipiului Dej, jud. Cluj

28

Gherla, 3 februarie 1857

Decret prin care episcopul Ioan Alexi instituie un învățător interimar pentru școala satului Șurdești

Ioan Alexi, din îndurarea lui D-nezeu, episcop greco-catolic a Gherlei, prin cuprinsul acestora aducerei aminte recomandăm, adeverind tuturor cărora se cuvine, cum că noi pe tenerul Theodor Lupan, care și prin respectivul protopop a tractului Baiei-Sprie este recomandat, în școala comunității Șurdeștilor¹ de docente a-l denumi ne-am învoit; ci încă prin puterea acestor de față, pînă mai bine-i vom cunoaște purtarea și abilitatea lui, interimaliter îl numim și îl orînduim, dîndu-i lui putere, veniturile acele care se țin de deregătoria docențiatului din Șurdești a le dobîndi și a le folosi. Pentru aceea credincioșilor noștri din parochia Șurdeștilor le impunem și le demîndăm ca pe numitul Theodor Lupan

de al școalei lor docente primindu-l, din cele cuviincioase a i le împlini să nu se uite, iar pe respectivele jurisdicțiuni civile prin aceste le cercăm ca pe docentele acesta în drepturile docenților ertate a-l împărtași să binevoiască.

Dat în curțile reședinței noastre episcopale, în Gherla, 3 febr., anul domnului una mie opt sute cincizeci și șapte.

Concept. Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—167

1. Sat, com. Sisești, jud. Maramureș

29

Dumbrăvița, 6 mai 1857

Satul Dumbrăvița cere Episcopiei Gherlei să trimită pentru școala sa un învățător cunoscător și a limbii germane

Prealuminate, preamărite doamne episcoape!

Doamne preagrațios!

Parochienii noștri dumbrăviceni¹, cu umilință aleargă înaintea măriei voastre, rugîndu-se ca grațios să te înduri a le trimite un dascăl învățătoriu, care pe pruncii lor să-i poată deștepta și învăța nu numai în limba română, ce cantorele cel bisericesc pînă acum, cu ajutorul lui D-zeu au plinit, și ei au învățat a ceti și cu litere și cu slove, ma de amu înainte ar fi bine, doresc ei, a îi aduce de aice mai încolo, adecă a cunoaște, a înțelege limba în care patentele preainaltului împărat, foile înaltului Guvern, declarațiunile, înștiințările, curentalele guvernialelor c.r. diregătorii se scriu, se curentă. Și în contractul care l-au dat numiții parochiani în privința învățătorului distimt e pus cum că învățătorul va deștepta pe școlari, lîngă cele învățături, și în limba alemănească.

Contractul învățătorului de Dumbrăvița e legat în salariu anual 120 fl. c.m., lemne și cortil cuvios.

Ne rugăm prealuminate doamne, încît ar fi cu puțință, cît de curînd să te înduri grațios a ne trimite pe dascălul acela pentru că cantorele nostru au mulțiamit de dascălie și se lasă numai cu cantoria și aceasta au făcut acum îndată după ispitirea fiilor noștri cea de primăvară. Amu fii învățăcei au răstimp în vo două săptămîni, după a căror curs ar debui grațios preanumindul dascăl să-și cuprîndă postul său.

Înaltelor grații și favori comendați, sîntele mîni cu umilință sărutîndu-le, cu profundă umilință sîntem a prealuminarei voastre prea umiliți în Christos fii.

În Dumbrăvița, mai, 6 a 1857²

Andrei Cartice m.p.
protopop și sufleter dumbrăvicenilor
și dumbrăvicenii cu toții

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—882

1. Dumbrăvița, sat, comună, jud. Maramureș

2. În 12 mai 1857 din Gherla se scrie protopopului Băii Sprie că, deoarece nu existau în acel moment dascăli disponibili, cunoscători ai limbii germane, să dea publicității postul de dascăl din Dumbrăvița și să organizeze concurs, iar în cazul că nu ar fi pretendenți să angajeze din nou pe cantorele local. I se comunică, totodată, că episcopia a cerut forurilor superioare înființarea unei preparandii și a primit răspuns favorabil.

Odoreu, 22 noiembrie 1857.

Locuitorii români din satul Odoreu, stabilesc plata învățătorului și se angajează pentru acurata sa achitare.

Iskolai kötelezvény.

Alább irtak egy részről hódolni akarván az felsőség rendeleteinek mellyek az iskolák tárgyában kibocsájtattak, de másrésztől magunk is átlátván gyermek-einknek iskoláztatási szükségességét megegyeztünk abban: hogy jövőre a kántortól külön tanítót tartsunk; hogy pedig alkalmas tanítót tartsunk, annak leendő fizetésére nézve megegyeztünk abban hogy tanítónknak fizessünk két száz, az az 200 p.f.-kat., sőt ezennel ünnepélyesen le is kötelezzük magunkat arra hogy előjáróságtól kinevezendő tanítónknak a fent említett 200 p.f.-kat évi fizetését pontosan részletenként fizetni fogjuk.

Ezen említet 200. p.f. tanítói fizetés az egész községi g.k. hivekre tehetségek szerint felosztatván azt egy arra rendelőndő perceptor fogja beszedni és a tanítónak fogja kézbesíteni.

Mely lekötelezésünkről kiadtuk ezen iskolai kötelezvényünket négy egyenlő példányokban mellyek közzül az egyik a helybeli g.c. lelkeszé, a második az illető esperessé, a harmadik a megyei és a negyedik az illető püspöki megyei levéltárakba fognak tartani, nevünk aláírásával, parochiánk és helységünk petsét-jével megerősítve.

Kelt Udvariban¹, november 22 én 1857.

[Traducere]

Legămînt școlar.

Subscrișii, dorind pe de o parte să respectăm ordinele mai marilor care s-au dat în problema școlilor dar pe de altă parte, văzînd și noi înșine nevoia educației școlare a copiilor noștri, ne învoim ca în viitor să ținem un învățător deosebit de cantor, iar ca să putem avea un învățător corespunzător, în privința plății lui ne învoim să-i plătim două sute, 200 florini sunători; mai mult, cu aceasta ne obligăm sârbătorește ca învățătorului care ne va fi numit de cei mai mari să-i plătim acurat, în rate, amintitul mai sus salar anual de 200 florini sunători.

Această amintită plată de 200 florini sunători, împărțită după avere, pe toți credincioșii greco-catolici ai comunei va fi adunată și predată învățătorului de un perceptor rînduit în acest scop.

Despre care a noastră obligație dăm acest legămînt școlar, întărit cu semnarea numelor noastre și sigilele parohiei și comunei noastre, în patru exemplare identice dintre care unul este al preotului greco-catolic local, al doilea al protopopului locului, al treilea pentru comitat, iar al patrulea se va păstra în arhiva episcopiei.

Dat în Odoreu, în 22 noiembrie 1857.

[Semnează: Papp Gheorghe inspector școlar, curatorul prim, curatorul adjunct și alți 12 sâteni "în numele comunității bisericești"]

Înainte noastră: Bran Petru, preotul g.c. al Satului Mare și vice protopop; Papp Ioan, preot. g.c. al Odoreului; Kák Nagy Iános jude prim.

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1857—2412, f. 3—4.

1. Odoreu, sat, comună, jud. Satu Mare.

Tioltur, 27 ianuarie 1858

Satul Tioltur cere Episcopiei Gherlei separarea sa de școala satului Lujerdiu și acordarea dreptului de a avea o școală proprie.

Mărimea voastră prea oluminată și prea osînițite domine episcoape și a nostru preabun îndurat sufletească părinte!

Cu cea mai mare umilință și supunere fiiască îndrăsnim, noi subscrișii credincioși din comunitatea Tötör¹, a recurge la grația mărimii voastre cu următoarea rugămintă:

Îndurîndu-se majestatea sa preabunul nostru împărat, în coînțelegere cu mărimea voastră, a deschide și nouă întunecaților calea către știință și învățătură, noi încă cu tot de-adensul ne sîrguim spre acela scop, însă durere nu îl putem ajunge, că rădicarea școalei în comunitate fiind încredințată antestitelui comunității, nu mult s-au străduit spre acel scop sînt; noi de vreo cîțiva ani mult ne-am chieituit a rădica școală în comunitate, precum ni s-au poruncit; din lemn o am și rădicat dară din negrișea și nesîrguința antestitelui necum să se fie gătat școala ci cu totul s-au și pustiit și cîta au fost rădicată și așa noi suntem cu totul păgubiți.

Acuma iarăși strictă poruncă am căpătat să ne purtăm pruncii la școală, însă din cauzele mai sus numite, neavînd școală, comunitatea noastră s-au alăturat la Loșard² că acolo este școală, însă Loșardu fiind în distanță de două ore de la comunitatea noastră, pruncii din cauza paupertății, fiind în slabă îmbrăcăminte de iarnă îmbrăcați, nu i-am trimis la școală, că Loșardu, în toate zilele să meargă pruncii și să vie acasă e foarte departe pentru pruncii mititei; acolo iarăși să-i ținem în cuartir cu bani și cost să le purtăm de acasă nu suntem în stare, orice pedeapsă ne va ajunge.

Noi pruncii voim a ni-i da la învățătură aicea în comunitate; lipsindu-ne școala am cumpărat casă de școală în bani pe anul acesta; numai învățătoriu lipsește.

Pentru aceia cu umilință și sărutînd dreapta mărimii voastre, ne plîngem și rugăm să te înduri a ne trimite un învățător sau, fiindcă acuma e tîrziu a se începe cursul școalei și în sat se afla învățători buni, precum cantoru și parochu locului cari sunt destoinici a învăța pruncii, numai să-i dispenseze grația mărimii voastre.

Inoindu-ne cererea, sărutînd sînta dreaptă și așteptînd cît mai curînd dorita rezoluțiune, suntem a mărimii voastre prea oluminatului și prea osînițitului domn episcop supuși credincioși din comunitatea Tötör.

În Tötör, 27 ianuarie s.v. 1858

[Semnează 6 săteni, prin Székely Lajos]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1858—691, f.2.

1. Tioltur, sat, com. Cornești, jud. Cluj

2. Lujerdiu, sat, com. Cornești, jud. Cluj

Adalin, [ianuarie 1858]

Satul Adalin cere aprobarea Episcopiei Gherlei în vederea înființării unei școli proprii, separata de aceea a satului cu care fuseseră afiliați.

Măria ta, prea luminate și prea sfințite domnule episcoape, noă prea milostiv patron și părinte!

Pe lângă fiască umilință și reverință, îndrăsnim a suplica la ilustritatea voastră din următoarele sontice rațiuni:

1. Comunitatea noastră Adalin¹ este o comunitate săracă și slabă, așezată între păduri săhastre.

2. Ilustritatea voastră v-ați îndurat pentru înaintarea poporului și susținerea ordinului moralității, a demanda ca în fieștecare comunitate să fie școală și să se așeze dascăl pentru creșterea morală a tinerimii.

3. Noi, cu totul supuși și ascultători voinței ilustrității voastre, ne-am silit a ne radica școală și a ne așeza dascăl, pe tinărul Georgie Colciar, care în anul trecut au învățat pruncii în Vajdahaza², precum se vede subț A.

4. Noi aceasta o am făcut pentru ca să ne arătăm fii ascultători și pentru folosul nostru cel mare, că, fiind pruncuții noștri goi de veșminte și desculți, nu se pot duce la școală într-alt sat, ba și părinții unora așa is de săraci, cît de nu vor lucra la alții să capete o țiră de fărină din care să le fiarbă cîte o mămăligă pe zi, alt modru n-au de a-i susține; afară de aciasta în toată zioa prin păduri grețioase a merge pruncuții la școală într-alte sate vecine ni se vede a fi lucru cu primeșdie înfiorătoare; totuși domnul notar tractual Ioan Papp, mai mult vinîndu-și interesul său decît a săracei noastre comunități, tare și virtos ne silește să ne țipăm dascălu și să părăsim școala din sat și să ne trimitem pruncii la Aștileu de Sus; apoi la cine? la un individ care nice îi român, nice ungar, ci poate îi ceva demoralizat, care fiind jude la sat în Aștileu de Jos, pentru purtarea cea rea a dînsului fu aprins.

Cu fiască umilință ne rugăm de grația ilustrității voastre ca, îndurîndu-te a căuta părintește la cele mai înainte a noastre înșirate pricini bine fundate, să binevoiești a demanda domnului notar tractual să nu ne strice pașnicul nostru așezămînt în privința dascălii, cu atîta mai virtos căci dascălul nostru, de nu mai mult, ba întocma este idoneu ca acela la care ne silește domnia lui a ne trimite pruncii, cu cea mai mare primeșdie.

Mîngaioasă rezoluțiune espectînd, sărutînd dreapta ilustrității voastre, cu fiască umilință sîntem a ilustrității voastre fii prea aplecați.

[Semnează curatorul prim și doi săteni "în numele a tot satului"]³

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1858—1192.

1. Sat, com. Dragu, jud. Sălaj.

2. Voivodeni, sat, com. Dragu, jud. Sălaj.

3. Din raportul protopopului Giulei, Ioan Pop de Lemeni, trimis la Gherla rezultă că cererea Adalinului a fost redactată și înaintată episcopului în ianuarie 1858

Dragu [ianuarie 1858]

Satul Dragu cere episcopului Gherlei să întreprindă măsurile necesare pentru a putea reîntra în posesia școlii sale, de către familia Wesselényi.

Măria ta, prealuminate și prea osfințite,
doamne episcoape, nouă prea gratiosissime părinte!

Drag¹, comunitatea noastră, încă în statu neunirii sale, după cum se compe-
ta creștinilor, au fost prevăzută cu cimetieriu amplu și pomariu, precum cu școa-
lă în mișlocu aceluiași. Ce ne este rușine a zice în public, însă lipsa ne boldește
acea a o face, cum că măria sa I.b. Wesselényi Ferentz, pînă acolo au mers cît
școala cu maiori, parte a cimetierului, potențioase, o au cuprins, puindu-și do-
centele cînilor spre vînat în aceeași școală și așa o comunitate așa numerabilă
precum a Dragului, cu cea mai mare jele a pruncilor rămași neînvățați, pentru
lipsa școalei, au rămas îndărăpt în creșterea băeților săi, singur prin cruzimea
mării sale domn posesor.

Drept [care], cu umilință, și numai pe dreptu, încît legea și sfînta ei dreptate
ne poate părtini, ne rugăm de măria ta marele nostru arhieru, ca părintește in-
tervenind la locul competente, să se milostivească ca școala noastră, ținîrimu
nostru, pomariumu nostru și a sfîntei beserici, potencioase, de măria sa b[aro-
nul] ocupat să ni se deie îndărăpt. Sărutînd sancta dreaptă a mării tale și aștept-
înd mîngăioasă rezoluțiune, rămînem ai mării tale prea umiliți fii.

[Semnează: curatorul prim, 4 curatori și un satean, "îiitori de Praetura ces.
reg. Hida și Prefectura Silvaniei"]

[Adresa:] La măria sa, prealuminate și preasfințitul domn episcop Ioan
Alexi, nouă prea gratios părinte, cu fiască umilință, a intrascrișilor umilita rugă².

Arh.St.Cluj-Napoca, F. Ep.Gherla, 1859—124, f. 10

1. Dragu, sat. comună, jud. Cluj

2. Cererea este însoțită de o foarte lungă și interesantă scrisoare a protopopului Giulei, Simion
Pop de Lemeni, din 7 ianuarie 1859 st. n., în care descrie pe larg năpăstuirile pe care le-a suferit
satul Dragu din partea familiei Wesselényi, scrisoare după care s-a făcut datarea actului.

Sașa, 10 februarie 1858

**Satul Sașa cere Episcopiei Gherlei să confirme ca dascăl al școlii sale pe condi-
datul pe care îl recomandă.**

Mărimea ta, prealuminate d-ne ep-pe, prea îndurate stăpîne,

Mai de multe ori am primit de la mărimea voastră înaltele ordinațiuni de a
așeza școală în tot satu, în a căruia așezămînt subordinații parochi, fiind deodată
și directori a școalelor, pururia au datoriat a privilegia spre înainte mergeria în-
vățăturei tinerimei noastre; prin aceștia dară noi sufleteștii fii a mărimei voastre,
primind înaltele ordinațiuni mai de multe ori vinute de la care și siliți fiind, ne-
am nevoit a plini după înalta ordinațiune și am cuprins casă de școală în bir și
înzăstrîndu-o cu recuizitele cuviincioase am cuprins dascăl tinerimei noastre, pe
Ioan Șimon, fecior harnic și cu cea mai bună purtare, pe care socotindu-l a avea

destulă învățătură de a învăța tinerețea noastră, care tînră e din comuna noastră Sasa și din pruncie l-am văzut crescînd cu înțelepciune, a căruia hărnicie de a fi dascăl mai tare de acolo o socotim că acum de cînd învață, întru înainte mergerea tinereții noastre suntem îndestulați. Iară fiindcă acest tînră acum au ajuns la asentare și de am fi nenorociți ca acel tînră să se asenteze, atunci tinerețea noastră ar rămîne fără învățător, fiindcă ca și acesta decum în satul nostru, în Sasa, da nici în satele vecine nu aflăm.

Pentru aceia noi mai jos scriși fii sufletești a mărimii voastre episcopoești din comuna Sasa, cu umilință ne rugăm ca de ar fi cu puțință pe acest tînră a-l decreta, că dealtmîntrilea tinerețea noastră rămîne fără învățător. Sărutînd s. dreaptă am rămas mărimii voastre episcopoești umiliți fii.

Sasa¹, 10 febr. 1858

[Semnează 20 săteni, prin Gavril Roman, paroch g.cat. în Sasa și director școlaei]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1858—641, f. 1

1. Sasa, sat, com. Ileanda, jud. Sălaj

35

Adalin, 1 martie 1858

Contract prin care satul Adalin își angajează un învățător

Între comunitatea parochială greco-catolică Adalin¹, de una, și între Colceriu Georgie din Adalin, ca învățător școlaei acelei comunități de altă parte, s-au închiat astăzi următorul

Contract

1. Colceriu Georgie din Adalin primește asupra-si oficiu de învățătoriu a școlaei parochiale greco-catolică în Adalin, cu îndatorința a învăța pe toți aceia prunci și fetețe cari din partea curăției parochiale, în coînțelegere cu antistele comunității, s-au încholat în decursul anului școlastic 1858, pentru plata în următorul punct 3 specificată.

2. Învățătorul se îndatorește în oficiul său a se supune și a urma strîns și fără cît de mică abatere pe cît înaltei ordinațiuni din 13 mai 1857, atîta și instrucțiunilor care i se vor da din partea domnului protopop concernente și a parochului gr. cat. ca director local al acelei școli.

3. Comunitatea din a ei parte se îndatorește, rezervînd însă dreptu c.r. Oficiu de Pretură de a ratifica acest contract, a da învățătorului, după întogmeală, următoarea plată:

Docentelui, din partea comunității, i se aplacidă de tot pruncu sau prunca 1 floren valutar și una jumătate de bucate în grăunțe, cu cea mare; terminu banilor e la Sînsiene, la tîrgu Dragului, naturalelor e 7-a martiu.

Această plată să o coleagă antistitele comunității și el să o și deie învățătorului ca acesta să nu aibă ocașiune, pentru plată, a se certa cu parochienii.

4. La întîmplare că parochienii cu ratele plății ar rămîne în restanție, antistitele comunității va fi îndatorat restanțiile a le scoate cu esecutiune în modul prescris pentru asemenea prestațiuni în preafinalta ordinațiune din 20 aprilie 1854, § 3

Acest contract s-au efeptuit în Adalin, 1 martie 1858.

Pop Ioan, popă Adalin
Colcer Gyorgye, învățătoriu

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1858—1192, f. 5

1 Sat, com. Dragu, jud. Cluj

36

Gherla, 5 martie 1858

Decret prin care episcopul Ioan Alexi numește pe învățătorul școlii române din Ocna Dejului.

Noi, Ioan Alexi, din îndurarea lui Dumnezeu și grația sîntului scaun apostolicesc, episcopul gr.cath. a Gherlei, etc.

Cititorilor binecuvîntare în Domnul!

Cu aceste recomandăm aduceri aminte tuturor căroră se cuvine cum că noi pe Petru Ferședi, după ce este recomandat și prin viceprotopopul respectiv, îl denumim, ordinăm și îl întărim de învățătoriu în școala parochială a comunei Des-Ocna¹, dîndu-i lui putere de a căpăta și a folosi toate veniturile și privilegiile învățătoresți, iară pre credincioșii noștri poporeni îi îndrumăm ca plata să i-o plătească și deodată și pe respectivele jurisdicțiuni politice le recercăm ca pre dînsul în ușurătățile învățătorilor a-l împărtăși să binevoiască.

Dat în curțile reședinței noastre episcopale, în Gherla, 5 martie anul Domnului o mie opt sute cincizeci și opt.

Ioan Ep-pul
Din gratios mandat
Vasilie Bocșia
vicenotar consistorial

Concept, Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1858—882, 73

1 Ocna Dejului, localitate componentă a municipiului Dej, jud. Cluj

37

Sat-Șugatag, 19 aprilie 1858.

Comunitatea română din Sat-Șugatag stabilește remunerația în bani și produse a învățătorului său și condițiile achitării sale.

Szerződés

Mellynek erejénél tekintetes Marmaros megyében Sugatagi cs. kir. kerület keblezett Falu Sugatag közsege a tanító fizetését illetőleg e következőkre kötelezi magát.

1 or. A tanító fizetésére azon kívül mit a magas cs.kir. Kincstártól, mint patronustól kap, visszavonhatatlanul ajánlunk minden egyes s házzal bíró lakostól 1 az az egy forint pengőben, oly formán hogy ezen ajánlott menység minden egyes lakósa az adóval kivettessék és behajtasák minden utána vetendő potlék nélkül 's a tanítónak évnegyed részletenként a helybeli iskolai igazgató felügyelete alatt rendesen kezeihez szolgáltatdójon: s mennyiben a gyakorta előfordulando szertartásos szent szolgálatokat a tanító csak úgy lehetne képes mint énekész teljesíteni; ha a tanításra szabott órákat 's napokat elmulasztaná, miért az iskolába járo gyermekeink tetemes hátrányt szenvednének, teljes kívánatunk

az: hogy a tanító tisztán tanítói kötelességével foglalatoskodjék. Az énekész mind azonáltal elégedjen meg az eddig is az énekészek által használt kántorális belső-telekkel és külsőföldekkel — megmaradván a tanító részére az oskolai felső telek egészben.

2. Valamint eddig, ugy ezentul a gyulafalviakkal közös erdőből az oskola és tanítói szoba fűtésére 6 az az hat négyzet öl fa elfuvarazására öszvessen, vagy egyenként minden vonómarhával bíró gazda egy taliga vagy szán fa elhozatalára a nevezett helyről ezennel köteleztetik — s magát kötelezi.

3. Az eddigi szokás szerint minden egyes lakos kötelezi magát arra, hogy a tanítónak marhája tartása deputatuma járandósága tekintetéből egy egy portio vagy kötét szénát minden évben rendessen, vagy annak helyébe 10 az az tiz crokat pengő pénzben fog fizetni.

Miről attunk ezen közösségünk pecsétjével s nevünk után huzott saját kezünk vonásával erősített szerződésünket.

Kelt Falu Sugatagon, Április tizenkilentz, ezer nyoltzszáz ötven nyoltz

[Traducere]

Contract,

În puterea căruia comunitatea Șugatag-Sat, așezată în măritul comitat Maramureș, cercul cesaro-regesc Șugatag, pentru plata învățătorului se obligă la următoarele:

1. Pentru plata învățătorului oferim, fără putință de revenire, înafară de ceea ce se primește de la înaltul Erariu cesaro-regesc ca patron, de la fiecare locuitor cu casă 1, unul, florin în argint în aceea formă ca această sumă să se scoată și să se perceapă de la fiecare locuitor odată cu darea, fără nici un fel de contribuție adițională pentru ea și să se dea regulat învățătorului în rate trimestriale, sub supravegherea directorului local școlar și în măsura în care învățătorul ar fi în măsură să ia parte ca și diac la obisnuitele servicii bisericești, dacă orele și zilele destinate învățaturii ar avea de suferit, ceea ce ar cauza un serios prejudiciu copiilor de școală, dorința noastră hotărâtă este aceea ca învățătorul să se ocupe exclusiv de sarcina sa dascălească. Diacul să se mulțumească, ca și pînă acum cu pămînturile cantorale intra și extravilane folosite și pînă acum, rămînînd în întregime pe seama învățătorului lotul intern școlar.

2. Cu aceasta ne obligăm și ne legăm precum pînă acum așa și de aici înainte să transportăm din pădurea comună cu satul Giulești 6 stînjeni cubi de lemn pentru încălzirea școlii și a camerei învățătorului sau fiecare locuitor cu vite de jug va transporta din locul numit o căruță sau o sanie de lemn.

3. După obiceiul de pînă acum fiecare locuitor se obligă la aceea ca pentru tinerea animalelor învățătorului, avînd în vedere recompensarea sarcinii de deputație, să dea în fiecare an cite o porție sau o legătură de fin sau să plătească în locul acesteia cite 10 creîțari în bani sunători.

Despre care dăm acest contract întărit cu sigiliul comunei noastre și tragea crucii după numele noastre cu propriile noastre mîini.

Dat în Sat Șugatag, la 10 aprilie o mie optsute cincizeci și opt.

(Semnează: judele, 2 curatori, inspectorul local școlar, 2 jurați și 52 cetățeni).

Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1858—3537, f. 5.

1. Sat-Șugatag, sat, com.Ocna-Șugatag, jud. Maramureș.

Poienile Izei, 29 aprilie 1858.

Locuitorii din Poienile Izei donează veniturile dreptului lor de cârciumărit pentru construirea școlii lor și acoperirea plății învățătorului.

Alapitvány oklevél,

Marmaros megyében a Sugathagi cs.k.szolgabíró kerületben keblezett Sajo Pojana g.k. iskola részére.

Sajo Pojana külbirtokosai részökről Papp István földbirtokos a bentlakó birtokosság és lakosság részökről megválasztott képviselők és meghatalmazottak tisztelendő Muntyán János, lelkész úr, Dzurzs Gavrilá, Szász György, Petreus Grigore, Ilics Aleksa, Ilona Nón, Popan Grigore, alias Tyimok, a Sugatagi cs.k.szolgabírói hivatal részéről: Szaplanczay Sándor segéd szolgabíró és tisztelendő Karácsonyi Bazil, helyettes Izai esperes ur jelenlétökbén egy g.katolika iskola fölépítésére következendöket telyesíteni ajánlunk:

1-ször. Minthogy községünknek a királyi kisebb haszonvételeken kívül semmi egyéb jövedelme nincsen a melyből az iskolának fölépítését és a tanítónak fizetését biztosíthatnánk felajánljuk Sajo Pojana közbirtokosai a királyi kisebb haszonvételek egész jövedelmét az iskolaház fölépítésére, jó és tökéletes kibutorozására a tanodat mely fa anyagból a szigethi cs.k. építészeti hivatalnak planuma szerint építendjük fel, az épület magában foglaland egy tanszobát, a tanító számára egy szobát, egy kamrát, egy konyhát és egy pincét.

2-or. A tanoda fölépítése után a kisebb királyi haszonvételek jövedelmeiből megföllálanda tanító fizetésére 120 ezüst forintokat ajánlunk föl.

3-or. Ha úgy történék hogy a királyi kisebb haszonvételek idővel megszűnének, vagy abból a tanító fizetésére felajánlott 120 ezüst forint összeg ki nem telne azon összeg birtok aránylag adó után vetesék fel és végrehajtás után is, hajtassék be, hogy ha pedig idővel az arenda jövedelme az iskola fölépítése után a tanító fizetéséül felajánlott 120 ezüst forint összeveget meghaladná, a fen marandó összeg felett a közbirtokosság szabadon rendelkezend.

4-er. Sajo Pojana bent lakó birtokossai és lakosai kötelezzük magunkat az iskola építéshez szükséges anyagokat kihordani az iga vonó marhákal bíró lakók, a kézi munkások pedig az épületnél minden elforduló kézi munkát ingyen telyesíteni.

5-ör. Az iskola ház fűtésére, valamint a tanító számára kötelezzük magunkat 6 kubik ölfát adni és azt a tanító lakházához kifuvarozni.

6-or. A bentlakó birtokosság és lakosság kötelezi magát az iskolaházat mindenkor jó karba tartani.

7-er. Sajo Pojana izraelita lakossai kötelezzük magunkat hogy gyermekeinket a görög katolika iskolába járattni fogjuk, ugyan azért az iskolaház fölépítésére és a tanító fizetésére a községre esső költségeket egyaránt viselendjük, azonfelöl egy külön ezraelita tanítót fölfogadni saját költségeinken kötelezünk ki gyermekeinket egyedül a tanodai órákon kívül hitvallásunkra oktatni fogja, kinek is évenként fizetéséül 32 ezüst forintokat ajánlunk föl.

8-or. Az iskola házat Papp István földbirtokos úr által azon czélra ajándékozott telken építendjük fel.

Kelt Sajo Pojánán, aprilis ho, 29 én 1858.

[Traducere]

Document de fundațiune,

Pentru școala gr.cat. din Poienile Izei, comitatul Maramureș, cercul Șugatag.

Papp István, moșier, din partea posesorilor dinafară, cinstiții Munteanu Ioan, preot, Jurj Gavrilă, Sas Gheorghe, Petruș Grigore, Ilici Alecsa, Ilona Non, Popan Grigore alias Tyimoc, reprezentanți aleși și împuterniciți ai proprietarilor și locuitorilor satului, în prezența lui Szaplanczay Sándor, ajutor de jude cecual din partea oficiului procesual cesaro-regesc Șugatag și a cinstitului Karácsoni Bazil, viceprotopop al Izei, în vederea ridicării unei scoli greco-catolice ne angajăm să îndeplinim următoarele:

1. Deoarece comuna noastră, înafara drepturilor regaliene, nu are nici un alt venit din care s-ar putea asigura construirea școlii și plata învățarului, oferim întregul venit al drepturilor regaliene aparținătoare proprietarilor de rînd din Poienile Izei pentru construirea casei școlare, pentru buna și perfecta amenajare a școlii, pe care o vom construi din lemn, după planul oficiului cesaro-regesc de construcții Sighet; clădirea va cuprinde în sine o sală de clasă, o cameră pentru învățător, o cămară, o bucătărie și o pivniță.

2. După construirea școlii, din veniturile drepturilor regaliene oferim ca plată a învățătorului care va fi instituit, 120 florini argint.

3. Dacă s-ar întimpla ca, cu timpul, drepturile regaliene să înceteze sau din venitul lor să nu acopere suma de 120 florini argint, oferiți pentru plata învățătorului, această sumă să se scoată și să se dea chiar și pe calea execuției, proporțional cu impozitul pe pămînt al sătenilor; dacă, dimpotrivă, cu timpul venitul arendeii, după construirea școlii, ar depăși cei 120 florini argint oferiți ca plată a învățătorului, asupra sumei rămase composesorii vor dispune în mod liber.

4. Proprietarii de rînd și locuitorii din Poienile Izei cei care dispun de animale de jug, ne obligăm să transportăm gratuit materialele necesare construirii școlii, iar zilerii vor face gratuit toate muncile manuale care vor surveni la construirea ei.

5. Pentru încălzirea școlii, precum și pe seama dascălului, ne obligăm să dăm și să transportăm 6 stînjeni cubi de lemne.

6. Proprietarii de rînd și locuitorii comunei se obligă să mențină întotdeauna în stare bună casa de școală.

7. Locuitorii izraeliți din Poienile Izei ne obligăm că vom purta pe copii noștri la școala greco-catolică, motiv pentru care vom suporta deopotrivă cheltuielile care cad pe comună pentru construirea școlii și plata învățătorului; înafară de aceasta ne obligăm să angajăm pe propriile noastre cheltuieli un învățător deosebit, izraelit, care, înafara orelor de școală, va preda copiilor noștri religia izraelită, căruia îi oferim ca plată anuală 32 florini argint.

8. Casa de școală o vom ridica pe terenul oferit spre acest scop de către moșierul Papp István.

Dat în Poienile Izei în 29 aprilie 1858.

Papp István m.p., proprietar din Poienile Izei

Muntyán János m.p., preot al Poienilor Izei și alți 54 semnatari săteni.

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla 1859—1003, f.5.

1. Poienile Izei, sat, com.Botiza, jud. Maramureș.

2. Alături de acest act se păstrează și actul de donație a pămîntului, făcută de către proprietarul Papp István în, 29 aprilie 1858.

Merișor, 10 iunie 1858.

Satul Merișor se angajează pentru susținerea unei școli proprii și îndeplinirea altor obligații legale de ea.

Contract de bună voie dat,

Mai gios scrișii locuitori și deregători g.c. români a comunei Mănăstur¹, în înțelesul c.r. ordinațiuni școlare, dechiarăm și prin aceste ne deobligăm, cum că de vom fi norocoși a căpăta învățător local, ne vom susține școala cu toate uneltele cele trebuincioase provăzută din a noastre spese; ne deobligăm și de aceea cum că noi pruncii noștri de la 6—12 ani îi vom trimete regulat în toate zilele la școală și cum că pe pruncii noștri îi vom provide cu cărțile cele de lipsă școlare; ne îndatorim cum că pruncii noștri cei de 13—18 ani îi vom trimete regulat la școala repetițională de dumineci și sărbători și de cumva oarecarele dintre noi n-am trimete pruncii la școală ne învoim ca toți aceia, în înțelesul legilor școlare, strîns să se pedeapsească; ne îndatorim și de aceea ca noi învățătorului local îi vom solvi pe an 80 fl. m.c., care soluțiune pe noi, cu dreptate, împărțindu-o dreptorele cu inspectorele local școlar, ne îndatorim în patru angarii a o plăti învățătorului în tot anul.

Dat în Mănăstur, 19 iuniu 1858.

[Semnează: judele prim, judele mic, curatorul prim, 3 jurați și 9 săteni "în numele a tot satului"].

Înainte noastră: Georgiu Maniu, protopop surogat a Seinului; Paul Oros, inter. adm. g.c. român a Mănăsturului

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1858—2448, fl.

1. Azi Merișor, sat component al com. suburb. Tăuții Măgheruş, municipiul Baia Mare, jud. Maramureş

Budești, 2 septembrie 1858

Satul Budești, arătînd măsurile pe care le-a luat în vederea instruirii tineretului, cere Episcopiei Gherlei să institue ca dascăl al școlii sale pe candidatul pe care l-a angajat.

Ilustrissime și reverendissime doamne episcoape, părinte e patrone nouă gratiosissime!

După ce în satul nostru Budești¹, prin energioasa întreprindere a m. on. nostru proet d. Ioane Chindriș, arenda regalelor noastre s-au introdus, a căror venituri pentru soluțiunea învățătorului, respective finanțarea școalei comunale s-au menit și după ce școlarizarea pruncilor sătești, cu începutul anului curgător, într-o condusă pentru aceia casa-școală interimală s-au și efeptuat, de lipsă au fost și ne este ca pentru învățămîntul pruncilor un docent apt să ni-l cîștigăm și casa școalei să o ridicăm, care prosperăm că cît de îngrabă putîndu-o da gata și docențele statornicește ni-l vom potea dobîndi.

Pentru ca începutul bun al învățămîntului și mai încolo să urmeze, fiindcă vine și începutul anului nou școlastic, lipsă arzătoare recunoaștem de a avea în sînul școalei un docente, care în persoana domniei sale, Georgiu Pop de Capnic — întîi de la

noi în Transilvania loc băiușesc l-am și dibîndit, cu care, pe lîngă salariul de 200 fior. arg. pe an, ne-am întogmit.

Cu fiască reverință și sărutarea mînilor ilustrității voastre părintești, plecîndu-ne, vă exorăm ca pre condusul domn Georgiu Pop, nouă de docente părintește a-l rezolvi să vă îndurați și pînă atunci, pînă ca casa școlară potîndu-se pregăti, și docente statornic, pe calea concursului, vom putea dobîndi.

Care a noastră umilită cerere, cu fiască încredere ilustrității voastre, ca părintelui și patronului nouă grațiossime subșternîndu-o, pe lîngă oscularea s. drepte binecuvîntătoare, mîncăm ai ilustrității voastre cei mai umiliți fii.

In Budești, 2-lea septemvire 1858

[Semnează 8 săteni "aleși îngrișitori ai școlii budeștene"]

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1858—3678

1 Sat, comună, jud. Maramureș

41

Sînmărtin, 8 septembrie 1858

Contract prin care satele Simboieni și Sînmărtin își angajează un învățător.

Contract,

Noi subscrișii lăcuiitori din Sîmbou¹ și din Sămărtin² dăm acest contract despre aceia precum că în anul curent 1858, september 8-lea, ne-am togmit pe d. Iuon Mezei, cantor a Sămărtinului, de dascăl la ambile comunități, pe anul viitor 1858/9, în următoarele condiții:

1. Noi lăcuiitorii din Sîmbou și Sămărtin ne îndatorim a-i plăti la d. dascăl, 55 fl. m.c. și 20 de merțe de bucate (15 de mălai și 5 de grîu), din care plată jumătate sîmboenii și jumătate sămărtenii ne îndatorim a i-o plăti ominește și iară de tot pruncul care va umbla la școală un font de dulce³; bucatele ne îndatorim a i le plăti pînă la 1 ianuar 1859 iară banii în două rate, în 1 februar și 1 iuni 1859.

2. Eu, dascăl Mezei Iuon, mă îndatoresc cum că în lunile celia de iarnă, într-o săptămînă oi învăța pruncii în Sîmbou și într-una în Sămărtin, iară în timpul de vară să fie sîmboanii îndatorați a-și trimite pruncii lor în Sămărtin la școală.

Despre care lucru, cu suscrierea numelui nostru mărturisim.

Sămărtin, september 8-lea 1858

[Semnează curatorul prim și doi săteni din Sîmbou, curatorul prim și doi curatori din Sămărtin].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1860—2192, f. 5

1. Simboieni, sat, com. Sînmartin, jud. Cluj

2. Sînmartin, sat, comună jud. Cluj

3. Slănină, grăsime.

Valcăul de Jos, 21 septembrie 1858

Comunitatea română din Valcăul de Jos cere episcopului Gherlei numirea unui învățător calificat pentru școala sa.

Ilustrissime ac reverendissime d-ne episcoape, nouă preaîndurat și bune părinte!

Văzînd cele mai multe grațioase și bune părintești îngrijiri, despre fericirea națiunei noastre din cele mai multe înaltele ordinațiuni a ilustrității voastre, cu umilința îndrăznim a ne descoperi dureroasa stare.

Cincisprezece ani au decurs de cînd ne folosim în comunitatea noastră Valcău Maghiar¹ cu un cantor anume Duca Toader numit în servițiul sanctei beserici, însă durere căci neavînd alții și barem nefiind acest cantor înzăstrat cu cele poftite unui cantor, am debuit cu suferințe a-l îndebuîna; fiind cum că, afară de ordul sanctei beserici, precum în cetire și scriere cu litere nu știe, fără numai singur cu cirile, ba și acum, devenind la slăbiciunile bătrînețelor sale, nu ne putem folosi cu dînsul și așa într-o comunitate ca aceasta, care stă din 347 suflete, nu poate să existe cantor și ludimagister² deosebit ci s-ar dori ca să fie cantoru înzăstrat cu acele științe spre a putea fi deodată și ludimagister; prin urmare ca să putem răspunde înaltei dorinți a națiunii noastre și fiind poporul apăsător de multe greotăți și într-un stat miser, nu poate susține în sînul său cantor și, pentru fericirea și înaintarea tinerilor și ludimagister deosebiți, cu deosebite plăți; am dori ca cine va fi cantor să poată fi și ludimagister și așa cu ambe ofițiile mai ușor se va putea ferici, precum și poporul apăsător mai cu puțină îndoială va răspunde datorințelor sale.

Prin urmare cu umilința îndrăznim a alerga și fierbinte a ne ruga grații ilustrității voastre să binevoiți, prin reverendissimul domn vicar Demetriu Cororian, a ne ordina un tînăr cantor, înzăstrat cu acele științe spre a ne putea folosi cu dînsul și ca ludimagister, fiindcă altmîntea nu vom putea răspunde scopului dorit și poftit.

După care a noastră umilită rogare, sărutîndu-ți sancta dreaptă și așteptînd rezultat mîngaiător suntem umiliți fii.

În V. Maghiar, 21 sept. 1858

[Semnează: curatorul prim, vicecuratorul și 5 jurați, "dinpreaună cu toată comunitatea"]

Înaintea mea, Sofronie Sav, parochul Valcăului Maghiar.

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1858—3918

1. Valcăul de Jos, sat, comună, jud. Sălaj

2. Învățător, dascăl.

43

Ghiurtelecul Hododului, 10 octombrie 1858.

Locuitorii satului Ghiurtelecul Hododului stabilesc remunerația în bani și cere-ale a învățătorului școlii lor.

Kötelezvény,

Alolirt H.Györtelek község egyházi és világi előljárai meg bizottjai a községünkben leendő kántor és iskola tanítónak azon esetre ha a két köteleességnek kellően megfelelni s azt mindkettőt betölteni képes leend, önkéntes szándékunkból, következő évenkénti fizetést biztosítunk:

- a) 100 ezüst forint kész pénz,
- b) 40 austriai véka szemes málé,
- c) 20 austriai véka kétszeres búza,
- d) 6 öl tüzi fa készen leszállítva
- e) A tanító terjedelmes kert szabad használata.

Hogy e fizetés pontosan és akadálytalanul telyesítetteti fog, arra valamint önmagunkat úgy az egész község minden egyes lakossait is ezennel kötelezzük.

H. Györtelek, 1858 október 10 én.

[Traducere]

Obligație,

Subscrișii fruntași, împuterniciți bisericești și mirenești ai comunei Ghiurtelecul Hododului, din libera noastră voință, asigurăm viitorului cantor și învățător în comuna noastră, în cazul în care va corespunde celor două îndatoriri și va fi capabil să le îndeplinească pe amîndouă, următoarea plată anuală:

- a) 100 florini argint, bani gata,
- b) 40 mierțe austriece, porumb boabe.
- c) 20 mierțe austriece, grîu amestecat
- d) 6 stîngeni de lemn de foc, aduși acasă.
- e) Folosința liberă a grădinii întinse învățătoresți.

Cum că această plată va fi îndeplinită punctual și fără piedică, precum noi înșine așa și fiecare locuitor al întregii comune prin aceasta ne legăm.

Giurtelecul Hododului 10 octombrie 1858.

[Semnează judele și șase săteni, prin Dioszegi Lajos, notar].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1869—2622

1. Ghiurtelecul Hododului, sat, com.Hodod, jud.Satu-Mare.

44

Merișor, 9 februarie 1859.

George Pop din Merișor face o donație, condiționată, școlii satului său.

Eu, subscrisul, fac lucrul acesta cunoscut căroră se cuvine cum că o grădină, cu casa de pe dînsa împreună, care este în comunitatea noastră Mănăstur¹, sub nr. 45 o dau cleji² ca să o folosească de școală, sub următoarele condițiuni: 1. Ca decumva conlocuitorii din Mănăstur vor dobîndi de la înaltul Guvern diecesan

pe fiul meu Ștefan Pop de învățător la școala noastră Mănăstur. 2. Subt aceia condițiune cum că de va dobîndi numitul meu fiu postul de învățător dorit și prin ceva caz de la acela post s-ar sminti, sau încă fiind eu în viață, fiul meu nu cumva să moară, atunci conlocuitorii din Mănăstur să-mi întoarcă prețul locului și cāsii numite, care este cumpărat cu 145 fl. m.c.

Iară de cumva va putea subsista ca învățător numitul meu fiu, pînă încît eu voi trăi, atunci, după moartea mea, dau putere deplină clejii noastre ca după lege să se întabuleze ca posesiune besericească și atunci nu las nici un iuș de cotoare fiilor sau genului meu cătră locul strădat.

Despre care lucru dau acest contract cu tragerea cruii mîinii mele întărindu-l în Mănăstur, 9 februarie 1859. Georgie Pop

Înaintea noastră [semnează judele și doi jurați]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—606, f. 5.

1. Merișor, sat component al com. suburb. Tăuții-Măgheruș, municipiul Baia Mare, jud. Mara-mureș

2. Aici în accepțiunea de biserică.

45

[Merișor, 9 februarie 1859]

Satul Merișor cere episcopului Gherlei să instituie ca învățător al său pe candidatul pe care îl propune

Ilustrissime doamne episcoape, prea grațios al nostru părinte!

Cu umilință fiască ne luăm îndrăsneala a te ruga pre ilustritatea ta ca să te înduri a ne lua în considerațiune misera noastră stare și contractele cu onoare aice alăturate, sub A și B, a le întări, pentru folosul și binele fiilor noștri. Fiindcă de toți credincioșii besericii noastre nu suntem mai mulți lăcuitori ca la 44 și nu suntem în stare de a ne ține un învățătoriu cu soluțiune destulă pentru subsistarea lui iar învățătoriu din comuna vecină nu poate pruncii noștri cu folos a-i învăța pentru că strîngîndu-se pruncii la școală, se întîmplă adeseori că nu poate învățătorul între dîșii să vină numai se smulg și fac mai multe năluciri pruncești; iar de am fi așa de norocoși ca prin grația ilustrității tale să ni se denumească, Ștefan Pop de învățător, atunci avem speranță că, fiind dînsul în fața locului și avînd propriile sale venituri, pe lingă soluțiunea de noi dată, va putea subsista și pruncii noștri vor putea atîta învăța cît se cuvine creștinilor morali; și încă prin denumirea lui la noi de învățătoriu dobîndim loc și casă de școală, precum arată contractul de tatăl său dat, care stă sub litera B¹.

Care lucru cu aceia rugare îl susținem ca, după ce ilustritatea ta îl voi afla pentru noi folositor, cu umilință ne rugăm ca pre Ștefan Pop să te înduri grațios la noi de învățătoriu a-l denumi; cu care a lui denumire așteptăm archiepiscopiasca binecuvîntare.

Fiind, cu plecăciune fiască, ai ilustrității tale supuși sufletești.

Toți locuitorii din Mănăstur², cei mai dinainte [urmează 23 semnături]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla 1859—606, f. 1

1. cf. doc. Merișor, 9 februarie 1859, pe baza căruia se face datarea acestui act.

2. Merișor, sat component al com. suburb. Tăuții-Măgheruș, municipiul Baia Mare, jud. Mara-mureș.

46

Orman, 1 martie 1859

Doi săteni din Orman cer episcopului Gherlei să facă demersurile necesare pentru eliberarea de sub obligația serviciului militar a fiilor lor, elevi de gimnaziu.

Mărimea voastră preasînțite și prealuminate doamne episcoape, al nostru prea îndurat părinte!

O supărare, întristare mare ne-a ajuns pre noi subscrișii care, în speranța că îndurarea și mărenimozitatea mărimei voastre o va alina și îndulci, în aceste următoare cuvinte ni-o descoperim cerșind, sprijinoarea mărimei voastre, prea dulce părinte.

Avînd noi doi fii în școalele gimnasiale de Cluș, precum aci alăturatele testimonii școlastice mărturisesc, acei doi fii ai noștri pică și neci purtarea lor morală, nu progresu arătat în științele propuse, îi pot scuti de la aceeași; alergăm la bună-tatea mărimei voastre ca să ne ajuti în pierderea noastră și prin itrepunerea cu marea-ți influenție la respectiva deregătorie de Deș, să binevoiești a ne mîntui acești doi fii de la miliție ca să nu ne lipsim așa curînd de desfătarea ce o avem că și din satul nostru se nevoiesc fii cei de român a învăța și propăși în științe, căci prin înrolarea acestor doi fii ai noștri, mare parte de români, disgustîndu-se, se vor retrage a-si da pruncii la școale și, Doamne, ce lipsă avem noi românii de oameni de ai noștri care a ne compătimizească și să ne ajute, cînd mulți streini se năsuesc nu spre binele ci mai tare spre apăsarea și răul nostru; nu să ne aprindă lumina ci mai tare se desfătează în neștiința noastră. Intindeți mina prea bune părinte, îndură-te spre noi și spre fiii noștri ca bătar să poată absolve și să nu fie acum stricați și întrerupți de la curs. Înoindu-ne rugămîntea umilită, pe lîngă sărutarea sanctei drepte suntem ai mărimei voastre cei mai supuși credincioși.

În Orman¹, 1 martie 1859

Bocos Gabriel
Mocșan Costan,
locuitori în Orman

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—874

1. Sat, com. Iclod, jud. Cluj

47

Chieșd, 15 septembrie 1859.

Contract prin care satul Chieșd își angajează învățătorul.

Contract,

Despre una suta și șezeci fl. în val. austr., siese stîngeni de lemne și de tot învățacul cîte una jumătate de vică de bucate, pre carii noi subscrișii membri și prin noi toată comunitatea besericească română de Kövesd¹ ne obligăm, de bună voie, a le da, sub numire de salariu învățătoresc anual mult on. domn Ioane Gal s.v.a.d. și paroch român local, pînă atunci pînă cînd domnia sa va porta această sarcină grea învățătorescă în școala noastră rom. trivială pre lîngă acea deoble-

gare ca amintita sumă de bani, precum și lemnele, să le plătim și dăm cu toții la-olaltă; banii adecă în 4 rate, adecă la capătul fiecărui pătâr de an câte 40 fl. în v. austr., iar lemenele și bucatele le vom căra totdeauna când va fi lipsă.

Tempul deoblegărei noastre se începe cu l-a noembr. a.c.

În a cărui lucru mai mare încredere dăm acest contract cu sigilul comunității noastre politice și beserecești și tragerea crucei mînei drepte, pre lingă subscierea numilor noastre, întărit.

Dat în Kövesd, în 15 septemb. a 1859.

Subscrișii:

[Semnează: judele prim, 3 jurați, "economul satului", colectorul, curatorul prim, vicecuratorul și alți 23 săteni, "mai pre urmă toată comunitatea bes. rom. locală".

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—3087

1. Chieșd, sat, comună, jud. Sălaj

48

Chieșd, 17 septembrie 1859

Satul Chieșd cere episcopului Gherlei să întărească ca învățător pe candidatul său.

Preamărite doamne episcoape și abate!¹

Doamne părinte și patroane preaîndurate!

Noi subscrișii fii sufletești a prea luminațiunii voastre, după ce de multe ori, zioa-noaptea, ne frămîntarăm pentru un învățător harnic și pentru cuviinciosul lui salariu, am ajuns la aceea senguratecă convingere cum că noi să provocăm pre m.o. domn Ioane Gal, parochul nostru rom[ân] ca să primească asupra-și sarcina cea grea învăătorească în școala noastră locală și atunci noi toți, mic cu mare, îi vom face un contract de 160 fl. în val. aus., 6 stîngeni de lemne și de tot școlariul cîte una jumătate vică de bucate, la ce m.o. domnia sa să și învoiră cu prea reveritul domn protopop concerninte, Ioan Lobonțiu dinpreună.

Drept aceea, cu adîncă și fiască devoțiune ne rogăm pre ilustritatea voastră ca să binecuvîntați această a noastră plăpîndă dorință, confirmînd de învățător pre m.o.d. Ioane Gal și contractul salarial, aci cu fiească umilință aclus.

Lingă care fiească și demisă rogare, așteptînd părintescul răspuns, pre lingă sărutarea dreptei, am rămas ai prea luminațiunei voastre subscrișii fii sufletești.

În Kövesd², 17 septemvire 1859.

[Semnează: judele prim, 3 jurați, "economul satului", colectorul, curatorul prim, 2 vicecuratori și alți 26 săteni și "mai pre urmă toată comunitatea bes. rom. locale"]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—3087

1. În 1859 episcopul Gherlei, Ioan Alexi a primit din partea împăratului abația Lekér din Ungaria, ale cărei venituri de circa 1000 fl. anual, erau destinate întreținerii seminarului. Donația a fost pierdută, în 1863, odată cu moartea lui Alexi. (Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—1701, 3130, 3305)

49

Cuzdrioara, 10 octombrie 1859

Representanții satului Cuzdrioara cer episcopului Gherlei să numească ca învățător al lor pe candidatul pe care îl propun.

Prea osfințite și prealuminate D. episcoape, nouă bun și îndurat părinte!

Fiindcă, apropiindu-se anul viitoriu școlastic 1859/60 și încă nefiind subscrisii antestătorii și reprezentanții comunei noastre Kozarvar¹ așezați cu învățătorul, s-au adunat aceiași la casa parochială și s-au convorbit și socotit a-și lua și alege din sînul său învățător, pe terenul Basiliu Popp, pe care îl cunosc pre-o persoană cu purtare bună morală și nemaculată, pe sus numitul an școlastic, cu plată de 100 fl. m.c. și 30 metrete de bucate, cortil și lemne, care să și recomandă prea osfințitului și prea oluminatului scaun episcopesc în Gherla, cu adaogere de cumva nu ar fi împotriva ordinărilor mai înalte și noi, cu toții, sînta dreapta a sfinției tale sărutîndu-o, ne rugăm ca rugămîntea noastră să te milostivești a ni-o primi.

Scriș în Kozarvar, în 10 octb. 1859 s.n.

[Semnează: curatorul prim, 5 curatori, 2 bătrîni, 2 jurați, alți 13 săteni, preotul: Nicolae Cherebețiu, judele comunal: Iósef Tamás, notarul: Alexiu Bogdan și cantorul local: Ilieș Petru].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—3308

1. Cuzdrioara, com. suburbană, municipiul Dej, jud. Cluj

50

Cubleșu Someșan, 30 octombrie 1859.

Contract prin care satul Cubleșul Someșan își angajează un învățător.

Între comunitatea parochială g. cat. a Cubleșului Unguresc [și] între Hoszu Juân din Cubleș, învățătorul școalei aceia, de altă parte, s-au închiat astăzi următorul:

Contract,

1. Hoszu Juon din Cubleș¹ primește asupra-se oficiu de învățătoriu a școalei parochiale g.cat. în Cubleș, cu îndatorința a învăța pre toți acei prunci și fetele care din partea curății parochiale, în coîntelegere [cu] antestitele comunității se-au încholat în decursul anului școlastic 1858/9, pentru plata cu următorul punctum 3 specificată.

2. Învățătorul se îndatorește în oficiu a să supune și a urma strîns și fără cît de mică abatere pe cît înaltei ordinațiune din 13 mai 1857, atîta și instrucțiunelor cari se vor da din partea domnului protopop concernente și a parochului g.cat., ca directorul local acelei școale.

3. Comunitatea din a ei parte se îndatorește, rezervînd însă dreptul c.r. Oficiul de Pretură de a rectifica acest contract, a da învățătorului, după togmeală, următoarea plată:

a) bani gata 3 flo. vechi de fieștecare prunc.

b) să plătească în bani noi de Austria pe 10 luni în 3 angarii; 1 angarie în 19 februarie să plătească, a 2-a angarie: 20 mai, a 3-a angarie: 30 august.

c) De fieștecare prunc un 1/2 car de lemne focale.

d) Deosebit [de fieștecare] prunc o adusătură cu caru, care are marhă, iară care nu are marhă o zi de lucru.

4. La întâmplarea că parochial curatele plăți ar rămînea în restanță, antestitele comunității va fi datorat restanțele a le scoate cu execuțiune inprescrisă pentru asemenea prestațiune în prea înalta ordinațiune din 20 aprilie 1854 § 3.

5. Învățătorul se îndatorește a da casa de școală.

Cubleșu Unguresc, 30 oct. 1859.

Basilie Kassay

Hoszu Juon,

Paroch local

Învățătorul

Majtkeni

K. előjáró

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1867—3198, f. 3.

1. Cubleșu Someșan, sat, com.Panticeu, jud. Cluj.

51

Ortelec, 23 noiembrie 1859

Contract prin care satul Ortelec își angajează un învățător

Subscrișii ca reprezentanți al comunei Cetate (Vártelek)¹, îngremiați în Prefectura Sz. Somlyoului-Pretura Zilah, facem cunoscut și totdeodată dăm acest contract obligatoriu, cu aceia declarațiune că după ce oare, văzând defectul cel mare ce întru creșterea, deșteptarea și desvoltarea pruncilor, elevi comunali, în anii trecuți, pentru pușina salarie învățătorescă a pătimit, o înapoiere foarte dăunoasă spre noi, prin urmare spre toată comuna, și zăcîndu-ne la animă acest bine comunal, ce spre înflorirea națiunii și luminarea poporului cum și pruncilor noștri, după seculul present oftează și dorește, ținînd totdeodată înaintea ochilor și înaltele ordinațiuni guberniale cum și eclesiastice și anumita inspecțiunii școlare diecesane, cu unanim consens am decis și închieat aceia ca pe cursul anului școlastic 1859/60, pentru mai buna subsistență a învățătorului plata sa i-o meliorăm în:

a) 120 fior. mon. conv., adică una sută douăzeci fior. mon. conv. pe anul acest școlastic 1859/60.

b) Această sumă în 2 terminuri să i-o plătim, terminul cel dintii va fi 1 martie, terminul al II-lea va fi 1-a august anului 1860.

c) Părinții pruncilor pentru încălzirea școlii și învățătorului vor fi îndatorați a-i duce un car de lemne au a-l plăti cu 1 flor. în valor. austriacă.

d) Cursul școlastic se va începe de la 1-a novembr. anului 1859 și va dura continuat, afară de întrerumperea vacațiunii septimale, cu închiererea examenului semestrului 1-a, pîn la finitul lunei lui august anului 1860.

e) Această plată la termenele prefapte ne obligăm acurat și cu toată punctualitatea a i-o admînua învățătorului prin inspectoru-cantor și judele satului, fără nice o contrazicere.

f) Iară învățătorul este obligat pruncii lăudatei comune, în toată zioa de două ori, în școală, a-i instrua și de față a fi, demineața de la 8 ore pîn la 10, au după circustări pîn la 11 ore — afară de ferii și vacațiuni septimanale — a-i învăța la rogațiuni, cetit, scrisoare, cathechism, biblie, geografie, aritmetică, limba română, latină, ungară și germană.

g) Învățătoriu aseminia, care pe lîngă controla d-nului preot local, ca director și suplenitor ordinariului învățător, pentru anul acesta școlastic este ales tî-nărul Vasilie Popp, din Bred născut, ca ludimagister interimal, întru învățarea pruncilor la punctele preatinse, obligîndu-se și cu toții convoindu-se, pe lîngă subscrierea numelor și tragerea crucii, acest contract obligatoriu cu toții recunoscîndu-l îl și întăresc și sigilează.

Dat în Cetate (Vártelec) die 14-a nov. 1859

[Semnează: judele satului, primul curator, inspectorul local școlar, 4 jurați și învățătorul].

Din partea oficiului parohiei Cetate (Vártelec) se aprobează Cetate, 23 nov. 1859.

Aur. Samuel Cadariu,
preotu locului.

Laud acest lucru și îl aprobez.
Poptelec², 9 decem. 1859

Iosef Vaida, protopop

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—4221, f. 4

1. Ortelec, sat înglobat municipiului Zalău, jud. Sălaj
2. Popeni, sat, comună, jud. Sălaj

52

Dobrocina, 24 noiembrie 1859

Satul Dobrocina cere episcopului Gherlei să aprobe înființarea unei școli proprii și numirea unui învățător

Măria ta, prea luminate și pre osînteite domine domine episcoape!

În anul 1858, alcăzuindu-să, fără învoiașarea noastră, învățătoriu David Vultur a trei comune învecinate: Dobrocina¹, Fodora² și Chizeni³ și fiindcă școala au fost în Fodora, de unde comuna noastră e așa îndepărtată cît pruncii care acum intră întii în școală, întru adevăr nu pot merge în Fodora, mai cu samă în timp de iarnă, din care cauză noi subscrișii încă în anul trecut am întins rugare la îndurarea sfinției tale ca să te înduri de acest învățător așa departe de noi a ne dispenza, în urmarea caria te-ai milostivit a ne da mîngăietoare rezoluțiune cum că pe la finirea anului vom fi liberați de a ne trimite pruncii la O. Fodora și vom dobîndi învățător în comuna noastră, care rezoluțiune prin mult onoratul domn protopop Ioan Criste ni s-au făcut cunoscută și de atunci pînă acuma am fost mîngăiați, însă acum ne-am făcut școală pe o grădină bună, bună pentru locuința învățătorului și îndemîna pruncilor din comuna noastră.

Pentru aceia, cu umilită plecăciune ne rugăm la părințiasca îndurare a sfinției tale ca să te înduri, ca un sufletesc păstor al oilor cuvîntătoare, a ne orîndui și trimite un învățător care să ne învețe pruncii în comuna noastră, pe lîngă plată cuviincioasă, neputîndu-ne mai mult mîngaia cu mai sus numitul David Vultur.

După care rogare, așteptînd grațioasă rezoluțiune, sărutînd dreapta sfinției tale suntem ai mării tale preasfințite plecați fii.

Dobrocina, 24-a nov. 1859

[Semnează: judele mare, judele mic, doi bătrîni, doi curatori și alți 16 săteni "și toți ceialalți locuitori din Dobrocina"].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1859—3746

1. Sat, com. Gilgău, jud. Sălaj

2. Idem

3. Idem

53

Halmășd, 15 ianuarie 1860

Locuitorii satului Halmășd hotărâsc, din considerente de ordin național, să angajeze un învățător priceput pentru instruirea copiilor lor.

Tanittoi fizetés biztosító kötelezvény.

Alólírtak, mind Holmosd¹ községének megválasztott és a mai napon öszve hívott képviselői, adjuk emlékezetül jelen kötelező írásunk rendiben mind azoknak valakiket a jelen dolog most vagy jövőendőben illet és illethet, miszerint komoly figyelemmel kísérve más nemzet elő haladását és saját nemzetünk elmaradását, miután áthatjuk hogy ennek egész oka csak a nemtanulás és legfővebb a tanulni nemis akaratban rejlik, hogy jövőre nézve ez akadály ki győzve és gyermekünk értelmes polgárává, hű alattvalókká léppenek képezve, férfias elszántsággal elhatároztuk magunkat gyermekeink számára értelmes jó tanítót eszközölni, s hogy eszközölhesük, állíttunk s fogunk is adni évenként ausztriai pénzben 180 f. 40 cr. az az egy száznyolcvan forint és negyven cr. iskolai tanítói fizetés, kötelezve magunkat hogy azt a legnagyobb pontosággal saját magunk fogjuk mindég beszédni három angariába, tudnillik minden három holnap beteljesével a tanítónak 9 holnap mint határozott iskolai esztendő betelik, akkor a tanított fáradsága kiérdemelt díja és ki legyen szolgáltatva és ha ezt tellyesíteni elmulatnánk s történhető hanyag következtében a tanítás hátra maradást szenvedne e kötelező írásunk által olymódon hatalmazzunk fel az iskola inspectort, hogy az helybeli előljáró segítségével találtató s tetsző legkönnyebben pénzzé tehető javainkból azt azonnal executio útján is vetéthesse: minden a nem fizetés miatt eredhető perköltséget handorására magunkat s minket érszben megbíró lakos társaink pro semper ezennel változhatlanul kötelezván. Mely dolognak nagyobb erőségére nézve irattok tudjuk, jelen kötelező írásunkat neveink alá íratásával saját kezem kereszt vonásával és helységünk szokott pecsétjével is meg erősítve. Holmosdon január ho 15 én 1860.

[Traducere]

Obligație de garantare a plății învățătorului.

Subscriii, întruniți în ziua de astăzi, aleși și reprezentanți ai satului Halmășd, prin prezentul înscris obligatoriu al anostriu, facem cunoscut tuturor acestora pe care această chestiune, acum sau în viitor, îi privește sau îi poate privi cum că, privind noi cu adîncă luare aminte progresul altor națiuni și rămînerea în urmă a națiunii noastre, după ce vedem că principala cauză a acesteia se ascunde numai în neștiința de carte și în primul rînd în răceala față de învățătura, pentru ca în viitor această piedică să fie înlăturată iar copiii noștri să devină cetățeni instruiți și credincioși, cu bărbătească hotărîre ne-am decis să angajăm pentru ei un învățător bun și instruit iar pentru a-l putea angaja am stabilit și vom și da ca plată anuală pentru învățătorul școlii 180 florini și 40 creițari, adică una sută optzeci florini și patruzeci creițari; ne legăm că această plată noi înșine o vom

aduna întotdeauna și o vom achita, fără nici o obiecție învățătorului, în trei rate în așa fel încît atunci cînd se vor împlini cele 9 luni de învățătură, precum este hotărîtă durata anului școlar, să i se dea răsplata meritată a osteneții sale; dacă îndeplinirea ei s-ar amîna și învățătorul ar suferi pagubă, ca urmare a neglijenței noastre, prin acest înscris al nostru obligatoriu împuternicim în așa fel pe inspectorul școlar ca, cu ajutorul frunțașilor satului, să fie scoasă și achitată imediat chiar și pe calea execuției din bunurile noastre care se vor găsi și vor fi mai ușor de prefăcut în bani; ne legăm cu aceasta, fără putință de revenire, ca toate cheltuielile judiciare care ar rezulta din neplata remunerației să cadă pentru totdeauna pe noi și pe împuterniciții noștri. Pentru mai marea tărie a lucrului, întărim prezentul nostru înscris obligatoriu cu subscrierea noastră, cu tragerea crucii cu mîinile noastre proprii și cu obișnuita pecete a comunității noastre.

Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1861—62

1. Halmășd, sat, comună, jud. Sălaj

54

Mureșenii de Cîmpie, 10 septembrie 1860.

Satul Mureșenii de Cîmpie angajează un învățător pentru instruirea tineretului; se stabilesc obligațiile părților contractante.

Așezămînt.

Mai jos subscrișii antisti ai comunei Imbuzului¹, adunîndu-ne la casa parohială și convenind cu Vasilie Silip, în 10 septembrie 1860, am făcut următorul așezămînt pre 10 ani:

a) Că susnumitul Vasilie Silip din Girolt să ne fie cantor cu leafă ca aceea că locurile numite cantorești, ca cantor le va folosi în tot anul, după cum umblă țarina, apoi din stolă va avea a treia parte, iară din venitul din sat, ad. din bir 10 merție.

b) Ca să ne fie învățător (Dascăl) pe lîngă leafă de 70 fl. v.a. și una jumătate de merță mare de bucate, însă cu acea condițiuna ca Vasilie Silip, scofîndu-și specificata leafă în trei angarii: una angaria, adică grăunțele să le scoată pre la Crăciun, iară banii de jumătate pre la tîrgul Gherlei, care cade în februarie, iară cealaltă angarie pre la tîrgul Gherlei care cade în mai.

Susnumitul cantor și învățător va fi dator copii a-i preface după potință, a-i deștepta în învățătura morală și spirituală și a le nobilita anima. Iară noi ne îndatorim toate cele promise și aici înșirate omenește și în mod cuvincios a le împleni. Care Așezămînt, cum că pre drept și cu învoirea noastră s-a făcut, toți subscrișii mărturisim și cu tragerea crucii îl recunoaștem.

Imbuz, 10 sept. 1860.

[Semnează: judele și 6 săteni, prin Ioan Keresteșiu, preotul local]²

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1875—4074.

1. Mureșenii de Cîmpie, sat, com. Pălatca, jud. Cluj.

2. Actul figurează între piesele procesului care are loc în 1875 între preotul din Imbuz, Ioan Cheresteșiu și un grup de săteni, alături de o foarte interesantă scrisoare a lui Florian Micaș, din 2 martie 1875.

Mănăsturel, 20 septembrie 1860.

Reprezenții satului Mănăsturel își declară voința susținerii unei școli comune cu satul vecin Cuzdrioara și se obligă să contribuie la acoperirea plății învățătorului.

Conclusiune a locuitorilor gr. cath. români din Monoștur¹, în 20 septembrie 1860.

Cu privire la aceia ca comunitatea noastră în anul 1851, în înțelegere cu comunitatea vecină, Cuzdrioara în societate, a zidit casă de școală în acum anumita comunitate cu acel scop ca și noi să trimitem pruncii noștri acolo, spre primirea învățături elementare, care lucru și practizându-l până în 1856 inclusiv, însă atunci despărțindu-ne de școala din Cuzdrioara, ne-am întemeiat în mica noastră comunitate școală separată, luând învățător pentru tinerimea noastră și dotându-l, amăsurat jurstărilor noastre restrinse. Vedem acum totuși că această separare pentru noi a adus scădere, nepotînd susține un învățător de la care să vedem în oarecîtva succes îmbucurător; deci din acest punct de vedere, noi subscrișii *dechiarăm* prin aceasta, atît în numele nostru cît și în acelor nefiitori de față conlocuitori, că noi pruncii noștri din toamna aceasta începînd iar voim a-i tramite la școală în Cuzdrioara, la care voe a noastră cu atît mai vîrtos nu așteptăm opuseșiune din partea comunității Cuzdrioara cu cît noi la zidirea școlii am conferit, atît materialmente, cît și bani și lucru în natură.

La învățătorul de acolo *ne dechiarăm* a-i plăti pentru pruncii noștri următoarele:

1. În bani gata 30 fl., zic treizeci fiorini în val. aus. și adică în 3 angarii², potrivite în 15 decembrie 1860, prima marte și în 20 august st.n.
2. Vom plăti pe lingă sus numita sumă 16, zic șiesesprezece mierțe mici de mălai.

A cărui declarațiune adevăr și obligăminte pentru noi, întărim cu subscrierea numelui nostru, cu aceia rogare ca aceasta a noastră dispuseșiune la înaltele locuri respective prea grațios să se aprobeze.

Dat în Monoștur, în 20 septembrie 1860.

[Semnează: curatorul prim, 3 curatori, judele mic, un jurat, 2 "bătrîni ai comunei" și 6 locuitori, prin Alexiu Bogdan, notar; actul este întărit și prin semnăturile protopopului gr. cat. al Reteagului, Trifon Mureșan și ale inspectorului școlar din Cuzdrioara, Ioan Filipescu].

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla 1870—18.

1. Sat, comuna Cuzdrioara, jud. Cluj.

2. Rate.

Țentea, 12 octombrie 1860.

Satul Țentea cere prepozitului capitular al Episcopiei Gherlei să aprobe înființarea unei școli proprii și să numească ca învățător pe alesul său.

Măria ta prea onorate domnule prepozit și al școalelor suprem director!
Noi subscrișii poporeni Țentei¹, în 5 ani de zile, de cum s-au început școale-

le sâtești, am avut de dascăl pre d. preotul nostru Athanasie Rad; absolvînd pruncul d. preotului nostru, Grigore Rad, școalele Năsăudului, împreună cu Preparandia, cu sete am dorit cu toții să ne fie dînsul dascăl pruncilor noștri, dară prea onoratul d. protopop Iuon Tohati, din pricină că pruncul d. preot în comuna sa nu va fi respectat și nu va putea face spor întru învățătură l-au ordonat de docent în comuna Sz. Jimbor² și nouă ne-au ordonat alți docenți streini în 3 ani de zile după o altă, care decum să facă mai bun spor, ci care de care mai rău; căci cînd au învățat părintele nostru pruncii noștri, știau bine ceti, scrie bine, știau 4 specie din aritmetică și cîntările besericești, cu cari și acum de multe ori se folosește d. preot cînd nu-i cantorul acasă, dară cei străini docenți, precum și fostul din anul curgător docente, decum să facă ceva progres, ci tocma ce au fost știut încă au uitat, că nici a scrie, nici a ceti, afară de doi, nici aritmetică, nici cîntările bisericești au știut, fără numai rugăciunile și cîteva întrebări din istorie, precum și prea on. d. protopop, la ascultarea examenului, au văzut.

Drept aceea, cu adîncă plecațiune, umilit ne rugăm de mîria sa dom prea on. preposit, cererea noastră întru a o cunoaște și pe Grigore Rad de docent în comuna noastră a binevoi a-l ordina și cu docenții străini și cu afilierea la Szt. Micloșiu a nu ne asupri, de vreme ce noi avem școala noastră, și cele de lipsă la școală, ne aflăm docent din comuna noastră tot cu aceeași plată și încă mai pe ușor, cu atîta căci cei mai mulți săraci fiind și cu mulți prunci împovărați și de nu putem plăti în bani la cel de sat ne plătim cu lucrul și așa cu toți suntem mîngiați. Drept aceea, mai de multe ori îndoindu-ne cererea, așteptînd milostiva rezoluțiune și recomandîndu-ne, suntem a mării sale prea on. d. preposit cei mai umiliți fii.

În Țente, 12 octombrie 1860.

[Semnează: judele, diacul, fătul, curatorul prim, 6 curatori și alți 27 săteni, prin notarul George Szabó].

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1861—1836, f. 26.

1. Țentea, sat, comuna Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Jimbor, sat, comuna Chiochiș.

57

Chiuza, 17 octombrie 1860.

Locuitorii satului Chiuza hotărâsc mărirea remunerației învățătorului lor și cer episcopului de la Gherla numirea candidatului propus de ei.

Ilustritatea ta domnule episcoape, al nostru îndurat părinte!

Subscrișii fii a ilustrității tale și locuitorii ai comunei greco-catolice Chiuza¹, am edificat cu spesele noastre, cu stăruința rîvnitorului de fericirea noastră, a onoratului domn Gregoriu Mihăilaș, fostul subcomisar c.r. a subcercului Beclean, o școală frumoasă la anul 1851 și de atunci încoace am ținut în tot anul învățători străini, și buni și răi, plătindu-le dotațiuni amăsurate necazurilor noastre și demnității lor, însă durere, de atuncia încoace leafă neîntreput am dat, dinpreună cu celelalte prestațiuni, ci folosul nu-l vedem, cum s-ar cere.

Acum a binevoit Dumnezeu de avem din comuna noastră pre fiul locuitorului de aice Toma Opre, care prin purtarea lui bună și prin sîrguință și-au cîștigat demnitatea de învățător, după plăcerea ilustrității tale și a legilor școlare.

Pînă acuma am avut învățători interinali și nedeprinși în datorințele lor învățătoarești, de la cari nemica spor a rămas, acelora le-am plătit pre an cîte 66 fr.

v.a. și câte 25 metrete de mălai în grăunțe, acuma, sperînd că vom căpăta pe preparand Vasile Oprea, care e de aicea și prin urmare și domniei sale cu mult îi va fi mai ușoară existența iar nouă mai nesimțitoare greutățile care ne antestau la întîmplare cînd am trebui a țiene unul străin, îi apromitem un salariu acum odată de 100 fr. v.a. și 25 metrete mari de mălai în grăunțe, apoi scutița casei părintești de prestațiunile publice.

Ne rugăm cu profundă umilință să vă îndurați ilustritatea voastră a denumi pre acest preparand de învățător rămînător în comuna noastră, ca să nu fim si-liți, acuma cînd și alte greutăți ni s-au mărit, făcîndu-ni-se mai nesuferitoare, a țienea învățători străini cu spese grele, cînd am putea țienea mai ușor unul, de-altamente demn și din comuna noastră, cu spese mai moderate.

Despre învoirea noastră cu domnialui va arăta și Declararea ce mai de mult i-o am înmînat.

Recomandați milei și părintești îngrijiri al ilustrității voastre, suntem, în Chiuza, în 17 october 1860, cei mai ascultători fii.

[Semnează 19 săteni, vicepopolul locului și pretorul]².

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherlei, 1860—1844.

1. Sat, comună, jud. Bistrița — Năsăud.

2. Actul a fost dezbătut în ședința din 23 octombrie 1860 a Consistoriului Episcopiei Gherlei, care a luat la cunoștință cu bucurie hotărîrea satului privind mărirea plății învățătorului, a cerut ca declarația făcută în această privință, a cărui text nu ni s-a păstrat, să fie trimisă Preturii respective și a decis numirea ca învățător a candidatului cerut.

58

Sibiu, 1 noiembrie 1860.

Episcopul Andrei Șaguna numește pe Iosif Branea ca învățător al satului Alunișu.

Decret de întărire pentru postul dascălesc.

În puterea acestui decret se denumește de dascăl cu statornicie, la obștea noastră bisericească din Măierău¹, Iosif Branea și cere a fi recunoscut de cătră toți în chemarea aceasta, nici se poate lipsi el de aceea fără hotărîrea noastră.

În chemarea aceasta dascălească va fi dator numitul Iosif Branea a se purta amăsurat legilor bisericești și politice și adevăd a fi pildă bună faptelor celor creștinești, a merge și a petrece în beserică cu evlavie, cîntînd și cetînd — a învăța tinerimea școlară în frica lui D-zeu, în rugăciuni și cîntări bisericești, a o duce la beserică în toate zilele și cu deosebire simbătă seara și în ajunul sărbătorilor la vecerne și dumineca la slujba dumnezeiască, precum și în zilele de sărbători, a stărui ca copiii în beserică să stea evlavioși, a propune învățăturile școlare amăsurat rînduiei din 10-lea august 1854 Nr.con. 581; i se oprește lui a ceti cărți și scrieri periodice sau jurnale, care ca primejdioase s-au însemnat prin poruncă bisericească sau episcopiească sau și politică; a nu se întăvărăși cu oameni neodihniți sau turburători; prin urmare este dator a se feri de rău și a face bine, a se cuprinde cu cetirea țîrcularilor privitoare la treaba școlară și cu cetirea cărților bisericești și ale altor sfinți părinți precum și cu cetirea altor cărți pedagogice, care i se recomandă de la mai marii lui și pînă cînd se va purta amăsurat poruncilor mai marilor săi bisericești și politicești pînă atun-ci să se bucure de cinstea și folosul deregătoriei dascălești la obștea mai sus zisă.

Sibiu în 1 noembrie 1860.

Episcopul bisericii răs. în Ardeal, consiliariu actuale din lăuntru al Maiestății sale c.r. apostolice și comendator al strălucitului r. austriac ordine leopoldin, Andreiu Baron de Șaguna m.p.

Arht.St. Cluj-Napoca, F. Cott. Turda Praesid. 1861—317.

1 Sat, com.Sîncrai, jud. Cluj.

59

Salatiu, 16 noiembrie 1860

Satul Salatiu cere Episcopiei Gherlei să aprobe separarea sa de școala satului Mănăstirea și instituirea unui învățător propriu.

Ilustrissime doamne episcoape și s. Consistoriu!

Nouă prea milostivi părinți!

Acum de un an, chemînd tatăl cel ceresc la sine pe fostul nostru cantore, care deodată au purtat în comunitatea noastră a Salatiului¹ și deregătoria învățăto-rească, lipsiți de învățător în anul trecut, și văzînd scaunul protopopesesc că noi sîntem un popor mic și dealtmintea sărac, a mișlocit a ne afilia școluța noastră la vecina comunitate Benediug². Aici, ce e drept, pruncii au mai frecventat școala cu cea mai mare îndeminarea noastră; pruncii noștri, în loc de a fructifica și a spori întru învățarea celor de lipsă, au pierdut tempu cu mersu cu venitu, așa cît mai mult am cunoscut de la învățătorul din sat cît au trăit. Cu adevărat că Benediugu nu se află mai în depărtare una jumătate de oră de Salatiu dar totuși împregiurările cele slabe ale noastre, îmbrăcăminte cea rea cu care ne sînt provăzuți pruncii în temp mai ales de iarnă, mergerea lor la școala din Benediug o fac cu mare greutate; aducîndu-ne aminte și de aceea că vreo feară sălbatică, cîne turbat sau prin alta nenorocire să nu se întîmpine fiii noștri cei goi și amărîți. Ci aducîndu-ne aminte că măriniile voastre ca nește părinți, văzînd dreapta cererea fiilor săi, precum totdeauna v-ați îngrijit, așa și în aceste împregiurări vă veți îndura la școala noastră comunală, au pe un învățător a stabili-za, amăsurat stărei noastre, au a însărcina pe fungentele nostru cantore, Nicolaie Țopan cu învățarea pruncilor noștri, veți binevoi, ca să nu fim siliți a suferi aceasta neîndeminare a noastră cu trimiterea fiilor în școala streină.

După care a noastră umilită rugăminte sîntem a ilustr. voastre cei mai ple-cați fii.

În Salatiu, 16 novembrie 1860³.

[Semnează 12 săteni "în numele comunei Salatiu"]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1860—2030

1. Salatiu, com. Mintiu Gherlei, jud. Cluj

2. Mănăstirea, sat, component al com. suburbane Mica, municipiul Dej, jud. Cluj

3. Prin rezoluția din 22 decembrie 1860 Episcopia Gherlei denumeste ca învățător în Salatiu pe anul școlar 1860/1 pe cantorul local.

60

Prislop, 11 decembrie 1860.

Locuitorii satului Prislop stabilesc remunerația învățătorului lor și se obligă pentru achitarea ei.

Obligațiune comunală,

Prin care noi, subscrișii membri comunei române gr. cath. Prislop¹, voind a așeza și statornici o plată învățătorească în comuna noastră curat română, care atît stării noastre materiale cît și îndestulării unui docente pregătît să corespundă, în timpul mai jos însemnat, coadunîndu-ne în curia d-nului Gavrilă Irimuș, din bunăvoința noastră am decretat o plată pentru docente de 120, adică una sută douăzece flor. va. austr. pe an, care sumă anuală pe toți membrii comunali, după cheia contribuțiunei directe, prin antistie efectuată, regulat pe lună sau păttrar de an a o plătire și pentru încălzirea școalei aplacidăm trei orgi de lemne, vecturate gata la școală. Despre care a noastră învoire comunală, ca să rămînă de document pe viitor, dăm această Obligațiune, scrisă și subscrișă de noi și de martorii străini care au fost de față.

Dat Prislop, 11 decemvrie 1860.

Membrii comunei Prislop:

[Semnează: Beczkai Pavel, m.p. inspector, Beczkai Andrei m.p., Vasiliu Borbely, paroch și 17 săteni "în numele și cu învoirea comunei întregi"]².

Înainte noastră: Georgiu Papp de Letca, composesor în Prislop, Vasilie Dragoșiu, m.p. notar de Buteasa și composesor în Prislop; Ioan Ciucian, m.p., notar și inspector școlar în Vărai; Gavrilă Irimuș, m.p., proprietar în Prislop; Ioan Cheșely, vicepretopop al protopopiatului Ciocmani³.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla 1860—2060.

1. Sat, comuna Boiu Mare, jud. Maramureș.

2. Actul a fost adoptat ca urmare a hotărîrii Consistoriului Episcopiei Gherlei, din 24 noiembrie 1860, prin care se ordona viceprotopopului Ioan Chesely să meargă în satul Prislop pentru a aplana împotrivirea sătenilor față de învățătorul ce le fusese trimis din Gherla.

61

Albac, 9 februarie 1861.

Locuitorii satului Albac donează suma de 1800 florini și venitul dreptului lor de circiumărit pentru instituirea unui fond al școlii lor.

Protocol,

Care în Albac¹, la 9 februarie 1861, pentru înființarea școlii comunale, la înțelesul și voea reprezentanților poporului s-au făcut.

După ce din partea inspectorelui tractual de școală², s-au provocat poporul la înființarea școlii comunale, poporenii au declarat cum că dînșii recunosc lipsa de școală, însă ca locuitorii în acestea pămînturi muntoasă și neroditoare nu au venituri comunale din care să poată înființa școala decît numai în obligațiile de stat, un capital de 3600 fl.m.c., din care jumătate au dăruit pentru fondul gimnazial din Cîmpeni iară jumătate din acel capital, 1800 fl.m.c. voesc a-l da să facă un fund școlastic pentru comuna Albac, nestrămutabil pentru tot viitorul, împ-

reună cu interesele după acel capital, precum și veniturile comunale de crîsmărit în cele trei luni de toamnă³ care iaste dreptul poporului, să adune în acel fund școlar, care să încredință unui comitet de 6 membri, aleși de popor din ambele parohii Albac și Arada⁴ și, pre lângă fructurile anuale ale acestui fund, lipsindu-le spese le vor acoperi prin repartitie comunală; comitetul împreună cu inspecția școlară va avea deplină putere a dispune în trebile școlare cu acest fund însă totodată și responsabilitatea în tot anul a da socoteală despre fructificiile fundului și spesele școlare; banii care se află gata a-i da împrumut prin interesele legale și pre lângă hipotecă în duple.

Mai încolo și aceia ne învoim ca obligațiile, împreună cu interesele acelui capital de 1800 fl.m.c. care s-au făgăduit pentru fondul gimnazial din Cîmpeni, pînă la organizarea acelui comitet, să fie în fundul nostru și sub răspunderea acestui comitet provisor și pentru ca această liberă declarațiune să aibă valoare și să rămînă nestrămutaveră pentru totdeauna, cu subscrierea și apăsarea degetului lângă nume se întărește.

În Albac, 9 februarie 1861.

[Semnează judele, preoții din Albac și Arada, protopopul și 98 sățeni].

Arh. Arhiepiscopiei Sibiu, Fond Consistoriu, 1861—392.

1. Sat, comună, jud. Alba

2. Potrivit dispozițiilor școlare din perioada absolutistă protopopii îndeplineau funcția de inspector pentru școlile confesionale din protopopiatul lor.

3. Dreptul crîsmăritului scurt sau cantoral care se exercita între 1 octombrie și 31 decembrie, aparținea în cele mai multe locuri comunităților sățesti.

4. Cătun, satul Albac, Jud. Alba.

62

Dănești, 10 februarie 1861

Satul Dănești cere episcopului Gherlei să aprobe separarea sa de școala satului Lucăcești și instituirea unei școli proprii.

Ilustrissime ac reverendissime domine Praesul!

nec non venerabile Consistorium ep-pale!

În urma prea lăudatei comisiuni emisă către sfîrșitul anului 1860 spre organizarea școalelor populare pe anul respectiv, fiind recuirați pentru subscrisa comună judele Chira Andrei și curatorele primar Tincu Ștefan, care fiind ambii indivizi fără băieți, sau că nu le-au păsat sau că n-au înțeles obiectele prin lăudate comisiune propusă, s-au obligat, sub numele comunei să ne dăm pruncii la școala poporală în Lucăcești¹, în a cărui urmare avem ca fiască reverință a ne subșterne înaintea ilustrităților voastre următoarele plingeri:

1. Fiind cei mai numeroși oameni în comuna noastră așa de slăbănogi, n-au fost în stare de a-și putea îmbrăca fii săi ca să poată umbla în altă comună la învățătură, ba cei mai mulți băieți dintre școlastici, fiind foarte slabi, nu s-au putut trimite la învățătură; da mai vîrtos observînd că, peste speranța noastră, tot același învățător rămîne și acum, după resolvirea acelei plăți frumoasă — la care am așteptat și dorit altul mai procopsit, care pe drept să tragă plata, nu precum au trasu-o acesta și în anul decurs, fără de a face atîta progres cu fiii noștri, ba-rem ca să știe rugăciunile; drept aceia:

2. Înțelegîndu-să comuna, ne-am togmit învățător în comuna noastră pre on. d. părintele nostru Basiliu Cozma, care, fiind plin de zelu și de rîvna lumină-

rii poporului șie-și încredințat, spre bucuria noastră a tuturor, peste așteptarea noastră, mult progres au făcut cu micii și de tot slăbuții noștri băieți și, barem că pînă acum de a-i trimite pruncii la același învățător nu am avut, totuși acum suntem siliți a rezolva plata la care n-au ostenit și pre care multă strădanie face a-l lăsa desert, fiind bietul nostru preot bătrîn, slab și ajuns de grea mișelătate cu toată familia sa, prin ardere de foc în două rînduri.

3. Suntem siliți a rădica școală în prescisa comună, care mai bine voim, aver cu ce cheltuele crunte, a o rădica în comuna noastră, spre binele și emulamentul fiilor noștri.

4. Comuna Lucăceștilor, neavînd școală, și-au tocmit casă în bir, unde lăcu-ește și stăpînul casei cu toată a sa familie, iară noi ne-am cuprins casă unde numa învățătorii cu învățăceii săi petrece. La urma căroră subșternute obiepte, cu fii-ască plecaciune îndrăsnim a esora îndurarea ilustrităților voastre să ni se concea-dă părintește a fi facuțați pe acest an a rezolva plata la acela care e vrednic de primirea ei și osteneste fără cruțare, zioă și noapte, în procopsirea noastră și a fii-lor noștri, mai vîrtos ca din început am făcut la m.o. oficiu protopopesc acest lucru cunoscut că noi în comună ne ținem și învățător iară pe viitor să putem fi benignisați prin grațioasa îndurare a ilustritaților voastre a ne zidi și ridica școa-lă. În urma cărei plingeri, pe lingă sărutarea dreptei, așteptînd părintescul resul-tat, cu fiască reverința suntem a ilustritaților voastre umiliți fii sufletești.

În Dănești¹, 10 febr. 1861

[Semnează: judele, curatorul prim și 12 sățeni "subt numele a toată comuni-tatea"]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1861—634, f. 10.

1. Sat, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș.

2. Sat, com. Sisești, jud. Maramureș.

63

Romoșel, 21 februarie 1861.

Fruntașii satului Romoșel cer sprijinul episcopului Șaguna pentru a putea ajun-ge în posesia unui edificiu școlar.

Escelența ta, prealuminate și preasfințite domnule, noă preamilstiv părin-te!

În lipsa unei case pentru școală în comuna noastră, noi cu umilință subscri-sii membrii besericei, ne-am aflat de strînsă datorie a ne întoarce cu toată grija într-acolo ca să putem procura pentru școala comunității o casă.

Strădania noastră și-au avut oarecare rezultat că înainte de asta cu 3 ani, prin strădania preoților noștri am aflat un edificiu, ceva ruinat, la conlocuitorii nostru Petre Uritoiu, care edificiu se află în mișlocu satului, într-un loc foarte frumos și cu puțină reparatură se poate adapta de școală.

Cu locuitoriu acesta am și făcut tomneala pentru numita casă cu 900 fl. v.c. ba și contractu de vînzare l-am făcut, care după ce i l-am comunicat spre subscri-ere n-au voit a-l primi.

După cum am înțeles mai tîrziu, au causat revocarea înviorii făcută întră noi și Petre Uritoiu unu dintră locuitorii noștri, care totodată iaste și curator la beserică și de mai mulți ani și birău la sat, cu numele Panfilie Mihăilă.

Numitul birău, înțelegînd cum că noi am făcut tîrg cu Petre Uritoiu pentru casa acestuia, s-au lipit pe lingă dînsu cu vorbe lingușitoare și l-au adus de au

stricat învoirea cu noi și au vîndut-o dînsului. Aceasta cu atît mai lesne au putut duce înșfîșit cu cît dînsul iaste unul dintră cei mai avuți din ținutu acesta și o persoană foarte văzută, atît înaintea poporului (pentru că împrumută pe poporenii cu bani) cît și a deregătorilor, prin urmare n-are nice frică nice sfială de a face nelegiuri.

Tot dintr-aceea cauză, știindu-l în grația deregătorilor, n-am făcut nici noi pași de împedecare în contra dînsului, prevăzînd cum ca și procesul legal nu va avea nici un rezultat.

Din timpul acela încoace tot așteptăm o asemenea ocaziune însă în zadar că o astfel de casă nicidecum nu ne va veni la mînă, dar nici nu ne poate veni.

Umilit subscrișii preoți au făcut și pe calea deregătoriei politice pași pentru a deveni la o casă de școală însă tot fără rezultat pentru că odată ni s-au zis că satul n-are venit pentru ridicarea unei școli, de altă dată ni s-au asignat locu pentru edificarea unei case școlare în progadia bisericii, dar fiind locu strîmt pentru îngroparea morților nu s-au putut întrebuița spre scopul acesta.

Comuna noastră are venit pe an cam 3000 fl. v.v. și din venitul acela lesne s-ar fi putut spre folosul obștei, pent-o școala îngrijea dar pedecă au fost numai tot numitul birău, pe care mai pe larg a-l descrie aflăm de prisos, ci numa atîta ne luăm îndrăzneala a aduce înainte că dînsul iaste foarte bogat, prin urmare mai toată comunitatea fiindu-i îndatorată, cînd s-ar face, pe drept ceva arătare în contra nelegiuirilor lui, toți sătenii s-ar retrage.

Pe lîngă aceasta tot nu ne-ar părea așa rău după numita casă care au fost designată pentru școală dacă dînsu ar întrebuița-o spre locuința sa, fără cu atîta ne doare mai tare fiindcă dînsu tomna din batjocură, fiind și arendaș la sat despere băuturi, au pus crîșme într-însă tomna în dreptu bisericii.

Pentru aceia alergăm la grația esceleției voastre sărutîndu-ți mîinile, umilit ne rugăm să te milostivești ori pe o cale morală ori prin înalta Gubernie a esopera ca Mihăila Panfilie care, ca curator bisericii, de preoții săi tot n-asculta să întoracă casa de noi cumpărată pe sama școlii cu 900 fl. v.v. la scopu destinat, tot pe lîngă prețul ei.

Dînsu iaste om cu atîta avere, denumita casă, lesne, fără puțină scădere în avuția sa, ar putea-o cînsti pe sama școlii, care lucru poate că l-ar și face la părinteasca provocare a esceleției voastre.

Rămînînd a esceleției voastre umiliți fii.

Romoșel¹, 21 februarie 1861

[Semnează cei doi parochi, doi titori și doi săteni]

Arh.Consist.Mitrop. Sibiu, 1861—264

1. Sat, com. Romos, jud. Hunedoara

Toplița, 27 martie 1861.

Dregătorii satului Toplița Română "îndemnați de spiritul frățietății" hotărăsc ca școala comunității lor să-și mențină caracterul de școală națională, deschisă depotrivă atît ortodocșilor cît și uniților.

Subînsemnații, ca membri ai Eforiei școlare din Toplița Română¹, în cîințelegere cu antistia comunală precum și cu reprezentanții bisericii gr. catolice, în urma impunerii mult onoratului inspectorului districtual al școalelor gr. orientale² din tractul Giurgiului³, cu datu de 20 martie a.c. nr. 90, lăsată pe grațioasa de-

mandare a esceleței sale d-lui episcop, de datu 23 februaru acestui an, nr. 152. în privința școlii mestecate dintru aceasta comună, ne luăm fiască îndrăsnire a răspunde și a ne arăta a noastră părere în tipul următor:

1. Fiindcă școala din Toplița nu e confesională ci națională, nice clădită pre locul uneia sau celeilalte confesiuni (unite sau neunite) ci pre loc comunal, așa noi, îndemnați de spiritul frațietății dorim:

a) Ca această școală și de aci înainte să rămână națională iară nu confesională.

b) În privința religiunei, catechisația să se facă prin ambii preoți și adecă la cei de religiunea g. orientală prin parochul său și la cei uniți iarăși prin al lor, după cum s-au făcut aceasta și pînă acum, deși nu regulat, că aceasta atîmă și de la împrejurări precum sunt străpătia cei neînteruptă, serviciul cu care sînt îngreuiati parohii acestor comune și mai cu samă lipsa mișloacelor de a-și susține viața.

2. Casa școlară s-au clădit în anul 1850, prin întervenirea d. paroch al Maierăului⁴ iar acum proto[po]pu Ștefan Brania, cu puteria și spesele întregii comunități, din lada comunală în care toți am contribuit fără alegere de confesiune, că neavînd această comună ceva venit comunal, besericesc sau școlastic singur prin repartitie și-au împlinit lipsele sale comunale și școlastice, de care nice unul au fost pînă acum scutit; prin urmare și școala din casa comunală s-au făcut; la care, după proporțiunea poporului, g. răsăritenii fiind mai mulți, mai mult au și contribuit iar uniții fiind mai puțini, asemenea după numărul lor; ma și acum toate speșele și cerințele școlii precum și plata docentului din casa comunală, unde toți contribuiesc, se plătesc. Pentru aceia noi dorim ca această școală, prin speșele întregii comune susținute, și de aici înainte să rămîie precum au fost comunală. Și fiindcă:

3. Precum antistica comunală așa și reprezentanții ambelor confesiuni (unite și neunite) încă dintru începutul clădirii acestei școli sunt învoiți ca această școală să fie comunală dorim ca și în viitor comunală să rămînă și încă pe lingă legiuita inspecțiune a auctorității părții cei mai mare, adecă a părții greco-orientale, neavînd a ne împărți în două părți, ca această împărțire pentru noi ar fi numai un regres și stricăcioasă și causatorul aceștia totdeauna s-ar privi de noi, ma și de urmașii noștri, ca un voitor de rău a fericirei și înfrățirei noastre naționale și confesionale; dealtmintreia încă ca să se mai rădice una școală confesională se cere loc și spese cari toate ne lipsesc.

Încitu-i pentru docentele Iosiv Moga:

4. Acesta de cum au venit întră noi au frecventat beserica noastră greco-orientală și cu s. taine a acestei beserici s-au și împărțășit ca unul de religiunea noastră; ce se atinge de purtarea lui morală și strădania depusă în decursul acestor trei ani pentru pruncii noștri, mai în multe rînduri au documentat că el și-au făcut destul chemării sale.

Mai încolo ce se atinge de punctele prin laudabila Prefectură a Udvarhelyiului⁵ înaltei ces.r. Locotiință, în privința școlii noastre [în] 28 oct. an 1860, nr. 6046 reportate, se vede ca prea mărta aceiași Prefectură aceleia numai în urmărirea unei foarte stingace informațiune le-au făcut, pentru că școala noastră acum de 3 ani în tot tempul școlastic neînterupt au fost frecventată de elevi și de s-au întîmplat să nu frecventeze oarecare elev școala, aceasta s-au făcut numai din cauza sârăciei iar nu că doară s-ar fi învrăjbit preoții între sine pentru școală, că e unită sau neunită, pentru ca preoții noștri, precum în momentul de față, așa și mai înainte au trăit în cea mai mare armonie frățească și mai cu samă de cînd s-au depărtat năimitul ce semăna neghina între ei.

După care rămînem ai mult onoratului domn inspector școlar.

Toplița Romană, 27 martie 1861.

[Semnează judele, notarul și cei 2 preoți]

[Adresa:] Mult onoratului domn Ștefan Brania, protopop și inspector districtual școlar al cercului Giurgiului, cu distinsă devoțiune în Măierău.

Arh. Arhiepiscopiei Sibiu, Fond Consistoriu 1861—401.

1. Azi orașul Toplița, Jud. Harghita
2. Potrivit dispozițiilor școlare din perioada absolutistă protopopii ortodocși și greco-catolici îndeplineau funcția de inspectori pentru școlile confesionale din protopopiatele lor.
3. Protopopiatul ortodox al Giurgiului.
4. Aluniș, sat, comună, Jud. Mureș.
5. Odorheiul Secuiesc, jud. Harghita.

65

Ceanu Mare, 25 iunie 1861.

Comuna Ceanu Mare cere Mitropoliei de la Blaj să ia sub administrarea sa fundația școlară a satului, înființată în anul 1859, în vederea acoperirii plății învățatorului.

Excelența voastră prea luminate d-ne episcoape și mitropolit, prea bunul nostru părinte!

În anul 1859, 4 nov., când ne succedă a îndupleca poporul ca din împrumutul de stat încasat din partea comunei g.cat. a Ceanului Mare¹, spre înființarea unei fundațiuni școlare să aplacideze 1800 fl. m.c. atunci ne hotărîsem ca interesul² acestui capital, ca plată anuală a docentului local, să se tragă totdeauna de la c.r. Perceptorat; însă pe lângă toate acestea că, înștiințându-se înaltul c. r. Guberniu, nu numai că a încuviințat această lucrare dar deodată în 21 ianuarie 1860, prin una notă Nr. 26.771/3381 au și demîndat Preturei Clușului ca cît mai în grabă să mișlocească înființarea acestei fundațiuni și excelența voastră în 26 martie 1860, nr. 245 încă v-ați îndurat a demanda protopopului tractului ca atare să stăruiască la lăudata Pretură pentru înființarea acesteia fundațiuni, totuși punîndu-se acest lucru *ad acta* a stagnat așa. Văzînd eu aceasta în 2 rînduri am scris la înaltul c. r. Guberniu, de unde, abia după repețitele ursori în 9 ianuarie 1860 nr. 2105/3140, demîndă c. r. Preturi că prin Perceptorat să mișlocească una obligațiune despre acei 1800 fl. m. c.

Regescul Perceptorat a scris Ministeriului de finanță însă de acolo ni s-a trimis 2 obligațiuni pe numele comunei Ceanului Mare, una sunătoare despre 1.800 fl. m. c. alta despre 880 fl. m. c. În 13 iunie a.c. iară am suplicat la supremul comite al Turdei, de unde abia putui căpăta obligațiunea de 1600 fl. sunătoare, lîngă care ni se dede 200 fl. v.a. ca să se suplinească capitalul de 1800 fl. m.c. ce-l aplacidase comuna și interesul de la 1 noiembrie 1859 — 1 aprilie 1861, în 127 fl. 50 cr.v.a.

Așadară, se află actu în mîinile mele 12 obligațiuni urbariale cîte de 100 fl. m. c. cu cuponi cu tot și una obligațiune din împrumutul de stat sunătoare despre 1600 fl. m.c. și bani gata 327 fl. 50 cr. v.a.

Acum, văzînd noi atîtea străformări ale Guberniului nostru, socotim că averea noastră să se manipuleze mai bine prin noi decît prin străini, așadară, cu umilință, ne rugăm de excelența voastră că:

a). Să mișlocească la înaltul c. r. Minister ca obligațiunea sunătoare pe numele comunei să se straformeze pe numele școalei din Ceanul Mare, pe cum și cum-părîndele obligațiuni pe banii care se află la mine, de va fi cu puțință.

b). Să binevoiți a o alătura această fundațiune școlară lîngă celelalte fundați-

uni ale clerului și a le manipula ca docentele comunal să-și tragă salariul său de-a dreptul de la Blaș.

După care a noastră cerere, așteptînd pîrinteasca dispozițiune atît despre banii aflători la mene, cît și despre obligațiuni, sîrutînd s. arhierească dreaptă a excelenței voastre și ani nestorești poftindu-vă, cu profundă venerațiune rămînem ai excelenței voastre prea plecați fii ai excelenței voastre³.

[Semnează: parohul Demetriu Szabo, judele, curatorul primar și 12 bătrîni ai satului, "cu toată comuna"].

Arh.Stat.Alba-Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1861—465.

1. Sat, comună, jud. Cluj.

2. dobîndă

3. Datarea făcută pe baza însemnărilor de arhivă.

66

Sîntejude, 1 august 1861.

Locuitorii comunei Sîntejude donează dobînda obligațiunilor împrumutului lor de stat din 1854 pe seama școlii satești.

Subscrișii bătrîni și colocuitorii din comuna Szent Egyed¹, căutînd la miserabila stare a școalei populare din comuna noastră care provine de la miseria pîrinților cu prunci școlari împovărați, am judecat de neapărată trebuință școala noastră poporală pe viitor a o ajutata după putință, așa cît să se pună capăt certelor și diferențelor care pînă aici urmau din executarea plății dascălești pe pîrinții pruncilor școlari încrestată. Spre care scop noi, cu tragerea crucii înaintea numelor noastre, din buna noastră voință oferim camăta împrumutului de stat², carea în tot anul se primește din casa aerarială, pe lingă următoarele condițiuni.

a) Pre numita camăta o oferim irevocabiliter pentru ajutorința școalei noastre, osebit pentru plățirea învățătorului, pînă atunci, pînă cînd majestatea sa se va îndura împrumutul de la noi căpătat a-l replăti și așa,

b) Aceasta fundată ajutorință va înceta atunci numai cînd capitalul împrumutat ni se va replăti,

Dat în Szent Egyed, 1 august 1861¹.

[Semnează: parochul Georgiu Anca, cantorul și 20 săteni, prin Ioan Anca, jude].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1861—2060.

1. Sîntejude, sat., com., Taga, jud. Cluj.

2. Marele împrumut de stat, așa zis național, din 1854.

3. Actul este trimis, de către protopopul Sicului, Georgiu Tecariu episcopiei Gherlei, împreună cu declarațiile asemănătoare ale satelor: Tăușeni, Săcălaia, Sucutard, Zimbora, Coasta, Ghiolt și Măhal. În 7 iulie 1861 el cerea aprobarea episcopiei pentru ținerea unei adunări a conducătorilor satelor din protopopiatul său în vederea îmbunătățirii situației școlilor naționale "ca acest tezaur osăbit, pentru națiunea noastră neprețuiver, barem pe venitor să nu rămînă disprețuit, ca ușile și ferestile școalelor, cu mari spese ridicate, în viața constituțională cu oprobiul superiorilor și morala daună națională, să nu se bată cu spini..." Din Gherla i se răspundea la 16 iulie că deși scopul adunării este nobil nu i se poate da aprobarea cerută "pentru încunjurarea suspiciunilor și calomniilor străinilor în acest timp critic". I se recomandă să se folosească de examenele de sfîrșit de an pentru a obține donații școlare. În 30 octombrie G.Tecariu trimite la Gherla 8 declarații ale comunelor că oferă dobînda împrumutului lor de stat din 1854, care se ridica la 40—80 fl. anual, în funție de mărimea satului, pentru școlile respective; nu a reușit, spune el "să rupă albeața numai de pe ochii a opt sate".

67

Săcălaia, 13 august 1861.

Locuitorii satului Săcălaia donează dobînda obligațiunilor împrumutului lor de stat din 1854 pentru remunerarea învățătorului școlii lor.

Subscrișii bătrîni și locuitori din comuna Săcălaia¹, căutînd la miserabila stare a școalei populare din comuna noastră, care provine din miseria părinților cu prunci școlari împovărați, am judecat de neapărată trebuință, școala noastră poporală pe venitor a o ajuta după potință, așa cît să se pună capăt certelor și diferințelor cari pînă aici urmau din executarea plății dascălești pe părinții pruncilor școlari încrestate, spre care scop noi cu tragerea crucii înaintea numelor noastre și din bunăvoința noastră oferim, jertfim camăta împrumutului de stat, pe lîngă următoarele condițiuni.

a. Pe numita camăta o jertfim irevocabiliter pentru ajutorința școalei noastre comunale, osebit pentru plățirea învățătorului, pînă atunci pînă cînd majestatea sa împăratul se va îndura împrumul de [la] noi căpătat a-l replăti și așa:

b. Această fundată ajutorință va înceta atunci numai cînd capitalul împrumutat ni se va restitua

Dat în Săcălata, 13 august s.n.²

[Semnează: parohul Deac Ioan, curatorul și 10 săteni "în numele întregii comune, ca mai marii comunității"].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla 1861—2060, f. 18.

1. Sat, com. Fizeșu Gherlii, jud. Cluj.

2. Cf. nota 3, doc. Sîntejude, 1 august 1861.

68

Tăușeni, 25 august 1861.

Satul Tăușeni donează dobînda împrumutului său de stat din 1854 ca plată pentru învățător.

Subscrișii bătrîni și locuitori din comuna Marokezi¹, căutînd la miserabila stare a școalei populare din comuna noastră, care provine de la miseria părinților cu prunci școlari împovărați, am judecat de neapărată trebuință școala noastră populară pe viitor a o ajuta, după putință, așa cît să se pună capăt certelor și diferințelor cari pînă aici urma din executarea plății dascălești, pe părinții pruncilor școlari încrestată. Spre care scop cu tragerea crucii înaintea numelor noastre, din buna noastră voință, oferim camăta împrumutului de stat, care în tot anu se primește din casa erarială, pe lîngă următoarele condițiuni:

a) prenumita camăta o oferim, irevocabiliter, pentru ajutorința școalei noastre, osebit pentru plățirea învățătorului, pînă atunci pînă cînd majestatea sa se va îndura împrumutul de noi capital a-l răsplăti și așa,

b) această fundată ajutorință va înceta atunci numai cînd capitalul împrumutat ni se va răsplăti.

Dat în Morohaza, 1861, 25 aug.

[Semnează curatorul, un bătrîn, 10 săteni și administratorul parochial local]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1861—2060

1. Tăușeni, sat, com. Bonțida, Jud. Cluj.

Sucutard, 5 septembrie 1861.

Satul Sucutard donează dobînda împrumutului său de stat din 1854 pentru acoperirea plății învățătorului.

Subscrișii mai marii și poporeni români din comuna Sucuthard¹, văzînd misera stare a școalei noastre populare și căuțînd în cauza acestui mare defept, am aflat debila stare a noastră a fi fundată pe acea tristă împrejurare căci părinții cu pruncii școlari împovărați, nu sînt în stare a prevedea învățător cu soluțiune² competentă. Spre estirparea acestui mare defept, în aceea întîmplare de cumva capitalul împrumutat statului³ spre edificarea unei nouă biserici, de la locurile mai înalte n-am fi norocoși a-l dobîndi, cămata acestui împrumut de stat din buna noastră voință, cu tragerea crucii înaintea numelor noastre o jertfim pentru ajutorința școalei noastre populare, osebit pentru soluția învățătorului local.

Dat în Sucuthard, 5 sept. 861.

[Semnează 31 săteni și preotul local]

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla 1861—2060

1. Sat, com. Geaca, Jud. Cluj.

2. Remunerație.

3. Împrumutul de stat din 1854, cu caracter forțat, la care toate comunele au contribuit cu sume mai mari sau mai mici, în funcție de posibilitățile lor.

Orman, 23 septembrie 1861.

Locuitorii satului Orman, declarînd binefacerile școlii, cer episcopiei din Gherla să le numească un învățător destoinic.

Ilustrisime ac reverendisime doamne episcoape, părinte al nostru sufletesc prea bun!

După ce noi înșine credem că numai singură școala ne poate reînvia și aduce acolo ca și noi să putem fi fiii lui Dumnezeu și oamni în lume, dorind din inimă a ținea școala din toată sărăcia și învățătoriu a plăti, ci învățătoriu ca acela în care și noi să aflăm lumină și fiii noștri un acela fel de crescător din a căruia și purtare și învățătură să se poată ajunge și dobîndi de toți doritul scop, iară nu ca acela din anul acesta, care nu au avut nici învățătură, nici deșteptare, nici purtarea unui învățătorii cuvenite.

Pentru aceasta fiește ne rugăm să vă îndurați părintește a dispune ca să ni se dea un învățătoriu în toată forma abt, că la cela am plăti bucuroși, iară la unul ca acesta nu; care umilită rogare, înnoindu-o, de favorabilă resoluțiune, sārutîndu-ți sînta dreaptă, suntem al mărimei voastre umiliți fii sufletești.

În Orman¹, 23 septem. 1861.

[Semnează "în numele comunității": judele, curatorul prim, inspectorul școlar sâtesc și alți 5 săteni, prin Ludovic Miskolczi, notarul comunității].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1861—1894.

1. Sat, com. Iclod, jud. Cluj.

71

Gherla, 23 octombrie 1861.

Decret de numire pentru învățătorul școlii greco-catolice din Cizer.

Noi, Ioan Alexi, cu îndurarea lui D-zeu și grația sîntului scaun apostolic a Romei, episcopul greco-catolic a diecesei Gherlei, abatele prea sînt mîntuitorului nostru de Lekér, vîzînd noi din testimoniul produs prin Teodor Tanco cum că dînsul în decurgerea anilor școlastici 1860 și 1861 a absolvat cursul preparandial prescris pentru învățătorii școalelor elementare în Institutul preparandial greco-cat. din Năsăud și convingîndu-ne din acela despre purtarea cea morală, în-sușirile, calitățile și prin urmare despre abilitatea susnumitului de a putea fi învățător în vreuna școală elementară, prin puterea acestora îl numim și orînduim de docente actual definitiv în școala elementară din parochia noastră Cizeriu, tract. Crasnei și de una dată îi dăm putere și drept a trage și a primi toate veniturile împreunate cu această deregătorie.

Drept aceea, inspectorului districtual a școalelor, fiului nostru paroch, cum și bunilor noștri fii sufletești din sus numita parochie demandăm pre acesta a-l cunoaște ca pre un învățător a școalei aceia și toate veniturile și foloasele a i le da, iară pre prea onoratele oficiolate comitatense din oficiu le recercăm pre sus numitul nu numai a-l recunoaște ca pre un definitiv învățător dară a-l și manține și a face a se manține în toate drepturile și scutințele prin legi astor fel de persoane date.

Dat în curțile reședinței noastre episcopești din Gherla, 23 october, anul Domnului una mie opt sute șiasezeci și unu.

Ioanne Eppul m.p.

Macedon Popp, prepozit și inspector șcl.

Original, Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1864—1663, f. 8.

72

Tirgu Lăpuș, 6 noiembrie 1861

Protopopul Ioan Dragomir cere episcopului Gherlei să neutralizeze ostilitatea unor funcționari maghiari ai comitatului Solnocul Interior față de Școala normală românească din Tirgu Lăpuș; se propun mai multe măsuri pentru buna funcționare a școlii.

Ilustrissime doamne episcoape, nouă preagrațios patron!

Noi trăim în acea tare convingere cum că precum mai înainte măritul c.r. oficiu cel provisoriu, o parte a regimului cum se zice absolutistic, nu altmentrele cest de acum carele funcționează sub stindard unguresc, va avea bunătate a m-anduce și respective a patroni întreprinderea națională școlară din cercul Lăpușului Unguresc¹ îngresuiată, colo de sus sancționată, ce se bucură de venit anual în florini mon. conv. 819, însă, cu durere, sperînd cum că oficiul ori amployații carii nu știm funcționează ori trăgănează, per excellentiam, Timbus István, stă în drumul culturii naționale celei române; ne aflăm siliți a vă recerca cu întreaga cuviință:

1. Ca înainte de toate să nu vă pregetați usteneala a recerca și mișloci ca cît

mai în grabă plata docenților lăpușeni de pe anul trecut de la Oficiul comitatens, via prea ven. Ordinariat să se străpuna în cassa Perceptoratului c.r. din Lăpușul Unguresc, de acolo adminindă docenților concernenți.

2. Fiindcă în această privință veteranul renegat Timbus István reține la sine o sumă importantă din arbitriu despotice, să se astringă la răspundătoare.

3. Să se provoace inclitul Oficiu comitatens ca în privința intereselor naționale școlare și religioase să nu petreacă ca și pînă acum într-un indiferentism separatistic ci mai virtos să întindă mînă de ajutor egală.

4. Spre încungiuirea neplăcerilor și a urmărilor neplăcute preotul local Laurențiu Caba să se transloce la una din stațiunile ce dorește lingă care să nu fie legată sarcina învățătoarească ca și în Lăpușul Unguresc la care nu are chemare nici voie.

5. De succesorii lui să se tramită de la măritul Ordinariat diecesan *ad interim* un preot celibat ce nutrește în pieptu-și dorul înaintărei naționale iar Laurențiu Caba să se strămute fără întârziere, cu atîta mai virtos cu cît profesorii școlii lăpușene nice voiesc a începe prelegerile cu dînsul.

6. Teodor Rotariu îndată să se cheme îndărăpt la stațiunea sa avută, cu firma speranță cum că va mirui și dînsul asemenea salariu în una clasa cu profesorele de clasa a doua.

7. Pe chioreni să-i provocați a-și plini cuvîntul dat în privința contribuției sau să-și răspice în scris *declarațiunea* ce cu sete se așteaptă din partea eforiei scolastice român-lăpușene sub a cărei inspecțiune crescură în anul trecut tineri școlastici, cu numărul la vreo 25, aceia toți născuți chioreni.

Ilustrissime doamne! Ar fi multe și nenumărate neajunsurile naționale carele ne împing ca să vă molestăm cu asemenea recercări; într-un cea noi ne-am mărginit între hotarele sus atinse, preînștiințîndu-vă, între altele, cum că cu ajutoriul lui D-zeu, cam pe la 14 a curenteii vom intra în Școala centrală din Lăpușul Unguresc.

Pe lingă sărutarea dreptei, patronirei comandat, cu necurmată venerațiune rămînînd a ilustrațiunii voastre totdeauna ascultător fiu.

Lăpușul Ung., 6 nov. 1861

Ioan Dragomir
Protopopul Lăpușului

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1862—128

1. Tîrgu Lăpuș, oraș, jud. Maramureș

Pălatca, 12 decembrie 1861.

Locuitorii satului Pălatca, români și maghiari, donează venitul împrumutului lor de stat din 1854 celor două școli confesionale sătești, în proporție cu participarea lor la împrumut.

Cesional

Infrascrîșii locuitorii ai comunității M.Palatca¹, avînd una obligațiune de împrumut național din a. 1854, într-o sumă de 1160 fl., ad. una mie una sută și șiesezeci fl. m.v., fiindcă interesul ce să primește după această sumă e așa de puțin cît pentru un îndreptățit abia de dobîndește cîte 1 fl., cu care nu mult ne putem ajuta, deci, după ce nici școala g. catolică, nici cea reformată nu are nici un

fund stă[tă]tor, ne-am hotărît, fără de ceva silă sau frică, singur din îndemn curat de a folosi culturai, această obligațiune a o dăruî școalelor g. catolică și reformată din M.Palatca, așa cît calculîndu-să cît au plătit g.catolicii, în suma aceasta, interesele după aceia venînde să le primească școala cea g.catolică iară interesele care cad după suma de reformați plătită să o primească școala cea reformată. Spre document veșnic cum că noi această obligațiune care sună pre numele M.Palatca și are datul 1 nov. 1856, nr. 59319, o am dăruit școalelor mai sus atinse, subscriem acest Cesional și îl vom întări prin Oficiul comitatens.

M.Palatca, 12 decembrie 1861.

[Semnează: curatorul prim și 38 sățeni români, curatorul și 21 sățeni maghiari].

Cum că acestea subscripțiuni s-au întîmplat de bună voie și din singură voința de a înainta cultura recunoaștem.

Moci, 1 ianuarie 1862; Iosiv Hosu v. comite.

Arh.St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1865—185.

1. Sat, comună, jud. Cluj.

74

Cristolțel, 21 decembrie 1861.

Satul Cristolțel, donează capitalul împrumutului său de stat din 1854 pe seama școlii sale.

Dechiarățiune,

Prin carea noi subscrișii locuitori, văzînd lipsa școlii noastre populare, după îndemnul și sfatul cel părintesc al mai marilor noștri, ne dechiarăm în numele și cu învoiala întregii noastre comune Cristolțel¹, cum că pentru totdeauna, irevocabiliter, jertfim obligațiunea de împrumutul statului în interesul și spre susținerea și dotarea școalei noastre comunale, așa ca a aceluiasi interusuriu² exclusiv numai spre acel scop menționat să se îndebuiņeze.

Cristolțel, 21 decemvr. 1861.

[Semnează: judele, 6 jurați, curatorul prim, 2 curatori, 4 sățeni, 4 bătrîni "ca reprezentanții întregii comune"]³

Înaintea noastră: Ioan Popp, parochul g.c. al Cristolțelului.

Alexie Tișe, notar.

Mihail Popp, cantor.

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1864—2077.

1. Sat, comuna Surduc, jud. Sălaj.

2. Dobînda

3. Ca urmare a acestei hotărîri, în 27 noembrie 1862 cu nr. 2137, Ordinariatul Episcopiei Gherlei trimitea spre aprobarea Guberniului Transilvaniei declarațiunile satelor: Cristolțul Mare, Cristolțel și Muncel, din districtul Surduc, prin care aceste sate donau împrumut lor de stat din 1854 pe seama școlilor lor. Întrucît răspunsul Guberniului întîrzia, în 29 iulie 1864 din Gherla se face o nouă întîmpinare la care Guberniul răspunde în 20 septembrie 1864 nr. 26.690, aprobînd donația școlară a satului Cristolțul Mare în valoare de 970 fl. (Idem)

Budești, 31 ianuarie 1862.

Învățătorul din satul Budești instituie o fundație bănească în vederea ridicării unui nou edificiu al școlii la care era angajat.

Litere fundaționale

Prin care subscrisul învățător decretat a comunei Budeștilor¹ tuturor cărora se cuvine, voiesc să devină la cunoștință cum că în ziua și anul subînsemnate am strădat aceste litere fundaționale, precum urmează:

1. Pentru ridicarea oarecînd pe careva fund școlar comunal a unei nouă casă școlare din materiale solide sau și pînă atunci pentru acoperirea lipselor casei docențiale actuale din salariul meu docențial de 300 f. v.a., din libera mea voință, rezolv cîte una sută f.v.a. și mă demărginesc a-i depune pe trei ani, adică 1862, 1863 și 1864, în una sumă 300 f.v.a. Și acest deposit de 300 f. v.a. voiesc ca să înservească de fund școlastic comunal, interesele, cît se va putea să se adaugă în toți anii capitalului legat, pînă vor crește la o sumă însemnată de a se putea ridica casa docențială din materiale solide.

2. De cumva soluțiunea anuală a docentului comunei Budeștilor de 300 f. v.a., care sumă, după fasiunea școlară comunală s-au rezolvit prin comasarea regalilor comunale și esarendarea lor din timp în timp, cumva ar cesa² doară acest în pontul întii menit legat în salariul docențial nicidecît să nu treacă ci on. conposesorat budeștean de salariul docentului viitor, din alt fund comunal să-l rezolveze.

3. Încît eu subscrisul din salariul meu actual de 300 f. v.a. i-am rezolvit, ilustritatea sa prea strălucitul domn episcop diecesan, aceste a mele colaționale pentru școala budeșteană făcute, părintește de a le întări așa să se îndure ca în cazul strămutărei mele doarei [sic] docențiale, dacă nu la altă stațiune cu salariul peste 300 f. v.a. provăzută, la stațiune barem echivalentă acestei budeștene, prea grațios a mă dispune să fii îndurător.

Despre care libera mea voire am estrădat în trei originare esemplare [aceste] litere fundaționale cu numele și sigilul meu propriu întărite. În Budești în a trei-zeci și una lune lui ianuarie, anul una mie opt sute și asezeci și doi³.

Georgiu Pop, actual docente budeștean.

Înaintea noastră: Filip Opriș, propotopopu Coșeului, Ioan Chindriș, sufleter budeștean.

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1862—2781.

1. Budești, sat, comună, jud. Maramureș

2. Ar înceta.

3. Actul de donație trimis Episcopiei Gherlei de către vicarul Marmației, Mihail Pavel, a fost aprobat în ședința Consistoriului din 26 iulie 1862 cînd se ordonă vicarului să ia măsuri pentru administrarea fundației.

Brad, 20 februarie 1862.

Proces verbal al adunării juzilor și juraților satelor din cercul Brad în care se donează obligațiile împrumutului de stat din 1854 în vederea înființării unui gimnaziu românesc și se instituie o comisie pentru a face pregătirile necesare.

Protocol

Luat în 20/8 februarie 1862 în Brad, în adunarea cercului Brad, conchemată prin ordinațiunea oficiului de vicecomite a Zarandului din 18 februarie 1862 nr. 760 și cerculariul protopresbiteriatului Zarand, din 16/4 febr. 1862 nr. 39 și 40 în cauza școalelor.

Prezenți: domnul protopop Iosif Bașia, ca președinte; d. notar primar Amos Frîncu ca comisar; d. jude de cerc Ladislau Pop; d. juraț cercual Tobia Machaloviciu; d. notar cercual Iosif Korhani; juzii și jurații comunelor subscriși.

Constituindu-se adunarea, s-a deschis prin domnul protopop Iosif Bașia cu o cuvîntare acomodată obiectului în care, între altele, declară că preoții tractului domniei sale, cu privire la starea lor materială, împărțindu-se în 3 clase, a contribuit cîte 30—40—50 fl. v.a. și a cumpărat cu 2000 fl. v.a. casa de la Francisc Zawoski în Brad, spre înființarea unui gimnasiu, cu condițiune ca traptul de jos¹ să rămînă spre usu vînzătorului pînă va trăi el și soția lui, din care sumă 1600 fl. v.a., s-a și solvit; apoi a preles lăudatul protopop mai multe rescripte a escelenței sale domnului episcop baron Andrei și Șaguna în cauza școalelor peste tot și în specie acestui Gimnasiu.

După aceste, rădicînd cuvîntu notariul primar Amos Frîncu și desfășurînd folosul și însemnătatea școalelor comunale și a Gimnasiului memorat, descoperă mulțumită și recunoștința ilustrității sale domnului comite suprem a oficiului comitatens și a întregului comitat, mai întîi juzilor și juraților comunale prezenți, ca reprezentanții comunelor, cu privire la unele apte² primite de la fosta Pretură c.r. în Baia de Criș, din care se vede că cele mai multe comune din ast cerc, parte de sine, parte concentrîndu-se mai multe s-a determinat a edifica școli comunale și spre acest scop a oferat o parte mare a împrumutului statului, apoi domnul protopop și domnii preoți pentru sacrificiul făcut prin cumpărarea edificiului gimnasial, după care, luîndu-se cauza aceasta la o dezbaterie serioasă, adunarea se învoiește în următoarele:

a) Subscrișii juzi și jurați comunali, în numele comunităților reprezentate de ei, se obligă a da împrumutul de stat din 1854, încît acela e proprietatea românilor, fie aceia de religiunea gr. răsăriteană sau gr. catolică, spre formarea unui fond solid pentru un Gimnasiu gr. răsăritean în Brad și fiindcă unele comunități încă în anul 1858, declarîndu-se înaintea fostei Preture c.r. în Baia de Criș, a fost menit o parte din același împrumut pentru edificarea mai multor școli comunale, ce pînă astăzi nu s-a întreprins ci unele din acele școale edificîndu-se din alte izvoare, jurstările s-au schimbat de o parte și de alta, urcîndu-se interesele împrumutului la una sumă însemnată, aceste își modifică declarațiunile lor din urmă și împreună cu celalalte comunități se declară într-acolo că:

b) Din interesele acestui împrumut, precum cele restante și încă [ne]rădicate, atît cele venitoare să se repareze mai întîi casa gimnasială, încît cu începutul anului școlastic 1862/3 să se poată deschide două clase normale, apoi succesive, dacă și încît se va putea, totdeauna să se edifice și școalele populare, unde și cum va afla comisiunea eforee școlare de necesar, însă astfel ca graduala comp-

letare a Gimnasiului, prin adaogerea unei clase din an în an și încă salariile profesorilor și altele necesare să nu suferă nece un detriment, însă capitalul să rămână neatinș pentru fondul Gimnasiului.

c) Definitiva alegere a membrilor eforiei școlare și constituirea acestei eforie se amână pînă cînd va urma și declarațiunea comunităților din celelalte cercuri a acestui comitat cari sper că vor concurge la fondul memorat precum și declarațiunea locuitorilor de alte confesiuni, dacă și încît vor a contribui la sus atinsul scop, în care măsură vor fi îndreptățiți a fi reprezentanți în comisiunea școlară de o parte și de alta a trage foloase și în interesul școalelor lor confesionale și aceasta mai ales cu privință la comunitățile Brad, Criștior, Băița, Ribița, Baia de Criș, Hălmgiu și altele în care s-ar afla asemenea locuitori; pînă atunci:

d) De membri comisiunei școlare din partea cercului Brad și în speție a subscrîșilor se aleg provisorie: domnul protopop Iosif Basia, ca președinte; d. jude de cerc Ladislau Pop; d. jurat cercual Tobia Michaloviciu; d. Simu Militon din Brad; d. Fulea Iuon; d. Feier Dănilă din Criștior; d. Faur Mihai din Valea Bradului; d. Bogariu Avram din Blăjeni; d. Bota Ioan de la După Piatră; d. Manca Ioan din Vaca; d. Bogdan Georgiu din Brad; d. Faur Iuon din Juncu; d. Leahu Ioan din Blăjeni; d. Moise Ciocan din Blăjeni, la cari celelalte cercuri și relative confesiuni vor putea mai adaogea un număr relativ proporționat.

e) Această comisiune se împuternicește a efeptua pe calea legală și colege private, pentru care scop se și declară cerînd luarea în acest protocol; se obligă a contribui:

1. Domnul jurat Tobia Michaloviciu una sumă anuală de 24 fl. v.a. în rate lunare de cîte 2 fl. v.a., pe timpul cît va fi în serviciu de comitat, începînd din 1 aprilu 1862.

2. Ratiotinistul Henrich Söpkesz una sumă anuală de 12 fl. v.a. în rate lunare de 1 fl. v.a. pe timpul cît va fi în serviciu de comitat și totodată se declară, în calitate de plenipotențiar a familiei Bicharei și a doamnei Anna Gileny ca pe aceștia să-i înduplece partea cuvenită lor din împrumutul de stat să o sacrifice în folosul românilor.

3. Domnul Ignate Adler promite una sumă de 40 fl. v.a., odată pentru totdeauna.

4. Domnul jude de cerc Ladislau Pop apromite una sumă anuală de 50 fl. v.a., în rate lunare, începînd din 1-iu aprilu a.c. pe timpul cît va fi în serviciu de comitat.

5. Domnul notar din Brad, Iosif Korhányi pe timpul cît va fi notar în Brad, una sumă anuală de 10 fl. v.a.

6. Domnul David Steagu, notar în Buceș, una sumă anuală de 12 fl. v.a., începînd din 1 martiu a.c.

7. Domnul Ioane Loos, pe timpul cît va fi notar comunal, una sumă de 8 fl. v.a., începînd din 1 aprilu a.c.

8. Domnul învățător Angel Trifu, una sumă anuală de 5 fr. v.a. începînd din 1 aprilu 1862.

f. Administrațiunea fondului peste tot se concede conferinței școlare iară conservarea, domnului perceptor de comitat Antoniu Pietsch care, primind această sarcină asupra sa, va avea de a-l manipula conform conclusiunilor comisiunei școlare, după asigăările domnului președinte, pînă cînd această comisiune constituîndu-se definitiv.

g) Întreprinderea reparării Gimnasiului și edificarea de școli comunale, constituirea definitivă a comisiunii și eforiei școlare permanente, compunerea statutelor Gimnasiului, esoperarea confirmării aceloră și administrațiunea școalelor peste tot se concede comisiuni provisorie, întregită prin concurința celorlalte cercuri și confesiuni din comitat.

h) Pînă cînd ar urma transpunerea obligațiunilor de la comunități și vîncularea lor din interesul școlar juzii comunali se declară că, primind interesele de la Perceptoratul c.r., acele le vor administra de loc la Perceptoratele comitatului, spre dispusețiunea comisiunei școlare.

Ca semn de convoire și obligămînt servește subscrierea sau subsemnarea numelui prin care se conscrie protocolul.

[Urmează subscrierile]

Arh.Mitrop.Sibiu, 1862—232.

1. etaj, cat.

2. acte.

77

Nicula, 25 martie 1862.

Reprezentanții comunității bisericești a satului Nicula, pătrunși de "spiritul timpului" și doritori să ridice vaza națiunii române, aduc la cunoștință episcopului greco-catolic al Gherlei hotărîrea lor de a edifica un local de școală și o biserică de piatră; cer episcopului să le acorde sprijinul material necesar.

Prea sînțite doamne episcoape!

Părinte nouă preagrafioase!

Mulțumim lui D-zeu că spiritul timpului s-a trezit și în inimile noastre celea întunecate; după mai multe preagrafioase pastorale archierești, ne-am trezit și noi din somnul cel de moarte; acum ne provoacă și pre noi a propăși cu ceilalți conaționali din patria noastră, care din zi în zi se năzuiesc cu toate mijloacele a-și rădica vaza și asigura viitorul națiunii și religiei sale. Așa noi credincioșii din comuna Nicula, astăzi 6/18 martie a.c., coadunîndu-ne la casa parochială, precum fac alte națiuni preste care mai demult au stălucit razele luminei, aici în-cordîndu-ne mințile puterii sufletești am privit cu toată serioșitatea preste misera noastră stare presenta și am precugetat cum am putea și noi să ne rădicăm vasa scumpei noastre națiuni și viitorul dulcele religiuni, care străbunii noștri prin multe fatalități pînă în ziua de astăzi și cu punerea vieții le-au apărât. Spiritul sfînt care e pururea de față, întinzîndu-și rasele luminii și peste noi, ne-au luminat și convins cum ca angira cea mai tare și nemișcată a fiecarea națiuni au fost și este biserica și școala.

Din aceasta sfînta convingere am hotărît:

1 În locul bisericii cei veche din lemn, zidită la anul 1769, care astăzi, față cu alte biserici, nu mai corespunde scopului să zidim biserică de piatră.

2. Să ne rădicăm o casă pentru școala, pînă la alta mai bună stare, numai de lemn, fiindcă:

3. În anul acesta avem a repara edificiiile parochiale, precum din sat, așa de la mînăstire și anume:

a) casa parochială din sat debue de nou coperită, firește că dacă nu cu plev sau țigla, batar cu șindrilă.

b) șura, porțile și a satului și a s.mînăstiri toate sunt de coperit cu trestie (nadă).

c) curia parochială e de îngrădit cu scînduri.

d) locuința preotului de la mînăstire, a cărei început în scrisori nu se afla, prin tradiție încă nu se pomeneste de cînd e zidită, în cea mai mult nu se poate locui, căci nu numai coperișu, dară și părății să răsîpesc, aici neîncresuta lipsă de zidirea unei case, bater de lemn.

În urma acestora, tragîndu-ne sama cum stăm în privința finanțială și prin ce mișloace am mai putea să ne mai adăogăm materialul debuincios spre acoperirea lipselor, mai sus înșiratele edificînde, am aflat ca avem: 1) Bani gata, colo-cați pe camătă: 1473 fl. 33 cr.

2) Restanță în camătă: 56 fl. 29 cr.

3) O pădure a bisericei care merită, vînzîndu-sa cu bani: 400 fl.

4) Mișloace din care am putea face bani:

a) din locul comun în tot anul 200 fl.

b) din iușul crîșmăritului și a vinderei de carne: 100 fl.

Lîngă acestea mai conputund și aceea ușurare că avem lemne de ars tegle (cărămizi), alta că sunt poporeni care le știu arde a 3-a că comuna e popoloasă, cu puteri unite, mult spor putem face. Așa am hotărît ca în anul acesta mai întîi și cît mai în grabă să tăiem lemne pentru arsu cărămizilor (teglelor), a două să stringem piatra de fundament și a 3-a să reparăm edificiile și să îngrădim curia parohială.

La această consfătuire s-au convocat toți poporeni prin modul îndatinat și nimenea contra zicînd asupra proiectelor mai sus înșirate am hotărît ca toate, cu ajutorul lui D-zeu, să le ducem în deplinire.

De unde, cu profundă umilință, recurgem la grația ilustrității voastre și ne rugăm prea umilit de parinteasca binecuvîntare și archiereasca facultate ca să putem duce în deplinire preatinsele lucruri să va îndurați preagrațioase:

1) A ne da facultate să tăiem lemne din pădurea bisericei, cît ar fi lipsă pentru arsu cărămidelor.

2) Ca să putem scoate din capital atîta sumă (pe lîngă uzura) cît ar mai lipsi spre coperirea speselor la repararea mai sus însemnatelor edificii.

Pe lîngă care, sărutînd sîntita dreaptă, rămînem a preasîntului nostru domn ep-pu umiliți fii.

Nicula¹, 25 mart. 1862.

[Semnează parohul, curatorul prim și 6 curatori].

Arh.Stat Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla 1862—606.

1 Sat, com. Fizeșul Gherlei, jud. Cluj.

Petrești, 29 aprilie 1862

Locuitorii români din Petrești donează școlii dobînda obligațiunilor împrumutului lor de stat din 1854.

Subscrișii români g. catolici din comunitatea Petrihazei¹, din bună voie și dragoste cătră școala noastră poporală, ne învoim la acea ca interusuriul de la împrumutul de cătră noi plătit statului de la capitalul: 1100 fl. m.c. pe venitor să incurgă la fundul școalei și acesta dăruindu-l școalei, obligațiunile de la cea mai de pre urmă rată plătită, de aci înainte să se dee școalei, cu umilință rugînd pe ilustritatea sa domnul ep[isco]p g. cat a diocesei Gherlei ca să se îndure spre acest scop a ne primi această a noastră învoire, dimpreună cu documentul peste capitalul plătit și a mijloci la înaltele locuri ca cît mai în grabă să se poată dobîndi interusuriul și prin urmare școala să se poată cu el ajutata.

Despre care a noastră liberă și nestrămutaveră hotărîre, adeverim și mărturisim.

În Petrihaza, 29 aprilie 1862.

[Semnează: judele, preotul sâtesc și 30 săteni, prin Ioan Harta, notar comunal].

Înaintea mea: Teodor Brahariu, jude procesual.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—3188, f. 146.

1. Petrești, sat, comuna Mintiul Gherlei, jud. Cluj.

79

Bunești, 28 iulie 1863.

Locuitorii români ai satului Bunești donează împrumutul dat de ei statului în 1854 pentru constituirea unei fundațiuni școlare proprii și stabilesc condițiile de funcționare ale acesteia.

Cessional:

Pre lângă care noi intrascrisii din comuna Săplac¹, comitatul Solnocului Interior, cercul Deșului, înțelegîndu-ne despre o mai bună stare a școlii populare române din această comună, ca pentru una viitorime, cum i-am putea face și acvira² ca docentele să se plătească din ceva fundațiune, în urmă cu toții la un cuget ne-am învoit ca *capitalul împrumutului*³, care s-a dat de la această comună, numai singur de la românii noștri, statului, acel capital dat în 2 oblegațiuni, sub nr. 73.966/1854, dată din 1 mai 1856, alta de sub nr. 81.425/1854, s-au dat în 1-a august 1857, suma 2.310 fl. v.a., cu camătă cu tot, începînd de la 1-a iulie 1863, pentru totdeauna, nestrămutaver, pre vecie, ne obligăm prin aceasta a-l da spre folosul școlii noastre populare, sub următoarele condițiuni:

1) Nouă la această comună să ni se dea un docent care să fie apt de a purta și serviciul contoral.

2) Capitalul în oblegațiuni dat, totdeauna să rămînă nestrămutator iar din camătă docentele să capete, după cum se va da de la c. r. Oficialat de dare, 100 fl. v.a., adică una sută floreni valută austriacă; ce va rămîne, să se folosească în lipsele s.bisericii parohiale, spre ce ar avea lipsă.

3) La acel docent apt, după giurstări, ne obligăm a-i da 50 ferd[ele], adică cincizeci ferdele de cucuruz în grăunțe, 2 orgi de lemne, 40 fonți de lumini și 10 fl. adică zece floreni, valută austriacă, pentru adăugarea propriei susțineri.

4) Fiecare docent va să se aleagă, în înțelesul ordinațiunei din 1-a noembrie 1862 nr. 2469/465, în fața locului, producînd cerutele atestate de a putea fi docent și acest ius⁴ de alegere va să rămînă nestrămutaver pe lângă comuna din căruia visterie se va plăti.

5) Contractul care se află în arhivul protopopesc prin aceasta își va pierde valoarea sa, dîndu-să afară, care contract sună tot despre leafa învățătorului comunal.

6) Acest contract se va da în 3 parii⁵, una parie pentru arhivul guvernului diecesan⁶, unde se vor ținea și obligațiunile, alta pentru comună și una pentru oficiu protopopesc și, mai de urmă pentru ca acest Cesional⁷ să-și dobîndească valoarea sa, aprobîndu-se și de locurile mai înalte, îl încredințăm guvernului diecesan a episcopiei g. c. de Gherla, sub a căruia ocîrmuire ne aflăm.

Cum că această cessioniune obligatorie, întru toate așa s-a întîmplat, precum mai în sus [s-a scris], pentru viitorime, cu una cruce lângă nume trasă înaintea subscrișilor martori, adevărim și cu sigilul bisericii parohiale și a comunității o întărim.

Săplac, 28 iuliu 1863.

[Semnează parochul, judele, 7 curatori, 3 jurați și 58 săteni].

Arh.Stat Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—339.

1. Bunești, sat, com. Mintiu Gherlii, jud. Cluj.
2. Asigura
3. Împrumutul mare de stat din 1854, zis "național".
4. Drept
5. Exemplare
6. Consistoriul episcopesc al Gherlei.
7. Act de donație.

80

Handalu Ilbei, 17 august 1862.

Locuitorii români din Handalu Ilbei se angajează să susțină un învățător propriu.

Așezămînt de contract.

Mai jos scrișii locuitori din Handalu Ilbei¹, cunoscînd datorința pusă de Domnezeu pe umerii noștri de a ne crește pruncii în frica lui Domnezeu precum și în cunoștința legii creștinești și întru alte cunoștințe școlastice și cu durere văzînd că fără de învățătură pruncii noștri nu cresc bine, așadară ca să facem destulu datorinței noastre părintești ne mărginim de a ținea un învățător din Handalul nostru care să ne crească pruncii în legea și în ritul nostru, pe sama căruia în plata anuală prin aceasta îi mărginim o sută fl. v. austr., care sumă în tot anul o vom plăti învățătorului nostru, parte din aruncare peste noi românii gr. catolici, parte din alte venituri sătești ș.c.l. Și dorim după aceasta ca cît mai în grabă să ne vedem pruncii adunați la învățătură. Despre localul cărei învățături și despre cortelul cantoral noi ne vom îngriji. Adăugîndu-se aici acea luare aminte că acel învățător pentru plata numită va fi îndatorat și diregătoria cantorală în beserică a o purta.

Acest așezămînt de contract s-a scris în 3 esemplare.

Dat Handal, 17 august 1862.

[Semnează: judele, curatorul prim, un curator, judele mic, 2 jurați, fătul și 15 săteni].

Înaintea noastră [Semnează: protopopul Seinilor, preotul satului Cicîrlău, preotul Ilbei].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1869—805, f. 19.

1. Sat, comuna Cicîrlău, jud. Maramureș.

81

Bistrița, 4 septembrie 1862.

Reprezentanții comunității române din Bistrița hotărâsc mărirea remunerației învățătorului lor.

Noi mai în jos subscrișii, prin tenorul acestora, în numele întregii comune române bistrițene, ca reprezentanții ei, apromitem și efective ne obligăm cum că pre anul școlastic 1863/64 și de aici înainte în tot anul, pe lîngă una 100 fl. v.a.,

din cassa alodială, din partea acestui onorat public orășenesc pre sama docentului nostru pre tot anul apromisă și efective asigura[tă], și noi despre partea noastră vom da și vom plăti docentului nostru în tot anul una 100 fl. în v.a. și așa docentele nostru va fi provăzut cu salariu de 200 fl. v.a. și pe lângă acest salariu cu cvartir, cu 3 orgi de lemne de foc, cu grădină și cu grajd bun, că de va avea ceva marhă să aibă unde să o închidă și ținea. Însă acestea le apromitem și ne obligăm a le da unui docente abil, preparandist și cunoscător și știutor de limba germană iară nu unui docente idiot care să perceapă acest salariu fără fruct.

Sign. Bistrița, 4-a september 1862

[Semnează: curatorul prim, 5 curatori, inspectorul școlar local și 4 parohieni "în numele întregii comune române"]¹.

Coram: I.Maier, paroh și protopop

Stebriger, Oberrichter.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1864—2042, f. 36.

82

Ghirolt, 15 septembrie 1862.

Mai mulți nobili mici români din Ghirolt cer Guberniului Transilvaniei să ia măsuri pentru a-și putea exercita dreptul lor de circiumărit în beneficiul școlii românești.

Excels regiu Guberniu

Subscriși nobili din com. Girolt¹ comitatul Solnoc Interior, înainte de 1848 și-au întrebuințat liber dreptul de crîșmărit așa și în 1848 pînă în anul 1860, ținându-și crîșme preste anul întreg, fiecare cînd au avut voie, dară în anul 1860 posesorii cei mai mari au mijlocit ca dreptul tuturor în linia politică să se limiteze pe 2 ani, din care temp unii și-au căpătat toată partea sa competentă, unii au căpătat numai una-două rate, ba cei mai mulți n-au căpătat nice un crucer.

După ce vedem lipsa cea mare a satului ca să-și poată forma un fond școlastico-besericesc, pentru aceea ne-am oferit dreptul nostru pe opt ani în folosul fundului numit și ne-am limitat dreptul nostru într-o unică crîșmă însă dl. jude procesual Pataki Gyula, care își află o fericire a ne împedeca în toate lucrurile cele bune și folositoare și a dispune despre averea noastră în folosul aristocrației maghiare, dreptul nostru de crîșmărit prin o volnicie au acordat și dreptul nostru, cu a aristocrației maghiare laolaltă, deși noi am protestat, satu întreg, în contra faptei acești nelegiuite.

Ne rugăm dară de înaltul regiu Guberniu preagrațios a dispune ca alăturata rezoluțiune să se nimicească iară nouă să ni se conceadă pe temeiul Declarațiunei alăturate să ne putem întrebuința dreptul crîșmăritului în folosul fundului școlastico-besericesc.

Mîngăioasă rezoluțiune așteptînd cu toată reverința ne subscriem ai escele-sului r.gubern umiliți servi

În Girolt, în 15 septembrie 1862.

[Semnează 5 "locuitori nobili în Girolt în numele tuturor celor îndreptățiți la crîșmărit"].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1865—339.

1. Ghirolt, sat, com. Aluniș, jud. Cluj.

Giulești, 23 septembrie 1862

Satul Giulești cere episcopului Cherlei să aprobe măsurile pe care le propune în vederea ridicării unui edificiu școlar.

Ilustrissime și reverendissime doamne episcop, părinte grațios!

Noi în jos scrișii antistiei și locuitorii comunei din Giulești¹, încă în anul 1861, îndată după moartea fostului docente al nostru Roman Buia, pe cale protopopească, aceea umilită rogară am susțernut înaintea ilustrității voastre ca să binevoiți părintește a dispune ca în comuna noastră, ad interim — adică pînă atuncia pînă vom radica școala — diregătoria învățătorească să se umple prin cantorele comunal însă rogămintea ceasta a noastră cu probabilitate mai tîrziu au sosit înaintea ilustrității voastre decît s-au întîmplat denumirea lui Gregoriu Tamașiu de nou docente la noi. Noi în orîndueala ceastă a ilustrității voastre pînă la finea anului ne-am odihnit și lăsînd în activitate pe nou denumitul docente, ne-am propus de a înnoi rugămintea noastră.

Deci, decurgînd anul școlar de 1861/2, de nou, cu umilință fiască ne rogăm înaintea ilustrității voastre, să binevoiți părintește a ne erta ca diregătoria învățătorească la noi pînă la finea anului școlar 1863/4 să se administreze prin cantorele comunal, în privința aceasta destul de calificat; ne rugăm din cauzele următoare:

1) Acuși al 4-lea an sosește de cînd neînterupt cu docenți învățați suntem provăzuți, la cari, aci înțelegînd și celelalte spese școlare, în tot anul mai mult plătim decît venitul [cel] căpătăm din regalele prin noi, spre scopul acesta jertfite. Că de considerăm că regalele ne dau anul numai 300 fl. iară leafa docentelui consumă 262 fl. 50 cr., birul locuinței lui 24 fl., birul localității școalei 32 fl. v.a., e vедераș că necum să ne ajungem cu regalele dar încă în tot anul dăm de-asupra 18 fl. 50 cr. v.a., care procedură ar fi un lucru foarte înrîstător pentru noi, deosebi pentru acea că plătirea și adaogerea ceasta înfinitum ar ține, iară școala a o rădica nicidecît n-am fi în stare și birul cuartirului docentului cu birul școalei, adecă 56 fl. v.a. totdeauna ca o ușură neșuferită s-ar îngreona pe umerile noastre. Ci s-ar delătura:

2) De ni s-ar da un respiriu de doi ani în cari, provăzînd învățămîntul cu 112 fl., adecă dînd cantorelui anue pentru învățătură 80 fl. în birul școlii 32 fl., din tot anul ne-ar rămîne 188 fl., în doi ani 372 fl. v.a., cu cari și fondul școalei l-am espropria, dar cu poteri unite și școala o am rădica și pentru totdeauna am fi mîntuiți de grigea școalei comunale.

În cazul de se va asculta rugămintea ceasta a noastră, noi prin aceste sărbătorește apromitim, ba ne obligăm înaintea ilustrității voastre ca precum, despre o parte învățămîntul neînterupt îl vom continua, așa despre altă parte, pînă la terminul mai sus atins vom rădica o școală sînteniei scopului și așteptării ilustrității voastre răspunzătoare.

Lîngă care umilita noastră rogară, sărutîndu sînta dreaptă a ilustrității voastre, cu deosebită reverința rămînem a ilustrității voastre cei mai umiliți fii.

Giulești, 23 septemvre 1862

[Semnează: judele, curatorul prim și 16 săteni "în numele comunei întregi"].
Înaintea mea: Petru Salca, administrator local, paroch a Giuleștilor.

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1862—2428

1. Sat, comună, jud. Maramureș

Ghirolt, 28 septembrie 1862.

Romanii nobili din satul Ghirolt oferă dreptul lor de circiumărit școlii și bisericii românești, pe timp de opt ani.

Protestație,

Îndreptată către judele procesual Pataki Gyula, în privința dreptului de crîsmărit. Subscrișii locuitori din Ghirolt¹, ca români nobili îndreptățiți la crîsmărit, cari același drept și înainte de anul 1848 și după aceea l-au întrebuințat și prin urmare acuma în înțelesul § 31 a patentei urbariale² în măsura de înainte de 1848 a-l întrebuința suntem îndreptățiți, privind la aceea împrejurare că despre o parte cu ținerea mai multor crîsme avem prea puțin folos, de altă parte din punctu de a susține rîndul cel bun de politie, nice nu e cu sfat de a ține atîtea crîsme, din astă cauză noi irevocabil ne limităm dreptul crîsmăritului ca să nu ținem mai mult de două crîsme și venitul aceluia pe opt ani, unul după altul curatorii, îl oferim în folosul școalei și a s. besericei românilor din Ghirolt. Însă la aceasta învoire nu se restrîng frații maghiari nobili, care pot ține atîtea crîsme, cîte or voi și li se va îngădui.

Deci dară, ca cei îndreptățiți a ține dreptul nostru de regal, dorim și așteptăm mîngăios răspuns, tare și solemniter protestînd ca nici odată să nu se mestece cu a fraților maghiari, ca mai limpezi fiind să ne putem ajunge scopul.

După care, așteptînd mîngăioasă rezoluțiune, sîntem în Ghirolt în 28 septembrie 1862.

[Semnează: Ioan Pop, paroch g.c. locului și posesor în Ghirolt și 5 locuitori nobili din Ghirolt "în numele tuturor celor îndreptățiți la crîsmărit"]

Arh.St. Cluj-Napoca, Ep. Gherla, 1865—339.

1. Ghirolt, sat, com. Aluniș, Jud. Cluj.

2. Patenta urbarială pentru Transilvania din 1854.

[Ghirolt, 28 septembrie 1862]

Făștii iobagi din satul Ghirolt oferă venitul circiumăritului lor pentru acoperirea unor cheltuieli obștești.

Contract de învoire.

Subscrișii, adunîndu-ne laolaltă și văzînd că după ce am făcut multe spese cu cumpăraturile casei parohiale, că mai multe ne stau înainte, care a le împlini nu putem fără puteri unite, pentru care lucru rugîndu-ne de nobilii posesori romani ca regalul domniilor sale competente pe 8 ani să ni-l asigneze spre folosul și acoperirea speselor poftinde; așa pentru ajutorul și folosul binelui comun ne plecăm și totodată oferim dreptul regal ca din venitul acesta să se plinească în cît va ajunge și putea și în folosul casei parohiale făcînd cele de făcut și întru a școalei, ba și întru a s. beserici.

Pentru mai mare întărire a lucrului ne obligăm cu această scrisoare, întărindu-o cu subscrierea numelor noastre și cu poftita cruce lingă nume¹.

[Semnează preotul și 20 săteni]

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1865—339

1. Act anexat documentului Ghirolt, 28 septembrie 1862, pe baza căruia s-a făcut dotarea.

Urișor, 5 octombrie 1862.

Satul Urișor hotărăște plata învățătorului și modalitatea achitării sale.

Protocol,

Din 5 octombrie 1862, care în privința soluțiunei cantorelui-învățător din Urișor¹, în ființa de față a subsemnaților cu cruce înaintea numelui poporeni de acolo, s-au făcut.

Noi mai jos cu cruce însemnații poporeni din Urișor, după ce cu ajutorul lui Dumnezeu în vara anului curgător am rădicat casă școlară, cu două încăperi dintre care una va fi școala cealalta locuința cantorelui-învățător, nefiind noi în stare deosebit cantor, deosebit învățător a ținea, iară în mișloc cuhna destul de largă, în privința soluțiunei cantorelui-învățător am hotărît pe venitor următoarele:

1. Pentru învățător, totdeauna și cantor ne obligăm, în firul acestora, pe fiește care an a plăti 40 (patruzeci) fiorini valută austriacă;

2. De la fieștecare fum unde va fi prunc sau pruncă abilă de școală de toate zilele, precum și de la acel fum unde va fi învățacel de școala dominecală, un font de lard²;

3. Pentru încălzitul școalei și folosința cantorului-învățător în casa lui, deocamdată cinci stângini de lemne;

4. Pentru același învățător-cantor de la fieștecare fum, luîndu-să afară acei oameni săraci, cari după judecata antiilor comunale și bisericești vor fi dechiarați neputincioși, miseri, dar nu din vina lor, cite una metretă mare de mălai în grăunțe

5. Cortel în casa școlară, cu grădina pentru cantorele-învățător de 868 orgie pătrate.

Soluțiunea mai sus consemnată fiitoriului cantore învățător ne obligăm cu toată acuratețea a i-o da în următorii termeni:

a) douăzeci fiorini pe la Sîntu Georgie, 23 aprilie, ceilalți 20 fl pe la Sîntu Mihai, 29 septembre s.n.;

b) Lardul totdeauna cu prima lunei ianuarie;

c) Mălaiul totdeauna cu prima lunei noembrie;

d) Lemnele toate în 5 luni adeca: novembre, decembre, ianuaru, februarie și martie; cu aceea decarațiune în privința lemnelor, cum că pe anii venitori de cumva cinci stângini nu vor fi de ajuns, cit se va cere pentru încălzitul școalei și lipsa cantorelui-învățător, ne obligăm a mai da; iară în privința soluțiunei sau pe aiurea îndatinatelor capeții cantonale ca pentru alte funcțiuni sante precum cununii, îngropăciuni, sintirea caselor și altele la care cantorele cu preotul are a servi, acela nici o soluțiune de la cineva să nu pretindă; fără dacă cineva din voia bună i-ar da să poată primi.

Care a noastră dechiarațiune și îndatorire pre venitor, cu aceea prea umilită fiască reverință și supunere o facem, rugîndu-ne la măritul Ordinariat episcopesc ca grațios întărindu-o atît pre noi subscrișii și pre urmașii nostri poporeni de religiunea gr. cat. din Urișor cit și pe viitorii în parochia noastră cantori-învățători să vă îndurați a ne îndatori a o ține.

Semnat în Urișor, timpul mai sus însemnat.

Înaintea noastră: Ioan Culciar, protopop tractual.

Irimie Rednic parochul locului.

[Semnează curatorul prim, 6 curatori și 20 săteni]³

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1862—2355

1. Sat, com. Cășei, jud. Cluj.

2. Slănină.

3. Actul a fost aprobat de către Consistoriul Episcopiei Gherlei în ședința sa din 28 octombrie 1862.

87

Glod, 20 octombrie 1862

Contract prin care satul Glod își angajează un învățător

În zioa de astăzi, cu învoirea subscrișilor locuitori și posesori din Glod¹, am condus de dascăl pe sama pruncilor din Glod pe Petru Revnic, subț următoarele condițiuni:

a) Deobligatu dascăl în 7 luni, adecă din 1 november, după calendariul nou, pînă ultima iunie a învăța pruncii

b) Simbrie are de la tot pruncul care-i dator a umbla la școală 80 cr. austr.; cîte de la una pruncă 40 cr. austr. și on car de lemne.

c) Plata în 4 rate o va căpăta adecă în 26 december în 3 Februarie, în 1 mai și în ultima iunie.

d) Locuitorii subscriși din bună voia lor au promis cum că pe terminele defipte omeneste or plăti; în contra au dat putere cu judele satului, închizînd afara tot iușul legii să se poată executa, numai dascălu deregătorii sale să fie respunzabil.

Glod, 20 october 1862

[Semnează: 12 săteni prin Ioseph Vajda, jude comunal]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1876—4521, f. 23

1. Sat, com. Gîlgău, jud. Sălaj

88

Salva, 20 octombrie 1862.

Comuna Salva cere episcopului din Gherla să desemneze pe unul dintre cei trei candidați ai său spre a fi angajat ca învățător.

Ilustrisime doamne episcoape al nostru prea bun și prea îndurat părinte!

Comuna Salva¹ e una dintre celea mai aproape de capitala distriptului Năsăud; dînsa și-au zidit una școală cu toate cerințele debuincioase a unui institut de creștere public, a avut sub institutul militar învățători buni din mijlocul ei iară în timpul present învățînd mai mulți teneri pedagogia în Năsăud și eșînd dintre aceia vreo trei cu calificațiile conform cerințelor învățămîntului public, pe care și ilustritatea voastră ca un preabun părinte îi veți cunoaște, ar voi comuna ca unul din aceia trei adecă: George Mutul, Gavrilă Morariu și Teodor Melinteni să se așeze aici în comuna ca învățător, în locul lui Isac Danielo, din următoarele cause:

1. Fiînd aici întemeiat fondul școalei din propriile isvoară comunale cu acela dor ca din acela să guste pe viitor dintre fii săi, demni la postul unui învățător.

2. Fiindcă un învățător străin, necunoscînd părinții și pruncii, apoi natura creșterii cestora, lesne poate deveni cu cei dinții, precum s-au și întîmplat, la neplăceri și certe aspre, depărtîndu-se mai de multe ori în timpul cursului spre cercarea părinților și casnicilor săi, rămîne învățătura jos în propunere, ba cercarea bisericii pe timpurile normale și feriile cele multe despre partea școlarilor se părăsește cu tot; din contra cu un dascăl din comună născut s-au păzit acelea totdeauna.

3. Fiind școala maica bisericii, de unde crescînd prunci buni și aplecați către sînta biserică, prin cîntări și obiceiuri sînte și neavînd noi aici în comună fără numai un cantor bătrîn, ne e necesar ca dascălul nostru să fie totdeauna cu pruncii în biserică la ceremoniile sînte, cari apoi învățînd pracsă și tepicul, l-am avea pe viitor ca al nostru dascăl și cantor, care toate acestea un strein neașezat nu le poate împlini cu toată vocea cea bună.

4. Mai încolo crește prin aceasta și comunei un folos învederat, căci avînd dascăl din meșlocul său, aceia nu e îngreoață cu toată cerințele debuincioase unui strein.

Benevoiască așadară ilustritatea voastră din acei trei candidați a decreta pe unul pentru comuna aceasta ca învățător, pe care vi se va părea mai apt și așa își va vedea comuna dorirea sa realizată în scopul ajuns; cu care așteptînd părințiasca îngrijire și binecuvîntare suntem ai ilustrității voastre cei mai supuși și umiliți fii.

Salva, în 20 october 1862.

[Semnează: parochul, notarul, judele și 3 bătrîni]².

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1862—2441.

1. Sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Cererea este trimisă Episcopiei Gherlei împreună cu o scrisoare a vicarului Grigore Moisil prin care acesta cere episcopului 300 de abecedare românești, germane și maghiare și îl anunță că Vasile Nașcu și Ioachim Mureșan se pregătesc să pornească la Viena în cauza diferendelor de hotar cu sașii.

Ileanda, 22 octombrie 1862

Contract prin care satul Ileanda își angajează un învățător; se stabilesc îndatoririle și drepturile acestuia

Contract,

Care s-au închiet între Gitz János a [lui] Gabriș și între subscrișii deregători a comunității, persoanelor besericei și lăcuitorii comunității, sub următoarele condițiuni:

Subscrișii l-am alcăsuیت pe Gitz János a [lui] Gabriș de învățătorul pruncilor de la zisa subscrișă pe unul an întreg, pe următoarea plată:

1-a De la întreaga comunitate pentru toți, prunci și prunce, care sunt de a-ida în samă, de pe matricule cu nume și cu numărul, una plată întreagă pe anul întreg 30, adică treizeci de florinți în bani austr.;

2-le. De la tot pruncul și prunca tri cupe de grăunțe de mălai;

3-le. Lemne de încălzit școalei și școala de învățătura, precum și scaune de sezut și masă de scris la prunci și la prunce.

4-le. Pentru în sus scrisa plată iaste dator învățătorul, prunci și prunce, de la 6 pînă la 12 ani în vrîsta, pe fieștecăre după știința lor pînă acum mai încolo a-i învăța, alții, începători la învățat, a ceti și a scrie și pe cei mai mari la cîntări besericești.

Pentru plata în sus scrisă, din care 10 fl. austr. la Vinerea Mare a.c. 20 f. austr. [la] sfintele Paști 1863, mălaiu acum toamna, după luarea în samă prunci și pruncelor plătindu-se, plavnici ne dăm și ne obligăm, fiind și numitul învățător îndatorat cu toată silința pruncii și pruncele cu sirguială a-i învăța, la vremile numite prin d. Protopop la probă a sta de față și a da samă de învățătură sub răspuns, precum și noi ne obligăm pruncii și pruncele și cu sila a-i da la școală.

Pentru prescrisca plată și sub condițiuni obligându-ne și cu învățătorul ca toate prescrise vom fi silitori a le plini.

Ileanda Mare¹, 22-le octom. 1862

[Semnează: judele, 2 jurați, curatorul prim, vicecuratorul, "bătrînul comunității" și 16 alți săteni].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1876—4521, f. 13

1. Ileanda, sat, comună, jud. Sălaj.

90

Gherla, 25 octombrie 1862.

Decret de învățător acordat de către episcopul Ioan Alexi lui Teodor Blaga pentru școala din Uileacul Șimleului.

Noi Ioan Alexi, cu îndurarea lui Dumnezeu și grația sîntului scaun apostolic a Romei, episcopul greco-catolic a diecesei Gherlei abatele prea sînt mîntuitorului nostru de Lekér¹, văzînd noi din testimoniul produs prin Teodor Blaga, cum că dînsul în decurgerea anilor școlastici 1861 și 1862 a absolvat cursul preparandial prescris pentru învățătorii școalelor elementare în Institutul preparandial gr. cat. din Năsăud² și convingîndu-ne din acela și despre purtarea cea morală, însușirile, calitățile și prin urmare despre abilitatea sus numitului de a putea fi învățător în vreuna școală elementară, prin puterea acestora îl denumim și orînduim de docente actual definitiv în școala elementară din parochia noastră Uilac³, tr. Băseștilor și de una dată îi dăm putere și drept a trage și a primi toate veniturile împreunate cu această deregătorie.

Drept aceea inspectorului districtual a școalelor, fiului nostru paroch cum și bunilor noștri fii sufletești din sus numita parochie demîndăm⁴ pre acesta a-l cunoaște ca pre un învățător a școalei aceia și toate veniturile și foloasele a i le da. Iară pre prea onoratele oficiole comita[ense], din oficiu, le recercăm, pre sus numitul nu numai a-l recunoaște ca pre un numit definitiv învățător, dară a-l și manușinea și a face a se manușinea în toate drepturile și scutințele prin legi astor fel de persoane date.

Dat în curțile reședinței noastre episcopești din Gherla, 25 octobrie, anul domnului una mie opt sute șiasezeci și doi.

Ioan Eppul Macedon Popp
Prepozit și inspector școlilor

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—2228 f. 10.

1. În 1855 primul episcop al Gherlei, Ioan Alexi, a primit din partea împăratului, în vederea susținerii unui seminar, veniturile abației Lekér din Ungaria, pe timpul vieții sale. Aceste venituri care se ridicau la cca. 1000 fl. anual vor fi pierdute în 1863 o dată cu moartea lui Ioan Alexi.

2. Preparandia din Năsăud, înființată în 1858 va fi mutată la Gherla zece ani mai târziu.

3. Uileacul Șimleului, sat, comuna Măeriște, jud. Sălaj.

4. Ordonăm, poruncim.

Hășdate, 28 octombrie 1862.

Satul Hășdate își angajează un învățător pentru anul școlar 1862—1863.

Mai în jos subscrișii locuitori din comunitatea Hășdate¹, am pășit cu Ioan Mureșian la următorul contract:

1. Noi antistii acestei comuni ne-am întocmit cu Ioan Mureșian ca să ne fie docinte pruncilor și pruncuțelor noastre, care și pînă acum ne-au mai fost în mai mulți ani următori, căruia ne obligăm a-i solvi pe an următoarea plată:

a) La începutul anului școlastic 10, adică zece floreni val. aus. din lada comunală.

b) De la tot proprietariul de pămînt un floren val. aus.

c) De la curialiști, de la fieștecările 80 cruceri, cu acea condiție ca jumătate această plată, și proprietarii și curialiștii, ne obligăm a o plăti în 5 februarie iară cea jumătate în 9 iunie; această plată ne obligăm în tot anul o i-a plăti.

d) Îi dăm spre folosire un pămînt arător în partea de hotar ce se numește Peste Deal, la care îi vecin de însuși locul comunal; din jos hotaru Bonțiuului².

2. Eu Ioan Mureșian, din parte-mi mă oblig ca pruncii mie încredințați pentru a-i învăța, mă voi strădui în tot timpul a-i învăța, după prea înaltele ordinațiuni.

Dat în Hășdate, anul 1862 în 28/10.

[Semnează: învățătorul, judele, 2 jurați, inspectorul școlar sătesc, curatorul prim și 10 săteni, prin notarul sătesc Vasile Căpitan]³

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1863—1957.

1. Localitate componentă a orașului Gherla, jud. Cluj.

2. Sat, comuna Fizeșu Gherlii, jud. Cluj.

3. Prin decretul din 22 septembrie 1863 emis de vicarul capitular Ioan Andreco Homorodeanu, Ioan Mureșian va fi denumit ca învător-cantor definitiv al parohiei Hășdate.

Mureșenii de Cîmpie, 14 decembrie 1862.

Fruntașii satelor Mureșenii de Cîmpie și Sava hotărăsc construirea unei școli comune și stabilesc condițiile funcționării ei.

Protocol,

Din 14 decembrie 1862 care s-a luat cu antiștii comunali și preoții gr.cath. din comunele Imbuz¹, și Sava², în cauză rădicării unei școli comune.

De față au fost subscrișii.

Subscrișii antiști și reprezentanți a comunelor Sava și Imbuz, cu parohii respective în frunte, se dechiară și obligă, în numele lor și a comunelor care le reprezintă:

1. Că se învoiesc ca indicatele două comune cu puteri unite să radice una școală în ori care din ambele comune și să susțină în aceeași, tot cu puteri unite, un învățător;

2. Se învoiesc și se obligă să plătească la învățător ca salariu anual ambe comune una sumă de 150 fl. v.a., care suma,

3. Voesc să se ridice și scoată prin una repartițiune dreaptă din ambe comune, luînd de basă totdeauna darea dreaptă;

4. Și pînă cînd ne-ar succede a rădica o școală comună, permanentă, ne îndatorim a mitui³ tot cu puteri unite în comuna Sava una locuință în carea să poată locui învățătorului și în carea să se poată așeza și învățăceii;

5. Plata pentru această locuință sau școală interimală ne obligăm a o suporta ambele comune și, respective, toți membrii comunilor indicați după basa dărei drepte;

6. Deoarece scopul nostru este ca prim incorporarea aceasta să ne înflorească școala și să se institueze tinerimea scopului amăsurat, așa ne susținem dreptul ca dintre învățătorii calificați legalmente să ne putem ambe comune alege pre unul pre care-l comendă și purtarea lui morală și calificațiunea lui științifică, încît aceste nu prejudică ordinațiunile mai înalte guverniale și regești, precum și mai marilor bisericești și școlastici;

7. Fiindcă fundamentul creșterii și a culturai e basat pre religiune, ca tinerimea din ambe comune să nu sufere nici în astă privință lipsă, prin comuna învoire se alege și denumește de catehet a școalei indicate domnul paroch a Imbuzului, Ioan Crestian, cu aceia adaogare ca în casuri neprecalculate sau împedcări temeinice la timpul său, domnul paroch al Savei să fie îndatorat a-l substitui;

8. Domnii parochi din ambele comune, instruirea în relegiune o primesc ca efluința deregătoriei și datoriei lor ca parochi și pentru aceia se obligă a o face ambii gratis;

9. Ambele comune se obligă la construirea școalei permanente a contribui cu puteri unite, după basa sus atinsei dări directă;

10. Aceasta învoire și respective obligațiune de a rădica și susține a o școală comună voesc să fie nestrămutavă.

11. Salariul indicat în punctul 2 se obligă ambe comunele a-l salva în 4 rate, totdeauna anticipando.

[Semnează: judele comunal din Imbuz, curatorul prim, 2 sățeni, preotul Ioan Crestian și Iosif Mikes m.p., posesor local; din Sava semnează: judele, parochul, Ștefan Voda și 3 sățeni].

Cu aceasta protocolul s-a încheiat și subscris.

D. c. s.

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1863—235.

1. Mureșenii de Cîmpie, sat. com. Pălatca, jud. Cluj.

2. Sat com. Pălatca, jud. Cluj.

3. a închiria.

4. Actul este semnat și de către: Petru Anca, substituit de vicecomite, Pantelemon Kozma, jude procesual și de George Tecariu, protopopul locului.

[Gherla, 1862].

Formular prin care 42 de sate din comitatul Dăbica donează obligațiunile împrumutului lor de stat din 1854 și venitul circiumăritului lunilor de toamnă în vederea înființării unei școli centrale.

Noi subscrișii locuitori și oameni liberi din comuna ... comitatul Dăbica, facem prin aceasta cunoscut și dechiarăm sărbătorește cum că ajungînd noi la acea convingere spontanea și nesilită că fericirea noastră, a familielor și urmașilor

noștri, precum a patriei și a omenimei peste tot nu poate cu nimic să fie așa de bine înțeleasă și asigurată ca prin una creștere acomodată cerințelor de astăzi a tineretului nostru și văzînd că scopul acesta numai prin rădicarea unor școli bine fundate și bene întocmite va putea să se ajungă, din libere noastră voie și cu judecata cea mai matură, ne-am rezolvat tare și în mod neschimbat ca toate puterile noastre morale și materiale să le întrebuițăm în concurență cu asemenea dechiaratele comune... spre aceea ca să rădicăm cu puteri unite cît mai curînd una școală centrală pentru usul comun al nostru și al susnumitelor comune și școala aceasta tot în comun să o dotăm așa ca existența ei să fie asigurată, așizîndu-o într-un loc care ne va fi la toți de îndemînă și învățăturile cari se vor propune cît și pentru personalul învățătoresc la un grad așa de mare cît să pregătească de una parte tinerii noștri la cursuri gimnasiale sau școli reale cu gimnasiile co-ordinate; iară pe de altă parte să sprigionească și învățătura elementară în școlăle elementare care le vom avea deosebi în fiecare comună, dorînd și aceea ca numita școală centrală, încît se va putea, să ne pregătească tinerii și pentru una agricultură, industrie, neguțătorie, cu un cuvînt pentru ori ce ramuri de cîștig reale.

Această a noastră dechiarățiune să servească pentru totdeauna de una obligare *in solidum* pentru toate principiile întrînsa cuprinse și nece noi, neci urmașii noștri, în dechiarățiunea această să nu poată schimba nemic, sub neci un preț.

Iară pentru ca voința noastră aci dechiarată să se prefacă în trup și să se efectueze cu tot deamănuntul, alegem și în puterim din sinul nostru pre ... cu acel adaus ca aceștia să aibă deplina putere a ne reprezenta pre noi față cu toată autoritățile besericești și mirenști, față cu reprezentanții comunelor mai sus numite și față cu toți aceia cari ar avea sau și-ar lua vre una influință în mai sus numita școală centrală, fie la fundarea, fie la direcționarea și conservarea ei.

Acești pre deplin reprezentanți ai noștri să se dechiareze în cauza presentă cu gura ori în scris, să tracteze cu comunele părtașe, respective cu reprezentanții lor, să statornicească, în coînțelegere cu concernenții organizațiunea școlii din lăintru și din afară, să voteze concursul ce trebuie să dăm noi în bani sau alte prestațiuni, să normeze administrarea fundațiunei și calitatea învățătorilor, modul cum să se aplice aceștia și chipul în care să se poarte inspecțiunea preste școala numită, așa cît totdeauna să corespundă scopului de noi manifestat, cu un cuvînt acești deplin împuterniciți ai noștri să facă toți pașii cari îi vor afla cu cale ca aceasta a noastră voie cît mai în grabă să se realizeze.

Noi din parte-ne ne legăm strîns ca toți pașii și dechiarățiunile făcute de reprezentanții aceștia în puterea literilor presente îi vom aproba, recunoaște și întări necondiționat, tocmai așa ca cînd noi înșine, fiecare în persoană am fi lucrat.

Spre întărirea și nerevocarea statornicire a dechiarățiunei și împuternicirei noastre subscriem actul acesta cu toții și însemnăm cu semnele noastre înaintea mărturiilor subscrise.

Această dechiarățiune obligatorie arătîndu-ni-se nouă subscrișilor cari compunem reprezentanța comunei și luînd-o noi în dezbateri în sfatul comunei, după ce am văzut cum că este comuna dorință a întregul popor din comună și de una potrivă folositoare nu numai pentru mai sus subscrișii colocuitori ai noștri singuratici, dară și pentru interesele comunei ca atare, ne-am rezolvat din bună-voința noastră, ca să o primim și să o întărim întru toate și în numele comunei noastre, obligînd prin aceasta și comuna ca atare la toate cîte sunt cuprinse în mai sus atinse dechiarățiune.

“Amicul școlii”, III (1862) p. 234—235.

Fodora, 21 ianuarie 1863.

Locuitorii români ai satului Fodora donează o parte din obligațiile lor de participare la împrumutul de stat din 1854 pe sema școlii.

Nyilatkozat

Minthogy ezen tisztelettel ide mellékelt B. és C. betűk alatti nyilatkozatok szerént mind a magyar ajku keresztények mind az izraeliták akik községünkbe (és távol is) vagynak ezen B. és C. alatti kimutatások szerént bé fizetett állom költsönüket kamatosatok nép oskolának gyarapítására át ajánlották¹, anyival inkább mi román közlakosok adjuk ezen hiteles nyilatkozatunkat arról hogy az általunk az A. alatti kimutatás szerént 1034 ft. 35 crbol a templomunk számára át adott 820 forintok fen maradatt 223 forintot át adjuk kamatosatok együtt néposkolának gyarapíthatására mely a 77.768 számú 250 forintrol szollo állam költsön kötleivelbe foglalodik.

Mely előirt nyilatkozat valóságát neveink után kereszt vonásainkal és a község petsétyével meg erősítve el esmerjük és valositjuk.

O Fodorházán² január 21 én 1863.

[Traducere.]

Declarație.

Deoarece, după cum arată declarațiile B. și C., cu respect alăturate, atît creștinii maghiari cît și izraeliții care locuiesc în comuna noastră (sau și departe), au oferit după tabele de sub B. și C. cametele împrumutului lor de stat pentru înzestrarea școlii populare, cu atît mai mult noi locuitorii de rînd români, dăm această declarație legală cum că, suma de 223 florini, împreună cu cametele ei, sumă rămasă din împrumutul nostru de stat de 1043 ft. 35 cr., după donația de 820 fl. făcută bisericii așa cum rezulta din tabelul de sub litera A., o donăm pentru înzestrarea școlii noastre populare; ea este cuprinsă în obligația împrumutului de stat cu nr. 71.768 referitoare la 250 fl.

Adevărul declarației de mai sus, întărit cu tragerea crucii după numele noastre și cu pecetea comunității, îl recunoaștem și îl întărim.

Fodora,² 21 ianuarie 1863.

[Semnează parochul român și 98 sățeni]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla 1863—278, f. 35.

1. În anexa B a actului se găsește următorul text în limba română "Dechiarățiune prin care domnii maghiari din comuna O.Fodora, ca locuitori contribuitori cu românii laolaltă la împrumutul de stat, vrînd a întinde frățescă mină de ajutor și în faptă confracților noștri români și încă în cele mai momentoase și mărețe scopuri, cu una voie dechiarăm și facem cunoscut cum că capitalul banal la împrumutul statului avut ca contribuit, cu interesu cu tot ce umblă după capital, îl dăm și jertfim bisericei și școalei gr.cat. a românilor, așa precum se cere de cătră dinșii de la în. locuri, nemai rămîndu-ne dreptul avut după aceasta făcută jertfire voluntară. Ce cu subscripțiunea miinilor noastre pentru totdeauna adevărim în O.Fodora în 1 ianuarie 1863. Özvegy Eperjesi Károlyné; Vajda István; özvegy Eperjesi Jánosné, Pétsy Imre".

2. Fodora, sat, com. Gilgău, jud. Sălaj.

Çițcău, 23 ianuarie 1863.

Mai mulți jeleri din Çițcău, dezvăluind pe larg situația lor materială foarte grea, cer protecția episcopiei Gherlei în chestiunea școlii.

Mărimea ta, d-ne d-ne general vicar și în școalele diecesei grațios directore, nouă prea îndurat părinte!

Nu doară că mult înduratelor, grațioase, spre binele nostru datelor deman-dațiuni, ne-am arătat contrari, fără neputințele și doședitoarele noastre patimi de sărăcie ne siliesc prin aceasta a noastră umilită plînsoare a ne arăta că:

Ca niște slugitori, purtători de robotele domnești ziua și noaptea suntem siliți a fi gata la slusbă, prin foc și apă, limpede numai fetițe avînd de școală, pe care în timpul cînd deodată amîndoi suntem în slusbă, le lăsăm spre cîștigarea cășii și ai altora mai mărunți. Cu dreptul că noi și știm aceea că din porunca lui D-zeu încă sintem siliți a le învăța, dara îmbrăcăminte în tempu de iarnă de unde a le cîștiga nu-i potere, ba ce este mai mult nici a le da hrana lor, ca niște săraci nu o avem de unde; dară apoi plata pentru dînsele la învățător, și așa:

Nefiind noi în stare, precum cu serviciu domnesc, fără loc, săraci multelor dațiuni supuși, dacă nu am avut milă cu aceea ca învățătorul care în anul trecut cu mai puîntică plată era, precum au și fost, și pe anul viitor s-au fost declarat a ne învăța fetițele în dar, numai pentru feciori să-i plătim, să-l dobîndim, ne înnoim umilita rugare să vă milostiviți, cu îndurare la slăbănoaga noastră stare a pri-vi, și de la plătirea pentru fetițe, neavînd de unde a le îmbrăca ba și hrăni, precum și de la purtarea lor în școale grațios a ne apăra de vreme ce, ca goale și desbrăcate, cînd în toată ziua le-am duce și aduce în brațe, nu suntem apoi în stare a ne plini slusbele domnești și a le cîștiga hrana, fără vom sta de perit. Pe lîngă care mîngăere oftînd și sărutînd sînta dreaptă suntem, rămînînd, ai r-dissi-meî d-voastre cei mai umiliți fii sufletești.

Jalba noastră dreaptă a fi, documentăm în numele satului:

[Semnează 13 "locuitori în Çițcău]

Çițcău, 23/1 1863.

Arh.St.Cluj-Napoca, F. Ep.Gherla, 1863—228.

1. Sat, comună, jud. Cluj.

Milaș, 20 februarie 1863

Satul Milaș angajează un meșter lemnar pentru construirea școlii sale.

Contract,

Care s-a făcut despre o parte între: Grama Ioși, curator primar, Munteanu Gavril, jude comunal, ca pleniputernici comunei Milașului Mare¹, de altă parte între Alexandru Pop, ca meșter atît de lemn cît și de măsărie (astalușie) în mod-
rul următor:

1 Trebuind a se face una școală comunală acomodată mărimei comunei, dimpreună cu una casă de locuit pe sama docentelui, una cămară și cuhnă, pre-sum și cellariu, toate sub un acoperiș, de lungă de 9 orgi și larg de 4 orgi, după

cum va fi planu făcut de ingineru d. Carol Coszta, întreagă va fi clădită cu birne, în cornuri închiuiată și așa numit frenciotește, cum se cade purisată² ca să staie neglagu³ și acoperită cu draniță întreaga zidire; iară cellariu de 2 orgi de lung, 1 1/2 larg, cu lodbe de stajar clădit și podit de-a supra tot cu lodbe, spre ce se obligă Pop Alexandru a le săvârși fără sminteală. Fără de aceia:

2. Lucru de măsurie (astalusie), tot să-l lucre, precum ușile, toate înfundate, ferestiile cu poftitele rame și blane precum și obloanele din afară, din două laturi deschizătoare, care le va vâpsi pe vînt; fără de aceia va pune în școală poftitul paviment de dedesubt, dînd la acestea toate material pleniputerniciții comunei; în ferești va pune glașia sa, dîndu-i comuna forșpan cînd va merge după dînsa; iară zarurile, fiștile la uși și la ferești le va cumpăra plenipotențiații comunei, care le va așeza și le va pune; de ar fi ceva scădere să fie răspunzător, spre ce își leagă casa aflătoare în comună sub nr. 93, dimpreună cu grădina în vecinătatea lui Sălăjan Szabo Simion și Romonazi Iancul, precum și pre aceia de nu ar fi în stare de la începerea lucrului în 2 luni a o gâta de tot, sau gătîndu-o nu ar face lucru de treabă, alît din secure cît și din măsurie, estimîndu-se cu maeștri înțelegători la lucru; ca ar fi dauna din vina lui, dintr-a lui leață și ipotecă să se suplinească.

3. Supuindu-se la condițiunile mai sus înșirate, despre partea comunei i se apromite 148 — una sută patruzeci și opt fiorini — în valută austriacă, în care i se ști și intertenția, neîndatorindu-se spre alte celea decît cînd va așeza tălpile și va rădica cornii a-i sta întru ajutor cu cîți oameni se vor pofti; din suma numită ca arvon îi da 40 fl- patruzeci fiorini val. austr. care i-au și primit; o parte din întreaga sumă îi va mai da pe rînd, precum va înainta cu lucru însă a treia parte o va ținea încasată pînă la sfîrșitu întregului lucru. Mai încolo fiind lemnele de stajar mari, cît se poftesc tălpile a se ciopli în pădure, a cărora așchii i le lasă dînsului sub aceia condițiune ca să mai facă și una privată lingă zidire, acomodată cu apartinențele țitoare.

Care învoială, spre mai bună statornicie și viitor și ținerea a condițiunilor fără sminteală despre amîndouă părțile, cu subscrierea numelor și tragerea [crucei] a unu fieștecare înaintea numelui său.

Se dă în Milașu Mare 1863, 20 febr. s.n.

[Semnează judele sătesc, curatorul prim și meșterul lemnar]

Arh.St. Alba-Iulia, F.G.Mitrop, Blaj 1863—372.

1. Milaș, sat, com.jud. Bistrița-Năsăud.

2. Finisată.

3. Mortarul[?].

Fodora, 6 martie 1863.

Locuitorii români ai satului Fodora donează venitul dreptului lor de circiumărit în scopul instituirii unei fundații bănești a școlii lor.

Jegyzőkönyv

Mely fölvétetett Oláh Fodorházán¹ 1863 ik év mártzius hó 6 án a háron havi kortsomai jövedelemnek az oskola tanító fizetésérei följánlása iránt

Jelenlévők az aloirtak.

A községi előjáróság föl hozza hogy a görög egyesült oskola köteles gyermekek száma 60-ra megy fel és rendes tanítót tartanak kinek fizetését a községi

lakosokon repartitio útján nagy bajjal hajtyák föl úgy hogy a tanító subsistentiája nagyon veszéjeztetve van; ez okból az összes urbéresek és zsellérek köz meg egyezéssek meg határozták hogy a három havi kortsoma jövedelmét örökre föl ajánlyák a helybeli görög egyesült iskolai alapítványául.

Mely nyilatkozatunkról kérük hogy néktek ezen jegyző könyvről egy hiteles pár adassék ki, azon remény alatt hogy a Felséges Királyi Főkormánysház 1862 ik év November 29 ikéről 26.461 számok alatti rendelet értelmében felső hejlenhagyást nyerend.

[Traducere]

Proces-verbal,

Care s-a luat în Fodora Română în 6 martie 1863 privind donarea venitului cîrciumăritului de trei luni pentru plata învățătorului școlii.

Prezenți: subscrișii.

Fruntașii comunității arată că numărul copiilor greco-catolici ridicîndu-se la 60 se ține învățător statornic a cărui remunerație fiind scoasă cu mare greutate pe calea repartitiei bănești asupra locuitorilor, subsistența sa este foarte periclitată; din acest motiv toți iobagii și jelerii au hotărît în comun că oferă pentru totdeauna venitul cîrciumăritului de trei luni pentru instituirea unei fundații a școlii greco-catolice.

Despre această declarație a noastră să se dea după acest proces-verbal, o copie autentică în acea speranță că măritul regesc Guberniu, în înțelesul ordinului din 29 noiembrie 1862 nr. 26.461 își va da înalta sa încuviințare.

[Semnează: parochul locului, judele prim Gavril Man și 42 săteni, prin notarul sâtesc Bék Dénes]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1863—278, f.8.

1 Fodora, sat, com. Gilgău, jud. Sălaj.

98

Năsăud, 7 martie 1863.

Testament prin care Ioan Dîmbul din Zagra lasă toate pămînturile sale școlii elementare sâtești, în vederea îmbunătățirii remunerației învățătorului și acordării de premii pentru elevii merituoiși.

Procolol

Din 7 martie 1863, susceput la Judecătoria singulară a districtului Năsăud, despre dechiararea voinței cei din urmă a lui Ioan Dîmbul din Zagra¹.

De față:

Din partea Judecătoriei: Ioachim Mureșan, ass., Ipate Moldovan, cancelist.

Din partea partidelor: Ioan Dîmbul, testatoriul, Iacob Dîmbul, fiul testatoriului. D. Florian Mikeșiu, vicefiscal, D. Ioane Pop, protoclist, D. Gregoriu Singeorzan, cance. on., D. Nicolai Popp, subscriitor numelui a testatoriului.

Vine înaintea Judecătoriei Ioan Dîmbul din Zagra în etate peste 92 de ani, dinpreună cu fiul său Iacob Dîmbul și cu mărturiile: D. Florian Mikeșiu v. fiscal, domnul Ioane Popp protocol. sedrial, domnul Grigore Singeorzan, cancelist onor. și dau la protocol următoarea: Declarațiune a voinței celei mai de pe urmă (respective Testament):

Noi subscrișii adeverim prin aceasta că astăzi în luna lui martiu, a 7-ea,

1863, venind înaintea noastră posesorul și veteranul Ioan Dîmbul din Zagra — care altuminteri cu mintea întreagă și deșteaptă — însă înaintat în etate, peste 92 ani, în corpore debil și fiind noi toți martorii de față, și-a dechiarat ultima sa voință, în următorul mod:

1. Îl declară pe unicul său fiu Iacob Dîmbul din Zagra de erede al său; a dispus mai încolo:

2. Pămînturile următoare și anume: în *Grui*, vecini: Condrate Vațiu și Iuon Druga, de 4 metrete; *după Cîlnic*, două locuri care lovesc cu capetele laolaltă, vecini: Iacob Moldovan și evreu Avram Diamantstein, de 4 metrete; *la Ascuțit*, vecini: Iuon Condria și Valea, de 4 metrete; în *Zănoaga Runcului*, vecini: Grigore Raveu și Todor Sinvelu, de 10 metrete, le leagă pentru școala comunală din Zagra și aceste pentru totdeauna, pe vecie, așa ca cu venitul din acelea pămînturi să se îmbunătățească salariul învățătorului comunal și spre premierea învățăcelilor eminenți și miseri, care pămînturi toate, peste doi ani de azi înainte, să intre în nemărginita posesiune a școlii comunale din Zagra.

3. Celelalte pămînturi, împreună cu casa, curtea și grădina, afară de *Hopîncasa*, între vecinii: Vasiliu Codea și Valea și *Idecu din Sus*, între vecinii: Iacob Dîmbul și noro-sa Palagia Manin, în viață, iară după moartea acestora toată averea nemișcătoare să rămînă escusiv pe sama școlii comunale în Zagra, tot venitul folosindu-l numai și numai pentru scopuri a înainta cultura poporului de ambe secse acestei comune, precum și averea cea mișcătoare în viață; iară după moartea lor, toată licitînd-o, vînzîndu-se, toată suma din aceste obvenită, să se predeie pe sama sintei biserici în Zagra; iar sus numitele două pămînturi *Hopîncasa și Idecu* le lasă în libera dispozițiune a fiului său Iacob Dîmbul.

4. Toate acelea mișcătoare le lasă fiului său Iacob Dîmbul și noră-sa Palagia Manin pe viață, însă cu aceea neschimbăveră obligațiune a lor ca ei să nu aibă voie nimărui a testa ver a dona partea aversei de la el rămasă, alît mișcătoare cît și nemișcătoare, fiindcă el numai sub această condițiune lasă lor averea sa proprie, ca după moartea lor, să rămînă în proprietatea școlii comunale și bisericii eschisiv; iară de cumva ei peste voia aceasta a lui, cu toată solinitatea aci declarată, ar face în contra, în acest cas îputernicește pe directoriul școlar a putea face pașii cuvințioși spre a scoate de la vercine carea ar primi averea nemișcătoare de el rămasă și testată școlii comunale în posesiune, pe calea în legi prescrisă, ca proprietate de el legată aci școlii din Zagra; iar ce se atinge de celea mișcătoare, în numele bisericii, îputernicește pe venerabilul Ordinariat a putea pași pe calea în legi prescrisă pentru scoaterea ei în contra acelora care ar primi averea mișcătoare fostă a lui și a lor proprie, ca avere proprie a bisericii, de el testată.

5. Înțelegînd că fratele său Atanasius Motz Dîmbul, locotenente în pensiu-ne în Zagra ar voi a pași pe calea legii spre a scoate alît din mîna lui cît și a fiului său Iacob partea din moșia pîrințească la care recunoscînd el însuși că are drept nedisputaver, fiind el partea acestuia de moșie numai din grația frate-său, se declară și lasă ca vercînd ar întreprinde fratele lui domnul Locot. Atanasius Motz Dîmbul acest pas sau proces, decît să i se remită, predee, partea egală din moșie, fiind ei ambii frați utereni, ver să-l escontenteze în bani, cum va fi cu pu-tință mai bine, încungiurîndu-se ver ce proces ver scandal.

Cum că acestea sunt într-adevăr ultima voință a lui Ioane Dîmbul din Zagra și cum că, afară de acestea, nu a mai lăsat cu știrea noastră alta dispozițiune, întărim prin aceasta și de va fi lipsă și prin jurămînt.

Năsăud în 7 martiu 1863.

Ioan Dîmbul, prin Nicolau Popp; Iacob Dîmbul m.p.

Ioan Popp Felecan m.p., ca martor a voinței de pe urmă; Gregoriu Sîngeor-

zan m.p., ca martor a voinței de pe urmă; Florian Mikeșiu, m.p. ca martor a voinței de pe urmă.

După ce s-au închiet și subscris această Declarațiune înaintea noastră a subscrisorilor, protocolul s-au închiat și subscris, păstrându-să acesta la Judecătoria conform cererii părților, iară acestora li se reservează înștiințarea despre această păstrare.

Ioachim Mureșianu m.p. ases. al Sedriei generale.

Ipathe Moldovan, m.p. cancelist.

Acest testament s-au publicat la Sedria generală a Districtului Năsăud prin mene subscrisul în prezența martorilor Grigore Singeorzan și Leon Putilean, Năsăud în 31 decembrie 1863: Ioan Mărginean m.p. asesor.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1864—1200.²

1. Sat, comună, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Conform acestui testament după moartea testatorului, în ședința sa din 4 iunie 1864 Consistoriul din Gherla împuternicește pe vicarul Grigore Moisil ca curator peste legatul testat școlii și bisericii din Zagra, cu obligația de a participa la ședința Tribunalului din Năsăud cu prilejul pertractării testamentului în cauză.

Sat- Șugatag, 30 mai 1863

Satul Sat-Șugatag hotărăște constituirea unui fond bănesc al școlii sale stabilind o taxă obligatorie asupra veniturilor din transportarea sării.

Alapítvány okmány.

Alántírt Falu Sugatag községe figyelembe véve azt, hogy községünknek semmi legkisebb bizonyos jövedelme kútforrása nincsen, melyből a községbeli tanító fizetését fedezhessük, ezen tekintnél fogva hogy magunk magunkon s utodainkon segélyhesünk, tiz egymás után következendő meg másolhatatlan kötelezettséget vállaltunk el, és ugyan is:

In solidum és egyenként kötelezzünk magunkat arra: hogy minden a községünkben igazónó markával bíró és sótfuvarozó egyén a Szigeti Kamarai cs.kir. sóraktárba minden egyes mázsától járó fuvar illetékből 1 krt. az az egy o.é.krajczárt fizessen oly formán hogy ezen le tartoztatandó összeg a te-tes.ker.szolgabíró úr által, a nagytekintetű cs.kir.Kincstári Igazgatóságnak történendő megkérése minden három holnapok végével a ker.szolgabíró ur jelenlétében a községi bírónak és erre rendelt pénztárnoknak rendes elősmervény mellett kiadodván a bejovendő összeg rendes kötelezvény mellett a község lakosai között (az izráeliták s minden azon egyének kik tehetőesb modjok miatt sőt nem fuvaroznak ezen kölcsön vehetés élvezeséből kizárandok) kiosztandó, a bejovendő kamat mindég a költsön pénzek felvételével előre le fizetendők lévén és ezen kamatok a tanító évi fizetésébe forditassék azon meg jegyzéssel, hogy a tőke összeg minden koron a maga épségében maradjon, melynek éppen és egészbeni tartása felügyelésére nem különben a számadások minden évben szoros megvizsgálására a te-tés.ker.szolgabíró urat felkérjük és illetőleg felhatalmazzuk, a helybeli lelkészurat pedig felkérjük, hogy az erre vonatkozó bevétel és kiadásokról időktől időre rendes jegyzőkönyvet vezessen.

Azon esetben pedig ha valaki a községbeliek közül ezen szerint czél kijátzására, más idegen községbeli, sőt fuvarozó csapathoz magát beiratná azon szándékkal hogy így a mázsák után levonandó krajczárokat magának visszatartassa, anyszor a menejiszter őt o.é. forintókat fizessen melyet a község bírāja a

kijátszó feleken via facti bevezessen, ezen beveendő összegből, egy forint a bejelentőé, és négy forint a tőke növesztéséhez beszolgáltatassék. Fentartván magunknak azok jogunkat, hogy ha mi ezen szent célnek sikeres és hasznos eredményét látandjuk azon leendő tőke növesztésére ismét a tíz évek folyta után más kötelezességet tehesünk. Végre: hogyha a kamatok jövedelme a tanító fizetését feljülhaladná, a kamatokból fennmaradandó mennyiség szinte a tőke növesztéséhez todadjon. Miről adjuk ezen három egyenlő példányokban alapítvány okmánybeli kötelezességünket, nevünk után huzott kereszt vonásainkkal és községünk szokott pecsétünkkel megerősítve.

Kelt Falu Sugatagon Május hó 30 án 1863.

Hogy ezen alapítványi okmány Falu Sugatag község lakosága által a fent kitett modon jelenlésünkben allapitatott meg, s hogy az azt aláírok neveik utáni kereszt vonásaikkal megerősítették ezzel igazolatik és hivatalosan megerősítettik. Kelt mint fentebb. Tekintetes Máramaros megye szolgabírája Joody Miklós s.k. és Rendes esküdtje Leovey Gusztáv s.k.

[Traducere]

Document fundational.

Subscrisa comunitate din Sat-Şugatag¹, luind în considerare faptul că în satul nostru nu există nici cel mai mic izvor al unui venit sigur din care s-ar putea acoperi plata învăţătorului sătesc, pentru a ne ajuta pe noi înşine şi pe urmaşii noştri, preluăm asupra noastră pentru zece ani consecutivi, obligaţia irevocabilă precum că:

Împreună şi unul câte unul ne legăm ca fiecare persoană din satul nostru care posedă vite de jug şi transportă sare în depozitul Erariului cesaro-regesc de la Sighet să plătească câte 1 creiţar, adică un creiţar, din plata cuvenită pentru transportul fiecărui quintal de sare, în aşa fel încît suma care va fi reţinută, să fie predată, după fiecare trei luni, prin măritul domn jude cercual, la cererea premăritei Direcţiuni erariale cesaro-regeşti, în prezenţa judelei cercual, judelei sătesc şi casierul desemnat pentru aceasta contra obişnuitei chitanţe; suma care intră va fi împrumutată, pe lângă obişnuita obligaţie, locuitorilor comunei (izraeliţii şi toţi acei care fiind mai înstăriţi, nu tranporta sare se exclud de la beneficiul acestui împrumut); cametele cuvenite fiind plătite întotdeauna înainte de ridicarea banilor împrumutaţi; ele vor fi folosite pentru acoperirea plăţii anuale a învăţătorului, cu acea observare ca suma capitalului să rămînă în orice vreme în deplinătatea ei; pentru supravegherea menţinerii neatinse a capitalului ca şi pentru revizuirea strînsă în fiecare an a socotelilor rugăm şi respectiv împuternicim pe domnul jude cercual iar pe domnul preot local îl rugăm să ţină din timp în timp protocolul veniturilor şi cheltuielilor care vor surveni în această privinţă.

Cînd careva dintre săteni, pentru a dejuca acest scop sfînt, s-ar alătura unui grup de cărauşi de sare dintr-un sat străin, cu intenţia ca astfel să-şi reţină pe seama sa creiţarii stabiliţi pentru măjile de sare transportate, să plătească câte cinci florini valoare austriacă de fiecare dată, sumă care să fie executată via facti de pe acei oameni de către judele satului; din această sumă un forint să fie a denunţătorului iar patru forinţi să fie alocaţi pentru mărirea capitalului. Ne rezervăm acel drept ca dacă se va vedea pentru acest scop sfînt un rezultat fericit şi folositor, în vederea mării capitalului să putem face un alt legămînt după trecerea a 10 ani. În sfîrşit dacă venitul din camete ar depăşi plata dascălului, să fie vărsat la fel pentru mărirea capitalului. Despre care dăm acest act de funcţionare în trei exemplare identice, întărind legămîntul nostru obligatoriu cu tragerea crucii după numele noastre şi cu obişnuita pecete a comunei noastre.

Dat în Sat Șugatag, în 30 mai 1863.

[Semnează: judele, un căpitan, 2 jurați, 2 curatori și alți 18 săteni.]

Că acest act de fundație s-a făcut în prezența noastră de către locuitorii din Sat-Sugatag, în modul arătat mai sus și ca el a fost întărit de autori cu tragerea crucii, prin aceasta dovedim și întărim oficial. Datul ca mai sus: Joody Miklós, jude central al măritului nobil comitat Maramureș și Leovey Gusztav jurat.

Copie, Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1876—4019, f.3.

1. Sat, comuna Ocna-Șugatag, jud. Maramureș.

100

Dumbrăveni, 30 iulie 1863.

Satul Dumbrăveni își angajează un învățător pentru anul școlar 1863—1864.

Contract,

În a căruia tenoare comuna parochială g.c. Ganci¹, în protopopiatul Retea-gului și diecesa g.c. a Gherlei, comitatul Soln[ocului] Int[erior] îngremiată, se apromite a da docentului pe care comuna l-au cerut în ano 1862, de la oficiu protopopesc și au avut de la comună docentele 56 f. v.aus., 12 merțe de bucate și lemne cîte au fost de lipsă — astă plată au fost pe anii 1863 pentru docintele Ioan Dan din Cs. Mihályfalva — iarăși purtarea cea bună și morală și răspun-derea chemării sale, îi înmulțim plata pe anul 1864 și îi dăm dară 60 f. v.aus., 12 merțe mari de bucate, jumătate grîu curat și jumătate cucuruz în grăunțe; această plată numai sus-numitului docent o dăm numai să nu ne părăsească.

Din suma banilor va căpăta docentele banii în 3 spețificate, adecă bucatele toate pînă la nașterea Domnului Christos și banii, rata 1-ie pe la botezu Domnu-lui, a 2-a pe la Sf. George, ano 1864, a 3-a rata pe la Sf. Petru și Pavel.

Această soluțiune se îndatorește antistele comunei, totdeauna cu inspectorul școalei, a o scoate și a o da în mîna docentelui la terminul defipt, iară restanț-iile soluțiunei se obligă antistele a le scoate prin execuțiune de la ven. deregătorie politică ordînată.

Comunitatea din partea ei poștește ca să se întărească fostul lor docent din sus numita comună să fie și pe viitor și mai pe mulți ani, pe care îl vedem cu știința recerută și portare bună morală și diligența provăzută, care sperăm că prin măritul Ordinariat episcopesc și Oficiu protopopesc întărire neclătită cu dînsul să avem.

Care contract cum că s-au descris conform togmelelor avute, mărturisim și cu subscierea numelor noastre, în Ganci, în 30 iulie 1863.

[Semnează: parohul, judele, curatorul prim, inspectorul școlar sătesc și 22 săteni].

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1863—2175.

1. Veche denumire a satului Dumbrăveni, comuna Ciceu-Giurgești, jud. Bistrița-Năsăud.

Mărișel, 7 august 1863

Satul Mărișel hotărăște ca dobînda împrumutului său de stat din 1854 să servească ca plată pentru învățător.

Protocol, Mărișel¹ 7 august 1863.

S-au luat prin judele procesual de la Gelău², în urma stimatei ordinaciuni a oficiolatlui comitatens de sub nr. 2965/1863, provocătoare la îndurata ordinațiune a înaltului Gubern cu nr. 5765/1863 despre presenta stare și pînă acuma manipulare a banilor plătiți împrumutu statului.

Foști de față,

Despre partea oficiului:

Nicolau Pop, jude procesual;-

Vasilie Dumitrescu, notar.

Despre partea comunei:

[Judele, parohul și 7 sățeni]

Cu număr deplin adunații locuitori ai comunei Mărișel se declară cum că în banii de împrumutu statului s-a fost obligat a plăti 3000 fl. m. c. din care somă, în decursul anilor cinci de obligare, a plătit 2925 fl. m. c., suma restantă de 75 fl. m. c. s-a suplinut prin atita soma de interusuriu³ ce după capitalul pînă atunci plătit era să primească comuna și așa comuna au dobîndit patru obligații de stat ce cuprind în sine 3000, trei mii, fl. m. c., dintre cari una cu datul 1 mai 1855, nr. 29677 este despre 470 fl. m. c., a doua cu datul 1 aprilie 1856, nr. 80640 despre 190 fl. m. c., a treilea cu datul 1 april 1856, nr. 37.603, despre 950 fl. m. c. și a patrulea cu datul 1 febr. 1858, nr. 76853 despre 1390 fl. m. c., dintre cari cele două dintii le-au primit de la fostul c. r. perceptore Moses Morîțiu, atunci fostul jude comunal Vasiliu Mariș Lomboș, în anul 1858, 5 august, după cari s-au început plătirea interusuriului în a 1855, 1 mai. Cele din urmă două obligații, ad. cele cu nr. 76853 și 80640, le-au primit după aceia fostul jude Ioan Purcel a Lebii, însă în ce zi și an le-a primit nu știe, iară interusuriu, după cum se vede din filerile cu nr. 1,2, ex 1858 și cele cu nr. 7,10 ex 1861, după obligațiile cu nr. 37603—29677 Vasiliu Mariș au primit 239 fl. 84 cr. v. a. și tot după aceste obligații au primit după aceia Ioan Purcel 300 fl. 29 1/2 cr. v. a.; după cele cu nr. 76853—80640, tot Ioan Purcel, ca jude, au primit 484 fl. 79 cfr. v. a. Interusuriu s-a folosit așa că Vasiliu Mariș din suma de interusuriu de el primită au portat spesele comunale. Ioan Purcel din suma de intersuriu de el primită, 75 fl. au administrat spre întregirea capitalului ce fu obligată comuna a plăti în casa c. r. perceptorală; cu cealaltă parte de bani au portat spesele comunale, eclesiastice și școlastice, despre ce ambii își dau socoteala înaintea locuitorilor și așa pînă acuma acest intersuriu nu a fost destinat spre ceva scop anumit; însă acuma, prin subscrișii, sărbătorește se declară și asignează tot intersuriu ce va fi din zioa de astăzi a se primi după sus menționatele obligații, spre acoperirea lefei docentelui comunal și renovarea basilicii locale, așa ca totdeauna ce va trece preste leafa docentuală să se întrebuințeze spre cele de lipsă de basilică, și ce va întrece și de aice, tot spre aceste scopuri, prin antistia comunală și eclesiastică, sub răspunderea acestora, să se deie împrumut, pe lîngă interusuriu, portînd despre acele un raticiniu spre publica vedere, rogîndu-se ca aceasta a lor dorire să se iee la efectuare.

Obligațiile și filerile de interusuriu (Interessen Zahlungsbogen) de sub numerii prescriși să admînuiează județul comunal, Vasiliu Mariș (Lomboș)

Presentul protocol, de nou cetindu-să înaintea locuitorilor comunei și tenorul acestuia cunoscându-l de al său, prin următorii conlocuitori îl subscriu [Semnează judele, parohul și 7 săteni; actul este contrasemnat și de judele și notarul procesual]

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Comitatul Cluj, Adm. 1863—7077, f. 5—6.

1. Sat, com. Jud. Cluj.

2. Gilău, sat, com. Jud. Cluj.

3. Dobinda.

Măgura Ierii, 8 august 1863.

Locuitorii satului Măgura Ierii donează dobinda împrumutului dat de ei statului în 1854 pentru acoperirea plății învățătorului.

Protocol, Măgura¹, 8 august 1863.

Luat prin judele procesual de Gelău² în urma stimatei ordinațiuni a oficiolatu-
lului comitatens de sub nr. 2965/1863 provocatoare la îndurata ordinațiune a
naltului Gubern cu nr. 5765 ex 1863, despre presenta stare și pînă acuma mani-
pulare a banilor plătiți în împrumutul statului.

Foști de față:

Din partea Oficiului:

Nicolau Pop, judele procesual;

Vasilie de Dumitrașcu, notar

Din partea comunei:

[Judele, parohul și 8 sateni]

Cu numărul deplin adunații locuitori a comunei Măgura se declară cum că
s-au fost obligat a plăti în împrumutul statului 2000 fl. m. c., care sumă, în de-
cursul anilor cinci de obligare, după cum dinșii știu, deplin a și plătit-o, după
care sumă a. 1859 august a 9, au primit una oblegațiune cu nr. 37.614, ex. 1856
despre 630 fl. m. c., începîndu-se intersuriu³ de la ziua primirei oblegațiunei, una
cu nr. 29.688, ex. 1854 despre 310 fl. m. c. cu intersuriu de la 9 august 1858, una
cu nr. 76.855, ex 1854 despre 1060 fl. m. c. a cărui intersuriu se plătește din pri-
ma ianuarii 1858. Intersuriu după aceste obligații totdeauna l-au primit juzii co-
munali, după timpul cînd acel intersuriu de la casa c. r. perceptorală s-au plătit,
despre care cum că aceia spre ce l-au folosit au de a-și da socoteala înaintea com-
petențelor locuitori și fiindcă după prescria formă primindu-l intersuriu nu a
fost pînă acum hotărît spre ceva scop deosebit, locuitorii comunei Măgura în
genere, unanimiter și sărbătorește, se declară cum că din ziua de azi începînd
din acest intersuriu să se acopere plata anulă a docentului comunal; ce va între-
ce peste plata docentului să se folosească spre acoperirea neîncungiuravelor spe-
se basilicești și ce ar întrece și de aci să se dee, pe lîngă intersuriu, împrumut, tot
spre scopul prescriș, despre care lucru antistia comunală laolaltă cu cea basilice-
ască, are a duce un raționiniu formal, rogîndu-se ca aceasta a lor dorire cît mai
curînd să se ieie la efeptuare.

Sus descrisele trei frustrii de obligații, precum și filerile despre plățirea in-
tersuriului (Interessen Zahlgsbogen) cu nr. 3—4—8, cu carii, după cum din acele
se vede, pînă acuma au primit juzii comunal 600 f. 99 1/2 cr. v. a. se adminuea-
ză curatorelui primar eclesiastic Ioane Mariș, care se oblegă despre aceasta a fi
răspunzător.

Cetendu-se protocolul de nou și locuitorii competentei comune recunoscîn-
du-l de al său, prin următorii, îl subscrie:

[Semnează judele, preotul și 8 săteni; actul este semnat și de către judele și notarul cercual]

Cu aceasta protocolul s-a încheiat și subscris.

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Comitatul Cluj, 1863—7077.

1. Măgura Ierii, sat, com. Iara, jud. Cluj.

2. Gilău, sat, com. jud. Cluj.

3. Plătirea dobânzii.

103

Cehal, 20 august 1863.

Locuitorii români din Cehal, convinși de binefacerile instrucției școlare, cer propopului lor să le trimită un învățător destoinic.

Prea onorande domnule protopoape!

Cu deplină fiască plecăciune îndrăsnind, ne subșternem umilita rugare; după ce învățătorul Ioan Budușian ne-a fost învățător pruncilor și pruncelor noastre în decursul alor doi ani, am observat că nici un progres sau înaintare pentru învățatură, după cuviință, n-au făcut, ba și togma acuma la examenul din semestru al doile, ce mai mare parte din școlari nici rugăciunile n-au știut; pentru aceea ne aflăm neîndestuliți cu dînsul. Noi am aștepta ca după a noastră soluțiune să avem un învățător abil și cu năsuința spre învățarea pruncilor noștri și ca să fie în stare nu numai pruncilor ci și nouă a ne arăta exemplul cu fapta și cu năravurile iară pruncii noștri să-i învețe a ceti, a scrie și alte studii, după cum se poștește, că noi soluțiunea a o mici nicidecît voim, așa dară prea on. domnia ta e bine a voi a ne asemna, orîndui pe anul viitor pre alt învățător mai abil și mai năsuitor decît dînsul, că știm aceia ca prea on. domnia ta aceste a noastre mai sus scrisă dureri ești în stare a le împlini.

Cu umilință ne rugăm ca să binevoiești a ne mîngăie cu alt învățător, precum am scris mai sus, ca să nu plătim tot în zadar și să nu cunoaștem nimica, că ne-au fost destul acuma, ci să cunoaștem și noi că avem un crescător de pruncii noștri și demn a lua plata care noi cu greu o plătim din jeburile¹ noastre.

Cu aceste, pe lingă sărutarea minei drepte și așteptînd dorita mîngăere am rămaș în Cehalu Român², 20 august s.n. 1863, al. prea on. domnii tale cei mai plecați serbi.

[Semnează: judele prim, inspectorul școlar local și alți 49 săteni.]

Cum că cererea mai sus scrișilor este cu cale, cu aceasta adeverez: Vasilie Corbu m.p. paroch local.

Arh. St. Cluj-Napoca, F-Ep. Gherla, 1866—3047, f. 14.

1. Buzunarele.

2. Sat, com. Cehal, jud. Satu Mare.

Cosniciul de Jos, 26 august 1863.

Satul Cosniciul de Jos, dezvoltând greutățile sale materiale, apelează la înțelegerea Episcopiei Gherlei, în problema școlii.

Mărirea ta, prea luminate și prea asfințite doamne episcoape, al nostru bun părinte!

După ce comuna noastră Cosniciul de Jos¹ la așa mare sărăcie au ajuns că în tot hotarul cinci cară de mălai nu vor fi, da și griu puțin tare, sînt 30,40 oameni care sînt gata a lăsa casa și locu, pentru dările cele multe — așa dară pă viitor d-a ține învățător nu putem, pentru că cu ce-l plăti nu avem; pentru aceea ne rugăm cu mare umilință către mărirea ta prea luminate și prea osfințite doamne episcoape fii bun îndurat, de învățător a ne dispenda pe anul 1864-lea, și pe viitorii ani, dacă Dumnezeu ne-a da mai bine iară vom primi învățătorul, pentru că știm că-i de lipsă. Mai încolo și pentru cantorul local ne rugăm cu cea mai mare umilință ca să fii îndurat milostiv a-l ține în comuna noastră de cantor că pînă acuma cu cea mai bună morală portare au fost.

După care a noastră umilită rugare, sîntem și rămînem ai prealuminatei și preaosfințitului domn episcop al nostru bun părinte umiliți servi.

Cosniciul de Jos, 26/8 1863.

[Semnează judele și 7 jurați "în al tot numele satului"].

Arh.St.Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1863—1720.

1. Sat, com. Ip, jud. Sălaj.

Țirgu-Lăpuș, 27 august 1863.

Comunitatea satească a Lăpușului Românesc hotărăște mărirea retribuției învățătorului său.

Noi subscrișii locuitori a comunei Lăpușului Rom.¹, văzînd lipsa noastră cea mare pentru necesitatea de școală, ne-am propus, prin îndemnul bărbatilor noștri, a oferi următoarele spese spre susținerea unei școale elementare în comuna noastră: ne obligăm subscrișii unanim ca pentru susținerea unui învățător apt și provăzută cu calitățile cerute pentru învățămînt, a da pe toată luna 5 cr., adică cinci cruceri v.a. de pe toată casa românească și această sumă la totdeauna la finitul respectivei luni să se încaseze în lada satului; mai încolo pentru focărit, încălzirea școalei și a casei învățătorului ne obligăm a da pe an 3, adică trei orge de lemne de foc. Cursu de învățat să se înceapă în 1 octomvre 1863 și să se fineze în 30 septembrie 1864, pe lîngă acea adaugere ca noi să avem un învățător harnic și apt, să-și poată împlini deregătoria sa precum se cuvine și pruncii noștri să-i învețe regulat, nu cum au fost pînă acuma, grijindu-se școala noastră foarte rău.

Care oblegare și învoire o recunoaștem a noastră și o întărim, parte cu subscrierea noastră proprie, parte cu crucea trasă-ne înaintea numelui nostru.

Lăpușu Românesc, în 27 august 1863.

[Semnează Nicolau Popp m.p. preot; Ioan Popp m.p. jude; Alexandru Coman m.p.; Ioan Pop m.p. curator; Grigore Coman m.p., Ioan Pop m.p.; George

Tuliti m.p. cantor, Pop Grigore m.p.; Pop Alexe m.p., alți 16 săteni și Ioan Pașca, notar comunal].

Am văzut și o aprobăm: Ioan Anderco Homorodeanu, Subst. vicar capitu-
lar, Gherla 15 octombrie 1863.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3667, f. 5.

1. Azi face parte din Țirgu Lăpuș, oraș, jud. Maramureș.

106

Moigrad, 6 octombrie 1863.

Satul Moigrad stabilește suma de 120 Fl. ca plată pentru învățător.

Subscrișii facem cunoscut căroră se cuvine, cum că noi antistii comunali am defipt pentru totdeauna, adecă definitiv, plata docențială pe seama docentului care se va trimite în satul nostru 120 fl. v. a., una sută douăzeci fioreni în valoare austriacă, care plată docențială să se scoată prin antistele comunal de una dată cu contribuțiunea comunală și din lada comunală să se estrădeze la viitorul do-
cente, cu acurateță. Despre ce dăm acest contract cu numele nostru și cu tragere de cruce a mîinilor noastre, dimpreună cu apăsare sigiliului eclesiei și a comunei întărim.

În Moigrad¹, 6 octob. s. n. 1863.

Înaintea noastră:

[Semnează viceprotopopul, parochul locului, învățătorul din Poptelec, 3 cu-
ratori, fătul, judele comunal, 1 jurat, colectorul și 4 săteni]

Arh. St. Cluj-Napoca, Episcopia Gherla, 1864—2

1. Sat, com. Mirșid, Jud. Sălaj.

107

Gîrceiu, 8 octombrie 1863.

Comunitatea bisericească din satul Gîrceiu stabilește plata învățătorului său.

Subscrișii facem cunoscut acelora care se cuvine că în poporul Gîrceiu¹ am defipt plata anuală, adecă definitiv, pe sama decentelui care va fi în numitul po-
por să învețe școlarii românilor gr. catolici, 70 fl., șaptezecimi fioreni, în v. aust-
riacă, care plată docențială se va scoate de una dată cu contribuțiunea comunală
prin judele comunei și în 3, trei, rate să se deie la zisul docente cu acurateță. Lîngă această plată i se dă una grădină a școalei gr. c. în Gîrceiu, care face folos în
tot anu de 20 fl. în v. aus.

Despre care dăm aceasta, cu numele nostru subscris și cu apăsarea sigilului
districtual, a comunei Gîrceiu sigil și a eclesiei întărită.

În Gîrceiu, 8 octombre s. n. 1863

[Semnează: viceprotopopul, parohul greco-catolic, învățătorul din Poptelec,
judele sătesc și judele prim cercual]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1864—2

1. Sat, com. Crișeni, jud. Sălaj.

108

Hereclean, 8 octombrie 1863

Satul Hereclean hotărăște remunerația învățătorului său și modalitatea achitării sale.

Subscrișii facem cunoscut căroră se cuvine, cum că în poporul nostru Hereclean¹ am defipt plata docentală pentru totdeauna, adecă definitivă 150 fl.v.a., una sută cincizeci fioreni v.aus., care plată docentală să se scoată prin antistele comunal și din casa comunei, să se strădeie în 3 rate, cu acuratețe, la fiitoriul docente în Hereclean.

Despre ce dăm acest contract cu nomele noastre și cu crucea mînei noastre dimpreună cu apăsarea sigiliului ecleșiei și a comunei; întărit în Hereclean, 8 oct. s.n. 1863.

[Semnează: parochul, viceprotopopul locului, curatorul prim, judele sătesc și judele cercual].

Arh.St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1864—2, f. 12.

1. Sat, comună, jud. Sălaj.

109

Mirșid, 9 octombrie 1863.

Satul Mirșid stabilește plata învățătorului său și se obligă pentru achitarea ei.

Noi subscrișii facem cunoscut căror se cuvine cum că la noi în Mirșid¹ este casă cantorală cu 2 sale (sobe), una pentru cantore, una de școală și cătră venitul cantoral, care va fi anual, cătră acela defigem plata docentală definitivă 60 fl. șezeci fioreni în valoare austriacă, care plată docentală tot anul să se scoată prin judele comunei, de una dată cu contribuțiunea comunală și, aceea să se deia la fiitorul docente și totdeodată și cantore în 3 rate, cu acurateță. Despre ce dăm acest contract cu numele nostru și cu crucea mînei noastre, dimpreună cu apăsarea sigilului ecleșiei și a comunei, întărit

Mirșid, 9 oct. s.n. 1863.

„Înainte noastră și prin noi”

[Semnează: parochul local, viceprotopopul locului, învățătorul din Poptelec, 2 curatori, subjudele comunal și judele prim cercual]²

Arh. Stat. Cluj-Napoca, Episcopia Gherla, 1864—2.

1. Sat, com. jud. Sălaj.

2. În același dosar se mai păstrează și contractele școlare ale satelor: *Ciglean* (5 oct. 1863; plata inv.: 100 fl., Idem, f. 10), *Aghireșiu* (7 oct. 1863; plata inv.: 200 fl., Idem, f. 14), *Firminiș* (9 oct. 1863; plata inv.: 120 fl., Idem, f. 15), *Vartelec* (6 oct. 1863; plata inv.: 300 fl., Idem, f. 18), *Țigani* (8 oct. 1863; plata inv.: 120 fl., Idem, f. 20), *Bred* (6 oct. 1863; plata inv.: 200 fl., Idem, f. 24), *Prodănești* (5 oct. 1863; plata inv.: 90 fl., Idem, f. 26), *Poptelec* (9 oct. 1863; plata inv.: 180 fl., Idem, f. 28), *Fetindea* (7 oct. 1863; plata inv.: 95 fl., Idem, f. 30), *Creaca* (6 oct. 1863; plata inv.: 160 fl., Idem, f. 32).

Vad, 20 octombrie 1863

Satul Vad cere protopopului local să facă demersurile necesare pentru înființarea unei școli proprii; se obligă să ridice edificiul necesar și să acopere remunerația învățătorului.

Mult reverite domnule protopoape și inspector școlar distriptual!

Din conferința ținută în anul trecut în Șomcuta Mare¹, în cauza școalelor populare a districtului nostru Cetății de Piatră, s-a decis, între alte concluse salutare, ca băiții de ambe sesurile din comuna Vad² să fie constrinși a cerceta școala centrală din comuna Cop.Monoștor³, precum asta în anul expirat s-a și întâmplat; subscrișii locuitori ai comunei Vad ne aflăm în neplăcuta pusețiune a descoperi cum că prin atinsa afiliere către școala din Cop.Monoștur nu s-a ajuns succesul dintru care s-au sperat a resulta din această anesare, deoarece comuna noastră e destul de împoporată spre a susține școala sa proprie, despre una; ce-i de altă parte frecventarea școalei centrale de către învățăceii din comuna noastră e condiționată de la mai multe pedeci fizice, cari ne luăm libertate aci, cu întreaga onoare, a le despărți.

1. În comuna noastră se află de toți 38 prunci, cu prunce cu tot, apți de a frecventa școala în anul venitor. Din astă sumă, după stările materiale a părinților, în anul trecut numai opt au fost în stare a cerceta școala în altă comună și iadecă în Cop. Monoștor, ceilalți din lipsa materialelor a fost siliți a rămîne afara învățămîntului.

2. Din recerutele susșinerii școalei din Cop. Monoștur pentru acești op școlari, a căzut pe comuna noastră peste 60 fl. v.a., și cu lemne cu tot la 68 fl. vl.

3. Frecventarea școalei din Cop. Monoștor de către școlarii din comuna noastră e împreunată cu mai multe pedece fizice, dintre cari, nepomenind distanța locului, numai două împregiurări le aducem înainte: a) lipsa veșmintelor și a nutremîntului, cari rezultază din sărăcia a celor mai mulți părinți din comuna noastră și cari în loc s-ar putea mai cu lesnire acoperi prin respectivii părinți săraci, neajungîndu-le mediloace de a-i putea încortela în comuna unde e școala; b) pe lîngă comuna noastră curge așa-numitu *Rîul Capnicului* și de la acesta în depărtare de circa 15 stîngeni se află una albie care servește de pârîu la mai multe mori, în profunditate mai de un stîngen. Aceste pârîuri în toată zioa debuesc școlarii a le trece, ce eara se întîmplă cu periclitarea vieții, precum dovedesc două asemenea întîmplări; erau să se înnece de cumva din întîmplare nu erau niște cărăuși mergînd la Capnici, cari i-au scăpat de la moarte.

Din aceste premise destul de apriat arărîndu-se defeptul în progresul învățămîntului din anesarea comunei noastre către școala din Cop. Monoștor, ne luăm ertare a ruga cu toată stima pe m.reveritul domn protopop să se îndure a esopera de la v. Consistoriu diecesan ca să ni se încuviințeze rădicarea și susșinerea unei școli populare propriie în loco, în care cas noi ne apromitem în primăvara viitoare a începe clădire aceleași; pînă la clădirea totală vom esarenda una casă fără locuitori, aptă și corespunzătoare scopului destinat, cu atît mai vîrtos că de docente avem pe un tener din comuna noastră, pe nume Ioan Farcașiu, care în anul acesta a absolvat cursul preparandial privat român în Sighetul Marmăției, anul I teoretic, cu progres bun, precum arată atestatu aci % cu onoare alăturat și care s-au resoltat pentru susscrisa competiță a instrua băieții din comuna noastră, avînd și aceia ocașiune cu toții și cei mai săraci, a cerceta școala.

Pe lingă care umilită petițiune rămînem al m. reveritului domn preotopop plecați serbi,

În Vad, în 20 octomb. 1863.

[Semnează judele și alți 56 săteni]⁴

1. Sat, comună jud. Maramureș, fostă reședință a districtului Chioar.

2. Sat, comuna Copalnic-Mănăstur, jud. Maramureș.

3. Copalnic-Mănăstur, sat, comună, jud. Maramureș.

4. În ședința sa din 17 noiembrie 1863, Consistoriul din Gherla aprobă cererea satului Vad cu condiția să se asigure învățătorului propriu o remunerație corespunzătoare.

111

Borșa, 8 noiembrie 1863.

Locuitorii satului Borșa angajează un învățător pentru școala lor și stabilesc modalitatea plătirii lui.

Contract

În a cărei tenoare comuna gr.cath. Borșea¹, în tractul v. protopopesc a Giulei², diecesa Gherlei, procesul Valasutului³ și comitatul Dobocei îngremiată, cu voia liberă și coințelegerea împrumutată, a mărginit pentru docentele comunale următoarea soluțiune anuală, pentru totdeauna:

1) 160 fl. v.a., adică una sute șaizeci fl.v.a.;

2) 40 metre mari de cucuruz în grăunție, carii se vor plăti prin locuitorii cei cu copii;

3) Cvartir liber.

Sus atinsa soluțiune în bani defiptă, se îndatorește comuna gr.cat. Borșea a o rezolva docentelui în 2 rate: rata dîntii, adică 80 fl. v.a., în 1-a ianuarie s.n. a fieștecăruia an, iar rata a doua, adică 80 fl. v.a. la Sinzienele⁴ fiecăruia an.

Soluțiunea în bucate mărginită se îndatorește a o rezolva pe la ziua sfîntului Nicolae⁵ a fiecăruia an, care soluțiune comună se îndatorește a o culege prin inspectorele școlar⁶ și a o amîna docentelui iar, în cas de lipsă, a o scoate prin judele comună.

Din contra comuna, pentru sus mărginita soluțiune, poștește a avea un docente abil care să instrueze tenerimea școlară cu diligență și vîrțuțile creștinești să le sădească în inimile tinerimei fragede.

Dat Borșea 8 nov. 1863.

Înainte noastră: [semnează curatorul prim, judele și 7 săteni]

[Actul este întărit, în 15 noiembrie, de către viceprotopopul Ghiulei, judele procesual și vicarul general al episcopiei Gherlei, Macedon Pop].

Arh Stat Cluj-Napoca, F. Cott.Solnocul Interior, Adm., 1866—636. O altă copie a actului se găsește în F.Ep.Gherla, 1865—548, f. 12.

1. Sat, comună, jud. Cluj.

2. Sat, com. Borșa, jud. Cluj.

3. Azi satul Râscruci, com. Bonțida, jud. Cluj.

4. 24 iunie.

5. 6 decembrie.

6. Potrivit dispozițiilor școlare din perioada absolutistă în fiecare sat era desemnat un așa zis inspector școlar, un sătean mai de vază, a cărui activitate era controlată de către un inspector tractual care era întotdeauna protopopul sau înlocuitorul acestuia.

[Lunca, 1863]

Satul Lunca angajează un învățător, stabilindu-se detaliat îndatoririle sale pedagogice.

Contract

Încheiat cu știrea și vorba poporului între subscrișii reprezentanți ai comunei besericești gr.cat. din Uifalău¹ și între domnul docente Gherasim Toncean, sub următoarele condiții:

1. Pomenitul docente se obligă pe anul 1863/4 a învăța pruncii școlastici de ambele secse, amăsurat preainaltului decret imperial din 13/5 octombrie 1857 și publicat cătră preoțime prin circulara din 26 iunie 1857, sub nr. 537.

2. Fundamentul creșterii bune și a culturii adevăratei omenii fiind frica lui Dumnezeu și faptele bune, așa numitul docente înaintea ochilor săi deviză să și-o țină, spre a fi întru toți pașii cu o purtare morală exemplară și edificatoare, de unde dară se îndatorează ca obligațiunile sale de docente față cu pruncii, întru toate obiectele de învățămînt cu fidelitate și acurațiune să le îndeplinească; să fie iubit de toți pruncii ce i se dau spre educare ca și [de] tot poporul, ferindu-să de orice asprime necugetată întru educarea pruncilor, greșelile acestora să ierte pînă a nu se arăta mai înainte cucernicul director de școală; să împiedice politica civilă de școală; osăbit are docentele a se feri de aroganție și semeție, prin care nu numai împinge de la sine toate dar prin semeție și cele mai bune purtări și le întunecă docentele. Nu e iertat a purta cu sine instrumentele de fumat (pipa) în public, înaintea pruncilor și la casa de școală și mai virtos să oprească cu aceiași impunere pe oricine, căci dacă la acestea toate docentele nu se va supune, atunci se va face vinovat în oficiul său.

3. În privința ordinului care este a se ține de școală și a progrese, docentele se va îndruma după înaltul menționat decret.

4. Docentului nu-i este iertat a face absențiuni în orele de școală. Să nu se îndepărteze în zilele de școală la oraș fără știrea parochului, care numai așa îl poate faculta;

5. Va fi dator în dumineci și sărbători normale a merge în fruntea pruncilor la sfînta beserică și a priveghea ca în timpul cultului divin, împietate a nu se produce; osăbit va fi obligat și privat și în casa de școală a învăța pruncii simbăta după amiază, cîntările besericești ca așa cultul divin totdeauna în cîntări besericești pătrunzătoare de inimă să decurgă;

6. Va fi mai obligat docentele ca lista absențelor pruncilor în fiecare simbătă a mi-o da, spre a o trimite mai încolo, spre îndreptarea acestui rău;

7. Iară noi, subscrișii, reprezentanți ai comunei besericești ne obligăm a da pe an școlar una leafă în bani gata de 100 florini v.a., care bani să se plătească în 2—3 rate, iară înafară de bani, comuna să dea 40 mierță de bucate.

Care contract în două exemplare s-a făcut, sigilat și semnat de noi: Ilie Moldovan, paroch; Gherasim Toncean, docente; Sulea Gheorghe, primcurator².

Publicat, fără dată, de Aurel Holircă în studiul: *Aspecte din istoria școlii mu-reșene (1848—1919)*, "Marisia" X(1980), p. 287—288; originalul în arh. bisericii din com. Lunca, jud. Mureș.

1. Azi Lunca, sat, com. jud. Mureș.

2. Datarea după A. Holircă.

Ortelec, 3 martie 1864.

Satul Ortelec se adresează Consistoriului greco-catolic din Gherla în problema retribuiției învățătorului său.

Prea venerabil s. Consistoriu!

Știind prea bine că prepușii noștri besericești ne sunt ca doctorul bolnavului și într-o adevăr ne și sunt și trebuie să ne fie doctori sufletești cari trebuie să ne verse leac vindecător pre ranele noastre cele sufletești, iar încît noi românii sîntem trași și împinși de toată suflarea, pre prepușii noștri sufletești îi cugetăm și povățuitori trupești, adevă atari cari să ne gubneze nu numai sufletește dar și trupește, ca Moise pre poporul evreu în pustie.

Din această credință purcezînd, auzînd că mult on. dn. protopopul respectiv Iosif Vaida, fără învoirea și preste puțința noastră, nu știm din ce ură veche asupra noastră, ca formă de pedeapsă, a făcut un contract, de noi fără noi, de 300 fl. v.a. ca leafa docențială, în a.c. febr.7; am suplicat la grația mărîtului Ordinariat ca această sarcină foarte apăsătoare de 300 fl. v.a. să o reducă la 150—160 fl. v.a., din următoarele cauze:

1. Acea e drept că satul nostru, toate hlubele socotite, număra pînă 150—160 de case; din aceste însă vreo 10 sunt maghiare, oarecîte țigănești, vreo 70—80 sunt de acelea ai căror locuitori, neavînd numai grădina, pînea de toate zilele ălor 5—7 prunci și-o cîștiga cu palma prin Zalău și așa abia sînt 70—80 locuitori cari au moșii sau jumătate moșii dar și aceste sunt împărțite între 2—3 frați, prin urmare abia se afla vreo 12—20 gazde cari să [nu] lucre pămînt în jumătate la Zalău.

2. Hotarul amăsurat satului e foarte mic și neroditor deoarece partea cea mai mare e păduri care toată o au luat domnii și pentru care pre an plătim cîte 2—300 fl. v.a. pentru pășiune iar pentru lemne de încălzit numai D-zeu știe cît plătim.

3. Contribuțiunea, fără alte aruncături e 2—3000 fl. pre an; soluțiunea notarului: 100 fl., celelalte mărunte fie numai 2—300, adăugînd soluțiunea docențială iar 300 fl. suma totală pre amărîtul sat suie la sau preste 3000 fl. v.a. care în 2—3 ani, suind sau stînd numai așa precum este, ne putem prebega în lumea largă.

4. Pre lingă acea că hotarul ne e neroditor, în acești doi ani din urmă bucatele mai nu s-au făcut pentru seceta cea mare, fînațele neci așa, prin urmare 2/3 oameni astăzi, cîte cu 5—7 prunci, nu au 1 vică de cucuruz la casa lor.

Toate mai în sus înferabile cauze considerîndu-le, după ce am auzit venerabila rezoluțiune din 16 febr. nr. 383 a prea venerabilului I. Consistoriu episcopesc, ni s-au întristat sufletele noastre văzînd ca noi nicăirea nu avem milă, nici barem la preoții noștri cei sufletești, care întristare a noastră cu atît mai tare a crescut că, după ce din aceeași v. rezoluțiune am înțeles ca să ne ținem de contract, am întreat pre m. on. dn. protopop că cine au făcut contractul; ni-a răspuns în fața alor 16—18 oameni că d-nia sa l-a făcut singur în bațjocură. O D-zeule, și de părinții noștri să fim bațjocoriți! Dar de ceialalți cum nu vom fi! De carii toate într-o atîta ne-am mîchnit încît ne-am determinat să ne căutăm alți părinți sufletești, ad. să ne întoarcem la neunire, însă domoliți prin părintele nostru ne-am hotărît a ne reîntoarce iară cătră prea venerabilul s. Consistoriu cu genunchii plecați, rugîndu-l ca să se îndure leafa docențială de la 300 fl. v.a., ca care doară în toată diecesa nu se află, a o reduce la 150—160 fl. v.a. care din bu-

nă voie o dăm, ca un sat mai slab ca de mișloc și pe actualul docente a-l înlocui cu altul care să fie apt și spre a servire în s. beserică, iar mai mult de atîta neci decît suntem în stare de a plăti.

Așteptînd rezultat mîngăicios și sărutînd mîinile membrilor l. Consistoriu rămînem ai prea venerabilei s. Consistoriu prea umiliți servi.

Ortelec, 3 martiu 1864.

[Semnează: judele comunal, inspectorul școlar sătesc, 4 jurați, 5 foști curatori și 6 alți săteni "că reprezentanți ai comunii Ortelec"]

Arh.St.Cluj, F.Ep.Gherla, 1864—1001.

114

Chireu, 8 mai 1864.

Locuitorii români din Chireu donează dobînda împrumutului lor de stat din 1854 în vederea constituirii unei fundațiuni școlare din care să se acopere plata învățătorului lor.

Noi suptscriși din comuna gr.cath. Chireu¹ (Kérö), în comitatul Solnocului Interior, viceprotopopiatul Ormanului, cercul Deșului, diecesa g.cath. a Gherlei, în numele și cu învoirea fieștecărui individ, cu mic cu mare, a comunei noastre, facem cunoscut tuturoră căroră se cuvine, că văzînd noi, în cîințelegeră liberă și deliberată, că nu ne putem îndebuînța interesuriul împrumutului de stat² spre un scop mai sînt și salutar decît spre creșterea tinerimei noastre celei fragede, cu datul de astăzi ne-am convoit și obligat, fără a ne mai putea reîntoarce cuvîntul, ca obligațiunile noastre individuale ale împrumutului de stat ce le avem în mîinile noastre să le depunem în mîinile mărîtului Ordinariat episcopesc g.c. de Gherla, ca din interusuriul aceleași anual, ca a unei fundațiuni în veci, permanent, din ... [loc gol] stătătoare să se susțină în comuna noastră Chireu un docente, în toată privînța așa prefăcut ca într-însul să ni se vadă remunerate fruptele ustenelelor, sacrificielor noastre; însă pre lîngă aceia iustă pretensiune a noastră că, fiind în comuna noastră familii cari, parte s-a supstras de la plinirea împrumutului, parte de la începerea dării împrumutului de stat, pășite în cercul familiei și, sau nu au vrut, sau nu i-au apucat darea aceluia, aceia și acelea familii să plătească quantul competitor în soluțiunea învățătorului în viitor ca și mai înainte.

Care a noastră convoire și obligațiune statornică a întărim cu punerea sigilelor s. noastre beserici și a comunei, precum și cu tragerea crucei după numele noastre proprii.

În Chireu, în 8 mai 1864, s.n.

[Semnează: 43 săteni, parochul g.c. al Chireului, Moise Cosma, curatorul prim, Simion Vida m.p., judele sătesc Nagy Sigmond m.p., Karácsonyi Károly m.p.]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla 1864—1109.

1. Băița, localitate componentă a orașului Gherla, jud. Cluj.

2. Dobînda obligațiunilor marelui împrumut de stat, așa zis "național", din 1854, la care satele au fost constrînse să participe cu sume apreciable, în funcție de mărimea lor.

115

Bunești, 18 mai 1864.

Satul Bunești donează dobînda împrumutului său din 1854 pentru scopuri școlare.

Noi subscrișii locuitori din Săplac¹, comitatul Solnocului Dinlăuntru, cercul Deșiului, dieceza gr.c. a Gherlei, v. protopopiatul tractului Orman, ne cîoînvoim și facem cunoscut tuturor căror se cuvine cum că văzînd noi, în cîoînțelegere liberă și deliberată, că nu putem întrebuița interesuriul împrumutului de stat spre un mai sfînt și salutare scop decît spre conservarea și înfrumusețarea și dotarea școalei noastre, cu datul de astăzi ne-am convoit și oblegat, fără de a ne putea reîntoarce cuvîntul, ca două obligațiuni de stat a împrumutului de comuna noastră, de sub nr. 81.425/1854, în valoare de 730 fl. m. c. și de sub nr. 73966/1854 în valoare de 1580 fl. m. c., la cari alți inși de alte confesiuni și naționalități nu au nici o parte, să le încredințăm purtării de grijă și să le depunem în mîinile mărîtului nostru Ordinariat episcopesc al diecesei de Gherla ca interesuriul acelorăși anual, ca a unei fundațiuni, în veci, permanente, din 2310 fl. v. a. stătătoare ca să se întoarcă numai spre scopul sus atins al comunei noastre Săplac. Care a noastră învoire irevocabilă și statornic oblegămînt o întărim cu punerea siglelor s. biserici și a comunei, precum și cu tragerea crucii la numele noastre proprii

Săplac, 18 mai 1864.

[Semnează judele, 7 curatori, 3 jurați, 58 săteni]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—339.

1. Bunești, sat, com. Mintiul Gherlei, Jud. Cluj.

116

Glod, 19 mai 1864

Nemeșii români din satul Glod cer Consistoriului Episcopiei Gherlei să aprobe cumpărarea din banii bisericii a unui local de școală.

Sînt Consistoriu,

Subscrișii am cumpărat două căși șindilite cu 550 fiorini austrieci de școală; numai 20 fiorini am avut gata de am dat arvuna, precum cu umilință aculsele 2 documente arată, ceialalți bani în fine lui iunie și octombrie anului curînte ni-am obligat a-i plăti lui Lar Juon; cei mai mulți suntem săraci nu avem cu ce plăti școala.

Subscrișii am dat în sama sf. beserici dreptul nostru nobil de crîsmărit pe 5 ani, din care mai mulți bani sînt gata decît 550 fiorini austr. Cu umilită plecare ne rugăm grațios să se îndure sîntul Consistoriu a ne da licenție să plătim banii pentru școală din banii s. beserici, că dacă vom dobîndi îndurarea mărîrilor noastre pă mai mulți ani voim a da dreptul nostru nobil de crîsmărit în sama s. beserici și pentru banii școlii împătrat se vor aduna bani la s. beserică; de nu vom dobîndi îndurarea mărîrilor noastre, școală în Glod nu putem avea, fiind cei mai mulți săraci și arvuna data 20 fiorini să perd.

Fiindcă cu finea lui iunie debue să plătim 320 fior. pentru școală și pruncii

noștri învață în istă școală cumpărată, ne rugăm să se îndure măririle voastre cît mai curînd a ne da mîngăietor rezultat. Înnoindu-ne umilita cerere și sărutînd sînta dreaptă măririlor voastre sîntem sîntului Consistoriu și măririlor voastre plecați servi.

În Glod¹, 19 mai 1864.

[Semnează 124 locuitori din Glod, prin Ioan Hosu, parochul local]

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1876—4521, f. 281—2

1. Sat, com. Gîlgău, jud. Sălaj

117

Glod, 19 iunie 1864

Nemeșii români din Glod donează dreptul lor de circiumărit pe timp de cinci ani în favoarea școlii satești

Subscrișii, dobîndind după rogaria noastră de la măritul Ordinariat licență să putem plăti cășile cele de școală cumpărate de la Lar Juon din Glod¹, cu 550 fl. austr. din banii s. beserici, din bună voia noastră ne obligăm cum că dacă vor trece și se vor împlini acei cinci ani, din cari ani am dat banii din crîșmele noastre nobile în sama s. beserici, din voia noastră iară am dat crîșmele noastre nobile din Glod în sama s. beserici pă atîta timp încît aceștia 550 fl. austr. iară să să pună în lada s. beserici, făcînd cruce cu dreptele noastre înaintea numelor; *futuro pro testimonio*², am datu aceasta obligatorie în Glod 19 iuniu 1864³.

Clemente Hosu m.p., Ioan Hosu m.p. paroch și alți 95 nobili români din Glod. "Scriitor de nume: Petru Revnic, sortaș din Glod". Înaintea noastră ca martori: Nagy Iános, Fridman Iosip, Petriș Ionaș, sortaș din Glod, Pop Grigore, sortaș din Glod.

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1876—4521, f. 287

1. Sat, com. Gîlgău, jud. Sălaj

2. Pentru mărturie viitoare.

3. Actul este aprobat în ședința Consistoriului Episcopiei Gherlei din 26 iulie 1864

118

Ceaba, 18 august 1864.

Conducătorii comunității Ceaba scutesc de sarcinile publice pe inspectorul școlar sateșc.

Subscrișii dăm această carte de încredere tuturor cărora se cuvine cum că noi la venerata ordinațiune a venerabilului Consistoriu episcopesc gherlan, din 16 iuliu a.c., cu toții, pe lîngă darea minilor noastre drepte ne-am învoit și pe Ilișie Zegrian, ca făt și clopotar, iară pe Leonte Ploscariu, ca p[rim] curatore și inspectore școlar, de toate greutățile publice și comunale, întru remunerațiune pentru serbițiu lor bisericesc, îi vom scuti și în locul lor povarile publice și comunale dinșilor competente le vom purta noi. Despre a căruia lucru deplin ade-văr am dat și noi această scrisoare întru venitoarea aducere aminte, pentru mai mare statornicie, cu subscrisele noastre nume, înaintea cărora am tras cruce cu însuși minile noastre și cu sigilu comunei noastre întărită.

În Ceaba¹, 18 august 1864 s.n.

[Semnează: judele, 2 bătrâni, 2 jurați, curatorul prim, 4 curatori și alți 11 săteni].

Înainte mea: Ambrosie Papp, preot Nireșului și notar trac[ului] Gherlei; George Băținașiu, parochul locului.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1865—3188, f. 119.

1. Sat, comuna Sînmărtin, jud. Cluj.

119

Zlatna, 19 august 1864.

Locuitorii, uniți și ortodocși, ai satului Feneș hotărâsc înființarea unei școli comune și stabilesc retribuiția învățătorului.

Protocol

Luat în comuna Feneș¹, în 19 august 1864, în urma recușiunii forului protopopesc gr. or. a tractului Zlatna de Jos, din 8 august 1864 nr. 118. Obiectul este reorganizarea școlii populare din comuna Feneș precum și stipularea plății învățătorului. Prin întervenirea d. administratore protopopesc al tractului Zlatna de Jos, Ioane Gal, ieșind suscrisul din partea dregătorii politice în fața locului și propunând, precum preoților de ambe confesiunile adecă gr. cat. și gr. oriental așa și membrii comunali adunați, lipsă ridicării unei școli populare în comuna Feneș, dinșii precum în privința aceasta așa și în privința stipulării și defigerei salariului anual pentru învățător, dau următoarea:

Dechiarățiune

Noi subscrișii preoți de ambe confesiunile, gr. catolic și gr. oriental, precum și membrii comunali, deodată și reprezentanți ai comunei Feneș¹, însuflați de duhul promovării culturai populare, recunoaștem întreaga lipsă de a se ridica în comuna Feneș una școală populară comună pentru confesiunile gr. cat. și gr. orientală, provăzîndu-se aceasta cu un învățător apt și capace în toată privința.

În lipsa mijloacelor fiecare confesiune deschilinit pentru sine a ridica și susține școală și învățător, încă mai de mulți ani s-au unit întru aceia ca ambe confesiunile, pe spese comune, să ridice o școală, așisdere comună, și să o prevadă pre aceasta ca un învățător comun.

Edificiul școlii, în urma unirei aceștia, s-au ridicat mai înainte de aceasta cu vreo cîțiva ani pe spesele comunei, a ambelor confesiuni sus amintite, care de altă parte din timp, după împrejurări, așisdere pe spese comune au susținut un învățător comun.

Noi cu unanimitate și pe viitor ne unim într-aceea ca școala sus menționată, ridicată pe spese comune a ambelor confesiuni să se folosească de ambele confesiuni și pe spesele comune să se prevadă cu învățătorul cuviincios.

Acestuia în salariul său îi stipulăm și defigem pe an una sumă de 100 fl. v. a., una sută fiorini valută austriacă, și lemne trebuincioase.

Spre întregirea salariului acestuia desemnăm și menim cu unanimitate în fondul școlar din Feneș:

a) Interesele² după împrumutul de stat, anual în sumă de 17 fl. v. a.;

b) Arînda cîrciumăritului pe 3 luni, medie calcul³ pe an 80 fl. v. a.

Suma: 97 fl. v. a.

Deficitul ne obligăm, cu unanimitate, a-l acoperi din casa comună, respective repartițiunea individuală.

Conclusul nostru adus de voie liberă ne rogăm a se promova la excelsul Gu-

vern regesc al Transilvaniei, cu aceia comitivă ca înaltul acela să binevoiască concludus acestă a-l lăsa în loc, a-l întări și deodată prea grațios a dispune ca plata anuală 100 fl. v. a. prefiptă pentru învățator în tot anul luându-se în preliminar³ comunei Feneș aceia învățătorului în toată luna în rate descursive pe lângă chitanția vidimată⁴, precum din partea eforii școlastice așa și a dregătoriei politice, să i se plătească prin judele comunal concernent din interesele după împrumutul de stat precum și din arînda cîrciumăritului de trei luni, ambe menite pentru fondul școlar.

[Semnează cei doi parohi, judele comunal, cei 2 primi curatori, 8 săteni, judele cercual și protopopul ortodox al Zlatnei]

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop, Blaj, 1866—399, f. 9—10.

1. Sat înglobat orașului Zlatna, Jud. Alba

2. Dobinzile

3. Bugetul

4. Intărită.

120

Tîrgu-Lăpuș, 21 august 1864.

Reprezentanții comunității Lăpușului Românesc cer protopopului locului să numească ca învățator pe alesul lor, obligîndu-se să-i îmbunătățească remunerația.

Reverendisime d-le protopop!

Subscriși membrii ai comunității Lăpușului Românesc¹ luăm îndrăzneala a vă descoperi, dealtmintea înaintea reverend d-voastră prea bine cunoscute, următoarele:

1) De la începerea școalei sătești, comunitatea noastră totdeauna și-au ales pe docenții ei liber și membrii de încredere, onești, morali din sînul ei.

2) Totdeauna au decis leafa dascălului cu vot consultativ și nu prin un reprezentant ci prin toți membrii comunității noastre, după împrejurări, cea mai cuviincioasă și mai bună.

Aceste voim a le păstra și pe venitor și a ne folosi de constituționalism baram cît de cîtului și pe venitor, fără întrebare că este preparand absolut sau nu, voim a ne alege de docent individ din sînul nostru, un bărbat cu moralitate bună și de încredere cari în agendele lui nu va cruța nici o strădanie întru creșterea fiilor noștri și înrădăcinarea moravurilor bune în ei, întogma ca un preparand absolut și doară și mai mult decît destui de aceștia. Așa fiu iubit nouă ne este Georgiu Pop a lui Juon a lui Grigore, născut în comunitatea noastră.

Pentru aieste cădem înaintea reverendisimului domn protopop ca să vă îndurați grațios a ne primi pe candidatul nostru în stațiunea docențială a comunității noastre Lăpușului Românesc și în sensul înaltelor ordinațiuni a-l provide cu decret docențial, a căruia salariu, iarăși în sensul înaltelor ordinațiuni îl vom îmbunătăți.

Repetîndu-ne rugarea, de cea mai vie sperare nutriți, suntem și rămînem, rezoluțiune vrînd, a reverendisimului domn protopop umiliți servi.

Lăpușul Rom. 21 august 1864.

[Semnează parochul Nicolau Pop, cantorul, curatorul primar Ioan Pop, bătrînul Costan Pop, un alt Ioan Pop, judele Alex. Coman și notarul Ioan Pașca].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3667.

1. Tîrgu-Lăpuș, oraș, jud. Maramureș.

121

Muncel, 5 octombrie 1864.

Locuitorii satului Muncel recunosc și întăresc hotărîrea lor prin care au donat școlii obligațiunea împrumutului de stat din 1854 care le aparține.

Protocolul

Care s-au luat prin oficiul jude procesual, în urma măr[it]ei ordinațiuni prea înaltului guvern r. din ședința ținută în 30 august 1864, sub nr. 24.255, es-minsă prin oficiul cottens dto. 13 septembrie, nr. 3510, în privința oferirii obligațiunii împrumutului național a locuitorilor de comuna Munciel spre susținerea și dotarea comunală. Cătră locuitori s-au pus următoarele întrebări:

1. Recunoașteți declarațiunea făcută din an. 1861, 18 decemb., subscrisă de cătră 8 inși, în numele tuturor locuitorilor, pentru oferirea împrumutului național pentru susținerea și dotarea școalei comunale, pentru totdeauna, sau ba?

Recunoaștem cu toții, nu numai noi cari suntem subscși ci socotim că vor recunoaște și cari nu sunt subscși, pentru că noi cu înțelesul tuturor locuitorilor, am făcut declarațiunea aceea și cuge[t]ăm că neci nu se vor retrage de la aceea.

Dară domniavoastră cari nu vă aflați cu numele întru această declarațiune, învoiți-va la dînsa, ca acel împrumut național să fie pe seama școalei confesionale, irevocabiliter?

Noi cu toți ne învoim la această declarațiune ca împrumutul național să fie irevocabiliter, pre veci, spre susținerea și dotarea școalei comunale.

Cu acestea protocolul s-au închis și subscris.

Munciel, 5 october 1864¹.

[Semnează 26 săteni, prin notarul Pétsi. Actul este întărit și prin semnăturile protopopului Surducului, Simion Ancean și a judeului procesual Ioan Pop]²

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla 1864—2576.

1. Sat, comuna Cițcău, jud. Cluj.

2. Actul însoțește rezoluția Guberniului din 30 noembrie 1864 nr. 32.085, redactată în limba română, prin care se face cunoscut Ordinariatului Episcopiei unite a Gherlei că declarația comunei Muncel prin care a oferit obligațiunea împrumutului său de stat din 1854, în valoare de 380 fl. pe seama școlii sale, s-a primit și aprobat.

122

Chiraleș, 23 octombrie 1864.

Locuitorii români din Chiraleș își angajează învățătorul pentru anul școlar 1864—6865.

Contract

Închiat astăzi între comunalii gr. c. din Chiraleș¹ și între Mihai Moldovan din Bistrița, ca docente comunal, după cum urmează:

1. Comunalii români gr. c. din Chiraleș, pentru strădania învățătorului Mihai Moldovan pentru anul școlastic 1864—5, i-au apromis una leafă în bani gata de 50 fl., zic cincizece floreni val. austr. precum și 25, douăzeci și cinci de merțe mari de mălai în naturali, a-i concura în doi termeni și anumit de jumătate cu 1

ianuarie 1865 și cea jumătate cu 24 aprilie 1865 cu acuratețe, precum și casă de școală și cortel și lemne de încălzit.

2. Tot așa s-a apromis și docentele că își va împlini dregătoria cu strădanie și precum se cere și va purta scrisorile pentru mergierea pruncilor la școală regulat și cu on cuvânt, tot ce e de lipsă la timp și vreme.

3. Ambele părți vor fi responsabile, precum comunalii pentru concurarea lefii și a mișloacelor debuincioase învățătorului, așa și învățătorul pentru deplină împlinire a celor poftite în postul unui învățător comunal.

Care a fi adevărat și că s-au făcut în fața noastră, l-am subscris cu apăsarea crucii lângă numele noastre proprie.

Chiraleș, în 23 oct. 1864.

[Semnează: parochul, judele, notarul, curatorul prim, fătul, inspectorul școlar sâtesc, 4 curatori; actul este întărit în 25 februarie 1865 de Alex. Silași, vice-protopop].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—1075.

1. Sat, comuna Lechința, jud. Bistrița-Năsăud.

123

Cubleșul Someșan, 29 octombrie 1864

Locuitorii satului Cubleșul Someșan stabilesc, prin contract, plata învățătorului școlii lor.

Contract

Pe lângă care noi subscrișii credincioșii fii a.s. bisericei română gr.catolice din Cubleșul Unguresc¹ ne apromitem, legăm și obligăm pentru totdeauna, în numele noastre și a tuturor confrăților noștri români gr.cat. de la noi, cum că vom da statornicește și neschimbat la un învățător care va fi preparand absolut², va avea portare morală solidă și exemplară, va tracta cu pruncii și pruncele noastre omenește și-i va deștepta, după sunetul legilor școlare, spiritul uman și așteptarea comună, următoarea soluțiune anuală, adecă:

a) De la toată casa de sine stătătoare — are prunc nu are — cite 1 fl., un floren v.a., în sumă de 124, una sută douăzeci și patru floreni valută aust.

b) De toată casa unde este prunc bun de școală cite 1, una merție mare de cucuruz în grăunțe, în sumă cam de la 50 pînă 60 de merțe, înțelegîndu-se de sine că bucatele nu se vor da după prunci ci după căși, adecă ca și aceea casă unde vor fi prunci mai mulți ca să plătească tot numai una merță și că cei fără de prunci nu vor da de fel bucate.

c) Toți cei cu prunci laolaltă, vom da acuma pînă cînd vom putea rădica școala, pentru încălzitu casei de școală cite 3 stîngini de lemne, iară după rădica-rea școalei, cite se vor cuveni spre încălzirea aceeași.

d) Banii în tot anu școlastic îi vom da, jumătate adecă 50 cr.v.a. cu începutul anului școlastic, adecă în luna lui november, iar jumătate adecă 50 cr. v.a., cu sfîrșitul anului școlastic, adecă în luna lui iuliu.

e) Bucatele le vom da în tot anul școlar în luna lui decembrie.

f) Pe lângă care dorim și aceea ca dacă cumva învățătorul nu ar răspunde în toată forma chemării sale să avem dreptu pe calea legiuită a-i cere depărtarea din mijlocul nostru.

Care a noastră apromisiune, legătură și obligațiune o întărim cu subscrierea

numelor, trasa la același cu însuși mîna noastră cruce și cu sigiliul bisericesc și comunal³.

În Cubleș, 29 octobr. 1864.

[Semnează judele, 29 săteni, protopopul locului, judele procesual, parohul locului].

Arh.St.Cluj-Napoca, F. Ep.Gherla, 1866—3359.

1. Azi, Cubleșul Someșan, jud. Cluj.

2. Absolvent al unei școli pedagogice sau preparandii.

3. Contractul a fost întărit în ședința Consistoriului Episcopiei Gherla din 14.III.1865 și aprobat de conducerea comitatului Dăbica în 29.III.1865, prin vicecomitele Anca.

124

Aruncuta, [21 iunie — 7 octombrie 1864]

Satul Aruncuta cere protopopului locului să facă demersurile necesare pentru numirea ca învățător a alesului său.

Prea onorate domnule protopoape!

După ce, la înțelesul ordinațiunii prea grațioasă arhiepiscopești și intima-tului sinod ținut în Cistelec, 21/9 iunii 1864, după stările împrejur în toată privi-nța, precum alte comune din jurul nostru, în cauza școalei ne-am sîrguit a face destulu, așa cît avem docente regulat, școală pe locul eclesiei, tocmai ca în Cîm-pie, adecuată jurstărilor cam deodată, provăzută cu scule școlastice i.d. tabla poftită pentru școlari, masă, scaune etc. etc. Așa, din deregătorie îndrăsnim, cu umilință, a face cunoscut precum că în alte comune asemenea docenți sunt res-pectați și provăzuți cu decrete de la înaltul Ordinariat metropolitan, așa și al nostru, pre nume George Roman, cu adincă plecăciune ne rugăm ca să binevoiți a esopera, prin interpunerea a mult veneratei domnia voastră, ca în scurt temp să-și poată primi numai pe drept competențele decret, ca noi să fim odihniți cu docentele nostru pe viitor, insul să fie în siguranță și să aibă voie bună de a int-reprinde băieții noștri ce cu număr pînă la 30 în presinte se află adunați în școa-lă, fiind și decretaliter pentru totdeauna scutit de sub grețioasa asentațiune. Încît alintă locuința docentului, dînsu fiind din părinți din loc, precum cuartirul așa victul îl are acolo; în contra acestora nici o jalbă nu mai poate resulta.

După care a noastră făcută arătare, în modul de rugăminte, la înțelesul celo-ra mai în sus preatînsă, așteptînd părintească mîngăiere și resoluțiune, rămînem a mult venerîndului domn protopop prea plecați subdiți.

[Semnează: Bojan Scridon, jude și supr. curator, Iosif Gherman, parohul lo-cului, 3 curatori și 8 săteni "în numele comunei Aruncuta"¹ prin Teodor Pop pa-roch r.u. a Fiuzeșului]².

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1865—163.

1. Sat, comuna Suatu, jud. Cluj.

2. Actul este urmat de Certificatul cerut, emis de Blaj în 7 octombrie 1864 pentru George Ro-man din Aruncuta, absolvent a patru clase gimnaziale.

Berchieșu, 11 noiembrie 1864

Contract prin care satul Berchieș își angajează un învățător

Subscrișii prin aceasta cunoaștem și mărturisim cum că în anul acesta 1864, am pășit la următoarea împrumutată învoială:

1. Eu, Crăciun Macavei, primesc asupra-m oficiul de învățător în comuna g.cat. Berchieșu, cu obligațiune de a împlini toate ce se țin de oficul de învățător cu tot zelul și sinceritatea, a sta de prunci, a-i învăța tot ce-mi sta în putință, precum și cîntările, atît bisericești cît și naționale și morale, domnului paroh local întru toate a-i fi supus, a-i raporta atît în fiecare săptămînă cît [și] în fiecare luni despre starea școlii și umblarea pruncilor la școală; nu-mi va fi ertat a părăsi școala nici barem 1/2 zi fără cauză escusată înaintea parohului.

2. Și noi reprezentanții bisericii Berchieșului ne obligăm pentru aceasta domnului învățător Macavei Crăciun a-i da pe tot anul 50 fl. v.a., în 25 în finea lui febr., 25 fl. în finea lui iunie în fiecare an.

Această împrumutată învoire și respective obligațiune a noastră a fi o cunoaștem și parte cu subscrierea proprie, parte cu tragerea crucii lîngă numele noastre, întărim acest contract.

Berchieș¹, dat în 11 nov. 1864.

[Semnează: judele, curatorul prim, trei săteni, preotul, notarul satului și protopopul unit al Cojocnei, Dimitrie Sabo].

Arh. St. Alba-Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1865—1175, f. 12

1. Sat, com. Frata, jud. Cluj

Șigău, 27 noiembrie 1864.

Mai mulți locuitorii din satul Șigău cer protopopului locului anexarea satului lor la școala din Jichișu de Sus.

Reverendissime d-le protopoape!

Încă în anu 1851 ne-am silit a rădica școală la Jichișu de Jos¹, de unde pînă acum nici un folos nu cunoaștem, că pentru noi și pentru pruncii noștri cei mici și goi, Jichișu este pe departe, unde pînă acuma de la noi nici un prunc sau pruncă n-au umblat să învețe, barem a-și face cruce, batăr că pe învățător în tot anu, pînă acum, l-am plătit.

Pentru aceia umilit ne rugăm cătră reverendissimul domn protopop să se îndure cu pruncii și pruncuțele noastre cele mici, a ne lăsa să avem libertate a-i duce la Jichișu de Sus², unde de noi este aproape și unde în toate zilele or putea merge la școale a învăța rugăciunile și a cunoaște pe Domnezieu. Despre cari a noastră umilită cerere, sărutindu-ți dreapta, rămînem cei mai umiliți servi a reverendisimului domn protopop.

Șigău³ 27 noemb. 1864.

[Semnează 8 săteni].

Arh.St.Cluj-Napoca, F. Ep.Gherla, 1864—2703.

1. Sat, comună suburbană, municipiul Dej, jud. Cluj.
2. Sat component al com. suburb. Jichișu de Jos, municipiul Dej, jud. Cluj.
3. Sat component al com. suburb. Jichișu de Jos, municipiul Dej, Jud. Cluj.

127

Bocșa, 2 ianuarie 1865.

Fruntașii satului Bocșa Română angajează ca învățător și cantor pe Petru Bărnăuțiu.

Subscrisa antistie bes. și comunală, în ființa de față a mai multor săteni de căpetenie, văzînd că Grigoriu Bărnăuțiu e în gura morții și cantor n-avem de fel, asemenea neci învățător, ca s. bes. să nu pătimească în serbițiile divine, neci tineretul pentru lipsa învățătorului, ne-am vîjit pe anul acesta, pînă la capătul lui iuliu, cu școala, iară cu s. bes. pînă vom dobîndi — dacă așa va voi măr. Ord. de acolo cantor apt și deodată și docinete — cu Petru Bărnăuțiu, ca să fie cantor și docinte regular și acurat, pentru 150 fl. v.a., care pe rînd a-i plăti, prin repartiție ne îndatorăm.

Despre care dăm acest contract cu subscrierea și +++ după nume întărit; în Bocșia R[omână]¹, 2 ian. 1865.

[Semnează: curatorul prim, 2 vicecuratori, 2 inspectori școlari sătești, judele, 3 jurați și 5 săteni "în numele comunei întregi"].

Înaintea mea: M.Silvani, par. locului.

La cele mai sus scrise și eu în cunoștință prim aceste strîns mă îndatoresc: Petru Bărnăuțiu.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—21.

1. Bocșa, sat, comună, jud. Sălaj.

128

Dezmir, 14 februarie 1865

Act prin care satul Dezmir se angajează să suporte remunerația învățătorului său; se stabilesc modalitățile achitării ei.

Contract

Pe lingă care mai jos scrișii reprezentanți și chtiitori bisericii g.cath. din Dezmir¹, în ziua de azi, care e 14 fevr. 1865, în ființa de față a mult onorat domnului protopop tractual Dimitrie Szabo, din împreună înțelegerea noastră, cu unanimitatea consens al tuturor ne-am învoit și prin aceasta ne obligăm ca de azi în viitor să fie fixată plata docentului comunei noastre în bani gata 80 fl. v.a., în două rate plătinzi, jumătate ad. 40 fl. în tot anu la finea lui ianuarie, iară jumătate ad. 40 fl. v.a. în tot anu la finea lui iunie a-i plăti docentului, fie acesta oricine ar fi, care plată au a o plăti fără osebite toți locuitorii g. cath. din Dezmir, ori au prunci de școală ori ba; afară de aceea în tot anul ne îndatorim în plata docentului a da de fiecare fum una jumătate metretă mare cucuruzi uscați, cu grăunțiu și aceia totdeauna a-i plăti pînă în Crăciun.

Iară în anul acesta 1865, fiindcă ne aflăm tare necăjiți, pentru lipsa bucatelor, ne îndatorim pînă la finea lui faur a-i plăti docentului 40 fl. v.a., iară la finea

anului școlastic iară a-i plăti 40 fl. v.a. iară bucatele apromisă pe anii viitori, pe anu acesta, din lipsa bucatelor a le da nu ne putem obliga.

Mai încolo ne place a crede și sîntem în aceea speranție cum că domnul proptop ca inspector și d-nul paroch ca director, vor îngriji ca postul de învățător totdeauna să fie cuprins de un învățător harnic și zelos care să știe și deodată să și vrea a răspunde deplin chiemării sale de învățător, să nu fim siliți a-i plăti în cîste.

Acest așezămînt, învoire unanimă și obligațiune a noastră a fi o cunoaștem și cu tragerea crucii lîngă numele nostru o întărim, să servească de document pe viitor.

Dezmir, anul Domnului 1865, faur 14, s.n.

Înaintea mea: Demetriu Szabo

Adm. tract. Coșiocnei

[Semnează: Nistor Georgie ca martor și scriitor de nume; Magyari György, jegyző és tanu [notar și martor] și 11 săteni].

Arh. Stat. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1865—1175, f. 13

1. Sat, com. Apahida, jud. Cluj

129

Blăjenii de Sus, 10 aprilie 1865.

Reprezentanții satului Blăjenii de Sus donează venitul cîrciumăritului lunilor de toamnă și 2% din recoltă în vederea constituirii unui fond bănesc al școlii lor.

Protocol

Din 10/4, 1865, [care] s-au luat în comuna Blasfalău de Sus,¹ în înțelesul ordinaciunei guberniale cu dtto 14 sept. 1864 sub nr. 23200, în prezența subscrișiilor.

Chemîndu-se înainte toți locuitorii din sus numita comună și constatîndu-se care au parte în dreptul de crîsmărit de 3 luni, în înțelesul legilor și ordinațiunilor sustătoare li s-au făcut cunoscută starea de față, scopul comisiei prezente și s-a provocat ca fieștecare individualminte să-și dechiare voința sa liberă și chiar²; după aceasta dîndu-li-se timp de cugetare și consfătuire s-au provocat de noi să vie fiecare înainte pe rînd și să-și deie dechiarațiunea individuală la protocol. În urma acestei provocări se înfățișază toți locuitorii din comună cu reprezentanții săi confesionali și comunali în frunte înaintea comisiei și fac următoarea dechiarațiune:

În anul 1862 prin plenipotențiații noștri legiuîți cu scopul ca să ne fondăm un institut de învățămînt practic popular am fost oferit dreptul nostru de crîsmărit și doi percenti³ din venitul curat al pămîntului aflător în mîna noastră și a urmașilor noștri; acuma însă, față cu schimbările care ne prestau înainte ne-am hotărît, în coîntlegere comună a tuturor locuitorilor din comuna, a face în pomenita învoire fundamentală a reprezentanților noștri schimbare și a ne dechiara, din convingere proprie și liberă, în următorul modru.

1. Noi aprobăm și întărim toți pașii, toate dispușeziunile și otărîrile de pînă acuma făcute de reprezentanții comisarii noștri și senatul școlastic însă voim ca după ce noi toți locuitorii de aici suntem de religiunea gr.orientală cu noua împărțială a țării poate ne vom desbina de jurisdicțiunea de astăzi, școala comună nu e cu nici un venit înzestrată, să oferim dreptul nostru de crîsmă de 3 luni

spre fundarea unui fund școlastic confesional în comuna noastră și prin aceasta îl și oferim și îl dăm spre întemeierea și înmulțirea fondului școlai noastre comunale confesionale gr.răsăritene din Blasfalău de Sus pentru totdeauna și toți timpii irevocaver.

2. Numitul 2% din venitul curat al pământului aflător în mîna noastră ca locuitori de religiunea gr.răsăriteană și urmașilor noștri, oferit pentru școală centrală are asemenea totdeauna să incurgă în fondul școlai noastre comunale gr.răsăritene.

3. Dorim și ne rugăm ca protocolul de față să se facă în două exemplare originale din care unul să revină în mîna deregătoriilor politice, celălalt să se predea Ordinariatului concernente, iară nouă copie vidimată.⁴

După cetire și aprobare în fața deregătoriilor besericești și civile comunale, protocolul se încheie și subscie.

D.v.s.

[Semnează: Vasile Popovici, paroch, judele, subjudele, 2 jurați, curatorul prim, 5 curatori și alți 75 de săteni]⁵.

Arh.Mitrop.Sibiu, 1865—36.

1. Blăjenii de Sus, sat, com.Șintereag, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Hotărît.

3. Procente.

4. Legalizată.

5. Declarații identice fac și satele Blasfalău de Jos, Caïla, Chimitelnic și Galații Bistriței.

130

Berindan, 18 iulie 1865.

Satul Berindan, construindu-și școală, stabilește plata învățătorului.

Contract.

Noi subscrișii locuitori gr. cat. din comuna Berend¹ (care este filie cu 200 de suflete, țenătoare de parohia Odoreului² comit. Sătmarului), convingîndu-ne despre aceea cum că înaintarea morală, intelesuală ba și materială a pruncilor noștri, ai căror soarte ne zace la animă, mult atîrnă de frecventarea școlai, ne-am determinat ca din toate răspuserile noastre să năsuim a întemeia școală în comuna noastră; din ajutorul lui Dumnezeu, avînd acuma localitate³, fiind intravilan vreo 3 vici pre care am zidit casă nouă și bună, mai este înapoi să ne obligăm la o soluțiune învățătoricească, care o facem cu scrisoare de față, prin care, în ziua și locul mai jos însemnate ne îndatorăm pentru totdeauna, contractualiter: a susține localitatea școlai și a învățătorului, a da plată învățătoarească una sută zi 100 fl. val. aust., care sumă în tot anul, împărțîndu-se și strîngîndu-se de pre noi în 4 angarii⁴, a o plăti ne obligăm.

Dat și subscris în Odoreu 18 iul. 1865.

[Semnează 13 locuitori din Berend în prezența preotului din Odoreu]

Arh. St. Cluj-Napoca, Episcopia Gherla, 1865—1621

1. Berindan, sat, com. Odoreu, Jud. Satu-Mare.

2. Sat, comună, Jud. Satu-Mare.

3. Edificiu, clădire.

4. Rate.

Cehal, 24 iulie 1865.

Locuitorii satului Cehalul Românesc, convinși de rosturile înalte ale școlii, cer viceprotopopului local să facă toate demersurile necesare pentru a putea avea un învățător capabil, pe măsura marilor lor cheltuieli și așteptări; se stabilesc condițiile pe care noul învățător trebuie să le îndeplinească.

1865 iuliu 24 st.n. din ședința comunei O[láh]Csaholy¹

Prea onorate dle V. Archidiacone!

Cu durere avem de a ne plinge prea o. d-tale cum că al noulea an să străcură de când ne-am stăruit de am rădicat casă de școală, am menit plată bună pentru învățător în comuna noastră, totuși dintre toți învățăceii nici unu barem să află cari să cetească și să scrie bine, din pricină că nu am avut învățător cari să fie silit și dorit de înaintarea învățăcelilor săi. În ani mai dinainte fiind Vaselie Sonkodi, cari cit zidea cu dreapta tot resipea cu stînga, al patruilea an curse de când e la noi Ioan Budușan, cari fiind tînăr am socotit că va fi mai energios și va face ceva progres, dar durere că și prin acesta ne aflăm înșelați, că așteptînd să facă ceva progres tot mai puțin face, necugetînd alta decît, fie licu nu fie, plata mi să știe. Pentru cari lucru ne-am fost plîns la pre o. d-ta și în anu trecut să binevoești a ne mîngaia cu au învățător mai energios și mai habil pentru noi, ca după alîta osteneală și spese, să putem vedea și noi frunțele ostenelilor noastre; dar spre dauna noastră, rămînînd același învățător la noi, s-au străcurat și acest an, ca și ceialalți numai în zadar; nu alîta ne doare că plătim mai în cinste, ci cu mult mai tare ne doare de perduții ani.

Fiind pătruși de săgiata păgubitoare a înapoierii școlii noastre, din nou ne rugăm prea o. d-tale să binevoești a ne tînde mîna de ajutor spre a ne putea dobîndi un învățător mai energios; cari lucru credem, că numai așa s-ar putea înîtimpla dacă stațiunea noastră învățătorială a-i binevoi a o curența prin on circular nu numai în tractul nostru, ci și în tracturile vecine, sau, de fi-ar pare mai cu cale, prin m. Ordinariat în toată diecesa; așa fiind mai mulți concurenți poate ni-am nimeri odată și după dorirea noastră că după ce noi dăm mai bună plată decît multe din comune am dori ca și învățător să avem dintre cei habili; deci noi am dori și de pre o. d-ta ne rugăm să binevoești în circular, a pomeni punctele următoare:

1) Doritorul de a dobîndi stațiunea de învățător la noi să fie provăzut cu testimonie bune, despre absolvirea studiilor pedagogice.

2) Să fi fost învățător în 3 sau 4 ani în ceva comună, de unde să producă testimonie bună despre făcutul progres.

3) Să fie în stare de instrui învățăceii săi a ceti și a scrie în limba română, germană și magyară.

4) Să fie cîntăreț fiind că se poștește ca subî liturghie să țină cor cu învățăceii săi și dînsu de rînd deul să țină una strană.

După care a noastră umilită rugare, sperînd în pîrinteasca iubire a prea o. d-tale, așteptînd mîngăiere suntem, în O.Csaholy, 1865, iulie 25 st.n.; a prea onorat domnitate umiliți fii.

[Semnează: judele prim, curatorul prim, inspectorul școlar, parochul și 4 jurați].

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1866—3722.

1. Cehal, sat, comună, jud. Satu Mare.

Bonț, 1 august 1865.

Locuitorii români din Bonț donează școlii dobînda obligațiunilor împrumutului lor de stat din 1854, venitul dreptului lor de cîrciumărit și un procent de 1% din venitul pămînturilor pe care le aveau.

Proccol, din 1-ma august 1865.

S-au luat în comuna Bonțului¹, în înțelesul ordinațiunei guverniale cu dattu 14 septembrie, sub nr. 23.200 / 1864; de față au fost subscrișii.

Chemîndu-se înainte toți locuitorii din sus zisa comună s-a constatat că obligațiunile împrumutului de stat sunătoare pe numele comunei Bonțiu, oferite pentru școala centrală a tractului Szék și Buza, care obligațiuni poartă nr. 18838, 8241, 46473, 81.565, în valoare de 130 f., 100 f., 470f., 260 f., m.c., în sumă totală de 960 fr. m.c. sunt proprietate exclusivă a românilor de relig. g. catolică; după aceea s-a constatat cari și cită au parte la venitul dreptului de crîsmărit de 3 luni și în urmă făcîndu-li-se cunoscut scopul comisiunei prezente s-au provocat ca feștecare să să dechiare liber și deosebit, dorește și voește partea sa din împrumutul statului și din venitul dreptului de crîsmărit de 3 luni a oferi pentru școala centrală.

După o pausă scurtă, provocați cu parochul în frunte s-a dechiarat precum urmează:

În anul 1862, cu scopu ca să ne fundăm o școală centrală comună, prin plenipotențiații noștri legiuți, am fost oferit partea noastră din obligațiunile din împrumutul statului, venitul dreptului de crîsmărit de 3 luni și un procent din venitul curat a pămîntului aflător în mînele noastre. Acum însă, față cu schimbările ce ne prestau³, ne-am hotărit în cîințelegere comună a face în învoirea fundamentală a reprezentanților noștri următoarele schimbări:

1. Pentru proieptata școală centrală oferim din nou partea noastră din obligațiuni în sumă de 960 fr. m.c. și usura⁴ aceloră începînd de la 1-ma ianuaru 1866.

2. Interesele zisului capitol rădicînde pînă în ultima decembrie 1865 să rămî-nă și să incurgă în fondul școalei noastre comunale g. catolice.

3. Dreptul de crîsmărit oferit pentru școala centrală îl oferim pentru școala noastră comună g. catolică, cu scopu ca din venitul aceluiași să se plătească docentale comună g. catolic; dreptul de crîsmărit ca proprietatea eschisivă a noastră voim ca totdeauna să se esarendeze în calea licitațiunei publice și aceasta irevocaver, pentru totdeauna.

4. Un percent din venitul curat a pămîntului aflător în mînele noastre oferit pentru școala centrală voim asemenea să incurgă pentru înmulțirea fondului școalei noastre comunale, pentru totdeauna.

5. Determinarea locului școalei centrale, organizarea aceiași și supravighierea o concredem organilor besericești și respective școlastice g. catolice concer-nente cu acea chiară dorință ca atit la determinarea locului școlii zisă, cit și la organizarea aceiași să se ceară și învoirea senatului nostru școlastic cari și pre vi-itor voim a-l susține în valoarea și activitatea satorită în învoirea fundamentală.

6. Dorim ca obligațiunile să se preschimbe în obligațiuni pe purtători sună-toare, cari prin organele concernele să se elocheze spre fundarea și înmulțirea fondului școalei centrale.

7. Celelalte puncte din învoirea fundamentală, toată procedura și otăririle

representanților noștri, a senatului școlastic, a comisarilor de pînă acum prin aceasta le recunoaștem de bune, de a noastre și ca atari le aprobăm și le întărim, pe lingă răspicarea mulțămitei.

8. Dorim și ne rugăm ca protocolul present să se facă în două exemplare originale, din care unul să rămînă deregătorilor politice, celălalt să se predae Ordinariatului concernente, iar nouă copie vidimată.⁵

[Semnează: 27 sățeni nobili, 28 foști iobagi și 22 curialiști prin Ioan Rațiu]

Înainte noastră: Vasiliu Căpitan, notar comunal și martor; Ioan Lemeni, paroch local; Dionisiu Deac m.p., ca martor; Georgiu Bota primcurator; Ioan Căpitan, curator; Mitru Duca, jude; Iosiv Duca, subjude.

După ceitre și aprobare, protocolul s-a închiat și subscris D.U.S. Anca, vice-comite.

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep. Gherlei, 1865—446, f. 47—48.

1. Bont, sat, comuna Fizeșu Gherlei, jud. Cluj.

2. Procent

3. Ne stau în față

4. Autentificată

133

Mica, 9 august 1865.

Satul Mica donează școlii sale confesionale, românești obligațiunile împrumutului său de stat din 1854, în valoare de 880 florini.

Instrument Cesional.

Prin a cărui cuprins subscrișii locuitori gr. catolici din Mica¹, tractul topo-popesce a Sz.Mărghitei², în inclitul comitat a Solnocului Interior, îndemnați de zelum cătră școala noastră română gr. catolică comunală, fiind acea acuma în stare miseră și neavînd atîta venit de aeste de unde să se poată suplini speșele ce sunt și se poțesc la dînsa pe venitor în mai multe privințe, din buna noastră voință, nesiliți de nime, capitalul, respective obligațiunile împrumutului național de sub nr. 30779, în valoare de 200 fl. m.c.; nr. 77 197, în valoare de 380 fl. și nr. 68546, în valoare de 300 fl. m.c., acuma și pe venitor, pentru totdeauna, nerevocaver, le dăm și oferim în sama școalei noastre române din Mica și, neavînd alte confesiuni parte la acest împrumut, fără-i singur proprietatea noastră, ne obligăm ca toate speșele comunale care vor fi a le porta prin repartiție, de cumva din celelalte venituri comunale nu se vor ajunge.

Prin urmare dorim și voim ca capitalul acestui împrumut național să se trascrie pe sama școalei noastre gr. catolice din Mica, a cărui proprietate voim să fie pe venitor.

Deci dară această a noastră cesională declarațiune și oferire, prin tragerea crucei înainte numelor noastre o întărim și nerevocabiliter o facem cunoscută tuturor cărora se cuvine.

Dat în Mica, 9 august s.n. 1865.

[Semnează: judele comunal, 36 sățeni, Ambrosiu Pop, parochul gr.cat. al Ni-reșului și administrator al Micii; Simeon Domokoșiu m.p. notar comunal, Teodor Brehar, jude cercual].

Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—3188, f. 81.

1. Sat, comună suburbană, municipiul Dej, jud. Cluj.

2. Sinmărghita, sat, component al comunei suburbane Mica.

3. În ședința sa din 10 octombrie 1865, Guberniul Transilvaniei, pe baza relațiunii din 3 octombrie a comitatului Solnocul Interior, a aprobat donația de 880 fl. făcută pentru școala din Mica.

Seini, 18 august 1865

Proces-verbal al conferinței învățătorilor din satele protopopiatului Seini.

În 18 august, anul Domnului una mie opt sute șiesezeci și cinci în opidul Seini s-a ținut conferința învățătorescă în ființa de față a m. on. domn protopop distriptual d. Georgiu Maniu și învățătorii distriptuali: d. Ioan Margita, învățătorul clasei a II în Seini¹; d. Petru Carageanu, cantor și învățător în Seini; d. Ioan Cosma, cantor și învățător în Samuștealeac²; d. Vasiliu: Albu, învățător în Potău³; d. Ștefan Lazăr, cantor și învățător în Iosip⁴; d. Timotei Bumbu, cantor și învățător în Sabișa; d. Florian Cosma, cantor și învățător în Ilba⁵; d. Vasiliu Cherecheșiu, cantor și învățător în Mănăstur⁷; d. Gregoriu Bandiciu, cantor și învățător în Handalul Ilbei⁸ și nefiind de față d. Georgiu Zete, cantor și învățător în Bîrgău⁹ din cauze necunoscute și Ioan Colocanu, învățătorul din Apa¹⁰ din cauză escusată de morb.

I. În ziua de sus numită la chemarea într-ajutor a spiritului sint s-a ținut în beserica opiduală de Seini sub pontificarea mult on. domn protopop Georgiu Maniu sinta liturghie cîntată.

II. Conferința s-a deschis de presedintele mult on. domn protopop Georgiu Maniu cu o precuvîntare străbătătoare de animi spre folosul învățături.

III. S-a luat înainte operatele anului trecut și criticîndu-se, s-a propus pentru elaborare următoarele teme: a) Pentru d. Ioan Margita, învățător în clasa II de Seini: Cer îniriurîța a avut și are cultura literară asupra cutărei națiuni și enumerarea rezultatelor ei; b) Pentru d. Petru Carageanu, cantor și învățător în Seini: Cu ce mișloace s-ar putea nutri și crește și mai încolo știința în tinerimea trecută peste anii prescriși pentru școala? c) Pentru d. Ioan Cosma, cantor și învățător în Samuștealeac: Care e destinațiunea omului aici pre pămînt și ce mișloace debue sa întrăbuițăm spre ajungerea acei destinațiuni? d) Pentru d. Vasiliu Albu, învățător în Potău: Ce foloase ar aduce școalele de dumineci și sărbători dacă acela s-ar țienea regulat și cum s-ar putea ajunge scopul acela? e) Pentru d. Ioan Colocanu, învățător în Apa: Carii sunt mișloacele cele din-afară ajutătoare învățămîntului și cum debue să fie acele întocmite ca să corespundă scopului? f) Pentru d. Ștefan Lazar, cantor și învățător în Iosip: De lipsă e învățătura primitivă în școalele noastre elementare și pentru ce, cînd debue să se înceapă și pînă cînd să se țină? g) Pentru d. Timotei Bumbu, cantor și învățător în Sabișa: Care e scopul conferințelor învățătoresți și ce folos aduc cu sene? h) Pentru d. Florian Cosma, cantor și învățător în Ilba: Cum trebuie să se poarte învățătorul în societate ca să meriteze onoarea poporenilor și a streinilor; i) Pentru d. Gregoriu Bandiciu cantor și învățător în Handalul Ilbei: Ce moduri debue să țină învățătorul cu pruncii aceia cari acum încep a umbla la școală? j) Pentru d. Ioan Pop, cantor și învățător în Cecarlău: Cum se pot deștepta puterile sufletești în prunci și cum se poate cunoaște ajungerea celui scop? k) Pentru d. Georgiu Zete, cantor și învățător în Bîrgău: Care este scopul școalelor elementare și cum s-ar putea acela ajunge? l) Pentru d. Vasiliu Cherecheșiu, cantor și învățător în Mănăstur: De cite feluri este creșterea în școalele elementare și cum s-ar putea aceia mai cu folos ajunge?

IV. Pe temeiul punctului al 3-lea din protocolul conferințelor învățătorești a anului 1863 s-a aflat că în Potău, în Mănăstur în Bîrgău și în Handalul Ilbei nu se află protocolul școlastic deci:

Se hotărăște în această conferință ca acele cît mai în grabă să și le procureze din comunale și apoi să se înscrie ordinațiunile pînă acum eșite și de aci înainte eșinde iar pentru ca să se cunoască că oare înscrisu-s-au toate ordinațiunile școlastice în viitor fiecare d. învățător va fi dator protocolul școlastic a-l aduce la conferință.

V. S-a observat în decursul nu numai acestui an dar și a altor ani mai de-nainte că pruncii școlari din respectivele comune în lunile iulie și august cu multă neregularitate umblă la școală și cercîndu-se cauza acestei neregularități s-a aflat că concentrîndu-se într-aceste două luni lucrările cîmpului la economia rurală, părinții își retrag pruncii de la școală folosindu-i au la economie au la grigea de casa părintiască dar și altcum căldura cea nădușitoare din iulie și august, a caniculei nu puțin incomodează pe fiii Minervei, deci, pentru ca să se poată strămuna timpul vocațiunei pe lunile iulie și august și pentru ca esamenale școlastice să se poată pune cu finea lui iunie, va fi rogat prea veneratul Ordinariat, cu umilință, pentru îngăduința ca esamenale vocaționale să se depună cu ultima iunie, iar timpul vacațiunei să se așeze pentru lunile iulie și august.

VI. S-a observat aceia că soluțiunile învățătorești în anul acesta nu s-a aruncat cu speșele comunale, în înțelesul ordinațiunei a naltului Consiliu regesc, ci grigea aruncărei, încasărei s-a dat curătoriei bisericesti, prin ce nu puțină scade rabda învățătoriu, neeșindu-le soluțiunile regulat.

S-a mărginit să fie rogat, cu umilință, mărîtul Ordinariat ca să se întrepună la naltul Consiliu regesc pentru restatorirea statului de mai-nainte, adecă prin aruncarea și încasarea soluțiunei învățătorești prin diregătoria civilă comunală.

VII. S-a luat în samă pomăriile școlastice și s-a aflat că de present se află pomării școlastice în Seini, în Samușteleac, în Potău, în Iosif, în Sabișa, în Ilba, în CEARLĂU, în Bîrgău iară nu sunt pomării în Apa, în Bălășești, în Handal, în Mănaștur.

S-a mărginit ca respectivii învățători din comunele unde nu se află astfel de școale pomare în decursul anului școlastic următor să și le înființeze și despre numărul lemnelor plantate de altonit la viitoarea conferință să relaționeze.

VIII. Producerea mătasei nu puțin folos aduce poporului și spre aceasta a eșit multe îndemnuri și de cătră locurile mai nalte ba chiar s-a împărțit și broșure sunătoare despre modul producerei mătasei; deci ca acest folos să se poată cîștiga este necesitatea cea mai de frunte a cîștiga frăgari, deci dar:

Se hotărăște ca învățătoriu clasei a II-a din Seini, d. Ioan Margita să cîștige de la Pesta sămîntă de frăgari pentru primăvara anului 1866, cari se va împărți apoi între dd. învățători distriptuali, pentru semănare iar speșele cîștigărei le vor suporta comunele școlastice distriptuale și după broșurile spre acest scop împărțite între popor se va tracta cu frăgarii semănați.

IX. Metodul nou al propunerii s-a aflat a fi mai corespunzător pentru ajungerea culturai poporului, pentru care cause abecedarile se află întocmite după acest metod nou de propunere însă, pentru că unii învățători dintre cei mai bătrîni nu-l cunosc pe deplin, pentru ca această cunoștință a metodului nou de propunere să și-o cîștige hotărîm ca cu începutul anului școlastic viitor în toată joia cu toți ne vom aduna în Seini pentru ca să ne deplinim în metodul nou de propunere a învățăturilor elementare iar fiindcă cătră acest metod nou de propunere se recer unelte anumite de table cu litere române și icoane a testamentului vechi și nou și altele, pentru aceia vor fi rogați m. o. dd. direptori școlari ca să

mișlocească cumpărarea acelor cu spesele comunale sau besericești, precum adecă va fi mai la îndemină.

X. Se recomandă fiecărui învățător ca să-și cîștige Organul pedagogic pentru cetire.

XI. Învățătorii și cantorii din distriptul Seinului se află în aceia neplăcută pusețiune că după moartea lor, familiile lor adecă viduvele și orfanii rămîn fără toată mîngăierea și ajutorința; deci pentru ca să se mișlocească un fel de ajutorința pe sama viduvelor învățătoarești și cantorești:

Se hotărăște înființarea unui grînar învățătoresc și cantoresc în care va fi dator fieștecare învățător și cantor a da în tot anul o anumită cantitate de bucate. Că unde să se așeze acest grînar în distriptul Seinului și cît să se plătească în densul în tot anul și prin cine să se administreze acest grînar și după care regule și program se va mîrgini într-altă adunare învățătoarească rînduita numai spre acest scop.

Ioan Pop
învățător și cantor în CEARLĂU

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1865—84

1. Sat, comună, jud. Maramureș
2. Someseni, sat, com. Apa, jud. Satu Mare
3. Sat, com. Mediașu Aurit, jud. Satu Mare
4. Iojib, Idem
5. Sat, com. Cicirlău, jud. Maramureș
6. Sat, comună, jud. Maramureș
7. Merișor, sat component al com. suburb. Tăuții-Măgheruş, municipiul Baia Mare, jud. Maramureș
8. Sat, com. Cicirlău, jud. Maramureș
9. Idem
10. Sat, comună, jud. Satu Mare.

135

Boju, 20 august 1865.

Satul Boju stabilește remunerația anuală a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanția a comunei besericești g.c. Boș¹, după ce cu ajutoriul lui D-zeu ne-am rădicat o casă de școală cu toate celea trebuincioasă precum și casa de locuință a învățătorului, iară pentru dotarea aceluia, nefiind în stare ne-casa alodială neci cea besericească de a putea sucura așa am hotărît, cu învoirea întregii comuni besericești, ca dotarea învățătorului să se asigureze prin colepte sau aruncături de la sau pre poporul de această comună besericească ținător. Așa pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemizăm pentru toate tempurile următoarele emoluminte anuali, prin aruncători² efectuînd și adecă:

- 1) 80 fl. v.a., adecă optzeci fiorini valută austriacă în două rate semestrale plătinzi
- 2) 12 jugere, din care, cîtu-i de arat și cîtu-i de fînaț, vezi nr. topografic.
- 3) Cvarțir liber cu una locuință.
- 4) Grădină pentru legumi în estensiune de — vezi foaia individuală — a căruia [îngrădire] se va îngriji de către comună.

Toate acestea emolumente ne învoim a le da și presta numai unui atare învătătoriu care se va cunoaște de venerabilul Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățătoriu și educatoriu a tinerimei. Spre întărirea acestui instrument de dotațiune cu învoirea întregii comunei besericești graco-cat. subscriem aplicînd și sigilul parohial.

Boș, 20 august 1865.

În numele comunei besericești:

Representanții besericei graco-cat. din Boș,

[Semnează parohul, judele comunal și 8 curatori]³

Arh.St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1367, f. 56.

1. Boju, sat, com. Cojocna, jud. Cluj

2. Contribuțiile sătenilor

3. Alături de acest act se mai păstrează, din protopopiatele greco-catolice ale Turzii și Clujului *Instrumentele de dotație școlară* ale satelor: *Aiton* (20 august 1865; plata înv.: 40 fl., 10 ferdele mari grîu și 10 porumb, locuință și grădină de legume, Idem, f. 54), *Boteni* (28 martie 1866; plata înv.: 16 fl., "o delniță" de lemne, locuință, Idem, f. 58), *Cojocna* (30 oct. 1865; plata înv.: 60 fl., locuință și grădină de legume), *Corpadea* (15 oct. 1865; plata înv.: 50 fl., un pămînt de 4,1400 j. în folosință, locuință și grădină de legume, Idem, f. 62), *Frata* (20 sept. 1865; plata înv.: 100 fl., 2 "delniți de lemne", grădină de legume, Idem, f. 64), *Iuriul de Cimpie* (30 sept. 1865; plata înv.: 40 fl., o mîerță mică bucate de fiecare fum, locuință și grădină de legume, Idem, f. 66), *Năoiu* (15 martie 1866; plata înv.: 50 fl., 2 stîngeni lemne, locuință, grădină de legume, un pămînt de o mîerță porumb semănătură, pe care îl va săpa satul, Idem, f. 68), *Pălata* (14 oct. 1865; plata înv.: 50 mîerțe mari grîu, cucuruz, după împregiurări, locuință, grădină de legume, 63 fl. "din binefacerea nemuritoriului Mihăilă Eleceș, Idem, f. 70), *Pata* (20 august 1865; plata înv.: 40 fl., 40 mîerțe porumb boabe, locuință și grădină de legume, Idem, f. 72), *Rediu* (13 oct. 1865; plata înv.: 100 fl., locuință și grădină de legume, Idem, f. 74), *Sărmășel* (16 oct. 1865; plata înv.: 20 fl., locuință, grădină de legume "plugurile de la comună ca să-și samene dînsu cu sămînța sa una mîerță de cucuruzi în pămîntul său; dînsu să-și lucre pămîntul", Idem, f. 76), *Simboleni*, (12 sept. 1865; plata înv.: 6, 1000 j. pămînt "în tot anu folositor", 60 fl., Idem, f. 78), *Crișeni* (28 martie 1866; plata înv.: 16 fl., 10 stîngeni de lemne, locuință și grădină de legume, idem, f. 80), *Ciurila* (29 sept. 1865; plata înv.: 100 fl., grădină de legume și de "pomel", Idem, f. 82), *Tureni* (plata înv.: 80 fl., Idem, f. 84), *Filea de Jos* (8 nov. 1865; plata înv.: 100 fl., 2 stîngeni lemne, Idem, f. 86), *Hășdate* (22 nov. 1865; plata înv.: 100 fl., 6 care de lemne, Idem, f. 88), *Lita Română* (20 oct. 1865; plata înv.: 80 fl., 6 care de lemne, grădina școlii de 1200 stîngeni, Idem, f. 90), *Micuș* (8 mai 1866; plata înv.: 100 fl., 3 stîngeni de lemne, locuință, Idem, f. 92), *Petreștii de Sus* (8 oct. 1865; plata înv.: 80 fl., 2 stîngeni de lemne, o jumătate mîerță grîu sau cucuruz de fiecare casă cu copii de școală, Idem, f. 94), *Petreștii de Jos* (24 sept. 1865; plata înv.: 100 fl., o jumătate ferdelă mică porumb boabe de fiecare casă cu copii de școală, grădină de legume, Idem, f. 96), *Cranul Mic* (29 nov. 1865, Plata înv.: 130 fl., locuință și grădină de legume, 3 și jumătate jug. pămînt din care 2 jug. fînaț și 1 j și jumătate arabil, Idem, f. 98—99), *Rachiș* (25 nov. 1865, plata înv.: 100 fl.), *Săcel* (20 sept. 1865; plata înv.: 80 fl., 20 mîerțe bucate, 4 stîngeni de lemne).

Ghirolt, 24 august 1865.

Sătenii din Ghirolt hotărăsc vinderea obligațiilor împrumutului de stat din 1854 și modalitatea administrării în folosul școlii a banilor obținuți.

Protocol

Care s-au făcut întru înțelesul prea veneratei ordinațiuni consistoriale din 20 iunie a a.c. nr. 512 în parochia gr. catolică a Ghiroltului¹, în 24 august tot în anu curg. în rindu obligațiunilor împrumutului de stat național.

Cercîndu-se cu tot de-adînsul statul și starea obligațiunilor împrumutului de stat național a aceștia parochii, statător din 2860 fl. v.a., două mii opt sute șazeci

floreni în val. austriacă, cu a magharilor cu tot, cari au avut a lor competență în suma de 360 fl, trei sute șazeci fl.v.a., care o au și plătit afara români, precum arată quitanta de deto 19 ianuaru 1864, în copie sub A alăturată, prin urmare a românilor sumă rămasă în 2500 fl. v.a. două mii cinci sute v.a. s-au aflat a fi următoaria:

a) Judecînd comembrii români acestei s. beserici cum că pentru dinșii, ca pentru cei foarte lipsiți de bani și tare asupriți cu plățirea salariului învățătoresc și alte spese școlare-besericești, cu mult va fi mai bine și mai folositor, dacă vînzînd obligațiunile împrumutului de stat național și luînd banii la sine, îi vor manipula dinșii și îi vor da pe interes anual cu mult mai bun decît cel legal, s-au înțeles laolaltă și așa, măcar că o.d. paroch local Ioan Popp, la care au fost depuse obligațiunile s-au opus cu toată tăria, totuși s-au împuternicit și pe lîngă aicea în capte sub B alăturată protestațiune le-au luat la sine reprezentanții comunității, precum arată documentul, la dinșii dat și aici sub C, în copie, alăturat și le-au și vîndut la d. Kremer Samu în Deșiu, cu scăzămînt de 550 fl. cinci sute cincizeci fl.v.a. și așa au luat pentru 2500 fl. numai 1950, una mie nouă sute cincizeci fl.v.a. și apoi 50, cincizeci floreni v.a. i-au suplinut reprezentanții și așa acuma au bani gata 2.000, două mii floreni în valută austriacă.

b) Acești 2000, două mii fl.v.a., îi au la mînă și sub cauțiunea și răspunderea sa reprezentanții comunei, adeca Ioan Roman, primar curatorial, Precup Bancu curator și judele comunal local și Ignat Roman, econom nobil posesionat, precum și dinșii au recunoscut în documentul sub C alăturat, înaintea noastră a subscrișilor punîndu-și cruce la nume ca însuși mîna sa.

c) Banii i-au împărțit între ei așa:

Ioan Roman prim cur[ator] au luat	1000 fl.v.a.
Precup Bancu cur[ator] și judele —	600 fl.v.a.
Ignat Roman econom nobil	400 fl.v.a.

Suma: 2000 fl.v.a.

d) Ioan Roman au dat din mia de fl. care au luat-o împrumut la oameni, pe lîngă contract legal, cauțiune stătătoare din pămînte bune și interes anual bun și anumit:

La Ioan Farcaș	100 fl.v.a.
La Florea Revnic	100 fl.v.a.
La Todor Bogyan	100 fl.v.a.
La Gavriș Tarța	50 fl.v.a.
La Dumitru Rațiu	50 fl.v.a.
La Gregore Tămas	50 fl.v.a.
La Alexandru Pop	20 fl.v.a.
La Gavrila Chifor	10 fl.v.a.

Suma: 480 fl.v.a.

și așa la dînsu sunt 520 fl., cincisute douăzeci fl.v.a.

e) Precup Bancu au dat împreună din cele 600, șase sute fl., iară pe lîngă contract legal, cauțiune de pămînte bune și interesuriu bun:

La Ioan Flip	100 fl.v.a.
La Iános Gecze	100 fl.v.a.
La Flore Buluza	50 fl.v.a.
La Teodor Florian	50 fl.v.a.
La Georgiu Chiorean	50 fl.v.a.
La Grigoraș Man	50 fl.v.a.
La Machabei Filip	50 fl.v.a.
La Todor Mureșan	50 fl.v.a.

Suma: 500 fl.v.a.

și așa la dînsu sunt 100 una sută fl.v.a.

f) Ignat Roman au dat împrumut din cele 400 patru sute fl.v.a., iară pe lângă contract legal, cauciune de pămînte bune și interesuriu bun:

La Iacob Florian și Doroftei Roman 100 fl.v.a.

La Petru Bancu, Ioan Pintican și Ștefan Man ... 100 fl.v.a.

La Toader Roman lui Ștefan ... 50 fl.v.a.

Suma: 250 fl.v.a.

și așa la dînsul sunt 150 fl., una sută cincizeci floreni val. austr.

g) Ca suma de 2000, două mii fl.v.a., din sus însemnată ca fundațiune eclesiastico-școlară ca să-și aibă solid fundamentul său și ca și în viitor să nu se poată periclita sunt îndatorați cei trei reprezentanți comunali, adică Ioan Roman, Precup Bancu și Ignat Roman ca în temp de 20 de zile fieștecă pe banii care i-au luat la sine adeca:

Ioan Roman pe 1000, una mie fl.v.a.,

Precup Bancu pe 600, șasesute fl.v.a.

și Ignat Roman pe 400, patru sute fl.v.a.,

să facă contracte legale timbrate, să le întăbuleze în forma sa și de cauciune să-și pună și lege fieștecă moșia cită o are după contract, alăturînd în copie autentificată lângă contract și conscrierea cadastrală a moșiilor sale, la care toate s-au obligat și dînșii și s-au apromis că în mai sus numitele zile toate le vor împlini cu acurațiune și apromisiunea sa au întărit-o precum și arată mai în jos cu însuși mîna sa trasă cruce la numele său:

Ioan Roman prim cur[ator]

Precup Bancu cur[ator] și judele

Ignat Roman econom nobil.

Dat în Girolt în anul, luna și ziua din sus scrisă.

Înaintea noastră: [Semnează 5 curatori, 3 jurați, învățătorul și Simion Bokșa protopopul Lojardului]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—339

1. Ghirolt, sat, com. Alunișu, jud. Cluj.

Glogovet, 1 septembrie 1865.

Locuitorii români din Glogoveș stabilesc remunerația învățătorului lor.

Instrument de dotațiune

Subscrisa antistie comunală care e tot deaodată și reprezentanția comunei baserecești gr.c. din Glogovețiu¹, venind la convecțiune cum că bună starea unui popor, liniștea și înaintarea binelui comun, atîrnă foarte mult de la luminarea și cultura poporului preste tot, am hotărît a întrebuița toate cite ne stau în putință pentru ridicarea și înaintarea acei culturi și fiindcă suntem convinși cum că atare cultură mai cu efeit se poate dobîndi și ajunge prin o educațiune a tinerimei conformă legilor moralității și preste tot a principiilor legii creștinești, așa pentru instituțiunea și educațiunea tinerimei noastre, a pruncilor noștri de ambe sexele, în tip de dotațiune a învățătorului și a educatoriului tinerimei școlare, statorim și sistemizăm, cu împreună învoirea și înțelegerea întregii comunități a-i da din venitul casei alodiale², pentru toate timpurile, următoarele emoluminte:

1. Ca salariu anual în bani gata 100 fl.v.a., adică una sută florini valoarea austriacă, plătinzi în doua rate simestriale, jumătat în 1 december a anului școlastic, iară 2 jumătate în finea lui aprilie al aceluiași an.

2. Trei orgi de lemne de foc din pădurea comunală, care se vor tăia și vectura la locuința învățătorului de membrii comunei bisericești.

3. Cuartir liber cu 1 încăpere de locuință și cămară.

4. Grădină pentru legume în estinziune de 30 orgi, a cărei îngrădire se va îngriji de cătră comună.

5. Un loc arător de 1 juger 800 stîngeni, din locu comună, care învățătorul are de a-l semăna cu cucuruz sau cu grîu, ca loc umblător cu hotaru comunei.

6. 6 punți, șiese punți, lumină de său care se va cumpăra din casa alodială.

Acestea emoluminte de sene se înțelege că voim numai acelora indivizi a se presta care se vor dechera din partea veneratului Ordinariat metropolitan gr.cat. a fi apți de a ocupa postul de învățător sau docente și care vor fi înzestrați cu însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tinerimei.

Voim, mai încolo, ca învățătorul să fie apt a putea ocupa duminica și în sărbători și una strană (chor) în biserică.

Spre întărirea acestea, cu unanimă învoirea a întregii comune, se subscie de antistia comunei politice care e tot deodată și antistia comunei baserecească gr. cat. și se aplică sigilul comună.

Glogovețiu, 1 septembrie 1865.

În numele comunei:

[Semnează, prin notarul Ioan Aron, judele, 3 jurați și preotul Samuil Aron]³.

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1367.

1. Glogoveț, sat, com. Valea Largă, jud. Sibiu.

2. Cassa comună (Lada satului).

3. Alături de acest act se mai păstrează, din protopopiatul greco-catolic Biia, următoarele *Instrumente fundanționale*: Biia (25 nov. 1865; plata inv.: 30 fl., 180 mîerțe porumb boabe, 2 stingini lemne, locuință, grădină de legume, Idem), *Sinmiclăuș* (7 sept 1865; plata inv.: 30 fl., 62 mîerțe bucate, 2 stingeni de lemne, locuință, Idem), *Căpîlna de Jos* (24 nov. 1865; plata inv.: 81 fl., 2 stingeni lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Chesler* (1 nov. 1865; plata inv.: 100 fl., 2 stingeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Făget* (25 sept. 1865; plata inv.: 40 fl., 2 stingeni de lemne, 30 mîerțe porumb boabe, locuință și grădină de legume, Idem), *Feisa* (24 nov. 1865; plata inv.: 80 fl., 2 stingeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Gănești* (22 sept. 1865; plata inv.: 10 creițari și 8 cupe porumb de fiecare elev, 2 pămînturi în întindere de 9 mîerțe sămînță grîu, locuință, grădină de legume, o treime din taxele stolare în calitate de cantor, 20 mîerțe porumb boabe pentru trasul clopotelor, Idem), *Valea Lungă* (plata inv.: 30 fl., 20 ferdele grîu 2 stingeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Hărănglab* (22 sept. 1865; plata inv.: 1 mîerț porumb de fiecare elev, 8 cupe de fiecare elev, 1 stingin de lemne, locuință, grădină de legume, o treime din taxele stolare în calitate de cantor, Idem), *Iclod* (27 dec. 1865; plata inv.: 40 fl., 2 stingeni de lemne, 40 mîerțe porumb boabe, locuință și grădină de legume, Idem), *Lunca* (4 oct. 1865; plata inv.: 50 fl., 50 mîerțe porumb boabe, 6 stingeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Lodroman* (8/20 sept. 1865; plata inv.: 150 fl., 2 stingeni lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Micăsasa* (30 nov. 1865; plata inv.: 60 fl., 150 mîerțe porumb boabe, locuință și grădină de legume, Idem), *Pânade* (19 dec. 1865; plata inv.: 40 fl., 130 mîerțe porumb boabe, 1 stingin lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Spini* (24 nov. 1865; plata inv.: 50 fl., 60 mîerțe porumb boabe, 2 stingeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Sîntămăria* (1 sept. 1865; plata inv.: 50 fl., 2 stingeni lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Cornești* (8 sept. 1865; plata inv.: 5 fl., 24 mîerțe porumb boabe, 24 mîerțe porumb în calitate de cantor, locuință și grădină de legume, Idem), *Tătlăca* (10 august 1865; plata inv.: 49 fl., 122 mîerțe porumb boabe, 3 stingeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Tăuni* (5 sept. 1865; plata inv.: 115 fl., 2 stingeni de lemne, locuință și grădina de legume, Idem), *Veseuș* (1 sept. 1865; plata inv.: 70 fl., 2 stingei lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Valea Sasului* (15 sept. 1865; plata inv.: 32 fl., 50 mîerțe porumb boabe, 1 stingin lemne, locuință și grădină de legume, Idem).

138

Ilișua, 7 septembrie 1865

Satul Ilișua stabilește renumerația învățătorului său.

Protocol, din 7 septembrie, luat în Ilișua¹.

Comuna g.c. Ilișua, prin subscrișii reprezentanți aleși din partea antistiei comunale și a celei bisericești, la provocarea d. protopop al traptului² Reteag, docinților comunali cari ni se vor trimite, decreta sau întări de la veneratul Ordinariat diecesan pe comuna noastră, pe viitor nestrămutaver ne oblegăm cu următoarea anuală soluțiune³:

1) bani 40 = patruzeci fl.v.a.;

2) 10 metrete grăunțe și quartir;

3) De tot pruncul și prunca un car lemne focale și un font slănină.

Banii se vor repartiza peste comună, după statu și condițiunea individuală, iară cealaltă soluțiune numai peste părinții pruncilor.

Ilișua 1865, ziua mai sus semnată.

[Semnează 7 săteni]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3293

1. Ilișua, sat, com. Uriu, jud. Bistrița-Năsăud

2. protopopiat.

3. Remunerație.

139

Negrilești, 9 septembrie 1865.

Locuitorii din Negrilești, ortodocși și uniți, stabilesc retribuția în bani și produse, a învățătorului lor comun.

Protocol, luat în Negrilești, 9 septembrie.

Comuna gr. cat. Negrilești¹, prin subscrișii reprezentanți aleși din partea antistiei comunale și a cei bisericești, la provocarea respectivului domn protopop a tractului Reteagului, de ambe confesiunile gr. cat. și orientală, docenților noștri comunali cari ni se vor trimite și decreta de la veneratul Ordinariat respectiv pe comuna noastră, pe viitor nestrămutaver ne obligăm următoarea soluțiune anuală.

1. În bani 100 fl. v.a., care se vor repartiti peste comunali de ambe confesiunile, după stat și condițiune.

2. Douăzeci metrete mari de grăunțe.

3. De tot pruncul și prunca la școală conscriși un punt de slănină.

4. Quartir în casa școalei și lemne de focărit cite vor fi de lipsă.

Această apromisă soluțiune în mod nedeștedind [sic], în două rate pre la prima ianuarie și ultima mai a o presta ne obligăm.

Semnat Negrilești în 9 septembrie 1865.

(Semnează: judele, un curator și 2 săteni).

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3293, f. 9.

1. Sat, com. Ciceu-Giurgești, jud. Bistrița-Năsăud.

Alecuș, 12 septembrie 1865.

Satul Alecuș stabilește plata anuală a învățătorului său și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument de dotațiune!

Subscrisa antistie comunală care e totodată și reprezentanția comunei bisericești g.c. venind la convicțiunea cum că bunăstarea unui popor, liniștea și înaintarea binelui comun, atîrnă foarte mult de la luminarea și cultura poporului preste tot, am hotărît a întrebuița toate cite ne stau în putință pentru ridicarea și înaintarea acei culturi și, fiindcă sîntem convinși cum că atare cultură mai cu efort se poate dobîndi și ajunge prin educațiunea tinerimii, conform legilor moralității și preste tot a principiilor legilor creștinești, așa pentru instituțiunea și educațiunea tinerimii noastre, a pruncilor noștri de ambe sexele, în chip de dotațiune a învățătorului sau educatoriului tinerimei școlare, satorim și sistematizăm cu împreună învoirea și înțelegerea întregii comunități a i să da din venitele casei alodiale pentru toate timpurile următoarele emolumente:

1. Ca salariu anual în bani gata 32 fl.v. austr., adică treizeci și doi fiorini valută austriacă, plătiți în trei rate, adică tot la trei luni să se plătească o parte din astă sumă.

2. Una orgie de lemne de foc, cumpărînd din păduri străine cu bani din casa comunală cari apoi să vor tăia și vectora¹ la locuința învățătorului de membrii comunii bisericești.

3. Cvarțir liber cu o încăpere de locuit, cuină și cămară.

4. O grădină pentru legumi în estensiune de 200 stîngeni, a căruia îngrădire să va îngrijii de cătră comună.

5. Șaizeci metrete de cucuruz, în grăunțe, cari să vor presta din partea părinților cari or fi de a să învăța.

6. Loc de 2 cară de fin din terenu comunei.

Acestea emolumente, de sine se înțelege, că voim numai acelor indivizi a să presta cari să vor dechiara din partea veneratului ordinariat metropolitan g.cat. a fi ași de a ocupa postul de învățătoriu sau docente și cari vor fi înzestrați cu toate însușirile ce să cer pentru on învățătoriu și educatoriul al tinerimei; voim mai încolo ca învățătorul și educatoriul să fie apt pentru a ocupa duminica și în sărbători și una strană (chor) în beserecă.

Spre întărirea acestei dotațiuni cu unanima învoirea întregii comune să subscie de antistia comunei politice care este totodată și antistia comunei bisericești g.c. și să aplică sigilul comun.

Dat Alecuș², 12 sept[embrie] 1865.

[Semnează parohul, judele și 3 "membrii ai comunității"]³

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1367.

1. Transporta.

2. Sat, com. Șona, jud. Alba

3. Alături de acest act se mai păstrează din protopopiatul greco-catolic al Alecușului *Instrumentele fundaționale* ale satelor: *Gîmbuș* (15 ian. 1866; plata înv.: 1 mierză porumb știuleți de fiecare fum, un car de lemne, locuință și grădină de legume, Idem), *Silea* (12 sept. 1865, plata învățătorului care era și cantor: 10 cr. și o mierză porumb boabe de fiecare elev, un pămînt de semănat de 8 mierză griu, locuința, grădină de legume, o treime din taxele stolare în calitate de cantor, Idem) *Nandra* (act 10 martie 1866; plata înv.: un pămînt arabil de 1,666 j., locuință, grădină de legume, o treime din taxele stolare în calitate de cantor, Idem).

Merești, 13 septembrie 1865.

Locuitorii români din Merești își angajează un învățător și îi stabilesc retribuția.

Jutalmazási okirat.

Alatt irt képviselői a Hom Almási görög¹ egyesült fiak megyének, lelkészünk idő Boér István az indítványát megértve hogy a kántor egyik elkerülhető saját házát iskolaháznak ideiglenesen felajánlja s azt a megye gyermekei tanítására, az alol is irt jutalmazási összeg értelmében, mind addig engedi míg a megye leendő iskola házát felépítheti, mely ajálat előismerése után, minthogy sem az egyháznak sem a megyének pénztára nincs hogy abbol a tanítónak fizetést adjunk tehát ezen megyéhez tartozó hivekre adakozás és felrovás nyomán tekintve a megye szegénységét, a tanítói állást biztosítottuk minélfogva az ajánlott s általunk elfogadott tanítónknak évi fizetését a következő pontokba határoztuk meg.

1. 60 az az hatvan o. ér.fr., kétrészben u.m. 30 fr. január 1-én, más 30 fr. Mát. 1-én.

2. 30 véka őszgabonát

3. 20 szekér fát

Mind ezen haszonvételeket az általunk kijelölt s megerősítés végett a méltóságos érseki székház felajált ifiu Farkas Gyula javára hogy kiszolgáltassuk pontosan, magunkat ezennel kötelezzük.

Mely ajándékozási okiratot annak érvényességéül az egész község meg egyezéssből alá írjuk és a megye pecsétével megerősítjük.

H.Almásón, september 13-án 1865

Boér István, lelkész;

Csiki István, gondnok
Csiki János, Kásai János,
esküdtek

A fenn irt haszonvétel mellett s román nemzetem ifiuságának tanítása tekintetéből elvállalom s magamat a taníttoi hivatal folytatására ezennel hiven lekötelezem

H.Almásón, sept. 13-án 1866.

Farkas Gyula, tanító

[Traducere]

Document de remunerare.

Subscrișii reprezentanți ai fiilor comunității greco-unite din Merești, înțelegând din înștiințarea preotului nostru, Boer Ștefan, senior, cum să cantorul oferă provizoriu o casă de care se poate dispersa ca și casă de școală pe care o lasă, contra plății mai jos menționate, pentru învățarea copiilor comunității pînă atunci pînă cînd comunitatea va putea construi viitoarea școală, în înțelesul acestei oferte, deoarece nici biserica nici comunitatea nu sînt în măsură să poată suporta plata învățătorului, asigurăm funcția de învățător pe contribuția și taxa-rea credincioșilor acestei comunități avînd însă în vedere și sărăcia ei.

Drept aceea, plata anuală a învățătorului propusă nouă și acceptată de noi, o hotărîm în următoarele puncte:

1. 60, adică șaizeci fl., valută austriacă, în două rate și anume: 30 fl. la 1 ianuarie; ceilalți 30 fl. la 1 martie.

2. 30 mîerțe bucate de toamnă

3. 20 căruțe de lemne.

Prin aceasta ne obligăm să împlinim acurat tânărului Farkas Iuliu toate aceste beneficii, desemnate de noi și înaintate spre aprobare măritului scaun episcopesc.

Spre validarea acestui document de danie, îl subscriem cu învoirea tuturor și îl întărim cu pecetea comunității.

În Merești la 13 septembrie 1865.

Boer István, preot

Csiki István curator

Csiki János, jurat

Casai János, jurat

Prin aceasta credincios mă leg, pe lângă remunerația menționată mai sus și în scopul instruirii tineretului națiunii mele române, să îndeplinesc funcția de învățător.

Farkas Iuliu
învățător

Merești, la 13 sept. 1865.

Arh.St. Alba Iulia, F.Gen. Mitrop. Blaj. 1866—1367.

1. Merești, Almașul Homorodului, sat, comună, jud. Harghita.

142

Bezidu Nou, 13 septembrie 1865.

Locuitorii români din Bezidul Nou își angajează un învățător, stabilindu-i retribuirea.

Jutalmazási Okirat.

Alább irt képviselője a Bözödujfalvi¹ görög egyesült megyének örömmel vetjük ugyan idevaló egyház érdemes tagja Opra Mihály azon indítványát, hogy egyik elkerülhető házat Iskola háznak ajálja s azt a megye gyermekei tanítására mind addig adja, minden fizetés nélkül, míg a megye képes leendő iskolát emelni, mely dícséretre méltó ajánlatának érdemesen előismerésül köztisztelőben álló György fiát, mint a ki jeles tanulási okirattal vagyon ellátva, közakarattal kántori és tanítói hivatalba ezen okirat erejénél fogva fel vettük, s minthogy, sem az egyház, sem a község pénztára nincs oly állapotban helyezve, hogy abból a tanítónak illő évi fizetését ki szolgáltatassák, tehát az ez a egyházhhoz tartozó hivekre adakozás és felrovás nyomán tekintve a megye szegénységét a tanítói allomást biztosítottunk.

Ennélfogva az ajánlat s általunk elfogadott tanítónknak évi fizetését a következő pontokban határoztuk és megmásolhatatlanul álitotuk meg.

1. Hatvan az az irva oszt.ért. forintot, két részben u.m. 30 forintot január 1-én, a más 30 forintot pedig Mártius 1-én minden évben.

2. 40, az az negyven véka szemestöröbuzát

3. 40 szekér fát

4. 30 napszámot tenyérrel vagy ennek megváltásában, 20 az az irva husz cr.

Mind ezen haszonvételeket az általunk kijelölt s meg erősített végett a méltóságos erséki szent székhöz felajált ifju Opra György javára hogy ki szolgáltatassuk pontosan magunkat ezennel le kötelezük.

Mely ajándékozási okiratot annak érvényesül az egy egész község meg egyezéséből aláírjuk és a megye pecsétjével megerősítjük.

Bözödujfalván, september 13-án 1865.

Papp György g.c. gondnok; Kinda György, esküdt,

Lupuj János, esküdt.

A fenn irt haszonvétel mellett, s román nemzetem ifjuságának tanittása tekintetéből elvállalom s magamat a kántori és tanittoi hivatal folytatására ezennel hiven lekötölezem.

Bözödujfalván sept. 13-án 1865.

Opra György, Kántor és Tanítottó.

[Traducere]

Document de remunerare.

Subscrișii reprezentanți ai comunității greco-catolice din Bezidul Nou, primim cu bucurie aceea propunere a credinciosului membru al bisericii noastre, Opra Mihai, cum că oferă una din casele sale de care se poate lipsi ca și casă de școală și că o lasă, fără nici un fel de plată, pentru instruirea copiilor comunității pînă atunci pînă cînd comunitatea va fi în măsură să-și ridice școală; pentru meritata recompensare a acestei oferte demne de laudă, în puterea acestui document primim cu o voință unanimă pe fiul său Gheorghe, ca unul de toți respectat și prevăzut cu eminente acte de studii, în postul de cantor și învățător și deoarece nici casa bisericii, nici a comunei nu este în asemenea stare încît să poată plăti cuvenita plată anuală a învățătorului, avînd în vedere sărăcia comunității, funcția de învățător o asigurăm pe calea contribuțiilor și taxelor asupra credincioșilor aparținători bisericii noastre.

Drept aceea plata anuală a învățătorului, care ne-a fost propusă și pe care noi am acceptat-o, o hotărîm și o stabilim irevocabil în următoarele puncte:

1. Saizeci, adică 60 de florini, valută austriacă, în două rate și anume 30 florini la 1 ianuarie iar ceilalți 30 de florini la 1 martie în fiecare an.
2. 40, adică patruzeci mierțe porumb boabe.
3. 40 căruțe lemne
4. 30 zile de lucru cu palma, sau prețul lor în bani, 20 creițari, adică douăzeci creițari, ziua.

Prin aceasta credincios mă angajez și mă leg, pe lingă venitul menționat mai sus și în scopul instruirii tineretului națiunii mele române, să ocup postul de cantor și învățător.

Bezidul Nou, la 13 septembrie 1865.

Opra Gheorghe
cantor și învățător

Arh.St. Alba Iulia, F.Gen. Mitrop. Blaj, 1866—1367.

1. Bezidul Nou, sat, com. Sîngiorgiu de Pădure, jud. Mureș.

Petea, 15 septembrie 1865.

Satele Petea și Legii hotărîsc remunerația învățătorului lor comun și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument de dotațiune

Subscrișii reprezentanți a comunelor besericești Petea¹ și Legiu², după ce cu ajutoriu lui Dumnezeu ne-am ridicat una școală cu toate cele debuincioase și cu osteneala ambelor comune besericești iară pentru dotarea învățătorului, nefe-

ind în stare nice casa alodială din Petea și Legiu, nice [cea] besericească de a po-tea sucra, așadară am hotărît, cu învoirea întregelor comune beserecești Petea și Legiu, ca dotarea învățătorului să se asigureze prin colepte sau aruncături de la sau pre poporul din aceste comune besericești ținător.

Așadară pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemizăm urmă-toarele emoluminte anuale, prin aruncături efeptuinde și adică:

1) 50 fr. — cincizeci fiorini valută austr. din aruncătura comunelor Petea și Legiu.

2) 32 — treizeci și două, metrete mici de cucuruz în grăunțe.

Toate aceste emoluminte ne învoim a le da și presta numai unui atare învă-țător care se va cunoaște de ven. Ordinariat mitropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se recer pentru un învățător și educator al tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregelor comu-ne besericești g.c. Petea și Legiu, suscriem aplicînd și sigilu ambelor beserici g.c. Petea și Legiu.

Pete et Legen, 15/9 s.n. 1865.

În numele comunelor:

[Semnează: Teodor Boroianu, parochul din Petea și administrator al Legii, cei 2 juzi și cîte 4 curatori din fiecare sat]

Arh.St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 57.

1. Petea de Cîmpie, veche denumire a satului Petea, com. Band, jud. Mureș.

2. Legii, sat, com. Geaca, jud. Cluj.

3. În același dosar se păstrează și *Instrumentele de dotațiune școlară* ale satelor: *Jucul de Jos* care avea școală comună cu *Jucul de Sus* (29/17 august 1865; plata inv.: 80 fl. 70 ferdele mari bucate, 2 stîngeni de lemne, locuință și grădină de 1000 stîngeni în Jucul de Sus unde se găsea edificiul școlar, Idem, f. 59), *Tagu* (15 sept. 1865; plata inv.: 70 fl., 7 1/2 j. pămînt arabil și finaț, Idem, f. 61), *Tăgșoru* (15 sept. 1865; plata inv.: 60 fl., 32 mierțe porumb, Idem, f. 63), *Cămdrașu* (8 sept. 1865; plata inv., 30 fl., 15 mierțe porumb boabe, Idem, f. 65), *Vișea* (16 august 1865; plata inv.: 30 fl., 30 mierțe porumb, Idem, f. 67), *Cerghid* (10 sept. 1865; plata inv.: 20 fl., 30 mierțe porumb boabe și lemne de foc, Idem, f. 69), *Tirimia Mare* (29 oct. 1865; plata inv.: 75 fl. locuință și grădină de legume, Idem, f. 72), *Coroiu* (1 oct. 1865; plata inv.: 25 fl. și 60 cr., 64 mierțe porumb boabe, Idem, f. 74), *Vaidacuta* (29 sept. 1865; plata inv.: 34 fl. și 80 mierțe porumb boabe, Idem, f. 76), *Oroi* (17 martie 1866; plata inv.: 40 fl., 2 stîngeni lemne, 10 mierțe porumb boabe, 5 fonți slăni-nă, locuință și grădină de legume, 2 fonți luminări, Idem, f. 80), *Herseni* (9 nov. 1865; plata inv. gr. cat.: 80 fl., Idem, f. 82), *Racovița* (22 nov. 1865; plata inv. gr. cat.: 6 fl., lemne de foc, locui-nță și grădină de legume, 5 j. și 500 stîngeni pămînt arabil, 6 j. și 600 stîngeni, finaț, Idem, f. 84).

Gănești, 22 septembrie 1865.

Satul Gănești stabilește plata anuală a învățătorului său.

Instrument de dotațiune

Subscrisa reprezentanție a comunei besericești, după ce cu ajutoriu lui Dumnezeu, ne-am ridicat o casă de școală cu toate cele trebuincioase, precum și casă de locuință învățătorului, iară pentru dotarea aceluia nefiind în stare nice casă alodială nice ceia beserecească de a putea sucra, așa am hotărît, cu învoi-rea întregii comune besericești, ca dotarea învățătorului să se asigureze prin co-lepte sau aruncături de la sau pre poporul de această comună besericească ținător și prin veniturile din funcțiunile besericești ce compet cantorului, fiind-că și de cantore voim a-l avea pe învățător. Așa pentru dotarea învățătorului

statorim și sistemizăm pe toate timpurile următoarele emoluminte anuale, prin aruncături și venituri cantonale eșeptuinde, și adevă:

1. Ca salariu în bani gata 10 cruceri v.a. pentru un prunc; i se asignează și a treia parte din veniturile banale ce compet preotului după funcțiuni sacre.

2. De bucate de cucuruz 8 cupe pentru un prunc, iar din bucatele care se prestează preotului de la popor încă a treia parte.

3. Din porțiunea canonică două funduri, dintre care în unu 6 metrete iară în altul 3 metrete de grâu se pot semăna.

4. Cărtir liber cu una încăpere de locuit și cuină.

5. Grădina pentru legume în estensiune de 400 stinjeni care se îngrijește cu îngrăditură de popor.

6. Pentru trasul clopotelor va căpăta 20 metrete de cucuruz în grăunțe.

Toate aceste emoluminte ne învoim a le da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de veneratul Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tinerimii.

Spre întărirea acestui instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comune besericești gr. catolice, subscriem aplicînd sigilu comunal.

Dat Gîmfalău¹, 22 septembrie c.n. 1865.

În numele comunei besericești;

[Semnează parohul, 8 curatori și judele cercual]

Arh.St. Alba-Iulia, Fond Mitropolia Blaj, 1866—1367, f. 22.

1. Azi Gănești, sat, comună jud. Mureș.

145

Turda, 24 septembrie 1865.

Comunitatea română greco-catolică din Turda stabilește remunerația învățătorului său și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa antistie comunală și besericească, ca reprezentanții a întregii comune besericești, aducîndu-și aminte de învățătura lui Christos care demîndă a iubi pe deaproapele tău ca însuși pe tine, precum și de intențiunile gloriosului regnante, a maiestății sale apostolice împărătești care voește cultivarea și luminarea tuturor popoarelor sale, s-au aflat mișcată a îngriji, după putința, și de cultura, educațiunea și instrucțiunea tinerimei sale de religiunea g. cat. din comuna sa, spre caru scop pe lîngă dotațiunea anuală de 80 fl. valută austriacă și 5 jugere de pămînt, donate de reveredissimul domn preposit Vasile Rațiu, statorește prin colecte o sumă de 40 fl. valută austriacă.

Spre întărirea acestei dotațiuni se subscie acest Instrument de antistia besericească și politica, cu aplicarea sigilului comunal.

Turda, 24 sept. stil nou 1865.

Petru Raț, paroch; Raț Demetrius, m.p. curator prim; Ștefan Raț m.p. aecomom curator, Siuta Iacob curator;

Vidi: Alexander Szigety, director primarius oppidi Torda.

Arh. St. Alba Iulia, F. G. Mitrop. Blaj, 1866—1367, f. 110.

Poiana Aiudului, 4 octombrie 1865.

Contract prin care satul Poiana Aiudului își angajează un învățător; se stabilesc drepturile și obligațiile acestuia.

Contract

Închiat între subscrișii antisti comunali și bisericești din comuna Poiana (Nyirmezö)¹ și între tenerul noul denumit docente Gregorie Bogdan.

Antistia comunală, în coînțelegere cu antistia besericească gr. cath. de aci, pentru lipsa și folosul cultivărei și civilisărei fiilor și a pruncelor sale, au togmit în zioa de astăzi un învățător pe Gregoriu Bogdan, pentru următoarea leafă:

- a) Bani gata din cassa comunală, în două rate priminzi, 40 fl. v.a., adecă patruzeci florini în valută austriacă;
- b) 30, treizeci, metrete de cite 16 cupe în natură, jumătate grîu și jumătate cucuruz din magazinul comunal, iarăși în două rate.
- c) 30, treizeci, orgi lemne din pădurea comunală, tăiate și aduse de către locuitorii comunii la locuința docentelui;
- d) 8, opt, punți luminări de său
- e) 10, zece, punți lard și 10 punți sare și:
- f) Grădina din jurul școalei spre folosința precum și cvartir liber în două încăperi, cuină și celariu

Sub următoarele condițiuni:

1. Susnumitul docente va fi dator, afară de dumineca și sărbători, în toată zioa a ținea prelegeri cu pruncii de două ori și anumit dimineața de la 8 pînă la 11 ore iară dupăamiază de la 2—4 ore regulat.

2. Dumineca și în sărbători a duce pruncii la baserică și acolo a ținea ordinea bună cu ei, precum și cor, tot de odată a fi spre ajutor cantorelui în celea basericești.

Antistia comunală și basericească încă se obligă scrisa în lontru leafă a o răspundere la timpul său curat și pe numitul docente de la toate poverile imperiale, comitatense-cercuale și comunale a-l ținea scutit.

Această legătură contractuală de ambe părțile cunoscută întru toate, adevărată și spre deplină valoare pe venitor se subscie și întărește cu aceia observațiune că timpul intrării în serviciu a numitului docente se va începe în prima novembre 1865 și va dura pînă la finea lunei lui aprilie 1866. Asemenea și de aci înainte, întogmindu-se după ordinațiunile mai înalte ca atît comuna cît și docentele în această privință ceva scădere să nu pătîmească.

Sig. Poiana (Nyirmezö), October într-a 4 lea 1865

[Semnează: judele comunal, subjudele care era și prim curator, doi jurați, 4 bătrîni, parochul, protopopul locului și 4 săteni]

Arh.St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1865—1312, f.4

1. Poaiana Aiudului, sat, com. Livezile, jud. Alba

Cristolțel, 5 octombrie 1865.

Locuitorii satului Cristolțel cer Ordinariatului Episcopiei Gherlei aprobarea înființării unei școli proprii, obligându-se să ridice un edificiu școlar și să plătească remunerația învățătorului.

Ilustrisim Ordinariat!

Noi umiliții locuitori din Cristolțel (Kis Kristoltz)¹, ca doritori de cultura pruncilor și pruncelor noastre, în primăvara trecută, precum din aci cucernicește alăturatul contract se vede, am cîștigat grădină de școală în sat, în locul care e mai frumos și mai comod, cu cugetu ca îndată să edificăm școala, însă mult onoratul oficiu protopopesc, pe temeiul că mai multe comune mai cu ușor se poate ținea școala, ne-a provocat și pre noi a edifica școala în Surduc², împreună cu locuitorii de acolo și de Salona³, care principiu foarte înțelepțește poate fi întemeiat pentru comune care de sine nu sunt capace a întemeia și edifica școală și a plăti docente abil, însă noi, din darul lui D-zeu, suntem în stare pentru a noastră comună pre grădina noastră a edifica școală, cu plan bun și a plăti docente abil, care a binevoi ilustrisimul Ordinariat a ni-l dispune.

Drept aceia cu filială submisiune recurgem la părințasca ilustrisimului Ordinariat îndurare pentru dobîndinda iertare ca noi de noi în comuna noastră să ne edificăm școală și să căpătăm docente abil, prin noi solvind, iară de s-ar afla a fi cu greutate celor două comune a edifica fără noi școala, noi ne coînvoim ca la noi pe grădina noastră, împreună cu noi, să coedifice școala și să aducă pruncii aici spre învățare, cu atîta mai vîrtos că comuna noastră e pură română și tinerimea curat numai întru acele s-ar învăța care le-ar auzi în santa biserică și în școală și n-ar suge demoralități în care ar putea cădea în Surduc, unde de la mulțimea acolo locuitorii țigani, serbitorii curților și alți veniți, neîncetat ar auzi suduind pe D-zeu, raiul și sînții, care lucru nouă ne-ar fi foarte cu durere și întristare.

Așteptînd grațios favoritor rezultat, cu filială submisiune am rămas ai ilustrisimului Ordinariat umiliți sufletești fii⁴.

Locuitorii Cristolțelului
Cristolțel, 5 octobrie 1865.

Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1865—2847.

1. Sat, comuna Surduc, jud. Sălaj.

2. Sat, comună, jud. Sălaj.

3. Solona, sat, comuna Surduc, jud. Sălaj.

4. Cererea este trimisă la Gherla de către viceprotopopul Surducului, Simion Ancean, la 16 noiembrie 1865, cu recomandarea că dacă satul Cristolțel se va angaja prin contract să ridice un edificiu școlar de piatră sau de cărămidă și dacă va acorda învățătorului o remunerație corespunzătoare, să i se dea aprobarea necesară.

Uriu, 7 octombrie 1865.

Comunitatea românească bisericească din Uriu stabilește plata învățătorului său.

Protocol, luat, 7 octobrie, în Uriu de Sus.¹

Suscrișii, cu trasu crucii înaintea numelor noastre, în acest obiect, ca împu-terniciții comunei noastre g.c. Uriul de Sus, viitorilor noștri docenți comunali, care ni se vor trimite, decreta sau întări, de veneratul Ordinariat diecesan, ne apromitem cu următoarea soluțiune anuală:

- 1) Interusuri² din împrumutu de stat: 18 fl. și 75 cr. v.a.; adaus de la comu-
nalii cari au mai puțin din împrumutul de stat: 7 fl. 25 cr. v.a., în sumă de 25 fl. v.a.
- 2) 10 metrete de grăunțe și 10 punți de slănină;
- 3) 2 orgi de lemne focale.

Din cari soluțiune metretele, lemnele și slăcina peste timpu carnevalelor³, iar banii în 2 rate: la 1 ianuar și cu ultima mai, cu acuratețe a-i solvi, sub povară esecutiunei, ne supunem.

Uriu de Sus, 7 october 1865.

[Semnează: judele, un jurat, inspectorul școlar sătesc, curatorul prim, fătul]

Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3293.

1. Uriu, sat, com, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Dobindă.

3. Răstimpul dintre Crăciun și începutul postului Paștelor.

Lelești, 13 noiembrie 1865.

Satul stabilește retribuția, în bani și produse, a învățătorului său.

Protocol, luat în 13 noiembrie s.n. Lelești

Subscrișii cu trasu crucii înaintea numelor noastre în acest obiect, ca împu-terniciți comunei noastre g.c. a Leleștiului¹, fiitorilor noștri docenți comunali cari ni se vor trimite, decretați sau întăriți de veneratu Ordinariat diecesan, ne apro-
mitem cu următoarea anuală soluțiune:

1. În bani gata 36 fl. v.a., zic trizeci și șiese floreni valută austriacă.
2. 10 metrete grăunțe.
3. De tot pruncu un jumătate funt de slănină.
4. Lemne cîte vor fi de lipsă spre încălzirea școalei.
5. Cuartir liber și grădină.

Din cari soluțiune, metretele, lemnele, slăcina cu l-ma lun. ianuarie, iară ba-
nii în 1 ianuarie una rată, ceialaltă cu ultima mai, cu acurateță a-i solvi, sub po-
vara execuțiunei ne supunem.

Dat Lelești, în 13 noiembrie 1865.

[Semnează judele și curatorul prim].

Vidi: Ioan Busura, jude procesual.

Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3293, f. 23.

1. Lelești, sat, com. Petru Rareș, jud. Bistrița-Năsăud.

150

Cuzdrioara, 13 noemvrie 1865.

Satul Cuzdrioara stabilește remunerația anuală a învățătorului său.

Protocol

Luat în 13 noembrie st.n. din partea comunei Cuzdrioara¹. Comuna noastră Cuzdrioara gr. cath. prin subscrișii reprezentanți aleși din partea antistiei comunale și a cei bisericești, la provocarea domnului protopop concerninte, luînd și noi la dreaptă considerațiune, atît pentru timpul present cît și pentru cel viitor, necesitatea învățămîntului pruncilor noștri și deprinderea în ramurile științelor recerute și ca să putem avea învățător spre aceasta abil și energios și totdeauna dată față cu înaltele ordinațiuni să putem răspunde cu acuratețe, ne obligăm viitorilor noștri docenți cu următoarea soluțiune anuală:

1) În bani gata cu 120 f.v.a. id est² una sută douăzeci floreni valută austriacă, cari se vor căpata din arînda dreptului de cîrciumărit ălor trei luni de toamnă, din care soluțiune prima rată se va da în l-a october, a doua în 15 noembrie a fiecărui an;

2) În naturale 32 merțe de mălai id est: treizeci și două merțe de mălai;

3) 8 stîngini de lemne — zicem opt orge lemne.

Din această apromisă soluțiune, banii în două rate, una de la prima october, a doua întru 15 noembrie a fiecărui an, iar bucatele în toamna fiecărui an pe cale repartițională.

Cuzdrioara, în 13 noembrie 1865.

[Semnează judele, 4 curatori și 4 sățeni]

Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3293.

1. Sat, comună, Jud. Cluj.

2. Adică.

151

Dezmir, 17 noiembrie 1865.

Satul Dezmir stabilește remunerația învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrise reprezentanția comunei bisericești Dezmir¹, după ce cu ajutorul lui Dumnezeu ne-am rădăcat o casă de școală cu toate celea întrebuiincioasă precum și casa de locuința învățătorului, iară pentru dotarea aceluia nefiind în stare nici casa alodială, nici cea bisericească de a putea sucura, așa am hotărît cu învoirea întregii comuni bisericești ca dotarea învățătorului să se asigureze prin coplepte sau aruncături de la sau pre poporul de această comună bisericească ținător.

Așadară pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemizăm pentru toate timpurile următoarele emoluminte anuale prin aruncături efeptuinde și adevă:

1—mo. 60 fl. v.a., adecă șiasăzeci fiorini val. au.

2—do. De tot fumul 5, adecă cinci cupe de bucate cu grăunțiul.

3. Cuartîr liber cu una locuință.

4. Grădină pentru legume în extensiune de 100 st. pătrați, de căruia îngrădi-se se va îngriji comuna.

Toate aceste emoluminte ne învoim a le da și presta numai unui atare învățător care se va cunoaște de venerabilul Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce să cer pentru un învățător și educator a tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune cu învoirea întregii comuni bisericești greco-catolică subscriem aplicînd și sigilul parochial.

Dezmir, 1865 november 17-lea s.n.

În numele comunei bisericești

[Semnează: judele sâtesc, 2 jurați, curatorul prim, 13 sățeni, preotul Nestor Georgie și notarul Magyari György].

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—805.

1. Sat, com. Apahida, jud. Cluj.

152

Tîrgu Lăpuș, 22 noiembrie 1865.

Reprezentanții satelor din cercul Lăpușului hotărăsc să ceară restituirea cauțiunii obligațiunilor împrumutului lor de stat din 1854 în vederea sprijinirii școlii lor centrale.

Protocol

Care s-au luat în 22 novembre 1865 în Lăpușul Unguresc¹, din partea Ofici-olatului Comitatului Solnocu Interior, cu reprezentanții comunelor în privința edificării școlii centrale.

Înfățișîndu-se reprezentanții comunali fură provocați la contribuiți nouă și oferte spre a putea acoperi suma cerută de 1917 fl. 54 cr. v.a. pentru săvîrșirea deplină a edificiului școlar cu spese comune.

La această provocare reprezentanții comunelor răspund în general cum că ei necedecum nu se află în stare, nece în numele său propriu nece în a comunelor sau locuitorilor comunali de a se obliga la ceva contribuiți sau oferte nouă, deoarece săracia într-alîta măsură îi apasă, încît cu toții au să se luptă cu cele mai mari lipse.

Tocma din această cauză încă cred ei de a putea recurge la grația maiestății sale împăratului și domnitorului ca pentru scopuri școlare și de învățămînt se se îndure preagratios sumele cauțiunilor din împrumutul național reținute din cauză că ratele curente nu le-au putut plăti la timpul său să li se asigneze și să li se dea afară, a căror sume voim și dorim a le folosi din partea comunelor gr. unite așa cît, edificîndu-se cu banii noștri școala principală, aceia din venitul casei școlare în temp de 10 ani în rate anuale, să ni se reîntoarcă și să ni se răsplătească în folosul școalelor comunale.

Iară reprezentanții comunelor orientale, avînd o dorință fierbinte, ca din partea lor încă să aibă o școală centrală, după ce ei pentru edificarea școlii centrale de pînă acuma au contribuit sume însemnate și au prestat material, se roagă din partea lor ca suma lor cuvenită din cauțiuni să li se asigureze deosebit pentru o școală centrală orientală sau eventualmente pentru școale comunale.

Din partea orientală: Vasiliu Cozma m.p. protopop și paroh g.o. în Rohia; Dionisie Filip m.p., preot la Libotin g.o.; Negru Onuțiu, jud. comunal din Cupșeni; Pertia Vartalomei, jude comunal în Libotin; Buda Iuon, jude com. în Ungure-

ni, Bolbosz Juon, jude comunal; Samuil Cupșa m.p. caplan g.or. în Cupșeni; Juon Parhaita m.p. presbiter la L. Debrek; Ioan Buda m.p. g.o. la Ungureni, Petru Pahon m.p. paroch.

Din partea greco catolică [semnează: judele, 2 bătrâni și cantorul-învățător din Cufoaia; cantorul din Libotin, parohii gr.cat. din Cupșeni și Ungureni; judele și 2 bătrâni din Poiana Botizei; judele, 2 bătrâni, notarul și preotul din Boiereni].

Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3637.

1. Țirgu Lăpuș, oraș, jud. Maramureș.

153

Suciul de Sus, 25 noiembrie 1865.

Satul Suciul de Sus stabilește remunerația învățătorului școlii sale confesionale, românești și se angajează pentru achitarea sa.

Instrument fundaționalo-școlar.

Noi mai jos subscrișii ne deobligăm din voia noastră liberă și neschimbat și pre noi înșine și pre toți urmașii noștri, pentru totdeauna cum că pentru susținerea școlii noastre și a învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru școală.

În tot anul o vom provide cu mobilele și uneltele de lipsa, precum și cu lemnele trebuincioase pentru încălzirea școlii.

II. Pentru învățător.

1. I vom da cartel liber în casa școlară.

2. Ne deobligăm că-i vom da o remunerațiune de 60 fl., de șaizeci flor. v.a., în bani gata carea sumă adăugându-se la spesele comunale se va culege împreună cu acelea și o va căpăta prin judele comunal în rate decursive — la trei luni — pe lângă cvitanție vidimată prin parochul locului ca director școlar local, așa cît de nu am voi a plăti această competență și pre calea esecuțiunei să se scoată de pre noi și urmașii noștri pre spesele noastre.

3). Ne obligăm ca de la fiecare fum să dăm 3 cupe de mălai în grăunțe carii fac 41 de merție.

Pentru mai mare tărie a acestui Instrument fundațional l-am făcut în trei esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și cu tragerea crucii cu mîinile noastre proprie lângă numele nostru.

Dat în Suciul de Sus¹, 25 november 1865.

[Semnează: judele, subjudele, 4 bătrîni, 3 jurați, fătul, curatorul prim, 2 săteni, în prezența preotului și a judelui cercual].

Arh.St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1869—805.

1 Sat, com. jud. Maramureș.

Mihălț, 4 decembrie 1865.

Satul Mihălț stabilește remunerația în bani și produse, a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei bisericești, după ce cu ajutoriu lui Dumnezeu ne-am rădicat una casă de școală, cu toate cele debuincioase, precum și casă de locuința învățătorului, iară pentru dotarea aceluia nefiind în stare nici casa alodială, nici cea bisericească de a putea sucura, așa am hotărît cu învoirea întregii comunei bisericești ca dotarea învățătorului să se asigureze prin colepte sau aruncături de la sau pre poporul de această comună bisericească ținător. Așa pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemizăm următoarele emolumente anuale, prin aruncături efeptuinde și adegă:

1. De la toată casa câte una metretă de bucate cu grăunțiu; de la casa care are plug una metretă grîu, de la care n-are una metretă de cucuruz; grîu vine a se plăti după secere, cucuruzu după cules.

2. De tot copilul apt de a frecuenta școala 50 cr. v.a., zi cincizeci cruceri v. austriacă.

Toate aceste emolumente ne învoim a le da și presta numai unui stare învățător care se va recunoaște de veneratul Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comune bisericești g. cat., subscriem aplicînd și sigilul parohial

Mihălț¹, 4 decembrie 1865.

În numele comunei bisericești

[Semnează 10 săteni, prin Simeon Păcurariu, notariu comunei politice]²

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 49.

1. Sat, comună, jud. Alba.

2. Actul este urmat de Instrumentele de dotație școlară ale satelor: *Gădălin* (16 august 1865; plata învă.: 60 fl. și 40 mierțe porumb, Idem, f. 51), *Cîmpia Turzii* (30 august 1865; plata învă.: 60 fl. și 35 mierțe porumb boabe, Idem, f. 53), *Jucul de Mijloc* (22 aug. 1865; plata învă.: 60 fl. și 30 mierțe porumb boabe. Idem, f. 55).

Săndulești, 11 decembrie 1865.

Satele Săndulești și Copăceni stabilesc remunerația învățătorului lor comun.

Instrument de dotațiune

Subscrisele antistii comunale politice și bisericești comunelor Sînd¹ și Copand², ca reprezentanții a întregilor comune, aducîndu-și aminte de învățătura lui Christos care demîndă a iubi pe deaproapele tău ca însuși pre tine, precum și de intențiunile gloriosului nostru regnante, a majestății sale apostolice împărătești, care voiește cultivarea și luminarea tuturor popoarelor sale, s-au aflat mișcați a îngriji după putință și de cultura, educațiunea și instrucțiunea fraților săi de altă confesiune și anumit de religiunea gr. catolică din comunele sale.

Spre ce scop statorim și sistemizăm în chip de dotațiune pentru docentele

gr. catolic din comuna Sînd a se da din veniturile bisericeii următoarele emolumente:

1) Un salariu de 140 fl. v.a., adică una sută patruzeci florini în val. austr., adică din comuna Sînd 90 fl. v.a. și din a Copandului, ca afiliată, 50 fl. v.a., plătinzi în 4 rate lunare.

2) Una casă de piatră de locuință, cu o grădină de legume de 10 orgi în lățime și 36 orgi în lungime, a cărei îngrijire să îngrijește în ceia ce privește materialul cu mur de piatră și gard din veniturile bisericeii numai a Sîndului, iară lucrul se prestează de către membrii comunei bisericești gr. cat. iară numai a Sîndului.

Spre întărirea acestei dotațiuni se subscie acest Instrument de ambe antistile comunale politice și bisericești cu aplicarea sigilelor comunale.

Sînd, 11 decemvrie 1865.

[Semnează din Săndulești: preotul g.c. Ioan Ramonțiai; Ioan Duma, curator prim; Toth György falusi bíró; judele mic, un jurat și inspectorul local școlar; Din Copand: preotul g.c. Nicolae Pop; curatorul prim, un jurat și 3 săteni]³.

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1367, f. 104.

1. Săndulești, sat, comună suburbană municipiului Turda, jud. Cluj.

2. Azi Copăceni, com. suburbană Săndulești, municipiul Turda, jud. Cluj.

3. Actul este însoțit de *Instrumentele de dotațiune școlară* ale satelor: *Sălicea* (20 nov. 1865; plata inv.: 80 fl. și folosința fînăului și arabilului destinat dascălului, Idem, f. 106) *Silivaș* (27 oct. 1865; plata inv.: 100 fl., 2 stîngeni de lemne, 2 fonți luminări, Idem, f. 108).

156

Cristolțel, 12 decembrie 1865.

Satul Cristolțel hotărăște construirea unui nou edificiu școlar și stabilește remunerația învățătorului.

Protocol

Luat în Cristolțel¹, 12 decembr. 1865, în urmarea preaveneratei ordinațiuni al măritului sint Consistoriu, de dto 28. novembr. a.c. nr. 2847/998 în cauza edificîndei școale comunale g.c. în comuna Cristolțel, cum și a statoririi soluțiunei docențiale la învățătorul școalei cristolțiene.

Subscriși locuitori a comunei Cristolțel, prin protocolul presinte ne deobligăm școala edificîndă, după planul aprobind prin prea veneratul sint Consistoriu, a o zidi și face.

Iară încît pentru soluțiunea anuală a docentelui ne deobligăm confom prea veneratei ordinațiuni consistoriale a o statori pentru totdeauna în suma de 120, zic una sută douăzeci floreni, în valută austr. și în două rate, totdeauna în tot anul a o plăti omenește.

Urmează locuitorii obligați la îndatorirea de sus.

[Semnează: 5 curatori ai bisericii, fătul, judele mare comunal, judele mic, 4 jurați, 19 săteni, prin Ioan Papp, parochul g.c. al Cristolțelului].

Protocolul s-au încuiat în Cristolțel într-a 13 decembr. 1865.

Înainte noastră: Simeon Breban m.p.

Mihai Papp, m.p. docintele comunei

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4600.

1. Sat, comuna Surduc, jud. Sălaj.

Cergăul Mare, 22 decembrie 1865.

Comunitatea română din Cergăul Mare stabilește remunerația anuală a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei besericești, după ce cu ajutorul lui Dumnezeu ne-am ridicat o casă de școală cu toate cele trebuincioase, precum și casă de locuință învățătorului, iară pentru dotarea aceluia nefiind în stare nici casa alodială nici cea besericească de a putea sucura, așa am hotărât, cu învoirea întregii comune besericești, ca dotarea învățătorului să se asigureze prin coplete sau aruncături de la sau pre poporul de această comună besericească ținător. Așa pentru dotarea învățătorului nostru satorim și sistematizăm următoarele emoluminte anuali prin aruncături efeptuinde și adecă:

1. De fiecare copil, fără osebirea sexului, umblător la școală, de la 6 pînă la 12 ani inclusive, se plătește 20 cr. val. a.;

2. De fiecare număr a casei, una metretă de grîu, după secre, dacă are respectivul plug, sau de cucuruz dacă n-are respectivul plug, la toamnă a plăti.

Toate acestea emoluminte ne învoim a le da și presta numai atare învățător care se va recunoaște de v. ordinarat metropolitan a fi înzestat cu toate însușiri-le ce se cer pentru învățător și educator a tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune cu învoirea întregii comune besericești g. cat. subscriem, aplicînd și sigilul parohial

Cergăul Mare¹, 22/12 1865.

În numele comunei besericești g. catolice Cergăul Mare:

[Semnează curatorul prim și 6 curatori]

Arh. St. Alba Iulia, F. G. Mitrop. Blaj, 1866—1762 f. 47.

1. Sat, reședința com. Cergău, jud. Alba.

Cășeu, 24 decembrie 1865.

Satul Cășei își angajează prin contract învățătorul.

Contract

Pe lingă carile noi subscrișii, din partea poporimei g.c. a Cășeiului¹, în ziua de astăzi am condus de învățător în școala noastră comunală pe preparandistul Nicolau Boldor, pe lingă următoarea anuală soluțiune:

1. Bani gata: 60, șiesezeci fiorini valută austri., cari se vor solvi în 2 rate, din care una, adecă 30 fl. cu finea semestrului dentii și cealaltă cu finea anului școlastic 1866.

2. Zece (10) merțe mari grăunțe, cînd va avea lipsă de dînsele învățătorul.

3. Lemne focale la școală după modul pînă acuma îndătinat, adecă de toată sesiunea² una sanie sau car de lemne pe an.

4. Pentru această soluțiune suscrisul în acest contract învățător va fi dator pruncii și pruncele noastre cu acurateț a-i învăța și deprinde în ramurile învățătorei precum se vor preda de la respectivul d. director al locului și districtual.

Estrădat Căței, 24 decembrie 1865.

[Semnează: curatorul prim, 6 curatori, 29 săteni și învățătorul Nicolae Boldor][†]

Înainte mea: Vasiliu Cassa, paroch și protopop concernent.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1866—3293, f. 21.

1. Sat, comună, jud. Cluj.

2. Sesie, pământul folosit pînă în 1848 de fiecare familie de iobagi.

159

Tîrgu Mureș, 25 decembrie 1865.

Comunitatea română greco-catolică din Tîrgu Mureș stabilește remunerația învățătorului său.

Suptscrisa reprezentațiune a comunei besericești din Mureș Oșiorhei, după ce cu ajutoriul lui Domnezeu ne-am edificat una casă de școală cu toate cele trebuincioase, precum și casă de locuință pentru docente, la care, fiind și cantor ordinar, i-am stabilit plata anuală care se plătește prin curatoru besericii

1) Bani gata: f. 186 v.a. în două rate anuale.

2) 12 ferdele de grîu.

3) 3 orgi de lemne.

Care se plătește din banii ce se adună de școlari, plătind fieștecare școlar 2 fl. și 20 cr. v.a. pe an, luînd afară pe cei săraci și din subsidiu anual de 20 fr. v.a. din casa alodială a cetății Murăș Oșiorhei și ce nu ajunge din sus numitele sume se împlinește din venitul comunității besericești.

Toate aceste emoluminte se învoiește a le da și presta numai unui atare docent și cantor care va fi înzestrat cu toate însușirile ce se poftesc la un docent și cantor.

Spre întărirea acestui Instrument cu voința întregi comuni bisericesti g. cat. suptscrierm, aplicînd sigilul parochial.

Murăș Oșiorhei, 25 decembrie 1865.¹

În numele comunei besericești

Iosif Fülöp, curator; Ioan Ciato, titor; Ioan Moldovan.

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 24.

1. Actul este urmat de *Instrumentele de dotație școlară* a satelor: *Măndrade* (24 apr. 1866; plata inv.: un pămînt arabil de 1320 stîngeni, 80 mierțe porumb boabe, locuință, grădină de legume, și 4 stîngeni lemne de foc, Idem, f. 24), *Obreja* (6 iunie 1866; plata inv. o mierță porumb boabe de fiecare familie, cîte 50 cr. de fiecare elev și elevă, Idem, f. 29).

160

Crăciunel, 8 ianuarie 1866.

Satul Crăciunel stabilește remunerația, în bani și produse a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei baserecești, după ce cu ajutoriul lui Domnezeu ne-am rădicat una casă de școală cu toate celea trebuincioase, precum și casă de locuință învățătorului cu toate comoditățile, iar pentru dotarea

aceluia nefiind în stare nici casa alodială, neci cea baserecească de a putea sucu-
ra, așa am hotărât, cu învoirea întregii comune baserecești, ca dotarea învățători-
ului să se asigure prin aruncătură pe poporul ținător de această comună
basericească:

Așa pentru dotarea învățătorului nostru satorim și sistematizăm următoa-
rele emolumente anuale, prin aruncătură efeptuindă și adevă:

1) Fiecare părinte care are prunc sau pruncă îndatorite de a cerceta școala,
va solvi câte 50 cr. v.a. (cincizeci cruceri val. austr.) de unul.

2) Fiecare poporan a comunei noastre baserecești dacă posedă car, plug și
vite se îndatorește cu câte una metretă de grâu și are de a o transpune învățători-
ului în tot anul prin 27 august st.n. Iar:

3) Cari n-au car, plug și vite se îndatoresc fiecare cu câte una metretă de cu-
cuz în grăunțe, transpunând-o învățătorului prin 27 nov. st.n.

Toate aceste emolumente ne învoim a le da și presta numai unui stare învăț-
ător care se va recunoaște de v. Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate în-
sușirile ce se cer pentru învățător și educator a tenerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comune
beserecești gr.cat., subscriem, aplicind și sigilul parochial.

Crăciunel¹ în 8 ian. 1866.

În numele comunei baserecești:

[Semnează: curatorul prim, 6 curatori, judele sâtesc, 6 jurați și 29 alți săteni
prin notarul comunal]².

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1768, f. 8.

1. Sat, comună, jud. Alba.

2. În același dosar se mai păstrează Instrumentele de dotație școlară ale satelor: *Chirileu* (11
sept. 1865; plata înv.: 35 fl., 72 mierțe porumb boabe și lemne de foc, Idem, f. 6), *Comana de Jos*
(15 ian. 1866; plata înv. gr. cat.: 60 fl. și scutirea învățătorului de sarcinile comunale, Idem, f. 9),
Rupea (20 sept. 1865; plata înv. gr. cat.: 18 fl. din cassa orașului, 50 cr. de la fiecare copil de școa-
lă, 2 bucăți de lemne de la fiecare elev, Idem, f. 11), *Făgăraș* (plata înv. gr. cat.: 200 fl., 4 stîngeni
de lemne și grădină de legume, Idem, f. 16), *Ghijasa de Sus* (24 april. 1866; plata înv.: 20 fl., 60
mierțe porumb și lemne de foc, Idem, f. 17).

Cergăul Mare, 24 februarie 1866

Locuitorii români din Cergăul Mare își declară consimțămîntul privind plata în-
vățătorului sâtesc.

În 24 febr. 1866, s.n., eșind în fața locului Cergău Mare¹ domnul jude proce-
sual Herepei Paul, unde s-au și cetit contractul docentelui pentru plata sa hotărî-
tă înaintea obștei comunale g. catolice² au și rămas cu învoirea tuturor și a
docentelui Vasiliu Cergovean, ca fieștecare, respectiv dacă are plug să plătească
una metretă de grâu după seceră și dacă n-are respectivul plug, una metretă de
cucuruz la toamnă, ori vor avea prunci ori ba, iară acei 20 cr.v.a. cari i-au avut,
prin curatori dați, singur docentele, din buna sa voie, i-a lăsat a nu-i plăti.

[Semnează judele comunal, 3 bătrîni, notarul, învățătorul, parohul și judele
cercual]

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 48.

1. Sat, reședința com. Cergău, Jud. Alba.

2. Cf. Doc. Cergăul Mare, 22 decembrie 1865.

Țichindeal, 28 februarie 1866.

Reprezentanții comunității române gr.cat. din Țichindeal stabilesc remunerația învățătorului școlii lor.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei besericești, după ce cu ajutoriul lui Dumnezeu, ne-am rădicat o casă de școală cu toate celea trebuincioase, precum și casa de locuință învățătorului, iară pentru dotarea aceluia, nefiind în stare nici casa alodială nici cea besericească de a putea sucra, așa am hotărît, cu învoirea întregii comune besericești, ca dotarea învățătorului să se asigureze prin coplepte sau aruncături de la sau pre poporul de această comună besericească ținător. Așa pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemizăm următoarele emoluminte anuale, prin aruncături efeptuinde și adecă:

a) 40 metrete de cucuruți în grăunțe și

b) 16 fl., scris șiasesprezece fl. v.a.

Toate aceste emoluminte ne învoim a le da și presta numei unui atare învățător care s-ar recunoaște de v.ordinariat Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comuni besericești gr.cat., subscriem aplicînd și sigilul parochial.

Țichindeal,¹ 28 faur. 1866.

[Semnează: preotul gr.cat. și 3 "reprezentanți besericești"].

Arh.St.Alba Iulia, F.Gen.Mitrop. Blaj, 1866—1367, f. 118.

1. Sat, com.Nocrich, jud. Sibiu.

Veneția de Jos, 10 martie 1866.

Reprezentanții satului Veneția de Jos stabilesc remunerația învățătorului greco-catolic.

Instrument de dotațiune, a docentelui greco cat. a Veneției Inferioare¹.

Antistia comunală politică, ca reprezentanția întregii comune, aducîndu-și aminte de învățătura lui Christos, care demîndă a iubi pe aproapele tău ca însuși pe tine precum și de intențiunile gloriosului nostru regnante, a majestății sale apostolice împărătești, care voește cultivarea și luminarea tuturor popoarelor sale, s-au aflat mișcată a îngriji, după puțință și de cultura, educațiunea și instrucțiunea tinerimei fraților săi de alta confesiune și anumit de religiunea greco cat. din comuna sa.

Spre ce scop statorim și sistemizăm în chip de dotațiune pentru docentele g.c. din comuna noastră a se da din casa alodială și venitele comunale următoarele emoluminte:

1) Un salariu anual de 60 fl.v.a., adecă șaizeci fiorini valută austriacă plătînd în rate sau lunar, după cum adecă se vor învoi.

Spre întărirea acestei dotațiuni se subscrie acest Instrument de antistia comunală politică, cu aplicarea sig[ilului] comunal.

Veneția Inferioară, în 10 martie 1866. s.n.

[Semnează judele și 2 săteni]

Arh. St. Alba-Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1762, f.41.

1. Veneția de Jos, sat, com. Părau, Jud. Brașov.

164

Săcădate, 18 martie 1866.

Comunitatea română greco-catolică din Săcădata stabilește remunerația învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei besericești g. cat. din Săcădate¹, după ce cu ajutorul lui D-zeu ne-am condus casă de școală cu toate cele debuincioase precum și casa de locuință învățătorului iar pentru dotarea aceluia nefiind în stare casa besericești de a putea sucura, precum neci poporul după exemplul altor confesiuni conlocuitoare, s-a făcut apel la casa alodială, de unde, în proporțiune cu celelalte confesiuni pentru dotarea învățătorului nostru s-au satorit și sistematizat următoarele emolumente:

1) 21 f., zis douăzeci și unu floreni va. austr., ca salariu anual, plătindu-i în două rate și adevă la începutul cursului, în 1 ianuarie și 2-a în 1 aprilie, cu câte 10 f. 50 cr. v.a. în fiecare an.

2) Cuartir, cu una odaie de locuit și una cuină.

3) Una grădină de legume în estensiune de 200 stîngeni pătrați a căreia îngrădire se va îngriji de către comuna besericească.

Toate acestea emolumente ne învoim a da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de v. Ord[inariat] metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator al tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune cu învoirea întregii comune besericești g. cat. subscriem, aplicînd și sigilul parochial.

Săcădate, în 1 martie 1866.

În numele comunei besericești

[Semnează: parochul și 6 săteni]²

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 30.

1. Sat, com. Avrig, jud. Sibiu.

2. Actul este urmat de *Instrumentele de dotație școlară* ale satelor: *Săbed* (10 martie 1866; plata inv.: 80 fl., locuință și grădină de legume, Idem, f. 32), *Stenea* (5 mai 1866; plata inv.: 20 fl., 20 mîerțe griu sau porumb și 3 stîngeni de lemne, Idem, f. 34), *Voila* (26 martie 1866; plata inv.: 105 fl. locuință și lemne pentru încălzit, Idem, f. 43), *Veștem* (1 mai 1866; plata inv. 60 fl., grădină de legume, 7 pămînturi arabile în extensiune și 2 jug. și 194 stîngeni, 7 delnițe de fin în extensiune de 1 jug. și 72 stîngeni, Idem, f. 45).

165

Mușca, 1 aprilie 1866.

Satul Mușca stabilește remunerația anuală a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa antistie comunală politică, ca reprezentanția întregii comune Mușca¹, face cunoscut și dechiară că membrii acestei comune avînd întru anima sa necesitatea de cultură și luminaria populară în școala elementară, amăsurat intențiunei gloriosului regnante, a majestății sale apostolice împărătești, s-au aflat mișcați a îngriji după puțință de cultura, educațiunea și instrucțiunea tinerimei sale.

Spre acest scop am statorit și sistemizat în chip de dotațiune pentru docențele din această comună următoare emolumente:

1) Un salariu anual de 126 fl. v.a., adecă una sută douăzeci și șase floreni valută austriacă, plătind în rate lunare.

2) Două orgi cubice lemne de foc din care să [va] încălzi școala, vecturînde de cătră membrii comunii.

Spre întărirea acestei dotațiuni se subscie acest Instrument de antistia comunală politică, cu aplecarea sigilului comunal.

Mușca, 1 aprilie 1866.

[Semnează judele, notarul și 4 sățeni]

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 26

1. Mușca, sat, com. Lupșa, Jud. Alba.

166

Șincai, 3 aprilie 1866.

Comunitatea română din satul Șincai stabilește remunerația anuală a învățătorului său și modul constituirii sale.

Subscrisa reprezentanță a com. besericești, avînd din ajutoriu lui Dumnezeu una casă de școală cu cele trebuinciasă, cu una încăpere și cuina dinapoi pentru învățător, iară dotațiunea neputînd dobîndi, pe lingă toată cererea și rogăciunea de la frații noștri de alte confesiuni din casa alodială și venitele comunei, ne-am învoit cu toată com. besericească ca dotațiunea învățătorului să se împlinească de la părinții pruncilor de ambe sexele îndatorați de a umbla la școală, care pentru dotația învățătorului pentru învățătură statorim și sistemizăm, prin aruncătură, următoarele emoluminte anuale:

1) 35, treizeci și cinci fl. în v. aus. salariu anual a se plăti în rate trilunare;

2) Cvarțir liber cu una odae, una cuină, supt un acoperiș cu școala;

3) Grădină de legume în estensiune de 1577 st[înjeni] a căruia cuprindere în sanț² se va împlini de com. gr. cat.

Spre a căruia întărire se subscie acest Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii com. besericești gr. cat., aplicînd și sigilul parohial.

În com. Samșindu de Cîmpie¹, la 1866, în a 3-ia zi a lunii lui aprilie.

În numele com. besericești:

[Semnează curatorul prim și 5 sățeni]

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 36

1. Azi Șincai, sat, com. Jud. Mureș.

2. În unele sate terenurile de cultură erau înconjurate cu șanțuri.

167

Ighișul Vechi, 14 aprilie 1866.

Comunitatea română din Ighișul Vechi hotărăște închirierea unui edificiu pentru școală și stabilește remunerația învățătorului

Subscrisa reprezentanție a comunei bisericești g.c. a Ibișdorfului Rom.¹, nefiind în stare pînă acuma a ne conduce casă de școală am hotărît cu învoirea întregii comuni bisericești g.c. și cu învoirea docentului anume Nicolae Oros ca să umble pruncii și pruncele în casa docentului proprie.

Așisderea nefiind nici casa alodială, nice cea bisericească în stare de a putea sucura, așa am hotărît cu învoirea întregii comuni bisericești, ca datoria învățătorului să se asigureze prin colecte sau aruncături de la sau pre popor de această comună bisericească ținător; așa pentru datoria¹ învățătorului statorim și sistemizăm următoarele molumente anuale, prin aruncături efeptuinde și adecă din următoarele:

1. Pe an 55 fl., v.a., cincizeci și cinci fiorini va. austr., plătindu-se la finea anului.

2. De la fiecare prunc care frecventează școala cîte una metretă de bucate în grăunță.

Toate acestia emolumente ne învoim a le da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de v. Ordinariat mitropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comuni bisericești g.c., subscriem, aplicînd și sigilul parochial.

Ibișdorful Rom. 14/4, 1866.

[Semnează: parochul, Nicolae Oros și 6 săteni, prin I.Constantinescu, notar]²

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 19.

1. Veche denumire a satului Ighișul Vechi, com. Birghiș, jud. Alba.

2. Actul este însoțit de Instrumentul de dotație școlară a satului *Mădărașu de Cîmpie* (16 oct. 1865; plata inv.: 52 fl. și 20 mierțe porumb boabe. Idem, f. 20.)

168

Bistra, 14 aprilie 1866.

Satul Bistra stabilește remunerația învățătorului său și se obligă pentru achitarea sa.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa antistie comunală politică, ca reprezentanția întregii comune Bistra¹, face cunoscut și dechiară cum că membri acestei comune avînd întru anima sa necesitatea de cultură și luminare populară în școala elementară, amăsurat intențiunei gloriosului regnante, a majestății sale apostolice împărătești, s-au aflat mișcați a îngriji după puțință de cultura, educațiunea și instituțiunea tinerimei sale.

Spre acest scop au satorit și sistemisat în chip de dotațiune pentru doctentele din această comună a se da din casa comunală următoarele emolumente:

1) Un salariu anual de 105 fl. v.a., adecă una sută și cinci floreni în valută austr., plătinzi în rate lunare.

2) Cinci orgi cubice lemne de foc, din cari e de a se încălzi școala, vecturînde de către membrii comunei.

Spre întărirea acestei dotațiuni, se subscie acest Instrument de antistia comunală politică cu aplicarea sigilului comunal.

Bistra, 14 aprilie 1866².

George Dragia, m.p. jude; Ioan Ghita m.p.; Ioan Birla m.p., Dionisiu Darabant notarul comunei; Petru Dragia m.p., Dalea George prin Ioan Ghita³.

Arh. St. Alba Iulia, F. G.Mitrop. Blaj, 1867—661, f. 74.

1. Sat, comună, jud. Alba.

2. Actul este aprobat prin decretul Guberniului Transilvaniei din 17 aprilie 1867, nr. 5435, comunicat din Blaj la 22 mai.

3. În același dosar se mai păstrează și Instrumentele de dotație școlară ale satelor: *Bucium Șasa* (6/18 martie 1866; plata inv.: 80 fl. din partea Eriarului Montanistic, 40 fl. din cassa comunală, locuință și 2 grădini de legume, Idem, f. 76), *Certeje* (20 martie 1866; plata inv.: 50 fl., 2 stîngeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem, f. 78), *Izvoarele* (Ciufud: 11 sept. 1866; plata inv.: de la fiecare familie cu plug o mierță de grîu, o mierță de porumb de la cei fără plug, 40 creîari de fiecare copil de vîrsta școlară, 10 fl. din cassa alodială, Idem, f. 80), *Colun* (18 nov. 1866; plata inv. gr. cat.: 20 fl. din cassa comunală, 30 fl. de la locuitorii gr. cat., 24 fonji de slănină și 3 stîngeni de lemne, Idem f. 82), *Drașov* (22 sept. 1866; plata inv. 40 fl. pînă la terminarea edificiului școlar, apoi 100 fl. din cassa comunală și lemne de foc, Idem, f. 84), *Spătac* (22 oct. 1866; plata învățătorului: de la fiecare familie cu plug o mierță de grîu, de la pâlmași, o mierță de porumb, de la fiecare copil de școală 40 cr.; învățătorul fiind și cantor va folosi și pămîntul cantoral în extensiune de 20 j, Idem, f. 88), *Spring* (14 sept. 1866; plata inv: de la fiecare familie gr. cat. 50 cr. și 8 cupe porumb boabe, Idem, f. 90), *Tiur* (15 iunie 1866; plata inv: de la fiecare familie cu plug, o mierță grîu, de la pâlmași, o mierță porumb, de fiecare copil de școală 50 cr., Idem, f. 92).

169

Rucăr, 15 aprilie 1866.

Conducerea satului Rucăr acordă un ajutor bănesc învățătorului minorității greco-catolice a comunității.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa antistie comunală, ca reprezentanția întregii comune, aducîndu-și aminte de învățătura lui Christos care demîndă a iubi pre deaproapele tău ca însuși pre tine, precum și de intențiunile gloriosului nostru regnante, a maiestății sale apostolice împărătești, care voiește cultivarea și luminarea tuturor popoarelor sale, s-au aflat mișcați a îngriji, după puțință, și de cultura, educațiune și instrucțiune a tinerimii fraților săi de altă confesiune și anumit de religiunea gr.cat. din comuna sa.

Spre ce scop satorim și sistemizăm în chip de dotațiune pentru doctentele gr.cat. din comuna noastră a să da din casa alodială și venitele comunale, următoarele emoluminte:

1. Un salariu anual din casa alodială de 14 fl. v.a. adecă valută austriacă, plătinzi în două rate, ianuarie și aprilie.

2. Din partea poporului gr.cat. iarăși 24 fl. v.a.

3. Două orgi de lemne din pădurea comunală, care se vor tăia și vectura de membrii comunei besericești gr.cat.

Spre întărirea acestei dotațiuni, se subscrie acest Instrument de antistia comunală politică cu apăsarea sigilului comunal.

Rucăr, 15 aprilie 1866

[Semnează: judele, 2 jurați și preotul gr.cat.]

Arh. St. Alba Iulia, F.Gen.Mitrop. Blaj, 1866—1367, f. 120.

1. Sat, com. Viștea, jud. Brașov.

170

Tilișca, 16 aprilie 1866.

Comunitatea bisericească greco-catolică din satul Tilișca stabilește remunerația anuală a învățătorului său.

Instrument despre dotarea învățătorului comunei gr. catolice în Tilișca¹

Subscrise reprezentanța a comunei bisericești, după ce cu ajutorul lui Dumnezeu ne-am condus, în lipsa unei școale formale, a la una casă dăruită de un creștin adevărat spre întrebuințare de școală, pînă va fi comuna în stare a isprăvi școala începută, iară dotarea învățătorului în urma contractusului comunei politice, în Tilișca de datu 2 martie 1865, aprobat de înaltul r. Guvern, în datu 25 ianuarie 1866 nr. 3247/1865, este o proporțiune cu numărul familiilor și pînă va fi casa alodială în stare mai favoritoare, cu 25 f.v.a. pe an din casa alodială.

Această leafă ne învoim a se da unui învățător care se va reunoaște de venerabilul Ordinariat metropolitan a fi inzeștrat cu însușirile ce se cer pentru un educator a tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comune bisericești gr. catolice, subscriem întărind cu sigilul.

Tilișca, în 16 aprilie 1866.

[Semnează parohul și 3 reprezenanți ai bisericii]

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 40.

1. Sat, com. jud. Sibiu.

171

Orlat, 19 aprilie 1866.

Comunitatea bisericească greco-catolică din Orlat stabilește remunerația anuală a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrise reprezentație a comunei bisericești din Orlat¹, avînd de mai mulți ani casă de școală cu toate cele trebuincioase înzeștrată, așa pentru dotarea învățătorului nostru satorim și sistemizăm următoarele emolumente anuali, adecă:

1) 80 fl.v.a., adecă optzeci fiorini val. austr., cari se vor plăti în rate lunare din casa alodială.

2) Trei orgi lemne de foc din pădurea comunală.

Toate aceste emolumente ne învoim a le da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de v. Ordinariat metropolitan a fi înzeștrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comune besericești gr. cat., subscriem, aplicînd și sigilul parohial.

Orlat, în 19 aprilie 1866.

În numele comunei besericești

[Semnează parohul, judele comunal, notarul, 2 curatori, un jurat, oratorul și 6 săteni]

Arh. St. Alba-Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1762, f. 27.

1. Sat, com. jud. Sibiu.

172

Mihăileni, 30 aprilie 1866.

Reprezentanții satului Mihăileni stabilesc remunerația învățătorului sătesc.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa antistie comunală care e tot odată și reprezentanția comunei besericești gr.cat., venind la conviețuirea cum că buna starea unui popor, liniștea și înaintarea benelui comun atîrnă foarte mult de la luminarea și cultura poporului preste tot, am hotărît a întrebuița toate cîte ne stau în putință pentru ridicarea și înaintarea acelei culturi și fiindcă sîntem convinși cum că atare cultură mai cu efeit se poate dobîndi și ajunge prin educațiunea tinerimei conform legilor moralității și preste tot a principiilor legii creștinești, așa pentru instituțiunea și educațiunea tinerimei noastre, a pruncilor noștri de ambe sexe, în chip de dotațiune a învățătorului sau educatoriului tinerimei școlare, satorim și sistemizăm, cu împreunarea, învoirea și înțelegerea întregii comunități a i se da din venitul casei alodiale, pentru toate timpurile, următoarele emolumente:

1) Ca salariu anual în bani gata 20 fl.v.a., adică douăzeci fiorini valută austriacă;

2) 5 (cinci) orgi lemne de foc din pădurea besericești care se vor tăia și vectura de membrii besericești;

3) Cvarțir liber de locuit, una cuină, pivniță;

4) Grădină de legume și iarbă în estensiune de 80 (optzeci) orgi, a cărei îngrădire se va îngriji de către comună.

5) 30 (treizeci) ferdele (metrete) cucuruz în grăunțe care se dau de la popor;

6) 5 (cinci) punți de lumină de seu, care se cumpără din casa besericească.

Spre întărirea acestei dotațiuni, cu unanima învoire a întregii comune besericești, se subscie de antistia comunei politice care este totodată și antistia comunei besericești gr.cat. și se aplică sigiliul comunal.

Șaldorfl, în 30 aprilie 1866.

În numele comunei:

[Semnează: judele, parohul, curatorul și 6 săteni]

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1762 f. 38.

1. Azi Mihăileni, sat com. Jud. Sibiu.

Cheud, 10 mai 1866.

Reprezentanții satelor din protopopiatul Noșig hotărâsc înființarea, prin forțe unite, a unei școli române normale și stabilesc modalitățile adunării fondurilor bănești necesare prin contribuțiile, în bani și cereale, din partea intelectualilor și poporului.

Protocol,

Care s-au compus în sinodu de protopopiat al traptului Noșigului¹, ținut în Cheud² în a 10 mai 1866 st. n.

După deschiderea acestui sinod m.o.d. Georgiu Stanciu, v. protopopul și inspectorele școlar traptual au făcut următorii proiept:

“După ce clerul și reprezentanții comunelor greco-catolice din traptul protopopesc a Noșigului, în sinod adunați, s-au convins cum că cauza principală a ignoranței poporului și a rămînerei lui îndărăpt în cultură, e lipsa totală de institute de educațiune, anume de școale normale și gimnasiale atît greco- cît și romano-catolice, de care, afară de normele și gimnasiul inferior privat romano-catolic din Șimleul Silvaniei, îngremiat comitatului Crasnei care însă fiind foarte depărtat, pentru miserul popor mai nu se poate cerca, nici în comitatul Solnocului de Mijloc, a cărui parte orientală o face acest trapt protopopesc, nici în vecinul distript a Cetății de Peatră, nici în vecinatele comitate a Solnocului Interior și a Dobocei din Transilvania nu se află vreuna; luînd în serioasă compănire atît daunele spirituale și materiale ce apasă pe popor din lipsa totală de școale, cît și toate referințele locale, conform decisiunei sale, în principiu, din 24 noembrie 1864, cu un consens au decis înființarea unei școale normale române greco-catolice cu 4 clase și cu limba de învățămînt română, care după împregiurările timpului, să se poată înălța pînă la gradul de gimnasiu inferior.

În obiectul înființării acestei școale normale clerul și reprezentanții comunelor gr. catolice române din trapt, în sinod adunați, au adus următoarele concluse, la timpul său aprobării ilustrității sale episcopului diecesan și prim acest ilustrisim înaltului Guvern regiu subșternînde:

1) Deoarece comunele greco-catolice române din traptul protopopesc al Noșigului nu au vreun fund, prin aceasta se obligă pe sine fiecare paroch și administratore preot din ambitul acestui trapt cum că, de la începutul primirei congruei preoțești sperate sau a subsidiului ce ar supleni interimal congrua, va contribui din aceeași sau același 10 — zece percente, în fiecare an peste un period de 10 — zece ani, la fundul menit pentru înființarea unei școale normale.

La această contribuire vor fi obligați și posibili succesorii a modernilor preoți și administratori pînă la expirarea periodului de 10 ani.

Iar cele 10 percente se vor subtrage din fiecare rată — angarie — a congruei sau subsidiului și se vor preda comitetului manipulante.

2) Fiecare docent comunal, definitiv sau interimal, sau substituit se obligă pe sene și prin sene pe posibili lui succesorii în oficiul docențial peste periodul de 10 ani a contribuiure la fondul înființîndei acestei școale normale cîte 5% cinci percente a soluțiunei sale banale anuale.

3) Fiecare comună greco-catolică română din acest trapt se obligă peste un period de 10, zece, ani a repartiare după cheia de 4—5 clase pe membrii săi și a culegere și administrare la comitetul respectiv atîtea cereale, adecă grîu sau curuz cu grăunțul, cîtă sumă se va determina prin comitetul spre acest scop

alegînd, luînd afară anii întru care s-ar întîmpla una lipsă totală de cereale însă competența repartizată de pe acești ani fiecare comună va fi obligată a o suplini-re după expirarea periodului de 10 ani în cei mai de aproape următori ani.

4) Pentru acurata manipulare și creștere atît a banilor contribuinzi cît și a cerealelor se va alege de cătră un sinod plenar un comitet statornic din 5 membri, cari membri, pe lîngă parola de onoare și garanția tuturor averilor și a persoanelor lor, tot cîte la 6 luni își vor da rațiunile acurate despre manipulațiunea banilor și cerealelor percipiate, înaintea sinodului plenar sau a unei comisiiune prin acesta delegîndă.

5) Pentru repartizarea cerealelor peste comune se va alege din sinodul plenar un comitet din 10 membri stătător, care, cu ocasiunea repartițiunei va lua în considerațiune starea materială și numărul poporațiunei sau mărime fiecărei comune și amăsurat acestora va procede în funcțiunea sa.

6) Despre locul unde se va rădica edificiul necesar pentru școala normală va decide mai tirziu sinodul plenar, însă pe toată întîmplarea acela debui să fie în cea comună a ambitului acestui trapt în care din partea comunei se va resolve fund intern mai acomodat și, peste partea ce ar fi să ieie din spese, va mai oferi sau oblegațiunile împrumutului de stat comunal sau alți bani comunali și materiale de edificat se pot cîștiga mai cu usiorătate (și) eftinătate.

7) La edificarea și conservarea școalei normale se oblegă a concurge fiecare comună cu puterea sa trăgătoare și cu lucrătorii cu palmele în proporțiunea stărei materiale, mărimei și poporosităței sale, precum va decide comitetul amentit sub punctul cinci.

8) Fundul pentru rădicarea școalei normale și pentru plătirea salarielor profesorale, precum și toate cele ținătoare de dînsa nemine va avea drept cîndva a-l destinaire cu atît mai puțin a-l întrebuițare spre alt scop decît numai spre edificarea și conservarea școalei normale și plătirea profesorilor ei.

9) Atît sinodul plenar cît și comitetele esinde din acesta vor avea cea sintă datorință într-acolo a conlucrare din toate puterile sale ca din această școală normală să sucrească lîngă dînsa un gimnasiu inferior.

10) Diriginția acestei școale o va porta sinodul plenar sub suprainspecțiunea eppului diecesan, iar catehetul care va porta și oficiul de directore, va fi responsabil pentru toate înaintea sinodului plenar.

11) Limba de învăjămînt și propunere în această școală normală va fi eschisiv numai cea română, însă pe lîngă aceasta, ca studie estraordinarie, se vor propune și limba magyară și germană.

12) Profesorii pe cale de concurs se vor alege dintre cei mai eminenți prin sinodul plenar de protopopiatul Noțigului însă pe toată întîmplarea aceia vor avea să fie de naționalitate și limba română.

13) Tuturor pruncilor de orice naționalitate, limbă și confesiune va fi iertat a frecventare această școală normală pe lîngă depunerea unui didactru amăsurat legilor, însă prin sinodul acestui trapt croind.

14) De cumva la fundarea, rădicarea și conservarea acestei școale normale vor lua parte egală după proporțiunea poporațiunei și alte tracte protopopești vecine sau comune singuratece din acele toate acelea vor avea drept la toate cele cuprinzătoare în acest protocol.

15) Ofertele în favoarea fundărei, rădicărei și conservărei acestei școale se vor primi cu mulțiemire de la oricine, fără respect la naționalitate și religiune și acei contribuitori benevoli se vor număra între membri fundatori a ei.

Care protocol astfel compus s-au încheiat și subscris de cătră toți membrii sinodului.

În Cheud, 1866 mai 10.

[Semnează George Stanciu, v. protopopul tractului Noșig, asesor consistorial și paroh al Năpradei; din Năpradea mai semnează: învățătorul, cantorul, curatorul prim, fătul, inspectorul școlar sâtesc, judele și notarul; din Noșig semnează: parohul, învățătorul cantorul, fătul și curatorul prim; din Nadișul Românesc: preotul, învățătorul-cantor, curatorul prim; din Someș-Odorhei: preotul, învățătorul, inspectorul școlar, fătul; din Silimeghiu: preotul, cantorul, învățătorul, curatorul prim, inspectorul școlar sâtesc și fătul; din Cicău: curatorul prim, fătul inspectorul școlar și cantorul; din Cheud: preotul, învățătorul-cantor, fătul, inspectorul sâtesc, curatorul prim; din Soimuș semnează: preotul, învățătorul, cantorul, curatorul prim; din Dobrin semnează: cantorul, curatorul, fătul; din Biușa semnează: preotul, învățătorul, curatorul, fătul; din Horatul Român semnează: cantorul, curatorul prim, fătul; din Cuceu: preotul, învățătorul, cantorul, curatorul prim, fătul, inspectorul școlar sâtesc; din Domnin: preotul, învățătorul, 2 cantori, fătul; din Tohat: cantorul care era și jude comunal, învățătorul, curatorul prim, fătul, parohul care era și administratorul Monoului, și Arduzelului; din Arduzel: cantorul, curatorul prim; din Chelița: parohul, cantorul, inspectorul școlar, fătul; din Barta: învățătorul, cantorul și fătul; din Ineu: parohul, învățătorul, 2 curatori, un sâtean; din Benefalău: preotul, învățătorul-cantor, curatorul, fătul; din Bulgariu: preotul, învățătorul, cantorul; din Săplac: parohul și 2 săteni³.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1867—757.

1. Sat, comuna Sălăjiș, jud. Sălaj.

2. Sat, comuna Năpradea, jud. Sălaj.

3. Actul a fost înaintat episcopiei Gherlei de către v. protopopul Noșigului, G.Stanciu, la 22 mai 1867, de unde la 9 martie 1867 este trimis vicarului Silvaniei, Dimitriu Coroianu pentru a fi discutat în cadrul consistoriului vicarial.

174

Curtuiușu Mare, 16 iunie 1866.

Sătenii din Curtuiușu Mare, hotărăsc să aducă unele îmbunătățiri edificiului școlii comunale.

Protocol

Susceput în Curtuiușul Mare¹, în 16 iunie 1866, prin ofițiu cercual a Mireșului Mare, în privința lărgirii școalei de la Curtuiușu Mare, în urmarea orînduiei ilustrității sale domnului căpitan suprem a Chioarului, deto 8 mai 1866, sub nr. 2583/866.

Noi subscrișii lăcuitori din comuna Curtuiușu Mare, auzind și luînd porunca în privința lărgirii școalei comunale, la care este o chilie în care învață pruncii și fetele, de 2,1/2 orgi de lungă și de 2 orgi de largă și este o chilie în care locuiește învățătorul și îi de 1,1/2 orgiu de lungă și de 2,1/2 de largă, cu durere sîntem siliți a ne declara cum că lărgirea școalei cu înnoirea pereților în anul curent nu o putem face, nu pentru că doară nu am voi, dară numai singur pentru neputința noastră fiind cum că în comuna noastră, unde sînt 126 de numere de căși, de abia sînt 6 numere de căși a căror lăcuitori au încă puține bucate dar ceilalți lăcuitori ai comunei noastre cu toți sîntem siliți a cumpăra bucate pe sama noastră și a familiilor noastre, fiindcă cam de 3—4 ani nu s-au făcut bucate la hortarul nostru, pentru ce nefericire foarte am sărăcit, precum aceasta și în public se știe. Pe lingă toată sărăcia ne deobligăm ca și estimp, în timpul vacațiunei, om lărgi-o așa că om țipa cuptoriu cel mare și prost din chilie și om cumpăra on fe-

teu de fer², care, în locul cuptoriului celui mare punîndu-l, se va lărge chilia în care se învață pruncii; iarăși cealaltă chilie pentru una persoană îi destul de largă, în care acumă locuiește învățătorul Aron Ilie, născut din comuna noastră, cu care sîntem îndestuliți. Mai încolo cheltuielile spre lărgirea ei nici nu au fost și nici acumă nu sînt preliminate, așa nici bani strînși nu sînt, nici temei spre aruncătură nouă pe anul curent nu este. Pentru acea cu profundă onoare ne rugăm noi, în numele tuturor lăcuiitori din comuna noastră, să vă îndurați obligămîntul pentru lărgirea școalei comunale, a-l amîna pînă la o vreme mai bună, pe cînd D-zeu ne va da mai bune, mai multe bucate și pînă cînd om putea deveni la mai bună stare, cînd om fi capaci a plăti și a purta cheltuielile și mai mari, cînd, în interesul calificățiunei fiilor noștri și a fiicelor noastre, om fi în stare mai multe a putea sacrifica.

[Semnează parohul, învățătorul, judele și 15 săteni].

Arh.Stat Cluj-Napoca, F.Distr.Chioar, Adm., 1866—1008.

1. Sat, com. Valea Chioarului, jud. Maramureș.

2. Sobă metalică

175

Gherla, 17 iunie 1866.

Fruntașii comunității bisericești române din Băița dau deslușiri privind dobînda împrumutului lor de stat din 1854, donat pe seama școlii.

În anul 1866, 17 iunie, chemați fiind înaintea acestui Oficiu curatorii din Chireu¹, pentru așezarea banilor ce s-au căpătat de la c.r.Perceptorat de dare a Comitatului Solnocu Interior, ca bani și interes din împrumutul statului, oferit din partea comunei pe sama școlii, se întreabă primariul curatore că cîți bani au primit și de cîți ani și cum stau de present banii aceia, la care răspunde și produce un document de dato 11 iunie 1866, dat de judele comunale, despre suma de 423 f. 93 cr. v.a., preste tot cu a maghiarilor cu tot, din care sumă a competit pe partea românilor g.c. și au și primit 211 f. v.a., între cari bani au fost în argint sunător 195 f. v.a., care sumă, în urma unui document de dato 28 mai 1866, schimbînd-o în bancnote au căpătat agio 25 f. v.a. și așa întreaga sumă au 236 f. v.a.

Din această sumă, conform așezămîntului și a declarațiunei Chireu date în 2 iunie 1866, după tenoarea chitanței acestuia dat, s-au plătit învățătorul comunal Ioane Olariu 80 fl. v.a. și așa au mai rămas bani la mîna primariului curator 156 fl. v.a. Curația de față se întreabă că ce ar dori a suplini în banii aceștia; este lipsă a se repara ceva la școală, n-ar fi bine a se întrebuința și din ei și pentru reperaria s. beserici sau a se cumpăra, dacă este lipsă, ceva la beserică, cum pentru pildă cărți și altele trebuincioase, la care primariul curatore Mihail Manu, producînd o crisoare din 11 iunie, arată a fi de lipsă mai multe reparațiuni, pentru care reparațiuni unii se convoiesc a se repara iară alții contrazic reparațiunii acestia, ba pretind ca din banii aceștia dați pe sama școalei pentru beserică nimic să se spesese ci să se scoată banii besericii dați împrumut cari sunt meniți pentru reparațiunile besericii și decumva din toți aceștia ar rămînea ceva să se așeze împrumut pe lingă interes și contract legal. Și cu aceasta s-au încheiat acest protocol.

Gherla, la datu ca mai sus.

[Semneasa curatorul prim și alți 4 săteni, prin Ioan Olariu, învățător].

Arh.St.Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1866—2023.

1. Băița, localitate componentă a orașului Gherla, jud. Cluj.

Vălenii Șomcutei, 20 iunie 1866

Satul Fericea adoptă hotărîrea de a-și ridica o școală proprie, obligîndu-se să o termine pînă la începutul anului școlar 1867—68.

Protocol

Susceput în Văleni¹, în 20-a zi a lunii lui iunie 1866, prin ofițiu cercual a Mi-reșului Mare² cu antistii comunei Ferice³ în privința lărgirii casei de școală în Curtuiuş Mare⁴, unde îi adnectată Fericea cu școala, în urma orînduiei ilu-strății sale domnului căpitan suprem, deto. 8 mai a.c., sub nr. 2583 estrădată.

Comuna noastră Ferice, cu școala fiind adnectată acuma de doi ani încoace la Curtuiuş Mare și învățătoriu din anul trecut și acesta, ce estimp în patru zile în toată săptămîna au învățat la Curtuiuş și în două zile la Ferice, fiindcă Ferice îi departe de Curtuiuş, pruncii în toate zilele nu pot merge din Ferice la Curtuiuş, iarăși părinții să-și țină pruncii încortilați la Curtuiuş și ținuți cu hrană s-ar afla prea îngreunați. Pentru aceste împregiurări grele s-au socotit toți locuitorii de la Ferice, cum că mai ușor și, pe înainte vreme, și mai bine ar fi să se deie lice-nță spre edificarea unei școale în comuna noastră, fiindcă în țintirimu⁵ besericii este loc destul de larg unde s-ar putea edifica; mai încolo cei mai mulți lăcuitori au pădure proprie, lemne or da, piatră este destulă, or purta, și lăcuitorii singuri dinși fac șindrila și aceea or face-o; așa dară materialele sus scrise, fără bani, se pot și se vor și strînge. Mai pre urmă pentru școală în anul trecut s-au fost preli-minată 40 de flor. v.a. Banii aceștia mai toți s-au scos, dară s-au cheltuit în chel-tuielile satului din anul acesta, fiindcă preliminarele pînă acuma nefiind satorite, aruncăturile pe anul curent nici nu s-au repartiat dară cît se vor trimite afară se vor repartia și strînge, cînd fondul școalei se poate îndată întregi și cu aceia în anul acesta s-ar putea începe edificarea școalei în satul nostru.

Pentru aceea, cu onoare, ne rugăm ca comuna noastră să fie dispensată de sub obligămîntul lărgirii școalei de la Curtuiuş Mare și să se deie licență de edificarea unei școli nouă în Ferice, care noi pînă la Sfîntul Petru⁶, în anul 1867, om găta-o toată, așa că de la ziua aceea încolo în aceea să se poată învăța prun-cii; apoi acar să umble învățătoriu de la Curtuiuş, precum au umblat de doi ani încoace ori, mai ales de cumva mai tîrziu om putea deveni la mai bunișoară pu-tere, om plăti învățător în Ferice.

După cetire rugarea aceasta a noastră și a tuturor lăcuitorilor de la Ferice fiind, cu tragerea crucii cu mîinile noastre o întărim.

[Semnează judele, inspectorul școlar sătesc, curatorul bisericii și proprietarul Teodor Achim].

Arh. Stat Cluj-Napoca, F. Distr. Chioar, Adm., 1866—1008.

1. Sat, com, Cristolț, jud. Sălaj.

2. Sat, comună, jud. Maramureș.

3. Fericea, sat, com. Valea Chioarului, jud. Maramureș.

4. Sat, comună, jud. Maramureș.

5. Cimitir

6. 29 iunie

177

Vălenii Șomcutei, 20 iunie 1866

Comuna Vălenii Șomcutei se obligă că va termina clădirea școlii pînă la începutul anului școlar 1866—67.

Protocol

Susceptut în Văleni¹, în iunie 1866, prin ofițiu cercual a Mireșului Mare², în privința edificării școlii comunale din Văleni, în urma orînduiei ilustrității sale domnului căpitan suprem, deto 8 mai 1866, sub nr. 2580/866 estrădată.

Pe sama de nou edificării școlii de la Văleni s-au ieictat³ pe locuitorii de aice 270 fl. v.a. încă în anul 1865; din banii aceștia care au fost repartiați cu celelalte cheltuieli laolaltă s-au și strîns, dară mai mulți sînt îndărăpt în restanție pă la locuitorii cei mai săraci. Din banii pînă acuma strînși s-au cheltuit pe lemne, pe șindrilă și maestru.

Casa școlii îi ridicată și părății și cornii sînt ridicați; în edifițiu acela sînt două chilii, una cămară și una chindă; chilia de școală îi de 3,1/12 orgi de lungă și de 2,8/12 orgi de largă, de 1,2/12 orgi de naltă în părăți; chinda: de 1,3/12 orgi de lungă și de 2,3/12 orgi de largă; chilia învățătorului îi de 1,2/12 orgi de lungă și de 2,2/12 orgi de largă; cămara îi de 2 orgi de lungă și de 1 orgiu de largă.

Noi ne obligăm că școala om gâta-o, așa cît pe toamnă să poată învăța pruncii în dînsa.

După cetire declarațiunea aceasta cu tragerea crucii minilor noastre o întărim.

[Semnează judele, curatorul, 3 aleși ai satului și 13 sățeni].

Arh. Stat Cluj-Napoca, F.Distr.Chioar, Adm., 1866—1002.

1 Vălenii Șomcutei, sat, com. Șomcuta Mare, jud. Maramureș.

178

Mogoșești, 22 iunie 1866.

Satul Mogoșești adoptă hotărîrea de a folosi casa parohială drept școală; se cere aprobarea forurilor superioare.

Protocol

Susceptut în 22 iunie 1866 în comuna Mogoșești¹, prin ofițiu cercual al Mireșului Mare, în privința edificării casei de școală în comuna Mogoșești.

Cu ocasiunea compunerii fasiunelor școlare, care s-au făcut în anul 1865, cînd s-au dat esamenul, așa s-au fost socotită cum că în comuna Mogoșești să edifice școala și către Mogoșești să se adnecteze comuna Hosufaleu². Pentru edificarea școlii s-au și făcut în anul trecut repartiție de una sumă 135 floreni v.a. Banii aceștia au fost și ieictați și strînși și din dîșii, dară pînă în ziua de astăzi sînt bani ca restanțe la lăcuitori 106 fl. 20 cr. v.a.

Fiind cum că cu compunerea parohiilor, precum știm, s-au socotit Mogoșeștii de filie către Hosufaleu, mai încolo fiindcă avem una casă parohială, stătătoare, din 2 chilii și o chindă, dintre care o chilie îi de 2 orgi de lungă, o chilie îi de 1,10/1 orgi de largă; chinda îi de 1,2/12 orgi de lungă și de 1,10/12 orgi de largă; cealaltă chilie de 1,6/12 orgi de lungă și de 1,2/12 orgi de largă, aceasta s-

ar putea folosi de școală, pentru că cu organizarea parohiilor, dacă Mogoșeștii ar fi filie către Hosufeleu nu am avea lipsă de casă parohială ba și de altminterile de casă parohială nu s-ar putea folosi, dară de școală se poate; așa că cu banii care sunt aruncați om cumpăra lemne, chilia cea mică om lărgi-o și om face și o cămară; mai încolo om togmi grajdu și colnița și așa toate le vom face și le vom aduce în stare folositoare precum se cade; cîți bani nu ne vor ajunge, om mai plăti, numai să facem și să avem și noi școală.

Pentru aceea cu onoare ne rugăm a esopera aceea ca să ni se deie licență de a repara și de a înnoi casa noastră parohială de școală, ce, de cumva s-ar da, om înno-i, om șindrili-o, podi-o etc., așa încît să fie în stare bună și folositoare de școală și de cortil pe sama învățătorului. Și ne rugăm să avem și învățător în comuna noastră precum au fost și estimp, că noi am avut și avem învățător dechilindi³ și în Hosufaleu încă este dechilindi; aceasta și pentru aceea ar fi de folos pentrucă nici cînd nu ar fi siliți pruncii din Hosufaleu să vină la școală în Mogoșești, la ce, de cumva s-ar deobliga și strîmtori, ar fi cu mare greutate mai ales iarna și cînd umblă vremi rele, iarăși aceea să-și țină Hosufălenii pruncii în Mogoșești în cortile și cu merinde, încă ar fi cu greutate.

După cetire, rugarea aceasta și declarațiune cu tragerea crucii mînilor noastre o întărim.

[Semnează parohul, învățătorul, judele mare, judele mic și 5 jurați].

Arh. Stat. Cluj-Napoca, F.Distr.Chioar, Adm., 1866—1090.

1. Sat aparținînd comunei Satulung, jud. Maramureș.

2. Satulung, sat, com., jud. Maramureș.

3. Separat.

Pribilești, 22 iunie 1866.

Sătenii din Pribilești se obligă să ridice un edificiu școlar "pentru creșterea fiilor lor și calificarea națiunei".

Protocol

Susceput în Pribilești¹, în 22 iunie 1866, prin ofițitul cercual a Mireșului Mare, în privința edificării casei de școală din Pribilești, în urma orînduiei ilustratîi sale domnului căpitan suprem, deto. 9 mai 1866, sub nr. 2587/866 estrădată.

Comuna noastră Pribilești, cu ocasiunea compunerii fasiunilor școlare, în anul trecut, 1865, s-au deobligat cum că casa de școală pînă în anul 1867 or edifica-o, așa că învățătura din anul 1867, 10 octombrie încolo, în școala cea nouă să se deie.

Noi pînă acum numa locul am cumpărat, unde și pe care se va edifica școala; altecele, pentru lipsa și sărăcia oamenilor nu am putut lucra, dară în anul curgător, încă după Sf. Mihai², om cumpăra lemne și cele de lipsă și încă în iarna viitoare ne vom apuca de lucru și neîncetat [i] vom continua, așa ca pînă în anul 1867, pînă la Sfînta Mărie³ mai departe de tot om găta-o, așa că de la ziua aceea înainte învățătorul să poate șede în dînsa și de acolo încolo să se deie fiilor noștri și a tuturoror lăcuiitorilor din comuna noastră, că vedem lipsa și ne vom sili pentru binele nostru, pentru creșterea fiilor noștri și pentru calificarea națiunei noastre, a face școala.

După citire declarațiunea aceasta a noastră și a tuturoror lăcuiitorilor cu tragerea crucii mînilor noastre o întărim.

[Semnează parohul, învățătorul, notarul, judele, 2 bătrîni și 8 săteni].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Distr.Chiar, Adm., 1866—1003.

1. Sat, comuna Satulung, jud. Maramureș.
2. 8 noembrie.
3. 15 august

180

Măgura Ierii, 22 iunie 1866

Satul Măgura Ierii stabilește remunerația învățătorului școlii sale.

Subscrisa antistie comunală care [e] totodată și reprezentanția comunei bisericești g.cath., venind la convențiunea cum că bona starea unui popor, liniștea și înaintarea binelui comun, atîrnă foarte mult de la luminarea și cultura poporului preste tot, am hotărît a întrebuița toate cîte ne stau în putință pentru rădicarea și înaintarea acei culturi și fiindcă suntem convinși cum că starea, cultura mai cu efeit se poate dobîndi și ajunge prin educațiunea tinerimei, conformă legilor moralității și preste tot a principiilor legii creștinești, așa pentru instituțiunea și educațiunea tinerimei școlare, a pruncilor noștri de ambe sesele, în chip de dotațiune a învățătorului sau educatoriului tinerimei școlare, satorim și sistemizăm, cu împreună învoirea și înțelegerea întregii comunități, a i să da din venitul de arendă [a] crîșmăritului comunal, pentru toate timpurile următoare, emolumintele:

1. Salariu anual în bani gata 60 fl.m.a., șasezeci fiorini austrieci, care se vor da în 3 rate anuale.
2. 30 metrete bucate; 20 de la popor și de la baserică 10, din care să fie 8 grîu, 12 săcară și 10 cucuruz.
3. Lemne de încălzit, cîte vor debui, adusă la loc.
4. Cvarțir liber, dinpreună cu școala.
5. Una grădină de legume și de altuit, însă nu-i lîngă școală, de 100 orgi păt-rate.

Acest emolumint, de sine se înțelege că voim numai acelor indivizi a se presta care se vor declara din partea veneratului Ordinariat metropolitan g.cath. a fi apți de a ocupa postul de învățător sau docente și care vor fi înzestrați cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator al tinerimei. Voim mai încolo ca învățătorul să fie apt a ocupa dumineca și în sărbători și una strănă (cor în baserică).

Spre întărirea acestii dotațiuni, cu unanima învoire a întregii comune se subscie de antistia bisericească g.cath. și să aplică sigilumu comunei.

Măgura,¹ 22 iunie 1866.

[Semnează: preotul, curatorul prim, judele satului și judele procesual].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1367, f. 9.

1. Măgura Ierii, sat, com. Iara, jud. Cluj.

Fersig, 22 iunie 1866

Comuna Fersig hotărăște să folosească casa parohială drept local pentru școală.

Protocol

Susceptut în 22 iunie 1866, prin ofițiul cercual a Mireșului Mare, în privința edificării casei de școală în Fersig¹, în urma orînduiei² ilustrității sale d-nului căpitan suprem, deto 8 mai, sub nr. 8582/1866 estrădată.

Cu ocaziunea compunerii fasiunilor școlare comuna noastră Fersig s-au fost deobligată că în anul acesta va edifica școala.

Noi, pînă acuma, nu am făcut nimica în privința aceasta numai atîta că am alcăzuit² locu unde să se edifice școala, dară încă nici despre aceea nu am făcut contractu.

Fiindcă spre organizarea parohiilor în astă privință Fersigul s-au afiliat către Pribilești, așa dară în Fersig nu a fi preot. Fiind cum că avem casă parohială în care încă acuma șede d-nul preot, dară și-o făcut casă pe moșia sa proprie și se va muta în dînsa estimp, îi gata casa parohială a o da comunității de școală.

Casa cleșii³ stă din 2 chilii și o chindă; fără aceea este o cămară deschilinită de casă; dintre aceste una chilie îi de 2,8/12 orgi de lungă, de 2 orgi de largă; o altă chindă de 1,4/12 orgi de lungă, de 2 orgi de largă; o altă chindă îi de 1,6/12 orgi de lungă, de 2 orgi de largă. Fiindcă una chilie îi strîmtă noi ne obligăm cum că aceea în anul curente om lărgi-o așa ca și chilia să fie mai mare și cămara să fie sub un acoperămînt; aceea om șindril-o și o gata-o așa ca la toamnă, la începerea învățaturii, în dînsa să se înceapă învățatura.

Pentru aceea cu umilință ne rugăm a esopera aceea ca de la obligămîntul clădirei de nou [a] școalei să ne mîntuim și să se deie licență ca casa cleșii să se lărgască și să se folosească ca școală, precum îi mai sus scris, mai ales și pentru aceea că bani pe seama școalei nu sînt repartiați numai 135 de floreni și aceștia s-ar putea folosi în lărgirea școalei.

Iarăși de cumva această rugare neci decît nu s-ar putea împlini ne rugăm de dilatie⁴ pentru clădirea școalei pînă la luna lui august 1867, din cauză că oamenii sînt foarte săraci, cei mai mulți cumpără bucate și spre viitor puțină nădejde avem de bucate multe și ne temem că lîngă darea cea grea, nu om putea plăti mai multe repartiții.

După cetire, declarațiunea aceasta, în numele tuturor lăcuitoilor dată, cu tragerea crucii mîinilor noastre o întărim.

[Semnează învățătorul, judele, 2 bătrîni și 6 săteni].

Arh. St. Cluj-Napoca., F.Distr.Chioar, Adm., 1866—1057.

1. Sat aparținînd com. Satulung, jud. Maramureș.

2. Tîrguit.

3. Parohială.

4. Amînare.

Șutu, 1 iulie 1866.

Șatul Sutu se angajează pentru construirea unui edificiu școlar și stabilește remunerația învățătorului său.

Instrument de dotațiune!

Subscrisa reprezentație a comunei bisericești și politice, după ce cu ajutorul lui Dumnezeu ne-am rădicat biserică nouă, precum casă parochială iară nouă în anul curent se va da gata, ne obligăm în anul viitor a radica casa de școală cu toate cele trebuincioase, precum și casa pentru locuința învățătorului, pentru care scop tot în zioa de astăzi s-a și rupt din locul comunal 392 orgi pătate de pământ. Iară pînă la radicare a casei de școală se va închiria pentru întrebuințare altă casă în comună. Așa am hotărît cu învoirea întregii comuni bisericești și politice ca dotarea învățătorului să se asigureze prin aruncături pe poporul de această comună bisericească ținător. Așa, pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemizăm următoarele emolumente anuale prin aruncături efectuate și adecă:

- 1) 60 fl. v.a., adeca șiasezeci floreni în valută austriacă în rate lunari plătinzi;
- 2) 16 metrete bucate bune de pîne
- 3) 25 punți de dulceală, ori de ce soi¹
- 4) Locul unde va fi școala cu grădina de pomărit și pentru docent 392 orgi pătate.
- 5) Pentru încălzitu școalei și a casei docentului 3 orgi lemne bune, aduse în loc.

Toate acestea emoluminte ne îndatorim a le da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de v. Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tenerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comuni bisericești și politice g.c., subscriem, aplicînd și ambele sigile, parochial și comunal.

Șiut², 1 iuliu s.n. 1866.

În numele comunei bisericești și politice:

[Semnează: preotul, curatorul prim, vicecuratorul, judele și subjudele prin Demetriu Botha, paroch și notar]³.

Arh.St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1866—1367, f. 12.

1. Grăsime, slănină.

2. Sutu, sat, com. Ciurila, jud. Cluj.

3. În același dosar se păstrează și Instrumentul de dotațiune școlară a satului Surduc (3 iulie 1866; plata inv.: 60 fl, 20 mierțe bucate din care: 6 mierțe secară și 8 mierțe porumb, lemne de foc după trebuință, grădină de legume și de pomi, Idem, f. 13).

Iara, 7 iulie 1866.

Comunitatea bisericească românească din Iara închiriază o casă pentru școală și stabilește remunerația învățătorului.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei besericești, pînă ce și-ar cîștiga loc pentru edificarea școalei și ar edifica școala cu trebuincioasele încăperi, se obligă a ținea una casă cu chirie pentru scopul învățătorului iar pentru dotarea aceluia nefiind în stare neci casa alodială¹ neci cea besericească de a putea sucura, așa am hotărît, cu învoirea întregii comune besericești, ca dotarea învățătorului să se asigureze prin coplete sau aruncături pre poporul de această comună besericească ținător.

Așa pentru învățătorul nostru satorim și sistemizăm următoarele emolumente² anuale, prin aruncături efetuinde și adeca:

1) 60, adeca șasezeci fiorini în valoare austr., în patru rate de către Eforia școlară regulat plătinzi, care are datorie a-i arunca în trei moduri, după averea locuitorilor, ca alte aruncături ce se fac în comună și a-i scoate o parte pînă în 6 decembrie și 1 ianuarie în tot anul școlastic și a plăti pe docente regulat.

2) Cu postul de docente e împreunat și oficiul cantoresc.

3) Lemne de încălzit pentru școală, 2 orgi³, aduse în loc.

Toate aceste emolumente ne învoim a le da și presenta numai unui atare învățător care se va recunoaște de venerabilul Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator tenerimei.

Spre întocmirea acestui instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comune besericești gr.cat. subscriem aplicînd și sigiliul parohial.

Iara Inferioară⁴, 7 iulie 1866.

În numele întregii comune besericești:

[Semnează parohul și 6 reprezentanți bisericești; actul este aprobat și de judele cercual]

Arh.St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1866—1367, f.6.

1. Fondul bănesc rezultat din veniturile comunităților satești.

2. Contribuții.

3. Stînjeni.

4. Sat, comună, jud. Cluj.

5. În același dosar se păstrează și Instrumentele de dotațiune școlară ale satelor: *Hășmaș* (1 iulie 1866; plata inv.: 80 fl., 2 stînjeni de lemne și grădină de legume, Idem f. 5), *Indol* (15 iulie 1866; plata inv.: 80 fl. "douăzeci metrete bucate din care 7 metrete secară, 7 metrete cucuruz și 6 metrete grîu bun" "80 punți de dulceață de orice soi", 3 stîngeni de lemne și grădină de pomi, Idem, f.7), *Muntele Băișorii* (6 iulie 1866; plata inv.: 150 fl. "de tot fumul un jumătate funt de dulceață", 25 stîngeni lemne de brad și grădină de pomi, Idem, f. 8), *Măgura Ierii* (22 iunie 1866; plata inv. 60 fl., 8 mierțe grîu, 12 mierțe secară și 10 mierțe de porumb, lemne de foc, locuința și grădina de legume, Idem, f. 9), *Săgacea* (5 iulie 1866; plata inv.: 70 fl.; de fiecare casă 2 1/2 cupe "bucate bune", de fiecare casă "un fond de dulceață", lemne de foc, locuință și grădină de pomi, Idem, f. 10), *Șchiopi* (2 iulie 1866; plata inv.: 100 fl., 6 stîngeni de lemne, Idem, f.11).

Bologa, 3 august 1866.

Satul Bologa stabilește remunerația învățătorului său și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument de dotațiune

Subscrisa antistie comunală care e totodată și reprezentanția comunei bese-recești g.c., venind la convicțiunea cum că bună starea unui popor, liniștea și înaintarea binelui comun atîrnă foarte mult de la luminarea și cultura poporului preste tot, am hotărît a întrebuița toate cîte ne stau în putință pentru ridicarea și înaintarea acelei culturi și fiindcă suntem convinși cum că o educațiune a tenerimei conformă legilor moralității și preste tot a principiilor legii creștinești, așa pentru instituțiunea și educațiunea tenerimei noastre, a pruncilor noștri de ambe sesele, în chip de dotațiune a învățătorului sau a educatoriului tenerimei școlare, statorim și sistemizăm, cu împreuna învoire și înțelegere a întregii comunități, a-i da din venitele casei alodiale, pentru toate timpurile, următoarele emoluminte:

1) Ca salariu anual în bani 80 f.v.a., zis: optzeci fioreni în valută austriacă, plătinzi în patru rate anuale, adeca: ultima ianuarie, ultima aprilie, ultima iuliu și ultima octombrie.

2) 25, zis: douăzeci și cinci metrete bucate în mălai și secară.

3) Două orgi lemne de foc.

4) Cuartir liber.

5) Grădina școalei aflătoare în parcela de sub nr. topografic 158, în estensiune de 875 stîngini pătrați.

Acestea emoluminte în naturale ne deobligăm pînă la finea lui aprilie în tot anul a le plătire docentelui.

De sene se înțelege cum că toate acestea emoluminte voim numai acelor indivizi a le presta carii se vor dechera din partea ven. Ordinariat metropolitan g.c. a fi apți de a ocupa postul de învățător sau docent și cari vor fi înzestrați cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator al tenerimei.

Spre întărirea acestei dotațiuni, cu unanima învoire a întregii comune, se subscie de antistia comunei politice care e totodată și antistia comunei beseri-cești g.c. și se aplică sigilul comunal și eclesiastic.

În Bologa¹, 3 august 1866.

În numele comunei:

[Semnează: judele, vicejudele, preotul și 15 săteni; actul, aprobat prin decretul gubernial din 8 aprilie 1867, poartă și semnătura mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu]².

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—661, f. 35.

1. Sat, com. Poeni, jud. Cluj.

2. Actul a fost însoțit de *Instrumentele de dotație școlară* a satelor: Ciucea (25 august 1866; plata inv.: 80 fl., 20 mierțe porumb sau secară și 4 stîngeni de lemne, Idem, f. 37) și Vinători (24 august 1866; plata inv.: 80 fl., 24 mierțe porumb sau secară și 5 stîngeni de lemne, Idem, f. 38).

185

Sfăraș, 20 august 1866.

Satul Sfăraș stabilește remunerația învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa comună bisericească g.c., după ce cu ajutorul lui Dumnezeu ne-am rădicat o casă de școală cu toate celea trebuincioase, precum și casa de locuit a învățătorului, iară pentru dotarea aceluia nefiind în stare nici casa alodială, nici cea bisericească a putea sucura, așa am hotărât, cu învoirea întregii comunități bisericești, ca dotarea învățătorului care una dată va avea de a purta și oficiul cantoral, pe lângă emolumentele îndătinute, să fie statorită regulat și pentru totdeauna, de a-i plăti în sumă de 50 fl., zis cincizeci fiorini în val. austr., cu aceea modalitate ca încât prin interesul de după împrumutul statului de către comuna bisericească, prin decisiunea de 24 iulie 1865 conces, nu ar ajunge, numita sumă de 50 fl. v.a. a se acoperi, să se acopere prin colepte sau aruncături de la sau pe poporul de această com. bisericească ținător.

Această sumă de deoblegăm a o plătire în 2 rate și anume una rată la mijlocul, iară ceialaltă la finitul anului.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comunități bisericești g.c. subscriem

În Sfăraș¹, 20 august 1866.

[Semnează 21 săteni, prin Ioan Petrișor, notar al protopopiatului Morlaca]²

1. Sat, com. Almașu, jud. Sălaj.

2. În același dosar se mai păstrează Instrumentele de dotațiune, în școlară, identice ca formulare, ale satelor *Boziaș* (10 oct. 1866; plata inv.: 60 fl., 60 mierțe porumb boabe, 6 fl. din casa alodială pentru lemne de foc, Idem, f. 62), *Crăiești* (16 oct. 1866; plata inv.: cîte 50 creițari și o miorță porumb boabe de fiecare familie cu casă, locuință și un stîngen de lemne, Idem, f. 64), *Dîmbău* (16 oct. 1866; plata inv.: de la fiecare familie cu casa 40 creițari și o mierță porumb boabe = 10 fl. 10 cr. și 27 mierțe porumb, locuință și un stîngen de lemne, Idem, f. 66), *Dumbrăveni* (5 oct. 1866; plata inv.: 60 fl., 40 mierțe porumb boabe, locuință și un stîngen de lemne, Idem, f. 68), *Adămuș* (15 oct. 1866; plata inv.: 40 fl., 50 mierțe porumb boabe, locuință și un stîngen de lemne, Idem, f. 70).

186

Sfăraș, 20 august 1866

Locuitorii români din satul Sfăraș, hotărâsc edificarea unei școli proprii, stabilesc retribuiția învățătorului și instituie un comitet școlar.

Proccotol

Ce s-a luat în Sfăraș (Farnas)¹, în 20 august 1866, în urma ordinațiunii înalțului Guvern, din 30 ianuar a.c. nr. 25.043 ex 1865, în privința edificării școlii comunale, dotațiunii salariului docențial pe partea comunei bisericești gr. catolic.

[Sînt de față: judele procesual, protopopul, notarul protopopes, judele comunal, vicejudele, 2 jurați, notarul sâtesc].

Eșind în fața locului, la Sfăraș, la casa notarială mai înainte de toate s-a dispus coadunarea poporului de confesiunea gr.cat., careia per estensum cetindu-i-

se și interpretându-i-se ordinăciunea excelsului r. Guvern de 31 ianuarie 1866, nr. 250.43 ex. 1865, referitoare la organizarea și edificarea școlăi com. pe partea confesiunei gr.cat. precum și sistematizarea lefei învățătorești, după ce mai sus amentita grațioasă ordinăciune s-a slobozit de obiept de discusiuni, s-a pronunțat din partea poporului asupra scopului intenționat următoarele sloboziri și anumit:

1 Luînd în vedere condițiunea cea cu totul neînsemnătoare acestei populațiuni, atît cu privire la numărul locuitorilor, care numără numai 30 familii, cît și a celei funeste împrejurări, cum că beserica și casa parohială (cari numai mai anțart, prin trăsnet, fură dearse totalmente, iară acum mai de curînd prin foarte simțitoare sacrificii restaurate) ne-au desecat toate puterile materiale încît nici chiar timpul fizic, pe lîngă aceasta, nu ne-au ajuns spre a ne întoarce privirea spre efortuirea a celei mai mari a noastre datorințe care este edificarea înțeșitoare a școlăi populare; luînd în vedere mai departe cum că, deși mai puțin la număr, față cu greutățile purcesătoare dintr-o anecsare în respectul școlastic la o altă comună oarecare vecină, ni-ar fi mai cu folos noi singuri, de puterea noastră, deși cevași mai lîrziu, a ne edifica școală proprie comună și confesională, în unanimitate ne-am învoit, pe fondul așa numit cantorial, care face 650 orgi păturate, în estensiune, după planul ce mult on. domn jude cercual și mult on. domn protopop tractual ni-l va înfășoșă, a ne rădica un edificiu corespunzător de școală comună, din material solid (piatră). Spre acest scop, adecă procurarea trebuincioasă a materialului, numaidecît se va face repartiiție între popor și banii ce-i avem disponibili în fondul școlastic ne vom și nevoi a-i întrebuița spre acoperirea speselor edificărei. Iară întrucît aceștia nu ar fi de ajuns ne vom îngriji de aflarea altor isvoare de venit din care des menționata școală com. finalmente se va putea edifica.

Ca un cuvînt, în astă toamnă și iarna viitoare ne vom încorda toate puterile spre a ne procura materialul, atît de piatră, cît și de lemn, trebuincios, iară în primăvara anului 1867, desbăerîndu-se timpul, ne vom apuca de clădit și ne vom sili cu ajutorul lui D-zeu, cel mult pîna în finitul lui iuliu, a o aduce în desăvîrșire, așa ca cursul școlastic cu începutul semestrului anului 1867/68, adecă cu 1 noiembrie, să se poată, fără împedecare, a se începe și învățăturile a se propune în noua școală.

2 Luînd în vedere tot cauzele în punctul 1 înfirate, în urma cărora mai neci că putem fi în stare de a ține și provide cu leafă corespunzătoare de docente (singur și numai pe lîngă ocupaciunea sa de docente) docente deosebit de cantore, dorința noastră comună e ca acestea oficii să se întrunească în una și aceeași persoană, adecă docentele să ducă și oficiul cantorial. De aceea, pe lîngă provențele îndătinat cantorești, fungentele viitor docente, ca nerevocaver statorită și fipsată leafă anuală, va mai avea 50 f; zic cincizeci fioreni în valută austriacă, care sumă se va complini cu acea modalitate cum că 25 f. v.a. se vor scoate din fondul școlastic ca bani proveniți din interesul de după împrumutul statului menit și de la locurile mai înalte conces spre acest scop, iară cei 25 f. v.a. se vor scoate prin repartiițiune după poporul confesiunei gr. catol. Despre această a noastră obligăminte și alăturăm aci Instrumentul de dotațiune².

3 Spre conducerea tuturor trebilor școlastice și anumit spre rădicarea, repararea și ținerea în ordine corespunzătoare a școlăi edificînde, spre administrarea averilor școlastice precum și spre scoaterea competenței docentului s-a ales, în unanimitate, una Eforie școlastică din următorii membri: Petru Petran, preot g.c. local, ca președinte, Bursor Georgic, jude com., Nistor Niculae, Bila Gavrilă și Bursar Toader a lui Ștefan, inspectoare școlastic, ca membrii a numitei eforie.

[Semnează: judele sătesc, 20 săteni, judele cercual și protopopul].

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1867—661, f. 6

1. Sat. comună Almașu, jud. Sălaj.

2. Vezi Doc. Sfâraș, 20 august 1866.

187

Fildu de Jos, 21 august 1866.

Hotărîrea satului Fildul de Jos privind achiziționarea unui teren pentru școală, construirea acesteia și plata învățătorului.

Protocol

Ce s-a luat în Fildul de Jos¹, în 21 august 1866, în urma ordinăciunei în. Guvern, de 31 ianuarie 1866 a.c. nr. 25.043 ex. 1865, referitoare la organizarea școalelor comunale și dotațiunea salariului învățătoresc pe partea comunei g.c.

[În prezența judei cercual, protopopului, notarului protopopiatului, judei și notarului comunai].

Eșind în fața locului, după ce *per estensum* li s-au cetit grațioasa ordinăciune mai sus menționată, poporenilor coadunați și s-a interpretat, s-a făcut provocare cum că neesistînd pînă acuma școală comună în sat, ba neci chiar fond trebuincios pentru această clădire s-ar găsi, numai decît să se îngrijească atît asupra procurării fondului de lipsă cît și despre speșele recerute la școala edificîndă.

După mai îndelungată consultare și dezbateră a obiectului cestionat se însinuară cu acea dechiarare cum că, după ce fond propriu școlastic absolut nu s-ar afla în toată comuna, ba neci alt oarecare loc corespunzător spre acest scop de vînzare în toată comuna, constrînși de suprema necesitate, se află îndemnați, după primirea învoiei și din partea superiorității eclesiastice, a dare în schimb pentru un loc anumit din grădina parohială de sub nr. topogr. 213 rupt, de 483 stîngini pătrați în estensiune, un alt loc comunai și altu comun de mult procurat și cumpărat de la dl. Hadfaludi Antal pe sama comunei de sub nr. topogr. 1583, de 1 jucer 330 stîngini patrați în estensiune și pe acest loc apoi vor să-și edifice școala comună.

Ce se ține de școala proprie edificîndă pe pomenitul loc, în unanimitate se apromiseră cum că, făcîndu-se dispuseciunile necesare în cel mai scurt termin pentru procurarea materialului trebuincios, edificarea școalei numai decît se va putea pune în lucrare și neîntrîrpt se va continua cu o asemenea încordată energie încît, cu începerea cursului școlastic din anul 1867/1868 sau pe 1 novembre a aceluiași an să fie pe deplin terminată și cu toate cele de lipsă adjudată, într-on mod de așa ca spre scopul instrucțiunei să se poată întrebuița.

În privința lefei docentelui se decherară cum că acea leafa în unanimitate s-au statorit și fipsat pentru toate tempurile în 70 f. v.a., 40 metrete² bucate, în mālăi și secară și 3 orgi³ lemne de foc, precum arată Instrumentul de dotațiune aci alăturat.

În fine spre conducerea tuturor trebilor școlastice și anumit spre rădicarea, repararea și ținerea în ordine corespunzătoare a școalei edificînde, spre administrarea averilor școlastice precum și spre scoaterea competenței docentelui s-a ales, în unanimitate, una Eforie școlastică din următorii membri: preotu, respectiv, ca președinte, Nicolae Roșca, inspectore civil, Balașiu Alexa, Pușcașiu Ștefan, Corma Ioan Aron, Criste Ștefan, Ilea Gligor, ca membri acelei eforii.

[Semnează: judele, notarul, 3 jurați, 27 săteni, judele cercual, protopopul și notarul protopopiatului]

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—661 f. 9

1. Sat, com. Jud. Sălaj

2. Mierțe.

3. Stînjeni.

188

Fildu de Sus, 22 august 1866.

Satul Fildu de Sus hotărăște mărirea edificiului școlii sale, stabilește remunerația învățătorului și instituie un comitet școlar.

Protocol

Ce s-au luat în Fildu de Sus¹, în 22 august 1866, în urma ordinațiunii înaltului r. Guvern de 31/I 1866, nr. 25043, ex. 1865, în privința reparațiunii școlii comunale, mai de curind fără plan arădicate, precum și a sistematizării lefei docentelui din partea amintitei comune politice.

Fiind de față: Anania Pop, protopop tractual, Nicolae Roșca, adjunct și supleant oficiului procesual, Ioan Petrișor, notar tractual.

Din partea com. pol: Teodor Bara, jude com.; Martin Toader, Manga Toader, Plotina On. Negru.

Pe baza rapoartelor oficioase a direcțiunei școlastice locale, primind informațiune atît oficiul protopopesesc cît și cel cercual, politic, precum că școala comună în anul 1865 arădicată, nici că cît nu corespunde cerințelor poftite de una școală comună, atît cu privire la nr-ul cît și a estensiunei și spațiului încăperilor școlastice, prin subscrișii s-a făcut una excursiune la școala de sub întrebare.

Aici examinînd cu de-amănuntul și ceruta scrupulositate tot edificiul școlastic s-au putut pe deplin convinge cum că la edificarea acestei școli nu s-au observat de loc regulele simetrice nici împărțirea corespunzătoare a încăperilor cu privire la scopul și destinațiunea lor; cu un cuvînt de la acest edificiu a lipsit cu desăvîrșire un plan oareșicareva neapărat de lipsă. Și anumit statorindu-să cum că odaia menită pentru școala proprie, în care ar fi a se ține prelegerile, de două orgi în lungime și de trei în lățime, ar fi cu mult mai îngustă decît ca într-un astfel de spațiu, pe lîngă ajustările de lipsă școlastice, să mai poată încăpui și un număr de copii deobligați de școală, de la 70, pînă la 80, precum și odaia menită pentru locuința docentelui, așisdere îngustă, iară cămara lipsește pe de-antregul, s-a determinat și prin reprezentanția comună, cu învoirea tot poporului coadunat s-a primit propunerea ca:

a) Odaia pentru școală sau ținerea prelegilor, rămînîndu-i lățimea în statul quo să se mai întindă în lungime din cît să află încă cu două orgi, așa ca în statul gata să facă și formeze una odaie de 3 orgi în lățime și 4 orgi în lungime.

b) Deși odaia pentru locuința docentelui s-a aflat cam îngustă și nu deplin corespunzătoare menirii sale, de vreme ce însă estinderea aceștia ar fi trasă după sine spargerea așa-zicînd a tuturor pereților și ar fi provocat una sențitoare cheltueală din partea comunei, s-a statorit ca una dată să rămînă în statul quo.

c) Fiindcă cămara trebuincioasă pentru multe toate nici că cît poate să lipsească fără ca fiitorului docente să nu i se causeze o foarte sențitoare abreviere în afacerile sale economice, s-a determinat, afară din edificiul școlastic la un loc potrivit, după o mustră de așa, să se clădească, unde sub un acoperămint, pe lîngă un coteț de 2 stîngini în lățime și unu în lungime, una colniță de două orgi în

ambe părțile. Cămara să facă în complexul său, două orgi în lățime și două orgi în lungime.

Pronunțându-se acest plan, reprezentanția politică, cu unanimitate învoire a tot poporului, s-a deobligat cum că reparatura școlastică în punctul întâi cuprinsă, pînă la finea lunii lui septembrie a.c. în toată părțile sale o va duce în desăvîrșire, așa ca cu începerea cursului școlastic de pe anu viitor 1866/7, fără împedecare, să se poată cestionata școală, pune în folosință.

Ce se ține de edificiul conținător de colniță, cotețe și cămară, procurîndu-se în iarna anului 1866/7 materialul trebuincios, să apromit, cu desbăeratul primăverei, aceea a o pune în lucrare, cel mult cu finitul lui iunie 1867, finalmente a-l termina.

Cu privire la leafa docentului în unanimitate s-a dechiarat: acea leafă, după stipulațiunile în vigoare esistente a o plăti și pe viitor, și anumit 100 fl., zis una sută fioreni, în valoarea asutrică în bani gata, 40 metrete bucate și șiese orgi lemne de foc, precum din aci % alăturatul Instrument de dotațiune² se poate vedea.

În fine, spre conducerea tuturor treburilor școlastice și anumit spre rădicarea, repararea, și ținere în ordinea corespunzătoare a școlaei edificînde, spre administrarea averilor școlastice precum și spre scoaterea competenței docentului, s-au ales în unanimitate una Eforie școlastică din următorii membri: Teodor Boloșescu, preotu local, ca presideinte, Plotinea Teodor, Tiptis Simeon și Stana Onuțiu, ca membri amintitei Eforii.

Cu aceasta protocolul s-a înscuit și subscris.

[Semnează: judele și 28 săteni, prin Nicolae Roșca, notarul comunei; actul este semnat și de către protopopul Anania Pop și judele procesual Kropatsek].

Arh. St. Alba Iulia. F.G.Mitrop. Blaj, 1867—661, f. 43.

1. Sat, com. Ciurila, jud. Cluj.

2. Actul este însoțit de un Instrument de dotație școlară întocmit după un model tip (vezi doc. Bologa, 30 august 1866) prin care satul se obligă la 22 august 1866 să plătească anual învățătorului 100 fl., 40 mierțe porumb sau secară și 6 stîngeni de lemne, Idem, f. 42. În același mare dosar se mai păstrează *Instrumentele de dotație școlară* ale satelor: *Fildu de Mijloc* (21 august 1866; plata inv.: 100 fl., 40 mierțe porumb și secară și 6 stîngeni de lemne, Idem, f. 46), *Hodiș* (22 august 1866; plata inv.: 70 fl., 30 mierțe porumb și secară și 4 stîngeni de lemne, Idem, f. 48), *Brăișoru* (9 sept. 1866; plata inv.: 70 fl., locuință și grădina școlii în extensiune de 1 j. și 1300 st., Idem, f. 52), *Morlaca* (31 august 1866; plata inv.: 130 fl., 45 mierțe porumb sau secară, 5 stîngeni de lemne, locuință și grădină, Idem, f. 54), *Poeni* (25 august 1866; plata inv.: 100 fl. și 4 stîngeni de lemne, Idem, f. 56), *Săcuiu* (30 august 1866; plata inv.: 80 fl., 30 mierțe secară și grîu, 5 stîngeni de lemne și locuință, Idem, f. 58).

Dumbrăveni, 23 august 1866.

Satul Dumbrăveni hotărăște remunerația învățătorului său.

Contract

Pe lîngă care comuna noastră g. catolică Ganciu, ca pe viitor să ne aflăm staveriți cu soluțiunea anuală al fiitorilor noștri docenți comunali, prin aceasta ne obligăm a da pe feștecările an următoarea soluțiunea anuală:

1) În bani gata 60 fl. v.a., șiasezeci fiorini valu. austriacă, această sumă să fie să repartim peste toți confesionalii noștri g. cat. carii au casă și fum.

2) 12 metrete mari den cari 6 grîu și 6 de mălai.

3) Lemne de focărit câte or fi de lipsă în școală și în casa învățătorului.

4) Cuartir liber în odaea școlii de înapoi, cu o puțintică grădiniță de legumi.

La al căroră prestare în două rate, de la 1 februarie și ultima mai, cu toată supunerea ne obligăm.

Estrădat Ganciu¹, 23 august 1866.

Înaintea noastră.

[Semnează: judele, un jurat, fătu și curatorul prim].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep.Gherla, 1866—3293, f. 11.

1. Azi Dumbrăveni, sat, com. Ciceu-Giurgești, jud. Bistrița-Năsăud.

190

Ciucea, 25 august 1866.

Satul Ciucea hotărăște construirea unei școli proprii, stabilește remunerația învățătorului și instituie un comitet școlar.

Protocol

Ce s-a luat în 25 august 1866 în Ciucia¹, pentru executarea ordinăciunii prea grațioase a în.r. Guvern, de 31 ianuarie a.c. Nr. 25.043, relativ la procurarea locului de școală, edificarea școlii și sistematizarea lefei de docente din partea reprezentanței comunei politice Ciucia.

[Sînt de față: judele cercual, protopopul, notarul protopopes, judele sătesc, vicejudele, notarul și 2 jurați].

Êșîind în fața locului și conchemîndu-se întreg poporul la casa notarială, după ce mai sus atensa prea grațioasă ordinaciune gubernială per extensum s-a procetit și interpretat, din popor, reprezentanția politică comunală a declarat cum că necum școală comunală ba neci chear fondul trebuincios pe care a fi a se rădica școală comunală, pînă acum comuna nu posedă, de aceea mai dintîi toată îngrijirea comunei ar fi de a se întoarce asupra suplinirii acestei lipse principale. Prin urmare reprezentanția pol. comunală se simți urgîtată de a se pune în comunicațiune cu una propietăreasă de pămînt din aciastă comună, cu numele Golban Ana a Todichii, cu acel determinat scop ca un pămînt spre acest scop prea corespunzător, de către aciasta făcut de mai mult timp de vînzare, potîndu-se să-l și cumpere pe vecie. După mai multe pertraptări parcurse într-un timp de 1/2 zi între partea cumpărătoare și vînzătoare, în urmă cu mare greotate a succes menționatul pămînt, de sub nr. topografic 184, a-l tîrguire vecinic, într-un preț fipsat de 105 f. v.a., zis: una suta cinci fioreni în valută austriacă, cu acea modalitate ca din această parcelă, a cărei esntensiune face în totalul său 410 orgi pătrate, 260 orgi pătrate să rămînă vînzătoare, Golban Ana a Todichii iară numai restul de 150 orgi pătrate să cadă pe partea cumpărată de către reprezentanția politică comunală. Iară prețul cumpărării de 105 f. v.a. va fi de a lichida, parte din mișloacele strîns comunale, parte din mișloacele beserecești, așîsderea cu acea modalitate încît interesu² de după împrumutul statului a comunei, care face anuatim 78 f. v.a., pînă în finitul lui septembrie a.c., scofîndu-se de la stat, împreună cu alți 27 fioreni v.a. ca parte întregitoare a sumei din cumpărare de 105 f. v.a., plătinzi din mișloacele beserecești, să se întoarcă spre depurarea acestei datorii, respective a prețului rezultat din cumpărarea pentru numitul pămînt de școală.

Contractul de cumpărare pe cînd în toată devoțiunea aci alăturat se aclude,

nu lipsește respectiva antistie pol. comunală, una dată prea umilit a se ruga ca concesiunea de lipsă despre astă cumpărare în scopul mai sus indigitat de la locurile mai înalte prea grațios să se acorde.

Ce se atinge de edificarea școalei se deobligă respectiva reprezentanția pol. comunală cum că în toamna a.c. și decursul iernei anului venitor, cu o încordată anevoință acvirîndu-se tot materialul spre edificul școalei trebuincios, după desbăerarea timpului și procesima primăvară se va începe opul clădirei și neîntre-rupt se va continua pînă la desăvîrșita aceleași terminare; la tot casul însă așa încît pînă la finitul lui september anul 1867 școala cu toate obieptele și ajustările din lăuntru pre deplin pregătită direcțiunei școlastice, spre dispusețiunea liberă să o trădeie, așa ca, cu începutul lui novembre, prelegirele într-însa numaidecît să se poată și începe.

În fine, spre conducerea tuturor treburor școlastice și anumit spre rădicarea, repararea și ținerea în ordine corespunzătoare a școalei edificînde, spre administrarea averilor școlastice precum și spre scoaterea competenței docentelui, s-a ales în unanimitate una Eforie școlastică din următorii membri: Aron Reteș, paronul g.c. local, ca președinte, Toader Onuțiu, Golban Mitrea, Brudașcă Goergie, Golban Petre a Oanei, Petrișor Urs, Mocan Petru, inspector civil, ca membrii acelei eforii.

În privința lefei docentelui s-a dechiorat cum că, luînd în vedere sterilitatea hotarului și neproductivitatea aceluia cum și mai multe alte împrejurări de totului nefavoritoare a comunei noastre ca comună tronsenală, leafa docentelui anuală nu s-ar putea mai înmulți sau adaogea ci ar avea a rămîne în statul în care a fost pînă acuma, adecă ca plata fipsată a docentului anuală de 80 f. v.a., 20 metre bucate, mălai sau secară și 4 stîngini lemne de foc.

[Semnează: judele, vicejudele, 2 jurați, 6 săteni; actul este întărit de judele cercual, protopopul Morlacei și notarul protopopescl].

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—661 f. 18—19.

1. Ciucea, sat, comună, jud. Cluj

2. dobînda

Bologa, 30 august 1866.

Hotărîre a satului Bologa privind procurarea unui teren pentru școală, construirea acesteia și remunerația învățătorului.

Protocol

Ce s-a luat în Bologa, Sebesvár¹, în 30 august 1866, în urma ordinăciunei în.r. Guvern de 31 ianuarie 1866 nr. 25043 ex 1865, în privința procurării fondului de școală necesar edificării edificiului de școală pe acest fond și dotațiunei salariului învățătoresc din partea comunei g.c.

[În prezența: protopopului, adjunctului oficiului cercual, notarului protopopiatului, judeului comunal, vicejudeului și a doi jurați]

Conchemîndu-se poporul la casa parohială și procetîndu-i-se mai sus citata prea grațioasa ordinăciune gubernială referitoare la organizarea școalei comunale, după ce pre vie s-au știut din partea respectivilor comisari acestei comisii cum că nu numai că școală de loc nu există în această comună ba neci chiar fondul de lipsă pentru clădirea școalei nu se află, respectiva antistie comunală serioasă se provoacă ca în timpul convorbirei acestei comisii aci în loc, fără amînare

să se îngrijească de procurarea a numitului loc corespunzător spre scopul amintit. Spre care sfîrșit, dîndu-se puțin temp de consultațiune, respectiva antistie se însinuează cu următorul rezultat al consultărilor sale, spre a se lua la protocol, și anume:

1. Dechiariază cum că, după ce în toată comuna, loc comunal corespunzător de școală nu se află, respectiva antistie comunală a pășit la una învoială de schimb cu colonul de aci Potra Georgie Hore, care și ascultat fiind și întreat mai de aproape cu toată serioșitatea se dechiară cum că parcela sa aflătoare în ambutul satului, de sub nr. topogr. 158, de 875 stîngini pătrați în estensiune, o va da bucuros în schimb comunei pentru loc de asemenea estensiune, primind din pămîntul comunal de sub nr. topogr. 737, aflător în partea de hotar așa numit Brădăcel (alias Dunga Pustie), dacă suprema jurisdicțiune politică va da concesiunea necesară spre aceasta: despre care concesiune ambele părți în schimbătoare se roagă prea umilit pe onorata jurisdicțiune comitatensă a i să face acordare, pentru ca pe baza acestei concesiuni să se poată, fără de întîrziere, și încheia contractul de schimb între părțile contrahente.

2. Pe locul în est mod procurînd se deoblegă așadară mai încolo antistia comunală cum că în toamna anului curgător și iarnă procsimă anului ven[itor] 1867, făcîndu-se procurare de materialu trebuincios (piatră, lemn) cu desbăeratul primăverei se va stărui numaidecît a se pune în lucrare opul clădirei școalei com. și neci că se va întrecurma pînă se va duce în desăvîrșită îndeplinire, care, la toată întîmplarea, pînă la finea lui septembrie a anului ven[itor] 1867, cu atît mai sigur caută să se termineze numitul edificiu de școală în toate părțile sale constitutive, cu cît ca începerea cursului școlastic pentru anul 1867/7 să nu pată cea mai puțină împedecare.

3. În privința lefei docentelui se dechiariază aplătirea la an 80 f. v.a., 25 metrete bucate, 2 orgi lemne de foc, cvartir liber și locul de grădină procurînd ce ar cade afara din statul edificiului școlastic spre a-l întoarce în a sa folosință. În fine:

4 Spre conducerea tuturor trebilor școlastice și anumit spre rădicarea, repararea și ținerea în ordine corespunzătoare a școalei edificînde, spre administrarea averilor școlastice precum și spre scoaterea competenței docentelui s-au ales în unanimitate una Eforie școlastică din următorii membri: Ioan Petrișor, paroh g.c., ca președinte, Gardan Vasilie, Potra Georgie, Potra Ștefan, Resteman Onuț, Molnar Ioan și Crișan Gavrilă, inspector, membrii acestei Eforii.

[Semnează 17 sâteni, protopopul, adjunctul oficiului cercual și notarul protopopiatului; actul este întărit de judele cercual]

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—661, f. 25—26.

1. Sat, com. Poieni, Jud. Cluj.

Alunișu, 31 august 1866.

Comunitatea română din Alunișu stabilește remunerația, în bani și cereale, a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Luînd în vedre cum că această comună e mestecată și de 2 confesiuni, încît casa alodială nu e dispusă de așa pentru ca să poată acoperi și lipsele școlastice a ambelor confesiuni și aceasta mai vîrtos din cauza difersității mișloacelor cu care

au de a sucurge locuitorii deosebitelor confesiuni în acea casă alodială și așa prin urmare fieștecare corporațiune confesională caută singură a-și îngriji de susținerea școlii și provederea cu leafă a docentului propriu, subscrisa reprezentanție a comunei besericești, cu învoirea întregii comune besericești, ne-am hotărât ca dotarea învățătorului să se asigure prin colepte sau aruncături de la sau pe poporul de această comună beserecească ținător. Așa pentru dotarea învățătorului care una dată va avea de a purtare și oficiul cantoral, pe lângă emolumentele îndătinat cantorale, să fie satorit regulat și pentru totdeauna, de a se plăti în sumă de 50 f. v.a., zis cincizeci fiorini în valută austriacă, 10 vici, zis, zece vici bucate bune de pîne, grîu sau secară și 10, zece, cară de lemne de foc din pădurea satului sau 2 stîngini, citime fipsată după buna aflarea docentului.

Această leafă ne deobligăm a o plătire în două rate, și anume una rată la mișlocul iară cealaltă cu finitul anului.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comuni besericești gr.cat. subscriem.

În Muerău¹, 31 august 1866.

[Semnează: vicejudele comunal, curatorul prim și alți 17 săteni]

Înaintea mea: Roșca adj.

Am văzut: Kropetsek, judele procesual.

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1867—661.

1. Azi Alunișu, sat. com. Sîncrai, jud. Cluj.

193

Lucăcești, 31 august 1866

Satul Lucăcești hotărăște să susțină o școală proprie și să folosească casa comunală în acest scop.

Protocol

Susceput în Lucăcești¹, 31 august, prin ofițiul cercual a Mireșului Mare, în privința edificării școlii în Lucăcești, în urma orînduiei iulustrității sale domnului suprem căpitan, deto 9 mai a.c., sub nr. 2589 estrădată.

În privința edificării școlii pînă acuma nu am făcut încă nimica și nu am făcut pentru că sîntem cu toții foarte săraci și cătră sărăcia noastră o trimis Dumnezeu aceea că în anul acesta, pentru jeru din primăvară și pentru seceta de vară, nu s-au făcut bucate ca și în alți ani și la mălai puțină nădeșde avem, abia de a fi a patra parte din cît ar debui să fie și cum au fost în alți ani, cînd au fost roadă bună; așa dară nu sîntem în stare de a edifica școala în anul 1867, numai singur pentru sărăcia și neputința noastră.

Bani pe sama școlii s-au fost aruncată în anul trecut, 1865, 135 de fl.v.a. Din aceea și acuma încă sînt bani afară la vo cîțiva oameni care sunt foarte săraci și în atîta cît nu se poate jecui² după dînșii.

Pentru aceea dară noi cu toții și pentru toți ne rugăm de aceea ca să fim dispensați de sub obligămîntul edificării școlii și banii aceștia a școlii să se deie ca cu aceia să se gate edificarea casei parohiale care îi și ridicată și de cumva nu se va găta numai se strică tot lemnul, pentru că nu sîntem în stare a face repartiție nouă, pentru neputința noastră.

Mai încolo ne rugăm ca să rămînem singur cu școala de cătră Dănești³, pentru că îi foarte cu preste mână să vină pruncii de la Dănești la Lucăcești la școală, mai ales iarna și cînd îi vreme re și ne rugăm ca să ni se deie voie liberă a

ne alege învățător bun care mai mult progres a arăta decît au arătat și docentele din anul acesta, barem că s-au dotat foarte bine. Mai pre urmă ne rugăm ca casa comunală, care este din una chilie de 2 orgi de lungă și 1,4/6 de largă și o chindă de 1 de lungă și 1,4/6 de largă să se folosească de școală, după ce edifițiul acela, care este pe locul comunității, de la Buciuman Timofie [i] vom plăti afară, cine îi gata a-l slobozi comunității, fiindcă îi pe locul satului și fiindcă casa aceasta îi mică, în răstimp de 3 ani om lărgi-o și om face-o în stare bună de școală.

După cetire declarațiunea și rugarea aceasta, a noastră fiind, cu tragerea crucii minilor noastre o întărim.

[Semnează judele și 15 săteni].

Arh.Stat. Cluj-Napoca, F.Distr. Chioar, Adm., 1866—1337.

1. Sat, com. Mireșul Mare, jud. Maramureș.

2. Executa judiciar.

3. Sat, com. Șișești, jud. Maramureș.

194

Remeți, 4 septembrie 1866.

Satul Remeți se obligă să ia măsurile necesare pentru ridicarea unei școli proprii.

Protocol

Susceput în Remeți¹, în 4 septembrie 1866, prin ofițiul cercual a Mireșului Mare, în comuna Remeți, în urma orînduiei ilustrității sale domnului suprem căpitan, deto 8 mai 1866, sub nr. 8591 estrădată.

Noi pînă acuma în privința edificării casei școlare nu am făcut nimica, numai pentru sărăcia noastră, pentru că anul trecut și anul acesta în care nu s-au făcut bucate, dară nicidecît nu pentru nebăgare de seamă.

Noi, lîngă toată sărăcia noastră, ne vom sili și încă în toamna asta om purta piatra, om purta lemnele toate și pe locul satului din primăvara viitoare noi sen-guri, fără toldieșeni² om edifica-o, așa ca în anul 1867, pe la Rusalii, să fie de tot gata ca de acolo încolo în dînsa să se poată continua învățătura. Școala domestică om edifica-o pentru că cugetăm că mai lesne se va găta încît lemne avem, piatra îi aproape, aceste toate le vom strînge și om lucra cu toții pentru ca să nu cheltuim mult.

Cu onoare ne rugăm ca întîrzierea asta a noastră, care, pe cum mai sus ne-am esprimat numai pentru sărăcia și pentru lipsa de bucate și nu pentru nebăgare de seamă s-au întîmplat, să nu cadă sub împutare, că ne vom sili deobligămîntului nostru în acest protocol scris, fără greșeală a face destulu. Și ne rugăm ca să ni se conceadă aceea ca noi singuri să ne edificăm școala, mai vîrtos și pentru aceea că și toldieșenii voesc dînșii singuri fără ajutorul nostru a-și edifica ori a-și ține școala în comuna lor.

După cetire declarațiunea asta și deobligămîntul acesta, a nostru fiind, cu tragerea crucii minilor noastre le întărim.

[Semnează judele mare, judele mic, un jurat și 15 săteni].

Arh. Stat. Cluj-Napoca, Distr. Chioar, Adm., 1866—1326.

1. Sat, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș.

2. Locuitorii satului Tulghieș, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș.

Tulghieș, 4 septembrie 1866

Satul Tulghieș adoptă hotărîrea de a avea școala sa proprie și de a-și alege singur învățătorul; se cere aprobarea forurilor superioare.

Protocol

Susceput în Toldieș¹, în 4 septembrie 1866, prin ofițiuul cercual a Mireșului Mare, în privința edificării casei școlare în comuna Remeți, la a cărei edificare comuna Remeți cu Toldieș s-au deobligat.

Noi pînă acuma la edificarea casei de școală, la Remeți, nimica nu am purtat și nici o cheltuială pînă acuma nu am făcut. Însă noi cu toții și pentru toți luînd la băgare de seamă și la dezbatere lucrul școalei, cu onoare, aceea rugare o subșternem și ne rugăm ca să se scrie în protocol că cu școala să fim despărțiți de către Remeți, pentru că în anul școlastic acuma trecut pruncii noștri aice în Toldieș au umblat la școală, în casa parohială, care d-nu preot ne-a dat-o, fiindcă paroh în loc nu este și nici nu a fi, fiindcă cu regularea parohiilor Toldieșu s-au compus să fie de filie² la Remeți³. Mai încolo învățătorul de la Remeți în toată săptămîna în 2 zile, adică vinerea și sîmbăta, au venit să ne învețe pruncii și așa cît au învățat în 2 zile, în cele 5 tot au uitat; iarăși să meargă pruncii de la Toldieș la școală în Remeți nu e cu puțină pentru că e rău peste hotar, pe unde ar fi mai aproape, și îi și huțiu și dașovei [sic], fără de aceea mai ales iarna și cînd îi vreme re nici-decît nu ar putea merge, iarăși să-i ținem acolo încortilați și cu cost, încă nu putem pentru sărăcia noastră, că de am avea putere a-i ține în loc străin, i-am ține la școli mari unde să poată și se știe învăța.

Pentru aceste cuvioase motive ne rugăm ca să fim despărțiți cu școala de cătră Remeți.

Mai încolo, fiindcă pruncii, barem că i-am purtat la școală și am cheltuit cu dînșii, nu știu nimica, nu știu nici atîta cît au știut atunci cînd am alcăzuit⁴ noi învățătoriu că învățătoriu de noi ales și moraliter au fost silit a învăța pruncii noștri bine, cugetînd că de nu ne va place învățătura lui i-om da drumu; pentru aceea cu onoare ne rugăm ca să ni se deie voie liberă ca să ne alegem noi învățătoriu cu care și orcîrmuirea politică și școlastică să fie îndestulită. Și așa în toată forma ar fi mai bine și mai ușor pentru noi, fiindcă sîntem și foarte tare săraci.

Ce se atinge de edificarea școalei, de cumva la vreme ni s-ar da preot, atunci om edifica școală în comuna noastră, fiindcă loc avem unde și grădină ar fi pe sama învățătoriuului și școală de pomi. De cumva rugarea asta a noastră s-ar primi, despre ce cu umilință ne rugăm cu toții, în acesta cas banii care au fost eiec-tați⁵ pe sama școalei ne rugăm să se deie comunității spre bunul cheltuielilor satului.

După cetire, rugarea asta, a noastră fiind, cu tragerea crucii mînilor noastre o întărim.

[Semnează judele mare, judele mic, un jurat, 2 aleși ai comunei și 15 săteni].

Arh. Stat. Cluj-Napoca, F.Distr.Chioar, Adm. 1866—1326.

1. Tulghieș, sat, comuna Mireșu Mare, jud. Maramureș.

2. Comunitatea bisericească mică subordonată unei parohii.

3. Sat, com. Mireșu Mare, jud. Maramureș.

4. Angajat.

5. Impuși.

Brăișoru, 9 septembrie 1866.

Satul Brăișoru achiziționează un teren pentru construirea școlii, hotărăște ridicarea edificiului și stabilește plata învățătorului.

Protocol

Ce s-a luat în Molosig¹, în 9 septembrie 1866, în urma ordinațiunei r. Guvern de 31 ianuarie 1866, nr. 25043 ex. 1865, în privința procurării fondului de școală necesar edificării edificiului de școală pe acest fond și dotațiunei salariului învățătoresc din partea comunei g(reco) c(atolice).

Fiind de față:

[Judele procesual, protopopul, parohul local, judele sătesc, vicejudele și 2 săteni].

Conchemîndu-se poporul la casa parohială și procetîndu-i-se mai sus cetita preagrațioasă ordinațiune guvernială referitor la organizarea școalei comunale, după ce pre vie s-au știut cum că nu numai că școală de loc nu există în această comună ba neci chiar fondul de lipsă pentru clădirea școalei nu se află, respectiva antistie comună serios se provoacă ca încă în timpul onorariu acestei comisiuni aci în loc, fără amînare să se îngrijească de procurarea a numitului loc corespunzător spre scopul amentit. Spre care sfîrșit, dîndu-se puțin temp de consultațiune, respectiva antistie se insinuează cu următorul rezultat al consultațiilor sale spre a se lua la protocol, și anumit:

1. Dechiariază cum că după ce în toată comuna loc comună corespunzător de școală nu se află, ba neci chiar de cumpărare, în unanîm consens s-a hotărît locul sub nr. topog. 351 și 352, de un iuger și 1300 stin[gini], scris sub firma cantorială în foaia de posesiune beserecească, a-l concede spre edificarea denumitei școli comunale; de sine se înțelege cum că spre aceasta urmează a se primire și învoirea supremei jurisdicțiuni metropolitane. Prin urmare:

2. Se deleagă pe acest loc în toamna și iarna proximă următoare, aquirînd tot materialu trebuincios, cu desbăeratul primăverii anului 1867 a se apucare de clăditul școalei și, după planul din partea comisiunei prezente așternînd, neîntrerupt a lucra și cu acel zel și activitate încît începutul cursului școlastic a anului 1868 cu deplinire să fie gata în toate amănuntele sale ca prelegerile într-însa, fără împedecare, să poată și începe.

3. Ce se ține de leafa docentelui ne deobligăm aceia în măsura și quantul statorit în protocolul de 26 noiembrie 1865 și luat prin domnul judele cercual respectiv, adecă în 70, zis șieptezeci fiorini valută austriacă, pentru toate timpurile a o plătire.

4. Spre conducerea tuturor trebilor școlastice și anumit spre rădicarea, repararea și ținerea în ordine corespunzătoare a școalei edificînde, spre administrarea averilor școlastice precum și spre scoaterea competenței docentului s-a ales în unanimitate, una Eforie școlastică din următorii membri: Anfilochius Pop, paroh g.cat. ca președinte, Crețiu Nicolaie, Bocianu Niculae, Moldovan Petre, Roșca Mihai, ca membri Eforiei.

[Semnează judele, vicejudele, 3 jurați, curatorul prim și 22 săteni; actul este întărit de judele cercual, de către protopopul locului și preotul sătesc]².

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitop. Blaj 1867—661, f. 33.

1. Azi Brăișoru, sat, com. Sincrai, jud. Cluj.

2. Actul este însoțit de un Instrument de dotațiune școlară din 9 septembrie 1866, prin care satul se obligă să plătească anual învățătorului, 70 fl., locuință și grădină de legume, Idem, f. 32).

197

Boz, 12 septembrie 1866.

Comunitatea română din satul Boz stabilește remunerația în produse a învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei besericești greco-catolice din Boz¹, pînă ce cu ajutorul lui Dumnezeu ne vom rădica casă de școală, cu toate celea trebuincioase, spre ce azi cu toții ne-am învoit și îndatorat, pe lîngă ceva sucurs și din partea comunei politice ce sperăm a-l dobîndi, ne-am hotărît cu învoirea întregii comune besericești, ca dotarea învățătorului să se asigure prin aruncături de tot omul de această comună besericească ținător, care are moșie una ferdelă de grîu și una de cucuruz, iar care nu are moșie, una metretă cucuruz în grăunțe.

Așa pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemizăm următoarea plată anuală, prin aruncături efeptuindă, și adică: 18, optsprezece metrete de grîu și 51, cincizeci și una metrete de cucuruz în grăunțe.

Această plată ne învoim a o da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de ven. Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător și educator a tenerimei. Voim mai încolo ca învățătorul să fie apt a putea servi și ca cantor, spre ajutorirea existenței sale.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune cu învoirea întregii comune besericești gr. catolice subscriem aplicînd și sigilul parochial.

Boz, în 12 septembr. st.n. 1866.

În numele comunei besericești

[Semnează: parochul Ioan Miclea, curatorul prin și 4 săteni]².

Presentul Instrument se întărește și din partea Oficiului cercual Singătîn, Cut, 13 ianuarie 1867, Ștefan Hojos, jude cerc.

Acest Instrument se întărește și din partea Oficiului protopopesc greco-catolic a Cutului; Sebeș 20/8 ianuarie 1867, Ioan Deac, protopop.

Se aprobă prin decretul gub[ernal]¹ din 17 aprilie 1867 nr. 5905; Blaș în 1 mai 1867, Mitropolitul Alexandru.

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—661, f. 72.

1. Sat, om. Doștat, jud. Alba.

198

Gura Văii, 24 septembrie 1866.

Reprezentanții comunității politice și ai comunității bisericești greco-catolice din satul Gura Văii stabilesc retribuiția anuală a învățătorului unit.

Protocol

Din 24 septembrie 1866, luat în comunitatea Netot¹, asupra pertractării ordonată de ilustritatea sa, domnul căpetan suprem al districtului Țarei Făgărașului Ioane Cavaler de Pușcariu, prin emisul de datu 1 iunie 1866 nr. 528 spre scopul sistemisării unei dotațiuni stabile și regulată pentru școala g.c. în Netot.

De față fiind:

a) Din partea autorității politice municipale: Georgius Fogarasi, pretore; b)

Din partea inspectoratului districtual școlar: Ioan Antonelli, vicar; c) Din partea reprezentanței comunității politice: Nicolae Cordia, jude, Iosif Vișoh, Ioane Jaru, Iosif Dateș, Moise Jaru, Moise Liabu, Dănilă Vișoli, Iosif Roman; d) Din partea comunității besericești: Iosif Visoli, paroch local; Iosif Roman, Iosif Dateș, Dănilă Vișoli.

La recercațiunea venerabilelui inspectorat de școale greco-catolic ca, în virtutea publicării înaltei cesareo regie Locutenentie transilvană din 13 mai 1857, nr. 10 al buletinului guberniului provinciale secțiunea II, mănunchiul V, de la anul 1857 și cu respect la indigitațiile coprinse în protocolul sinodului protopresbiterial ținut în 16 october 1865 să se dea din partea oficiolatului districtual, asistința cuvenită, spre a se mișloci în fiecare comunitate besericească una dotațiune amăsurată pentru întreținerea școalei parochiale cu fipsarea competențelor învățăorești, s-au întrunit astăzi comisiunea sus arătată și au purces la lucrare, după cum urmează:

I. Starea sau averea actuală a școalei s-au constatat a fi următoarea:

1. Una casă cu două odăi, sub acoperământ de paie, care însă fiind în stare slabă, la primăvară se va reînoui din materialul besericii vechi.

2. Pentru grădina de pomărit se va asemna pre primăvară locul de între cinctura besericii vechi în mărime de 10 orgi.

II. Reprezentanția comunală politică oferă spre îmbunătățirea dotațiunei învățăorești de astăzi înainte din bunul comunal: —

III. Reprezentanția confesională se îndatorește, în virtutea decisului sinodului parochial, a face pre singurătécile familie un arunc anual în bani gata câte 80—40 și 20 cr. de fum, apoi a percepe de toată familia în tot anul și anume la 7 novembre cal. nou câte: — cupe de bucate (secară sau cucuruz).

Aceste contribuțiuni, după numărul familielor ținătoare de această beserică, cari astăzi suie la — face; a) în bani parași 55 fl. v.a.; b) în bucate metrete: —

IV. Spre esacțiunea acestor contribuțiuni școlastice atât banale cât și naturale, se deobligă oficiul comunal politic iară cu administrarea și escontentarea învățătorilor se sârcinează inspectorele civil școlar local care stă sub preveghierea comitetului sinodal parochial.

V. După cele de sus competenția învățăorească se stăverește pre tot anul în următoarele și adevă: a) cortel liber în edificiul școlar custător din odăi; două; b) lemne de foc pentru propriile lipse în: — stîngini și pentru încălzirea saelor de școală în stîngini; c) folosința pământurilor adevă: — d) bani gata florini val.austr.: 55 fl.; e) bucate metrete austriece: —

Superplusul ce ar rezulta din tributele anuale se va eloca cu interese, sub preveghierea comitetului sinodal și a inspectoratului districtual de școală, care va forma un fond școlar confesional, pînă ce va ajunge la mărimea de lipsă spre susținerea școalei, încît să înceteze contribuiriile anuali.

Așa s-au închiat și s-au suptscriș acest protocol. Anul, luna și ziua de sus.

[Semnează: vicarul gr.cat. al Făgărașului, parochul, judele, notarul și 4 sâteni].

Actul este întărit de Guberniu cu decretul din 7 martie 1867 nr. 3671 și de către mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu în 6 aprilie 1867.

Imprimat, Arh. St. Alba Iulia, F.Gen. Mitrop. Blaj, 1867—538, f. 13—14.

1. Vechea denumire a satului Gura Văii, com. Recea, jud. Brașov.

Reteag, 27 septembrie 1866.

Comunitatea bisericească română din Reteag stabilește renumerația anuală a învățătorului său și se angajează achitarea ei.

Contract pentru comuna Reteag¹

În puterea căruia subscrișii, cu trasul crucei înaintea numelor noastre proprii, aleșii reprezentanți comunal și cei bisericești, ca să fim statornicește stravești cu soluțiunile docențiale anuale, viitorilor noștri docenți comunal, cari ni se vor da, esmite și decreta de către veneratul Ordinariat, ne apromitem următoarea anuală soluțiune:

- 1) În bani gata 144 fl. v.a., zic una sută patruzeci și patru floreni v. austriacă;
- 2) Lemne focale, 4 orge pentru încălzirea școalei și învățătorului;
- 3) Cuartir liber și grădina ținând de școală.

Această soluțiune de bani presemnată voim să se repartiască preste comuna noastră de religiuine greco-catolică, după modelul și datina cum se fac alte repartițiuni comunale și să se încâseze în lada comunei, de unde, pe lângă cuitanță timbrată, în patru rate anuale, să se dea docentelui.

4) Ne învoim ca toată soluțiunea docențială, în legătură cu dispusețiunea veneratului guvern diecesan din 27 februar 1866 nr. 670, explicată prin grațiosul rescris [al] escelsului guvern regesc al Transilvaniei, dto 19 iulie a.c. nr. 6.547, să se esecute de pe noi, locuitorii comunal, cu acel mod cu care se esecutează contribuțiunea comunală.

Reteag, în 27 septembrie 1866.

[Semnează curatorul și notarul sătesc, judele procesual și protopopul Reteagului].

Arh. Stat Cluj-Napoca, F. Ep. Gherla, 1867—34.

1. Sat, reședința com. Petru Rareș, jud. Bistrița-Năsăud.

Nicula, 29 septembrie 1866.

Satul Nicula stabilește plata învățătorului și se angajează pentru achitarea ei.

Act obligatoriu.

Subscrișii locuitori și poporeni din comuna bisericească Nicula¹, la provocarea respectivului m.o.d. protopop tractual, adunându-ne la una dinpreună cînțelegere, noi pentru statornicirea platei învățătoarești, în present și venitor, ni-am rezolvit, după iurstările noastre, a apromite și da învățătorului de la școala populară din loco, următoarea plată:

1) 25 fl., adică douăzeci și cinci fl. v.a. care soluțiune învățătoarească va să o participeze² din lada comunală în două rate.

2) Pe lângă soluțiunea banală adăugăm la plata învățătorului pămînt în preț de 25 fl. v.a., care pămînt îl va folosi în tot anul după placul său, anume Corobăile.

Care a noastră făcută obligațiune încheindu-o, cu subscrierea numelor și tragerea crucei o întărim și recunoaștem.

Nicola, die 29-a sept. 1866.

[Semnează judele care era și curator și 9 săteni în prezența protopopului].

Arh. Stat Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3693.

1. Sat, com. Fizeșu Gherlii, jud. Cluj.

2. Primească.

201

Săbed, 30 septembrie 1866.

Comunitatea română din Săbed stabilește remunerația învățătorului său și se angajează pentru achitarea ei.

Instrument de dotațiune

Subscrisa — reprezentațiune a comunei bisericești după ce cu ajutorul lui Domnezeu ne-am rădicat o casă de școală cu toate celea trebuincioase precum și casa de locuință învățătorului, iară pentru dotarea aceluia, nefiind în stare nici casa alodială nici cea bisericească de a putea sucura, așa am hotărât, cu învoirea întregii comuni bisericești, ca dotarea învățătorului nostru să se asigureze prin coplețe sau aruncături de la sau pre poporul de această comună bisericească ți-nătoriu.

Așa pentru dotarea învățătorului nostru statorim și sistemisăm următoarele emoluminte anuale, prin aruncături efeptuinde și adegă: 80 fl. v.a. adegă optzeci floreni în valută austriacă în două rate, rata primă cu l-a ianuariu iară rata a doua în l-a iuniu a fiecăruia an. Această sumă de bani ne învoim a o da numai unui atare învățător care se va recunoaște de veneratul Ordinariat metropolitan g.c. a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățătoriu și educatoriu a tinerimei.

Spre întărirea acestui instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comuni bisericești g.c. suscriem aplicînd și sigilul parohial.

Sabad¹, în 30 septembrie 1866.

Arh. Stat Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—638.

1. Azi Săbed, sat, com. Ceaușu de Cîmpie, jud. Mureș.

202

Tulghieș, 3 octombrie 1866.

Satul Tulghieș se obligă să ridice un edificiu școlar pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1867.

Protocol

Susceput în Toldieș¹, în 3 october 1866, prin ofițiu cercual a Mireșului Mare, în privința edificării casei școlare în Remeți și în Toldieș, în urma orînduielii ilustrității sale domnului căpitan suprem Chioarului, din 17-lea zi a lunii septembrie, sub nr. 5427 estrădată.

Fiindcă precum ne-am fost dată declarațiunea în 4 septembrie anului curgător, pruncii nu-i putem da la școală la Remeți, pentru pricinile în protocolu amintit scrise, așadară ne deobligăm cum că în anul viitor 1867, pînă la sfîrșitul lunii lui septembrie om edifica școala noi singuri și ne vom da pruncii noștri la

școală în satul nostru și om plăti învățătoriu, în înțelesul ordinațiunei ilustrității sale domnului căpitan suprem, sub nr. 5427 estrădată, pentru că pruncii nu-i putem trimite la Remeși că sînt goi și flămînzi iarăși ca învățătoriu să vină în 2 zile în săptămîna la noi încă nu-i cu putință, pentru că cît învață în 2 zile în cele 5 tot uită; așa dară nu e alt modru numai acela că om edifica școala în anul viitor 1867, așa ca pe sfîrșitul lunii lui septembrie să fie gata, așa ca în dînsa să se poată începe învățătura și om plăti dascălu după poruncă de acolo încolo.

Despre învățătura de estimp ne vom aplica orînduieilor.

După cetire, declarațiunea aceasta a noastră cu tragerea crucii minilor noastre o întărim.

[Semnează judele, 2 aleși, un jurat și 14 săteni].

Arh. Stat. Cluj-Napoca, F.Arh.distr. Chioar, Adm., 1866—1326.

1. Tulghies, sat, comuna Mireșul Mare, jud. Maramureș.

203

Petrești, 7 octombrie 1866.

Locuitorii satului Petrești donează un teren pentru școală, să obligă să construiască edificiul și stabilesc remunerația învățătorului.

Protocolu

Care s-au luat în comuna Petrihaza¹, în anu 1866, octombrie 7-lea, cu subscrișii lăcuitori din Petrihaza, fiind de față reprezentanții comunali.

Noi subscrișii reprezentanți ai comunei bisericești g.c. a Petrihazei, la provocarea făcută către noi prin ordinațiunea excelsului Guvern r. de Transilvania din 31 ian. 1866 nr. 25.043 în privința școlilor, din bună și libera noastră voliță ne deobligăm și apromitem pe viitor la următoarele:

1. Fiindcă școală comună nu avem, pentru fund de școală intern donăm un loc sătesc, acomodat de a zidi școală pe dînsul, care se numește "Rîtașu cel sătesc", între Brehar Iacob și Moroșan Iacob.

2. Pe acest loc ne îndatorăm cu primăvara anului 1867 a rădica și zidi școală din material solid, după planu aprobat de măritul Ordinariat.

3. Plata docentelui de acum începînd o satorim și defigem la 80 fl. v.a. și 50 metrete mari de mălai în grăunție.

4. Locul donat pentru fund de școală, fiind un teritoriu amplu ne învoim totodată ca în acel teritoriu să se înființeze și grădină de pomărit.

Aceste toate le oferim și la acele ne deobligăm în numele comunității ca împuterniciți de la comună.

[Semnează 15 săteni, prin Vasiliu Moiş, parochul Țopului].

Cu aceasta protocolul s-au închis și subscriș.

Teodor Brehariu

Gregorius Mureșan

jude procesual

v. protopop de Sînmărgrita.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1875—4230.

1. Petrești, sat, com. Mintiul Gherlii, jud. Cluj.

Suciu de Jos, 10 octombrie 1866.

Satul Suciu de Jos stabilește munerația învățătorului și se angajează pentru achitarea sa.

Contract

Prin care noi mai jos subcrișii ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbată și pre noi înșine și pre toți urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

1. Cît se atinge pentru casa școlară, spre conservarea ei ne oferim puterile unite;

2. Învățătorului încă-i oferim cîte cinci fiorini pe lună, sub decursul anului școlastic, care să se scoată cu contribuțiunea comunei prin judele comunal și să se plătească prin același în rate decursive la trei luni, la cvitanția învățătorului, vidimată prin administratoarele ca directoare școlar local, așa cît de n-am voi a plăti, această competență și pe calea execuțiunei să se scoată de pre noi și urmașii noștri pe spesele noastre.

Pentru mai mare tăria acestui contract, l-am făcut în trei exemplare și l-am estrădat, suscris și întărit cu suscrierea minilor noastre proprie lingă numele noastre.

Dat Suciu de Jos¹ la 10 october 1866.

[Semnează preotul Ilie Popescu, judele și 3 "bătrîni ai comunei", prin George Pop m.p.]².

Coram me³: B. Muste, j.pr.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4387, f. 3.

1. Sat, comuna Suciu de Sus, jud. Maramureș.

2. Actul este înaintat Episcopiei Gherlei la 17 decembrie 1866 de către protopopul Lăpușului Ioan Dragomir, împreună cu alte 7 contracte, fiecare în trei exemplare, ale satelor: *Poiana Botizii* [plata învățătorului 35 fl., Idem, f. 9], *Boereni* [dă 41 fl. pentru învățător, Idem, f. 17], *Suciu de Sus* [plata învățătorului 60 fl., Idem, f. 21], *Cufoaia* (se obligă să clădească școală și să plătească 30 fl. învățătorului, Idem, f. 27), *Larga* (plata învățătorului 30 fl., Idem, f. 33), *Lăpușul Român* (plata învățătorului 80 fl., Idem, f. 39), *Groși* (plata învățătorului 40 fl., Idem, f. 45).

Surduc, 10 octombrie 1866.

Satul Surduc hotărăște retribuiția învățătorului său și se angajează pentru achitarea sa.

Instrument fundațional-școlar

Noi mai jos subcrișii ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbat și pre noi în sine și pre toți urmașii noștri pentru totdeauna cum că pentru susținerea școalei noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru școala: școala om edifica, conserva și provide cu toate cele de lipsă din al nostru, precum cu mobile, unelte și lemne de foc totdeauna cîte se vor pofti.

II. Pentru învățătoriul școlai:

1. Îi dăm lăcaș în casa școlai și spre folosire grădina școlai.
2. Îi dăm în bani gata 40, adică patruzeci fireni în valută austriacă.
3. Dăm într-un rupt pre an 42 merțe mari de mălai în grăunțe, computind merțe cu 20 cupe.
4. Dăm într-un rupt 80 funți lard, 80 fuioare și 80 cupe sau 4 merțe de mază-re.
5. Dăm pre an 6 orgi de lemne de foc.

La acestea contribuiți sub punctele mai sus puse să se scoată cu contribuțiunea comunei, prin judele comunal și să se plătească prin perceptorele comunei în rate decursive la 3 luni, la cuitanția învățătorului, vidimată prin parochul ca directore școlar local, așa cât de n-am voi a plăti aceste competențe și pre calea esecutiunei să se scoată de pe noi și urmașii noștri, pe sepele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea mîinilor noastre și tragerea crucei cu mîinile noastre proprie lingă numele noastre.

Dat în Surduc¹, 10 octombrie 1866.

[Semnează: judele comunei, curatorul prim și alți 20 săteni prin George Pușcașiu]².

Înaintea noastră: Simeon Ancean, paroch și v. protopop³

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1859—960, f. 3

1. Sat, comună, jud. Sălaj

2. Actul este legitimat și de către judele cercual Ioan Pop și aprobat de Guberniul Transilvaniei la 8 mai 1868 nr. 2023.

3. Alături de acest act se păstrează și *Instrumentele fundaționale* ale satelor Lozna și Preluci din 27 decembrie 1866, prin care plata învățătorului lor comun este stabilită la 130 fl., 50 mierțe porumb și locuința Idem, f. 5.

206

Săbed, 25 octomvrie 1866.

Contract prin care satul Săbed își angajează un învățător.

Contract.

Subscrișii prin aceste facem cunoscut căora se cuvine cum ca în anul 1866, 25 octobre s.n., adunată fiind comunitatea noastră besericească la casa onoratu-lui domn notar Ioane Cismașiu spre a se consulta despre afacerile școlastice, după ce s-a luat în considerațiune împrejurarea cum că stațiunea învățătorescă din comuna noastră deveni pentru anul 1866/7 vacantă și după ce domnia sa Alesandru Săbădeanu, g.c. din Săbad¹, scaunul Mureșului, și pedagog absolut a produs un certificat autentic de la comisiunea școlastică esaminatorie din Blaș, provăzut și cu subscripțiunea prea veneratului presidiu, din care ne-am convins cu toții cum că domnia sa, menționatul tînăr fu esaminaț din obiectele de învățămînt destinate pentru școalele elementare populare și ca atare dechiarat din partea mărîtei comisiuni esamintore deajuns calificat spre a fi docente. Din aceste temeuri comuna beserească g.c. din Săbad s-a învoit cu domnia sa ca să-i fie învățător și prin aceasta așează pre anumitul domn Alesandru Săbădeanu de docente stabil la școala g.c. a Săbadului, cu plata anuală 80 fl. v.a., adică optzeci fireni în valută austriacă. Banii aceștia se vor solvi numitului docente, în defep-tul altor isvoară de provente, din aruncături sau colete de la poporul de comu-

nă beserecească ținător, se vor aduna prin judele comunal și i se vor da în două rate; rata primă, adecă 40 fl. v.a., cu prima ianuariu, iar a doua în 1 iuniu a anului 1867.

Acest contract, purces din liberă voia noastră, îl întărim cu suscrierea proprie și cu punerea pre cruce înaintea numelor.

Săbad, în 25 octobrie s.n. 1866.

[Semnează: preotul, curatorul prim, 6 curatori, judele comunal; actul este întărit de către protopop și judele cercual]

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—134.

207

Bonț, 27 octombrie 1866.

Fruntașii satului Bonț stabilesc plata anuală pe seama învățătorului sătesc și se angajează pentru achitarea ei.

Act obligatoriu.

Subscrișii locuitori și poporenii din comuna Bonțiu Nireș¹, la provocarea respectivului d. protopop fractual, adunîndu-ne la una dinpreună cîințelegere, noi pentru statornicirea platei învățătoresc, în present și în venitor, ne-am rezolvit, după jurstările noastre, a apromite învățătorului de la școala populară din loc următoarea plată:

1) 50, adecă cincizeci fiorini, v.aust. repartiați după fieștecare nr. de casă în un asemenea quant, care plată anuală învățătoresc, împărțită în 4 rate să se scoată de una dată cu contribuțiunea împărâtească, în înțelesul ordinațiunei gub. din 19 iuliu 1866, nr. 6547.

2) Această plată învățătoresc aflîndu-se scoasă și încasată la antistia comunală, respectiv manipulantele banilor erariali, de la acela o va trage docentele cu sfîrșitu fiecăruia semestru școlastic.

3) Pe lîngă soluțiunea banilor, adăugăm la plata învățătorului cîte 1/2 me-
rță de bucate, care cantitate se va administra învățătorului de către părintele fie-
cărui prunc de școală, cu oserbăciune că unde ar fi mai mulți prunci de școală la
un părinte, pentru ceialalți care i-ar mai avea va plăti 4 cupe.

4) Din venitul crișmăritului de 3 luni, obvenitoarea sumă se va da docente-
lui de drept, apoi i se va retrage din suma de 50 fiorini.

5) Văduvele sărace, care se susțin cu lucrul minilor, de vor și avea prunci de
școală, de la plătirea bucatelor vor fi scutite.

6) Dacă cumva interesu împrumutului oferit pe sama școalei ni se vor resol-
vi și estrăda atunci va înceta repartiția și vom plăti docentele din banii aceia.

Care a noastră făcută obligațiune, încheîndu-o cu suscrierea numelor și
tragerea crucei o recunoaștem și o întărim.

Bonțiu Nireș, în 27 octombrie 1866.

[Semnează judele, subjudele, 2 jurați, curatorul prim, 12 săteni, prin notarul
sătesc Vasile Căpitan].

Arh. Stat. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—3693.

Păltineasa, 2 noiembrie 1866.

Satul Păltineasa ia dispoziții în scopul măririi fondului său școlar.

Declarațiune.

Noi locuitorii gr.cat. din Păltineasa¹, din zelu curat pentru a ne înmulți banii și averile fundamentale școlastice-bisericești ale noastre proprii, prin aceasta unanimitar convoindu-ne, decherăm precum că ne învoim ba și dorim ca obligațiunile împrumutului național a comunei noastre Păltineasa, în sumă de 120 fl. m.c., carea în actu se află depusă spre păstrare la mărutul capitul gr. cat. a diecesei Gherlei să se poată da împrumut pre un an oricărui, pe lângă una deplină securitate și pe lângă procentuațiune.

Carea a noastră decherațiune din bună voia noastră făcută, o întărim prin propria noastră subscriere.

În Păltineasa, 2 novembre 1866.

[Semnează: judele, un jurat și curatorul prim, prin I. Precup, notar]².

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4480, f. 27.

1. Sat, com. Spermezeu, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Declarații identice dau și locuitorii din Nireșul Român cari aveau o obligațiune de 400 f. (Idem, f. 29) locuitorii români din Uriu de Sus, cu o obligațiune de 370 f. (Idem, f. 30); satul Chi-
uza care avea obligațiuni în valoare de 1600 f (Idem, f. 31) și satul Coldău care posedă un capital de 210 f. (Idem, f. 32).

Bungard, 7 noiembrie 1866.

Locuitorii români din Bungard donează venitul dreptului lor de circiumărit pe seama școlii satești.

Infrascrișii cetățeni din comuna Bongard¹ ne dechiarăm că banii crîșmăritului alor 3 luni, în anul elaps 1865, antea comisiunei mixte întreprinse de m. on. dn. protopop tractual Ioane Silași și mă[ritul] dn. v. comite Petrus Anca în comuna Sz. Mate², nu numai i-am oferit ci totodată i-am și donat, pentru totdeauna, în folosul școalei noastre comunale din Bongard, care și acuma [cu] unanim consens a tuturor confrăților noștri ne declarăm spre acela sfîrșit a-l folosi.

Prin urmare dreptul crîșmăritului, deoarece în trecutul an l-am usuat și l-am lăsat pe cale, făcînd cunoscut la tot insul care au fost în sat și în timpul acela în elapsul an nimenea din posesori nu au contrazis nici am fost prin cineva admoniați să nu se facă licitație deschînit de a posesorilor; pe aceia basă îl pretindem și acum deschînit de a posesorilor, după cum l-am folosit de la 1848 încoace.

Încît se atinge despre partea crîșmăritului pe folosul s. beserici ce l-am avut și usuat ante de 48, afară de cele trei luni, nu numai noi putem mărturisi cu jurămint, fără după cum se dovedește din aicea alăturatele documente din comunele vecine și de la anul 1848 încoace, nu știm prin ce motive ni s-au luat dreptul crîșmăritului. Drept aceia și acum îl pretindem de la posesori, după cum l-am folosit și usuat ante de 48 pe sama s. besericei noastre din Bongard.

Pe lingă care, cu subscrierea numelor și tragerea crucei la numele noastre și cu sigilul parohial întărit dăm

Bongard 7 novem. 866.

[Semnează judele și 6 săteni "în numele comunei"]³.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1867—556.

1. Bungard, sat, comuna Lechința, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Matei, sat, comuna, județul Bistrița-Năsăud.

3. Donația a generat împotrivirea proprietarilor și intervenția în sprijinul lor a autorităților locale. Rezultă, din acte, că era vorba despre un dublu drept de cârciumărit: cel al bisericii folosit și înainte de 1848 în tot decursul anului și cel de trei luni al foștilor iobagi. Acesta din urmă a fost recunoscut sătenilor de către judele procesual însă nu în timpul obișnuit de toamnă de la 1 octombrie la 31 decembrie, ci pentru perioada de primăvară de la 15 martie la 30 mai când venitul din vânzarea băuturilor era mult mai mic. Din Gherla se scrie că dacă repartizarea lunilor s-a făcut fără consensul unanim, satul s'a apleze la Guberniu pentru a primi lunile tradiționale ale cârciumăritului așa zis cantoral.

210

Petrești, 7 noiembrie 1866.

Locuitorii satului Petrești donează un teren intravilan pentru școală, se angajează să construiască edificiul școlar și stabilesc remunerația învățătorului.

Instrument fundațional școlar

Noi mai jos subscrișii ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbat, pre noi înșine și pre toți urmașii noștri, pentru totdeauna cum că pentru susținerea școlii noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competițe: 1 Pentru Școala: 1 Fiindcă nice școală proprie, nice fund sau loc de școală nu avem, pentru aceea de fund intern pre care să se zidească școala, donăm, așa cît nice odată să nu putem revoca, un loc comunal în teritoriul comunei noastre care se numește "Ritașul cel sătesc" care este situat între fundurile interne a lui Iacob Brăhăriu și Iacob Mureșian, locuitori din Petrihaza. 2 Pe locul suprascriș ne îndatorim a zidi școala cu spesele noastre, cari noi peste noi le vom repartia. Școala va fi din material solid și după plan aprobat de măritul Ordinariat diecesan, la a căruia lucru cu primăvara anului 1867 ne vom prinde și în acel an o vom isprăvi și gata. 3 Pentru învățătorul școlii: 1 Îi dăm 80 fl. v.a., adecă: optzeci fioreni v.a. în bani gata pe fiecare an școlastic 2. Îi dăm 50, adecă cincizeci metrete mari mălai în grăunte pre fiecare an, computînd 20 cupe la o metretă. 3. Cuartir liber va avea în una odaie școlii. 4. Locul donat spre a se zidi școala pre dînsul fiind amplu, 1/4 parte se va întrebuința școala pentru pomărit, iară 3/4 parte se va folosi ca grădină pentru învățător. 5. Contribuiri la care ne-am obligat și cari voim a se repartia preste noi, ne învoim ca acele să se adune prin judele comunal deodată cu contribuțiunea comunei și să se plătească prin perceptorele comunei în rate decursive la 3 luni, iară bucatele în fiecare toamnă la începutul anului școlastic, la cuitanța învățătorului vidimată prin parochul ca directore școlar, așa cît de nu am voi a plăti și pe calea esecuțiunei să se scoată de pre noi și urmașii noștri.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am strădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu minile propriie la numele noastre.

Dat Petrihaza¹, 7 novembre 1866.

[Semnează: judele sătesc, preotul supleant gr.cat., notarul comunal, 14 săteni, protopopul SînmărgHITEI, Grigore Mureșan și judele cercual Brăhăriu]².

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1872—1729.

1. Azi Petrești, sat, com. Mintiul Gherlii, jud. Cluj.

2. Actul a fost aprobat de către Ordinariatul Episcopiei Gherlei și întărit de Guberniul Transilvaniei prin rescriptul din 28 iunie 1866, nr. 29. 382.

211

Muerești, 21 noiembrie 1866.

Raport privind situația școlii românești din Muerești.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 21 novembre 1866, prin Teodor Bourza inspectorele școlastic în eparhia gr. cat. a Mediașului.

Muerești¹

În comuna aceasta să află 450 suflete de religiunea g.c. Școală comunală edificată încă pînă acum nu să află, deoarece din partea oficiului comunal i s-a denegat locul de școală poftit; prunci apti de școală sunt 42, umblători la școală sunt 37. Casa de școală e închiriată a căruia proprietar e Georgiu Băciu; ea e bună, de piatră și conține două despărțăminte; cursul școlastic e defipt de la 1 novembre pînă, inclusiv ultima aprilie; învățămîntul să propune numai în limba română. Salariul învățătoresc e defipt anuatim în naturale 32 metrete și 3 f. 20 cr. v.a. de docente a togit Ilie Munteanu, absolut pedagog în institutul pedagogic romano-catolic din Sibiu.

Muerești în 21 novembre 1866.

[Semnează parohul, învățătorul și membrii eforiei bisericești].

Arh. St. Alba Iulia, F.G.Mitrop. Blaj, 1867—1045, f. 2.

212

Zoreni, 22 noiembrie 1866.

Contract al satului Zoreni privind plata dascălului.

Contract

Pe lingă noi infrascrși concetățeni și proprietari ai comunii Lumperdului¹, din o libera învoire ne-am condus de docente, pe cum și în anii mai dinainte trecuți, pe fiul domnului paroh Caliani, adică pe Georgiu Caliani, căruia cu ocașunea tăblirii cîmpului nostru², înșchimbîndu-se și soluțiunea anuală, prin urmare îi apromitem următoarea soluțiune³ și anume:

1) Docentele Georgiu Caliani se îndatorește, după ordinațiunile date, școala de azi încolo a o începe, după modul datin.

2) Docentele e dator pruncii noștri a ni-i crește și în toate ale celea a-i deștepta, care dinsului i se vor propune de către domnul protopop tractual, procurîndu-le și noi cărțile trebuincioase pruncilor noștri.

3) Docentele e dator blind și omenos a tracta cu pruncii noștri și întru toate a arăta ceruta silință.

4) Noi încă ne apromitem că în soluțiunea anuală, îi vom concede tabla ace-

ea de cultură care prin tăblire s-au asigurat pe sama școalei, ca aceea pe anul 1866 să o cultiveze și folosească spre folosul propriu.

5) Ne obligăm de la feștecăre fum a-i da cite 20 cr., soluțiune în bani — măcar de la cea care nu ar avea bani, în prețul a 20 cr. una zi de lucru, care va sta slobod în voia omului; altă cea să nu aibă de a mai pretinde di pe noi.

6) Eu docentele Georgiu Caliani la aceasta, învoindu-mă, la punctele mai sus scrise mă și oblig.

Despre a cărui mai mare adevăr dăm acest contract, întărit cu suscrierea numelui nostru.

Lomperd, november 22, 1866.

[Semnează 24 sateni]

Arh. St. Alba — Iulia, F. G. Mitrop. Blaj, 1867—358

1. Azi Zorenî, sat, com. Sinmihaiu de Cîmpie, jud. Bistrița — Năsăud.

2. Comasarea hotarului.

3. Remunerație.

213

Agîrbiciu, 23 noiembrie 1866.

Raport privind situația școlii românești din satul Agîrbiciu.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 23 novembre, prin Teodor V. Bourza, inspectorele școlastic în eparhia g.cat. a Mediașului.

Agîrbiciu¹

În comuna aceasta să află 350 de suflete g.cat.; prunci apți de școală sunt vreo 30 de amîndouă sessurile. Edificiul de școală în vara anului acestuia s-a edificat și așa cît s-a pus sub acoperiș, însă numai una odaie s-a putut găta mai departe; din lipsa mijloacelor nu s-au putut lucra. Edificiul însă are odăi și o pușetiune foarte plăcută; el conține două caturi, în rîndul de jos, cum intri este un ambit (gang) de-a stîngă la intrare este una odaie care măsură, în lumină, în lungime 3 orgi, în lățime 2 orgi, în dreapta aceștia se află una cameră carea în lungime măsură 1 orgia și 3 urme și în lățime 3 urme iar în lățime 3 orgii; lingă aceia se află una căsuliță în lungime de 1 orgie și în lățime iar de 1 orgie. În virful co-perișului este pregătit locul prin carele să se scoată un turnișor. Edificiul e încopciat cu beserica g.c. Cursul școlastic e defipt de la 1 noiembrie pînă în ultima aprilie; învățămîntul să propune numai în limba română. Salariul învățătoresc este anuatim sistemisat în sumă de 70 f. v.a.; de docente este togmît Ioane Plascea, absolut pedagog la Orlat².

Agîrbiciu 23 novembre 1866.

[Semnează parohul, învățătorul și membrii eforiei bisericești].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—1045, f. 2.

1. Agîrbiciu, sat, comuna Axente Sever, jud. Sibiu.

2. Este vorba despre cursul preparandial de doi ani înființat la Orlat, în toamna anului 1849.

Valea Viilor, 24 noiembrie 1866.

Protocol privind situația școlii românești din satul Valea Viilor.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 24 novembre 1866, prin Teodor V. Bo-
urza, inspectorele școlastic în eparhia g.cat. a Mediașului.

Vorumloc¹

În această comună bisericească să află 250 suflete de religiunea gr. catolică iar pruncii ați de școală sunt cu totul 20 feciori și fetețe; casă de școală pînă acum nu s-au edificat din singură aceia cauză că de mai mulți ani comuna bisericească să legiuește cu comitetul comunal pentru un loc de școală pînă la înal. regiu Guberniu, carele pînă acuma de cătră acela s-a refusat. Casa de școală este numită la docentele însuși, carea conține sub un coperiș trei odăi; din altre edificiul e în stare bună. Cursul școlastic e destinat de la 1 novem. pînă la ultima aprilie; învățemîntul să propune în limba română. Salariul învățătoresc e hotărît în suma de 12 f. v.a. De docente este togmît Vasiliu Băcilă, carele a absolvat două clase subgimnaziale.

Vorumloc, în 24 novembre 1866.

[Semnează parohul, învățătorul, și membrii eforiei bisericești].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—1045, f. 3.

1. Azi Valea Viilor, sat comună, jud. Sibiu.

Apatiu, 30 noiembrie 1866.

Reprezentanții comunei Apatiu se angajează să întrețină școala și învățătorul comunității lor.

Instrument fundațional școlar.

Noi subscrișii ne deobligăm, din libera voia noastră și neschimbat, și pe noi înșine și pe următorii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competenții:

I. Pentru Școală: 1. Un capital de ...fl. ...cr. în obligațiuni de stat, sau un loc: fond intravilan sau extravilan (pămînt arător, rit¹, grădină de pomărit), neavînd, nu dăm. 2) În tot anul pentru încălzitul școalei ne deobligăm pentru pruncii noștri școlari, pe timpul cînd a fi de încălzit școala, a da patru cară de lemne.

II. Pentru învățătorul școalei: 1) Casă de locuință a da pentru învățător nu suntem în stare; a) capital de bani gata ... fl. ...cr. nu avem în obligațiuni [ale] împrumutului de stat, național, dtto 14 iunie 1855, neavînd, nu dăm; b) obligațiuni de stat cu cupoane sau numai în coale, nu dăm; c) altfel de obligațiuni de stat nu dăm; în urmă: d) obligațiuni de stat cu aceia apriată condițiune ca interururile² despre aceia bani să le capete învățătorul de la preceptorele comunei noastre locale, pre lingă cvitanță vidimată de directorele local școlar, neavînd, nu dăm; 2) Dăm, într-un rupt, bani gata 40 fl. adecă patruzeci floreni valută austriacă. 3) dăm, iarăși într-un rupt, 20 metrete mălai în grăunțe uscate, computîndu-se metreta cite 1 fl. v.a. 4) Fonți de clisă, sare, mazăre, fasole, nu dăm. 5) stingini

de lemne, care de fin, de pae nu dăm. 6) fond intravilan pentru grădină, fond extravilan, pământ arător sau finațe nu dăm; 7) Pădure nu avem, nu dăm. 8) La aceste contribuiri puse sub punctul al 2-lea și 3-lea, salariul să se scoată de una dată cu contribuțiunea³ comunală și să se plătească prin perceptorele comunal care este judele comunei în rate decursive la trei luni, la cuitanța învățătorului vidimată prin parochul local ca director școlar respectiv, așa ca, cînd nu am voi a plăti această competență, și pe calea execuțiunei să se scoată de pre noi și următorii noștri, pe speșele noastre.

Pentru mai mare tărie a acestui Instrument fundațional l-am făcut în trei esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mînele noastre proprie lingă numele nostru.

Dat în Apatiu⁴ a 30 novembre 1866

[Semnează judele comunal, parochul și 7 săteni].

Arh. Stat. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4387, f. 85.

1. finat.

2. dobînzile.

3. darea, impozitul.

4. sat, com. Chiochiș, jud. Bistrița-Năsăud.

216

Cremenea, 5 decembrie 1866.

Satele Cremenea și Maia donează școlii lor confesionale o suprafață de pământ, stabilesc remunerația învățătorului și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument fundațional școlar.

Noi mai jos subscrișii ne deobligăm din voia noastră liberă și neschimbat și pre noi înșine și pre toți urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru școală: un fund intravilan, grădină de pământ, a cărei cîteține e 800 orgi patrate, cu vecinii Bikfalvi József și Gyarmati János, dată pe vecie. 2. În tot anul da 2 stîngeni de lemne pentru încălzitul școalei iară reparatura de lipsă la casa școlară precum și recvisitele le vom procura pe calea repartiției cu speșele noastre.

II. Pentru învățătorul școalei:

1. Îi dăm locaș în casa școlară.

2. Dăm în bani gata pe an, de la una sută de numere sau fumuri, din ambele comune: una sută floreni în valută austriacă.

3. Dăm pe an un stîngen de lemne focale.

4. Aceste contribuiri sub punctul 2 și 3 puse, să se scoată cu contribuțiunea comunei, prin judele comunal și să se plătească prin perceptorele comunei în rate decursive la trei luni, la cvitanția învățătorului vidimată prin parochul, ca directore școlar local, așa cît de n-am voi a plăti aceste competențe și pe calea execuțiunei să se scoată de pe noi și urmașii noștri pe speșele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3. trei, esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mînele noastre proprie lingă numele noastre.

Dat Cremenea¹, la 5 decembre 1866.

[Semnează judele și 2 săteni din Cremenea, judele și 2 săteni din Maia]

Înaintea noastră: Iosif Orian, v. protopop și inspector școlar tractual
Récsey Pap Albert, jude procesual²

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4387, f. 149.

1. Sat, comuna Bobilna, jud. Cluj.

2. Actul este trimis Consistoriului din Gherla la 27 decembrie 1866 de către viceprotopopul Bobilnei, Iosif Ortianu, împreună cu *Instrumentele fundamentale* ale satelor: *Bezded* (Act din 5 XII 1866; plata învățătorului 100 fl., 1 stingen lemne, Idem, f. 1491), *Zăpîrț* (Act 1 XII 1866; plata învățătorului; 110 fl. și 2 stingeni lemne, Idem, f. 155).

217

Noul, 6 decembrie 1866.

Raport privind situația școlii românești interconfesionale din satul Noul.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 6 decembrie 1866 prin Teodor V. Bourza, inspectorele școlastic în eparhie g.cat. a Mediașului.

Noul¹

În această comună este edificiu de școală, carele însă e proprietatea celor g. orient. totuși docentele e de religiune g. catol. și e togmit pentru ambele confesiuni; aici sunt suflete g.c. 97; prunci apți de școală 12; de salariu este sistemisat anual una sumă de 26 f. v.a.; de docente interimalminte este togmit Nicolae Lupșia, carele a învățat numai în școala populară de la Copsia; instruirea pruncilor să face în limba română; cursul școlastic să începe în 1 novembre și să termină în aprilie.

Noul, în 6 decem. 1866.

[Semnează parochul, dascălul și membrii eforiei bisericești].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—1045, f. 5.

1. Sat, com. Roșia, jud. Sibiu.

218

Cuzdrioara, 6 decembrie 1866.

Locuitorii români din satul Cuzdrioara achiziționează un edificiu școlar, în care scop contractează un împrumut bănesc de la Episcopia unită din Gherla.

Contract

Care s-au încheiat în ziua de azi între dl. Alexiu Bogdan, ca vânzător, de o parte și între comuna basericească gr.cat. română Cusdrioara¹, ca cumpărătoare, de altă parte, în urma protocolului de învoială, luat cu reprezentanții basericei și politici aceleia comune și vânzătorul Alexiu Bogdan, în 31 octobrie a.c., prin domnul suprem curator și jude Gabriel Man, care protocol s-au aprobat în ședința consistorială, în Gherla, în 3 noemvre, sub nr. 3688/1459, precum urmează:

1. Eu Alexiu Bogdan, vînd grădina mea, dinpreună cu casa aflătoare pe dînsa, care și pînă acuma a fost școală comună gr.cat. română și prin cumpărare o am cîștigat și reparat în comuna Cusdrioara, între vecinii: Vereșiu Micloșiu și Dergi István, drumul țării și Ciubăncan Costan, pentru totdeauna, pe vecie, în statul care se află, dimpreună cu garduri și pomii ce se află pe dînsa, pentru suma de 500 fl., scrie cinci sute floreni valută austriacă.

2. Comuna bisericească, repective subscrișii reprezentanți ai întregii comuni se obligă în numele lor și a tuturor celorlalți comunalni de relig. gr. cat. a plăti vânzătorului suma de 500 fl., scrii cinci sute floreni valută austriacă, în prima ianuarie 1867, din banii onoratului Capitul gr. cat. Gherlan, sub execuție, și pentru punctuală plățirea acestei sume subscrișii stau buni cu toate averile lor și a tuturor comunaliilor gr. cat. din Cusdroara în solidum, adecă unul pentru toți și toți pentru unul; tot în astă măsură se îndatorește comuna basericească gr. cat. din Cusdroara, respective credincioșii ei, a plăti suma de 500 fl. v.a. venerabilului Consistoriu în 5 asemenea rate, în răstimp de 5 ani, începînd din prima ianuarie 1867 și anume în 31 decembre 1867 una sută, 31 decembre 1868, a doua sută, 31 decembrie 1869 a treia, în 31 decembrie 1870, a patra, în 31 decembre 1871, a cincea sută, dimpreună cu interesul de 6% după fiecare sută pînă la plățirea ei interesul e de a se plăti încă în tot anul regulat, după restul ce va rămînea.

3. Edificiul cumpărat și menit de școală, în zisa de azi să se ia în seamă prin curăția bisericească a Cusdroarii, cari de azi înainte va avea a se îngriji de dînsa, numai cu acea adăogere ca d-l vânzător va avea a da glagia care va fi de lipsă în fereștile școalei în 24 aprile 1867.

4. Procentul pentru tîrgul acesta va avea a-l plăti curația bisericească din Cusdroara, precum și spesele făcute cu acest tîrg.

5. Fiecare rată de plățire în tot anul se va strînge prin repartiție, apropoțiune jurstării fiecărui gr. cat. din Cusdroara, precum și interesul după suma restantă, iar pentru încasare și plățire la Gherla este răspunzător coratorele primar basericesc și judele și notariu comunal respectiv.

Cusdroara, în 6 dechemvre 1866.

[Semnează: curatorul prim: Bătinaș Ion, judele sătesc: Mican Ion, 3 curatori și 3 săteni, prin notarul Gabriel Ilieșiu; actul este semnat și de către preotul Nicolae Cherebețiu, ca martor, de învățătorul Ioan Mican precum și de către vânzătorul Alexiu Bogdan]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1869—863, f. 55—56.

1. Sat, comună, jud. Cluj.

Feldioara, 6 decembrie 1866.

Fruntașii satului Feldioara stabilesc remunerația învățătorului lor și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument fundațional școlar.

Noi subscrișii ne obligăm din libera voia noastră și neschimbat și pe noi înșine și pe următorii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare și învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Un capital de ... fl. ...cr., în obligațiuni de stat sau un loc (fund intravilan sau estravilan) de pămînt arător, rit, grădină de pomărit, neavînd, nu dăm. 2. În tot anul pentru încălzitul școalei ne obligăm pentru pruncii noștri școlari pe timpul cît va fi de lipsă de încălzit școala 4 cară de lemne.

II. Pentru învățătorul școalei: 1. Casă de locuință a da pentru învățător nu suntem în stare a) Capitale de bani gata ...fl. ...cr. nu avem; obligațiune de stat a împrumutului național dtto 14 iuni 1855, neavînd, nu dăm. b) Obligațiune de stat cu cupoane sau numai în coale nu dăm, în urmă; c) alt fel de obligațiuni de stat cu aceia apriată condițiune ca intereurile după aceștia bani să le capete în-

vătătoriul de la perceptoarele comunei noastre locale, pe lângă cvitanței vidimate de directoarele școlare locale, neavînd nu dăm. 2. Dăm într-un rupt 60 fl., adică șasezeci fiorini valută austriacă. 3. 30 merțe mici de grăunțe uscate, computîndu-se merța cite 1 fl.v. austr. 4. Fonți de clisă, sare, mazare, fasole, nu dăm. 5. Stingini de lemne, cară de fin, pae, nu dăm. 6. Fund intravilan pentru grădină, fund extravilan, pămînt arător sau finaț, nu dăm. 7. Pădure, nu avem, nu dăm. 8. La acestea contribuiri, sub punctul al 2-lea și a 3-lea pusă, salariu să se scoată de una dată contribuțiunea comunală și să se plătească în rate decursive la 3 luni, la cvitanția învățătorului, vidimată prin preotul local ca directoare școlar respectiv, așa cît cînd nu am voi a plăti această competență și pe calea execuțiunei să se scoată de pe noi și următorii noștri, pe spesele noastre.

Pentru mai mare tăria acestui Instrument fundațional l-am făcut în trei esemple și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu minile noastre proprii, lângă mezele nostru.

Dat Feldioara¹, 6 decembrie 1866.

[Semnează: judele, curatorul prim, inspectorul școlar sătesc și 21 săteni]²

Văzut și aprobat: Ioan Silași, v. protopopul Buzei.

Kászoni sz. biró.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4387, f. 51.

1. Sat, comuna Catina, jud. Cluj.

2. Alături de acest act se găsesc și *Instrumentele școlare* ale altor școli din protopopiatul Buzei: *Sinmiclăuș* (dă în 30 XI 1866, învățătorului 44 fl., 20 mierțe porumb și 4 care de lemne, Idem., f. 55), *Bungard* (se obligă, în 30 XI 1866, să dea învățătorului 60 fl., 30 mierțe porumb și 4 care de lemne, Idem, f. 61), *Bidiu* (se obligă în 30 XII 1866, să dea învățătorului 60 fl., 25 mierțe porumb și 4 care de lemne), *Manic* (se obligă, în 30 XI 1866, să dea învățătorului 60 fl., 25 mierțe porumb și 4 care de lemne, Idem, f. 71), *Copru* (se obligă, în 30 XI 1866, să dea învățătorului 40 fl., 20 mierțe porumb și 4 care lemne, Idem, f. 77), *Lacu* (aceeași plată, Idem, f. 89), *Tentea* (50 fl., 20 mierțe porumb și 4 care de lemne, Idem, f. 93), *Enciu*, (60 fl. 30 mierțe porumb și 4 care de lemne, Idem, f. 99), *Uifalău* (80 fl., 30 mierțe porumb și 4 care lemne, Idem, f. 104) *Fintinele* (70 fl. 30 mierțe porumb și 4 care de lemne, Idem, f. 110), *Strugureni* (20 fl., 15 mierțe porumb, 4 care de lemne, Idem, f. 119), *Boziș* și *Chețiu* (80 fl., 30 mierțe porumb și 4 care lemne, Idem, f. 122), *Vița* (15 fl., 15 mierțe porumb și 4 care lemne, Idem, f. 128), *Zimbor* (50 fl., 25 mierțe porumb și 4 care lemne, Idem, f. 144).

Copșa Mare, 9 decembrie 1866.

Protocol privind situația școlii românești din Copșa Mare.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 9 decembrie 1866, prin Teodor V. Bourza, inspectorele școlastic în eparhia g.cat. a Mediașului
Copșa Mare¹

Această parohie este una din celea mai de frunte în decanatul Mediașului; ea conține 560 suflete; prunci apți de școală de la 6—12 ani sunt, feciori cu fetețe laolaltă, 80. Edificiu propriu de școală încă nu este din cauză că nu s-a putut căpăta loc comunal pentru școală de la comună, pentru carele încă din anul trecut s-a făcut apelare la măritul Magistrat al Mediașului și încă pînă în presinte n-a eșit nici una rezoluțiune. Casa de școală e subchiriată pe an și e proprietatea lui Dinu Moldovan; cursul școlastic e defipt de la 1 novembre începîndă pînă inclusive ultima aprilie; învățiemîntul să propune numai în limba română precum și

cetirea în limba germană; de salariu este togmît 8 cupe de cucuruz și 10 cr. sau numai 8 cupe de grîu de la fiecare gazdă ce are copii de școală, carele computat fiind în bani formează una sumuliță de 30 f. v.a.; de docente e togmît Ioan Moldovan, absolut de una clasă gimnasială în Mediaș.

Copșia Mare, 9 decembrie 1866.

[Semnează parohul, învățătorul și membrii eforiei bisericești]

Arh. St. Alba Iulia, Fond Mitropolia Blaj, 1867—1045, f. 5.

1. Sat, com. Biertan, jud. Sibiu.

221

Alma, 9 decembrie 1866.

Protocol privind situația școlii românești din satul Alma.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 9 decembrie 1866, prin Teodor V. Bourza, inspectorele școlastic în eparhia g. cat. a Mediașului.

Alma¹

În comuna aceasta să află suflete g.c. 226 iar prunci apți de școală 27 feciori și fetițe. Școala proprie comunală încă pînă în timpul de față nu este edificată căci locu de școală numai în 21 octobrie a.c. s-a asignat; este însă casă de școală bună a căruia proprietar e Ana Bogăcianu și a spendat-o pentru școală interimar gratuit. Cursul școlastic și aici e defipt de la 1 novembre pînă în ultima aprilie; învățemîntul să propune numai în limba română; de salariu sistemisat e fipsat anuatim de la fiecare familie 1 fiorin v. austr. și de fiecare prunc opt cupe de bucate; de docente este togmît Vasilie Radul, absolut de 2 clase gimnaziale în Sibiu, carele totodată e însărcinat și cu oficiul cantoral.

Signat Alma 9 decembrie 1866.

[Semnează parohul, învățătorul și membrii eforiei bisericești]

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—1045, f. 7.

1. Sat, com. Ațel, jud. Sibiu.

222

Moardăș, 10 decembrie 1866.

Raport privind situația școlii românești din Moardăș.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 10 decembrie 1866, prin Teodor V. Bourza, inspectorele școlastic în eparhia g. cat. a Mediașului.

Moardăș¹

În parohia aceasta sunt 200 suflete de religiunea g.c.; prunci apți de școală sunt 23; edificiul de școală propriu comunal încă lipsește — este însă locu de școală asigurat de la anul 1859; acum s-au făcut preparări în material și pentru edificarea școlei; este însă casa de școală a docentelui în carea să instruiască pruncii gratuit; de salariu este fipsat de fiecare familie 8 cupe de bucate și de la cei fără de copii 4 cupe. Învățemîntul să propune numai în limba română, însă de observat este aceea că poporul atîta e de miser cît pruncii școlastici din cauza

miseriei sunt lipsiți de abecedare și de alte cărți școlare. Cursul școlar și aici e hotărât de la 1 novembrie pînă în ultima aprilie. De docente este togmît Ambrosiu Radul, absolut de 4 clase normale în Mediaș.

Signat, Moardăș, 10 decembrie 1866.

[Semnează parohul, învățătorul și membrii eforiei bisericești]

Arh. St. Alba Iulia, F. G. Mitrop. Blaj, 1867—1045.

1. Sat, com. Mihăileni, jud. Sibiu.

223

Cormeniș, 11 decembrie 1866.

Satele Negreni, Rogna, Podișu și Buzaș angajează un învățător comun.

Protocol.

Prin protocolul prezintă ne obligăm leafa statorită la docentele noastre care a învăța pruncii noștri din Negreni¹, Rogna², Ciumeni³ și Buzaș⁴, în 152 fl. v.a. și anume: în bani gata 85 fl. v.a., în mălai 45 merțe, în mazăre 4 merțe mari, în 1 fl. v.a. socotită merța, în lard⁵, în 45 fonți în 18 fl. v.a. socotit, a o plăti în 4 rate cu contribuțiunea comunală și din casa comunală a se solvi docentului pe lîngă cvitanție; la care va concurge comuna Negreni cu 10 merțe mălai, 20 fl. v.a., 1 merță mazăre și 10 fonți lard; Rogna cu 15 merțe mălai 25 fl. v.a., 1 merță mazăre și 15 fonți lard; Ciumeni cu 10 merțe mălai, 20 fl. v.a., 1 merță mazăre și 10 fonți lard și Buzaș 10 merțe mălai, 20 fl. v.a., 1 merță mazăre și 10 fonți lard.

Dat Codmeniș⁶, 11 decembr. 1866.

[Semnează judele, parohul, 2 jurați, curatorul prim și 4 sățeni din Negreni; judele și 4 sățeni din Rogna, judele și 5 sățeni din Ciumeni, judele, parohul și 9 sățeni din Buzaș]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla 1866—4595.

1. Sat, com. Ileanda, Jud. Sălaj.

2. Sat, com. Ileanda, Jud. Sălaj.

3. Azi Podișu, sat, com. Ileanda, Jud. Sălaj.

4. Sat, com. Rus, Jud. Sălaj.

5. Slănină.

6. Cormeniș, sat, com. Lozna, Jud. Sălaj.

224

Șoala, 13 decembrie 1866.

Protocol privind situația școlară a satului Șoala.

Protocolul

Visitațiunei școlare întreprinsă în 13 decembrie 1866, prin Teodor V. Bourza, inspectorele școlar în eparhia gr. cat. a Mediașului.

Șoala¹

Această comună este întreagă de religiunea g.c.; prunci apți de școală, feciori și fetițe laolaltă 39; edificiul de școală este proprietatea comunei bisericești și este edificat la anul 1833 din material solid; el conține două odăi (căși) și una tindă (culină); sub acestea este celariul. Edificiul este bine conservat și coperit cu

țigle și așezat togma lângă beserică pe una pusețiune plăcută; mărimea odăilor, măsură, în lumină, cea dinainte în lungime 2 orgi și 5 urme iar în lățime 2 orgi iar cea din dărăpt măsură în lungime 1 1/2 orgie și în lățime 2 orgii, iar tinda (culina) în asemenea mărime ca și odaia cea din drept. Cursul școlastic durează de la 1 noiembrie pînă în ultima martie; învățămîntul se propune numai în limba română; de salariu sistemizat este anuatim de la fiecare familie 8 cupe de bucate carele formează una sumă rotundă de 30 metrete, carele să compută la 30 fiorini v. austr.; afară de acestea mai are docentele încă atîtea lemne de foc cîte are trebuință preste anul întreg; de docente este togrmit Vasiliu Lazăr, absolut de a treia clasă gimnazială în gimnasiul romano catolic din Sibiu.

Signat, Siola, 13 decembre 1866.

[Semnează parohul, învățătorul, curatorul și cei 10 membri ai eforiei bisericești].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—1045, f. 14.

1. Șoala, sat, com. Valea Viilor, jud. Sibiu.

225

Luşca, 13 decembrie 1866.

Satul Lușca donează școlii sale o grădină, stabilește remunerația învățătorului și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument fundațional școlar

Noi mai jos subscrișii ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbat și pre noi înșine și pre toți urmașii noștri pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru școală

a) Ne obligăm casa școlară clădită din material de lemn, a o provedea cu receretele mobile și unelte din repartiție și din interesuriu fundațiunei noastre școlare.

b) Ne obligăm în tot anul atîtea lemne a da și vectura din pădurea noastră comunală sau ori de unde, cîte se vor recere pentru încălzirea școalei.

c) Dăm un loc intravilan de grădină pomară, de 40 orgi patrate, între vecinii Galan Niculae și Chita Gregoriu, pe vecie;

II. Pentru învățător:

a) Îi dăm locaș, provăzut cu receretele comodități și acomodat situației comunei noastre.

b) Ne obligăm în bani gata a da anual 50 fl., adică cincizeci floreni val. austr. din venitul dreptului de crîsmărit treilunar și din repartiție pe porția dreptă¹.

c) În naturale, 20 merțe mari cucuruz în grăunțe, merța cu 1 fl. computată.

d) 20 fonți clisă a 40 cr. fontul.

e) 2 orgi de lemne, a 3 fl. org.; în sumă totală ne obligăm a da 84 fl. val. austr.

Contribuirile cu punctul I și II înșirate, ne obligăm a le presta învățătorului nostru prin perceptorele comunei în rate decursive la 3 luni la cvitanța învățătorului vidimată prin parohul ca director școlar local, așa cît de nu am voi a plăti această competență și pre calea esecuțiunei să se scoată de pre noi și urmașii noștri, pre spesele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am espedat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mînile noastre proprie lingă numele noastre.

Dat în Lușca², la 13 december 1866.

[Semnează: Ioan Chitta, jude și 6 săteni, prin Ioan Chitta]³.

Înainte mea: Georgiu Tecariu v. prot.

Am văzut: Toth Ferenc Adolf, jude c.

Arh. St. Cluj, F. Ep. Gherla;

1. Impozitul direct.

2. Sat înglobat orașului Năsăud, jud. Bistrița-Năsăud.

3. Actul este trimis la Gherla la 24 decembrie 1866 de către viceprotopopul Becleanului, George Tecariu, împreună cu *Instrumentele fundaționale* ale satelor: *Agrișu de Jos* (plata inv.: locuință, 25 fl., 12 mierțe porumb boabe, 15 fonți slănină, un stîngen de lemne), *Figa* (plata învățătorului: locuință, 50 fl., 30 mierțe porumb și 4 stîngeni de lemne), *Cepan* (nefiind în stare să susțină școala proprie satul dădea învățătorului din Prislop 10 fl. anual pentru a primi și copiii săi), *Prislop* (plata învățătorului: locuință, 50 fl., 20 mierțe porumb boabe, 20 fonți slănină, 2 stîngeni lemne), *Rușii de Jos* (pentru învățător: locuință, 60 fl., 20 mierțe porumb boabe, 4 stîngeni lemne, 30 fonți slănină), *Nușfalău* (pentru învățător: locuință, 60 fl., 30 mierțe porumb boabe, 30 fonți slănină și 4 stîngeni de lemne), *Mălin* (dă învățătorului: locuință, 60 fl., 20 mierțe porumb, 30 fonți slănină și 4 stîngeni lemne), *Rușii de Sus* (pentru învățător: locuință, 60 fl., 20 mierțe porumb, 4 stîngeni lemne și 30 fonți slănină), *Mogosmort* (dă învățătorului din Sireag cu care era afiliat în problemele școlare 30 fl.), *Sireag* (plata învățătorului: locuință, 50 fl., 20 mierțe porumb, 15 fonți slănină și 2 stîngeni de lemne), *Bretia* (fiind afiliat școlii din Sieu Odorhei, satul plătea învățătorului de acolo 10 fl., 3 mierțe porumb și un stîngen lemne), *Nemigea Română* (fiind afiliat școlii din Nemigea Maghiară, satul plătea învățătorului de aici un teren intravilan spre folosință, 40 fl., 15 mierțe porumb, 20 fonți de slănină și 2 stîngeni lemne), *Mintiu* (plata învățătorului: locuință, 100 fl., 40 mierțe porumb, 40 fonți slănină și 4 stîngeni lemne), *Sintereag* (dă învățătorului: locuință, 90 fl., 30 mierțe porumb, 30 fonți slănină și 4 stîngeni lemne), *Nemigea Maghiară* (dă învățătorului: locuință, 40 fl., 15 mierțe porumb, 20 fonți slănină și 2 stîngeni lemne), *Șieu-Odorhei* (plata învățătorului: locuință, 80 fl., 30 mierțe porumb, 30 fonți slănină și 2 stîngeni lemne), Idem, f. 7—48.

226

Agrișu de Sus, 13 decembrie 1866.

Fruntașii satului Agrișu de Sus se angajează să contribuie la susținerea școlii și învățătorului Agrișului de Jos.

Instrument fundațional școlar.

Noi, mai jos subscrișii locuitori și reprezentanții comunei Agrișu de Sus¹, cu toate că avem școală edificată, din cauza miseriei și a împopulațiunii, nu suntem în stare de a o putea susține, precum nici învățător propriu; așa dară ne-am învoit și decis la aceea ca pruncii noștri să-și capete învățătura de la învățătorul comunei Agrișu de Jos², deci ne obligăm, din voia noastră liberă și neschimbat, și pre noi înșine și pre toți urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru învățătorul din comuna matre, Agrișu de Jos, vom da următoarele competițe, cum și pentru susținerea școlaei.

I. Pentru școală:

a) Casa școlară de lemn edificată, ne obligăm a o prevedea cu recerutele mobile și unelte, din repartiție coegală.

b) Ne obligăm în tot anul atîtea lemne a da și vectura³ din pădurea noastră comunală, sau ori de unde, cite se vor recere pentru încălzitul școlaei.

II. Pentru învățător:

a) Ca afiliați, ne obligăm la comuna Agrișu de Jos învățătorului respectiv a-i da anual 25 fl. val. austr. adică douăzeci și cinci floreni v.a. din repartitie, după porția dreaptă.

b) În naturale, 12 merțe mari de mălai în grăunțe; merța cu 1 fl. computată.

c) 15 punți lard⁴, a 40 cr. pundul.

e) un stîngen, lemne cu 3 fl. stîngenu; în sumă totală ne obligăm a-i da 47 fl. adică patruzeci și șapte floreni val. austr.

Contribuirile sub punctul I și II înșirate ne obligăm a le presta învățătorului nostru prin perceptorele comunei în rate decursive la 3 luni, la cvitanța învățătorului, vidimată prin parochul ca director școlar local, așa cît de nu am voi a plăti competență și pre calea execuțiunei să se scoată de pre noi și urmașii noștri, pre spesele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit, cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu minile noastre proprie lingă numele noastre.

Dat în comuna filială Agrișu de Sus, la 13 decembrie 1866.

[Semnează judele, subjudele, un curator și un sătean].

Arh. Stat Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4451.

1. Sat, com., Șieu-Odorhei, jud. Bistrița-Năsăud.

2. Sat, com., Șieu-Odorhei, jud. Bistrița-Năsăud.

3. transporta.

4. slănină.

227

Beclean, 13 decembrie 1866.

Fruntașii comunității românești din Beclean adoptă măsuri pentru buna funcționare a școlii lor confesionale și stabilesc remunerația învățătorului.

Instrument fundațional școlar.

Noi mai jos subscrișii ne oblemăm din voia noastră liberă și neschimbat și pre noi înșine și pre toți următorii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școlii noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru școală:

a) Ne oblemăm casa școlară, clădită din material solid a o provide cu recerutele mobile și unele din interesuriul fundațiunii noastre școlare și din venitul dreptului de crîsmărit treilunar.

b) Ne obligăm în tot anul atîtea lemne a da și vectura din pădurea noastră comunală sau ori de unde, cite se vor recere pentru încălzitul școlii.

c) Dăm un loc intravilan de grădină pomară, de 352 1/2 orgi patrați, între vecinii de ambe părțile, adică de-a dreapta și de-a stînga, contele Bethlen Páll.

II. Pentru învățător:

a) Învățătorului nostru îi dăm locaș provăzut cu recerutele comodități și acomodat situațiunei comunei noastre.

b) Ne oblemăm în bani gata a-i da anual 200 fl., două sute fl. valută austr. din venitul cîrciumăritului treilunar.

c) În naturale dăm 30 metrete mari cucuruz, în grăunțe, metreta în 1 fl. v.a. computată.

d) Dăm 4 orgi de lemne, orgia cu 3 fl.; în sumă totală: 242 fl. v.a.

Contribuirile sub punctul I și II înșirate, ne obligăm a le presta învățătorului nostru prin perceptoarele comunei în rate decursive la 3 luni, la cvitanția învățătorului, vidimată prin parochul ca directoarele școalei locale, așa cît de nu am voi a plăti această competență și pre calea esecuiunii să se scoată de pre noi și următorii noștri, pre spesele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mîinile noastre proprie lingă numele noastre.

Betlean¹, în 13 decembre 1866.

[Semnează: Petre Merzoc, judele comunal și inspectorul școlar, curatorul prim, un curator și un proprietar. Actul, purtînd și semnăturile protopopului gr.cat. George Tecariu și a judeului cercual Toth Ferenc Adolf, este aprobat de Ordinariatul Episcopiei Gherlei și întărit de Guberniul Transilvaniei cu decizia sa din 28 iunie 1868 nr. 29. 382].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1875—4000.

1. Beclean, oraș, jud. Bistrița-Năsăud.

228

Rugăsești, 14 decembrie 1866.

Locuitorii satelor Rugăsești și Guga hotărâsc să susțină o școală comună, stabilesc remunerația învățătorului și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument fundaționalo-școlar.

Noi mai jos subscrișii, ne deobligăm din voia noastră liberă și neschimbată și pre noi înșine și pre toți urmașii noștri, pentru susținerea școalei noastre populare și învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru Școală: de la Rugăsești¹, de tot fumul cîte una metretă mare de mălai în ciucalăi; de la Guga² în tot anul un fl. v.a., ca din prețul mălaiului și din acești bani să se cumpere cele de lipsă mobili și unelte pe sama școalei și să se conserveze școala în stat bun.

II. Pentru învățătorul școalei, care totdeodată să fie și cantor:

1. Îi dăm lăcaș, în casa școlară.

2. De la Rugeșești îi dăm bani gata pe an șezzeci, 60 fl. v.a.

3. Treizeci, 30 metrete mari de mălai în grăunțe.

4. Trei stîngini de lemne, aduse și clădite prin noi la școală.

De la Guga: 1) șese florini v.a., 2) patru metrete mari de mălai în grăunțe; 3) un stîngin de lemne, purtat și clădit prin noi la școală.

Acestea contribuiri toate să se scoată prin judele comunal și anumit banii cu contribuțiunea comunei și să se plătească prin perceptoarele comunei în rate decursive la trei luni, la cvitanția învățătorului vidimată prin parochul, ca directoare școlar local, așa cît de n-am voi a plăti aceste competențe și pe calea esecuiunii să se scoată de pe noi și urmașii noștri pe spesele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mîinile noastre proprie lingă numele noastre.

Dat în Rugăsești, decembrie 14, 1866.

[Semnează din Rugăsești: curatorul prim, 3 curatori, judele mic și 15 săteni; din Guga: judele, un jurat și 2 săteni].

Înainte mea: Ioan Colceriu v. protopop tr.

Vidi: Pánczél, jude proces[ual]³.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4387, f. 195.

1. Sat, comuna Căsei, jud. Cluj.

2. Sat, comuna Căsei, jud. Cluj.

3. Actul este urmat de Instrumentele fundaționale școlare ale satelor: *Ileanda* (80 fl. și 4 stîngeni lemne: Idem, f. 199), *Doboceni* (Pentru școala: un pămînt al satului numit Lazurile; pentru învățător: 40 fl. și 5 stîngeni de lemne, Idem, f. 203), *Drăghia* (Pentru învățător: 25 fl., de la fiecare familie cu copii de școală 4 cupe de porumb și "un font de clisă", 5 stîngeni de lemne, Idem, f. 207), *Dealul Mare* (Pentru învățător: 30 fl., 4 cupe porumb și un font de slănină de la fiecare familie cu copii de școală, 5 stîngeni de lemne, Idem, f. 211), *Măgura* (Pentru învățătorul școlii din Glod unde satul era anexat: 1 fl. pentru fiecare familie cu copii de școală, cîte 50 cr. de familiile fără copii, 3 stîngeni de lemne, Idem, f. 215), *Frînceni*, (Pentru învățătorul școlii din Glod, unde satul era anexat: 1 fl. de fiecare familie cu copii de școală, cîte 50 cr. de familiile fără copii, 3 stîngeni de lemne, Idem, f. 219).

229

Bîrsău Mare, 18 decembrie 1866.

Satele Bîrsău Mare și Glod stabilesc remunerația învățătorului lor comun și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument fundațional-școlar

Noi mai jos subscrișii ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbat și pre noi înșine pre toți urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școlii noastre populare și învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru școală: fiind școala noastră chiar după dorirea noastră împreună cu comune Glod¹, în înțelesul protocolului luat la Bîrsău² în 18 decembr. 1866, ca să crească fundul școlastic oferim venitul din dăruirea spectaculului domn Clemente Hosu, asore comitatens, a unui pămînt de mălai, peste apă, pe tempu după Instrumentul de dăruire, ca din prețul bucatelor adunate di pă acel pămînt să se cumpere cele de lipsă, mobili și unelte pe sama școlii și să se conserveze în stat bun.

II. Pentru învățătorul școlii:

a) Îi dăm 30 fl. v.a. *id est* treizeci fioreni în valută austr. bani gata.

b) 20 metrete mari mălai, în grăunțe.

c) 2 stîngeni de lemne, purtați prin noi și clădite la școală.

Acestea contribuiri să se scoată cu contribuțiunea comunei prin judele comunal și să se plătească prin perceptorele comunei în rate decursive la trei luni, la cîvintanțea învățătorului, vidimată prin parochul ca directore școlar și așa cît de n-am voi a plăti acestea competențe și pe calea esecutiunei să se scoată de pe noi și urmașii noștri pe speșele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mîinile noastre proprii, înaintea numelor noastre.

Dat în Bîrsău, la 18 decembr. 1866.

[Semnează judele și 6 săteni, prin Gabriel Barbul]³

Înaintea mea: Ioan Colceriu v. protopop tr.

Vidi: Pánczél, jude cerc.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4387, f. 165.

1. Sat, comuna Gilgău, jud. Sălaj.

2. Birsău Mare, sat, comuna Gilgău, jud. Sălaj.

3. Actul este însoțit de Instrumentul fundațional al satului *Glod*, din 19 decembrie 1866, prin care această comunitate se obligă că va da pentru școală de la fiecare cap de familie cu stare materială mai bună câte o mierță mare porumb în știuleți — câte o mierță porumb de la două familii mai sărace — iar pentru învățător câte 1 fl. de la fiecare familie cu copii de școală și câte 50 cr. de la familiile fără copii de școală (Idem, f. 169).

230

Micoșlaca, 19 decembrie 1866.

Comunitățile bisericești din Micoșlaca și Cisteiul de Mureș stabilesc remunerația unui învățător pentru ambele sate.

Instrument de dotațiune

Subscrisele antistii bisericești, ca reprezentațiile comunelor bisericești din Micoșlaca¹ și Cisteiul Unguresc², venind la conviețuirea cum că buna stare unui popor și înaintarea binelui comun atîrnă foarte mult de la luminarea și cultura poporului preste tot, așa pentru instituțiunea și educațiunea tinerimei din ambele comune sus numite, ne-am învoit și am hotărît a întrebuița și întreprinde toate care ne stau prin potînjă pentru înaintarea acestei culturi și aflîndu-se ambele comune tare apropiate una de alta, am pășit la unanimitate învoială a ținea învățător comun.

Spre susținerea acestui învățător comun, nefiind în stare a sucura neci din casa alodială nece din cele bisericești, am hotărît cu unanimitate învoire și cîințelegere a ambelor întregi comune bisericești ca dotarea învățătorului să se asigure prin aruncături și repartițiuni după contribuțiunea dreaptă a pămîntului și a capului, pe ambele popoare a acelor comune bisericești făcînde.

Așa pentru dotarea învățătorului tinerimei din ambele comune Micoșlaca și Cisteiul Unguresc satorim și sistemizăm pentru toate timpurile următoarele emoluminte:

1) Ca salariu anual în bani gata 120 fl. v.a., scriem una sută douăzeci floreni în valută austriacă.

2) Aceasta sumă se va plăti în rate trilunare și adecă; jumătate în 60 fl. v.a. de cătră comuna bisericească din Micoșlaca iar cealaltă jumătate în 60 fl. de cătră comuna bisericească din Cisteiul Unguresc.

3) Cvarțir liber cu grădină de legume, a cărei îngrădire se va îngriji de cătră ambele comune bisericești.

Aceste emoluminte ne învoim a le da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de ven. Ordinariat metropolitan a fi înzestrat cu toate însușirile ce se cer pentru un învățător al tinerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu unanimitate învoire a ambelor comune, subscriem aplicînd și sigilele oficioase.

Micoșlaca, 19-a decembrie 1866.

În numele comunelor bisericești:

[Semnează parohul din Micoșlaca și trei săteni, parohul din Cisteiul de Mureș și trei săteni, protopopul Uioarei, Leontin Leontianu, notarul celor două comune și judele cercual]³.

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—509.

1. Micoșlaca, sat aparținînd orașului Ocna Mureș, Jud. Alba.

2. Cisteiul de Mureș, sat aparținînd orașului Ocna Mureș, Jud. Alba.

3. Din protopopiatul Uioarei s-au păstrat de asemenea actele fundaționale ale satelor: Chețani, Uioara de Sus, Noșlac, Orasia, Cucu și Silivaș.

Stîna de Mureș, 21 decembrie 1866.

Satele Stîna de Mureș și Copand stabilesc remunerația învățătorului lor comun și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument de dotațiune

Subsrisele antistii bisericești, ca reprezentanțele comunelor bisericești greco-catolice din Mureș Ciuciu¹ și Mureș Copand², venind la convicțiunea cum că bună starea unui popor și înaintarea binelui comun atîrnă foarte mult de la luminarea și cultura poporului preste tot, așa pentru instituțiunea și educațiunea, conform legilor moralității și a principiilor legii creștinești a tenerimei din ambele comune baserecești susnumite, ne-am învoit și am hotărît a întreprinde și a întrebuița toate cîte ne stau în putință, și ambele comune aflîndu-se tare una de alta apropiate, am pășit la unanimitate învoială a țienea pentru ambele comune greco-catolice un învățător comun. Spre susținerea acestui învățător comun, nefiind în starea dorită a sucra neci cassa alodială, neci din celea bisericești, am hotărît cu unanimitate cîntelegere și învoire a ambelor întregi comune bisericești gr. catolice, ca dotarea învățătorului să se asigure prin aruncături și repartițiuni după contribuțiunea dreaptă a pămîntului și a capului, pe ambele popoare a acelor comune bisericești făcînd. Așa pentru dotarea învățătorului tenerimei din ambele comune gr. catolice sus-numite satorim și sistemizăm pentru toate timpurile următoarele emoluminte:

1. Ca salariu anual în bani gata 180 fl. v.a., scrie: una sută douăzeci floreni, în valută austriacă, în rate trilunare plătinzi.

2. Această sumă de 120 fl. v.a. se va plăti în jumătate, adică 60 fl. v.a. de către comuna baserecească din M. Ciuciu și cealaltă jumătate de către comuna baserecească din M. Copand.

3. Cuartir liber cu grădină de legume, a cărei îngrijire se va îngriji de către ambele comune baserecești.

Aceste emoluminte ne învoim a se da și presta numai unui învățător care se va recunoaște și aproba de veneratul Ordinariat metropolitan gr. catolic a fi înzestrat cu toate însușirile recerute pentru un învățător și educator a tenerimei.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune cu unanimitate învoire a ambelor comune, subscriem aplicînd și sigilele oficiale.

Mureș Ciuciu, 21 decembrie 1866.

În numele comunelor bisericești.

[Semnează: Ioan Olariu preotul de Stîna de Mureș care administia și parochia Copand, cei 2 juzi satești și 6 satești]³.

În prezența noastră: Leontin Leontean, protopop al Uioarei; Benkő Elek, sz.biró.

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—538, f. 3.

1. Azi Stîna de Mureș, sat, com. Noșlac, jud. Alba.

2. Copand, sat, com. Noșlac, jud. Alba.

3. În același dosar se păstrează și Instrumentele de dotație școlară ale satelor: *Cecălaca* (19 dec. 1866; plata inv.: 84 fl., 2 jug. 586 st. pămînt arabil comasat, locuință și grădină de le gume, Idem, f. 5), *Mureș-Gheja* (plata inv.: 100 fl., 20 mîerțe griu, 20 mîerțe porumb, 2 stingeni de lemne, locuință și grădină de legume, Idem, f. 7).

232

Monor, 21 decembrie 1866.

Satul Monor hotărăște mărirea fondului școlar comunal și stabilește remunerația învățătorului.

Protocol

Din 21 decembrie 1866, susceput în opidul Monor¹ în urma grațioasei ordinațiuni a Consistoriului, deto. Gherla 27 ianuarie 1866, nr. 670, precum și a grațioasei ordinațiuni a reg. Guvern transilvan, deto. 31 ianuarie 1866 nr. 25043, ex 1865, în privința statoririi salariului anual în această comună definitiv pentru învățătorul comunal, precum și a altor emoluminte pentru acesta și în urmă pentru statorirea unui loc pentru școala comunală.

După ce reprezentații opidului Monor s-au adunat la locul destinat și după ce li s-au făcut cauza pertractată cunoscută, după una desbatere mai îndelungată au răspuns următoarele:

1. Noi ne dechiarăm în numele opidului Monor cum că vom completa la fondul școlastic comunal, parte în bani gata, parte în obligațiuni de stat și private una sumă de 4000 fl. val. austr. din a cărui interese, după completarea acestui fond, vom plăti învățătorului un salariu anual de 150 fl. v.a., scrie una sută cincizeci fiorini val. austr; cealaltă sumă de 90 fl. v.a. să se îndebuințeze parte pentru speșele școlastice, parte pentru înmulțirea fondului școlastic, poftind ca în tot anul despre administrare să ni se daie rațiuni din partea fondului școlastic central.

2. Mai încolo ne îndatorim a da învățătorului cvartir precum și edificiu de școală pentru învățăcei, apoi una grădină de pomărit în estensiune de 100 org. pătrate, precum și pentru încălzirea școalei și locuința învățătorului 6 org. de lemne curenti.

3. Salariul ne obligăm a-l plăti învățătorului, pe lingă cuitanță timbrată și coramisată de inspect[orul] școlastic și parohul local la finea fiecărui luni iar lemnele totdeauna în 1 novembre fiecăruia an și pentru esercitatea acestei dechiarțiuni facem odată pentru totdeauna pe respectivul jude comunal responsabil. Deci sistemisind noi această plată pretindem ca numai acel individ să se denu-mească de învățător comunal care va fi preparand absolut, cu purtare morală bună, pentru acest post calificat și totdeauna prin escriere de concurs.

După cetire procolul se incheie și subscie.

[Semnează judele apidan, 4 reprezentanți, protopopul, notarul protopopia-tului și judele cercual].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4621, f. 42.

1. Sat, comuna, jud. Bistrița-Năsăud.

233

Gledin, 21 decembrie 1866.

Satul Gledin hotărăște mărirea fondului școlar propriu și stabilește remunerația învățătorului.

Protocol

Din 21 dețember 1866, susceput în comuna Gledin¹, în urmarea grațioasei

ordinațiuni a Consistoriului, dtto. Gherla 27 ianuarie 1866 nr. 670, precum și a grațioasei ordinațiuni a reg. Guvern a Transilvaniei, dtto. 31 ianuarie 1866 nr. 27.043, ex 1865, în privința statoririi unui salariu anual în această comună definitiv pentru învățătorul comunal precum și a altor emolumente pentru acesta și în urma pentru statornicirea unui loc pentru școala comunală.

După ce reprezentațiunea comunei Gledin s-a adunat laolaltă la locul destinat și după ce li s-a făcut cauza pertractărei cunoscută, după una desbatere mai îndelungată, răspund următoarele:

1. Noi ne declarăm în numele comunei Gledin cum că vom completa fondul școlastic comunal, parte în bani gata, parte în obligațiuni de stat și private, la una sumă de 3500 fl. v.a., din a cărui interese, după completarea acestui fond, vom plăti învățătorului un salariu anual de 120 fl. v.a, scrie una sută și douăzeci fiorini v.a., restul de 90 fl. v.a. îl vom îndebuița parte pentru spezele școlastice, parte pentru înmulțirea fondului școlastic, pofitind ca în tot anul despre administrare să ni se dea din partea fondului școlastic central rațiune.

2. Mai încolo ne îndatorim a da învățătorului cvartir, precum și edificiu de școală pentru învățăcei, apoi una grădină de pomărit în estensiune de 136 orgi patrate² precum și pentru încălzirea școalei și locuința învățătorului 6 orgi de lemne curenti.

3. Salariul ne obligăm a-l plăti învățătorului pre lingă cvitanție timbrată și coramizată³ de inspectorele școlar și parohul local la finea fiecărei luni iară lemnele în 1 noiembrie a fiecărui an și pentru esercitatea acestei declarațiuni facem odată pentru totdeauna rezponziabil pe resp[ectivul] jude comunal.

Deci sistemizind noi această plată pretindem ca numai acel individ să se numească de învățător care va fi preparand absolut⁴, cu purtare morală bună și spre acel scop calificat, apoi totdeauna prin conscriere de concurs.

După cetire protocolul se încheie și subscie.

[Semnează: judele, 8 membrii ai comitetului comunal, protopopul, notarul protopopiatului și judele cercual]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4621, f. 5—6.

1. Sat, com. Monor, Jud. Bistrița-Năsăud.

2. Stinjeni.

3. Intărită.

4. Absolvent al unei Preparandii (școală pedagogică).

Ocna Dejului, 25 decembrie 1866.

Comunitatea bisericească română din Ocna Dejului stabilește remunerația învățătorului său.

Instrument fundațional școlar.

Noi mai jos subscriții poporeni gr.cat. din Deș-Ocnă¹ ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbat și pre noi înșine și pre toți urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre și a învățătorului nostru vom da următoarele compelițe:

I. Pentru școală depunem un fond de una sută treizeci și trei 133 fl. v.a. din a cărui interese să se provadă școala cu toate cele de lipsă.

II. Pentru învățătorul școalei noastre dăm:

a) locaș în casa școlară și grădina aceleia;

b) pe fiecare an lingă suma de 52, zi cincizeci și doi fl. și 50 cr. v.au. care îi capătă învățătorul din fondul școlilor normale, îi dăm una sută, 100 fl. v.a., care sumă se acoperă din interesuriul unui capital depus de noi în sumă de șasesute douăzeci și cinci fl. v.a. spre plățirea învățătorului; neagiuungînd interesuriul acesta din contribuiriile noastre și ale urmașilor noștri.

Această sumă o va căpăta învățătorul în fiecare lună decursive la chitanța sa, vidimată de parochu, ca directore local, de la inspectorul școlar, scoasă cu contribuțiunea comunei.

c) Dăm pe fiecare an 2 orge de lemne pentru încălzirea școalei și a învățătorului, purtate și clădite de noi la școală.

Aceste contribuiri de n-am voi a le plăti pe calea escuțiunei să se scoată de pre și urmașii noștri pe speșele noastre.

Pentru mai mare tărie a acestui Instrument fundațional școlar l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre proprie și tragerea crucei lingă numele noastre.

Dat Deș-Ocna, la 25 decembre 1866.

[Semnează parohul, notarul, curatorii primi ai celor 2 biserici românești, învățătorul și 59 sâteni în prezența protopopului]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Cherla 1866—4387, f. 181.

1. Ocna-Dejului, localitate componentă a municipiului Dej, jud. Cluj.

235

Sîntioana, 28 decembrie 1866.

Satul Sîntioana instituie un fond școlar pentru acoperirea plății învățătorului.

Protocol

Din 28 decembrie 1866, susceput în comuna Sîntioana¹, în urmașea grațioasei ordinațiuni a Consistoriului dtto. Cherla 27 ianuarie 1866, nr. 670, precum și a grațioasei ordinațiuni a reg. Guvern transilvan, dtto. 31 ianuarie 1866, nr. 25043 ex 1865, în privința satorirei unui salariu anual în această comună definitiv pentru învățătorul comunal, precum și a altor emolumente pentru acesta și în urmă pentru satorirea unui loc pentru școala comunală.

După ce reprezentanții comunei Sîntioana s-au adunat laolaltă la locul destinat și după ce li s-au făcut cașua pertraptării cunoscută, după una desbatere mai îndelungată, răspund următoarele:

1. Noi dechiarăm în numele comunei Sîntioana cum că om completa fondul școlastic comunal, parte în bani gata, parte în obligațiuni de stat și private, la una sumă de 2500 fl. scrie două mii cinci sute valută austriacă, din a cărui interes, după completarea fondului menționat, vom plăti învățătorului un salariu anual de 80 fl., scrie optzeci fiorini valută austriacă, iară pentru speșele școlastice, parte pentru înmulțirea fondului școlastic, numai poftim ca comisiunea administratoare să ne dee, cu finea fiecărui an, rațiuni.

2. Mai încolo ne îndatorăm a da un edificiu de școală pentru învățăcei precum și una grădină de pomărit în estensiunea 325 stîngeni quadrați; pre lingă aceasta dăm învățătorului cvartir, un loc de finaț în estensiune de 800 stîngeni quadrați, apoi pentru încălzirea școalei și a cvartirului învățătorului și anume pentru școală 4 orge de lemne curenti și pentru învățătorul un relutum de 8 fiorini valută austriacă pe an.

3. Salariul învățătorului precum și relutulu pentru lemne să i se plătească

învățătorului, pre lingă quitanție timbrată și vidimată de inspectorul școlar și parohul local în prima fiecărei luni din partea comisiunii administratoare a menționatului fond decursiv, iară lemnele pentru încălzirea școalei în 1-ma noembrie fiecărui an.

Deci dară sistemizînd noi această plată pretindem ca numai acel individ să se întărească ca învățător care va avea calitățile prescrisă în lege, adecă preparand absolut și cu purtare morală.

Protocolul s-au închis și subscris:

[Semnează judele, 11 membrii ai comitetului comunal, viceprotopopul și judele cercual]

Arh. St. Cluj-Napoca, F. Ep., Gherla, 1866—4621

1. Sat, com. Mărișelu, jud. Bistrița-Năsăud.

236

Dej, 29 decembrie 1866.

Fruntașii comunității românești greco-catolice din Dej stabilesc remunerația învățătorului și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument fundaționalo-școlar

Noi mai jos subscrișii ne obligăm din libera voia noastră și neschimbat pre noi înșine și urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele competențe:

I. Pentru Școală:

Lingă fondul intravilan cu casă, din orașul Deș, cu nr. topografic 1488, în drumul către Deș-Ocna, testat școalei de Fülep László, din contribuiri de la fiecare cap de familie g.c. din Deș, cu pruncii în viață pr. 80 cr., fără prunci în viață pr. 40 cr., de la văduvă sau vădov cu prunci în viață pr. 40 cr., și fără prunci în viață pr. 20 cr. în v.a., *restul*, după acoperirea soluțiunei învățătorului rămas, cît va fi în fiecare an, îl dăm pe vecie în *fondul școalei*, din care să se cumpere cele de lipsă pe sama școalei.

II. Pentru învățătorul școalei:

1. Îi dăm locaș în casa școlară.
2. Îi dăm lemne pentru încălzitul casei lui și a școalei, cîte vor fi de lipsă în tot anul.

3. Lingă salariul de treizeci și unul, 31 fl. și 50 cr. v.a., care-l capătă din cassa alodială a orașului îi dăm pe fiecare an 100 fl. val. aust.

Acestea contribuiri să se scoată cu contribuțiunea comunei în două rate decursive, adecă în 1 februarie și 30 iunie, la cvitanția învățătorului vidimată prin parohul ca directore școlare local, așa cît de n-am voi a plăti acestea competențe și pe calea execuțiunei să se scoată de pre noi și urmașii noștri pe speșele noastre.

Pentru mai mare tărie acest Instrument fundațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat, subscris și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu minile noastre proprii înaintea numelor noastre.

Dat în Deș, la 29 decembre 1866.

[Semnează curatorul prim, vicecuratorul, 4 "aleși reprezentanți ai bisericii", inspectorul școlar local și un enoriaș prin învățătorul Basiliu Șuteu]¹.

Înaintea noastră: Ioan Colceriu, v. protopop tract.

Csákány Daniel, tanácsos, mint kiküldött biztos.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4387, f. 173.

1. Actul este urmat de Instrumentele fundamentale școlare ale comunităților: *Vima Mare* (Pentru învățător: 35 fl., Idem, f. 177), *Sălcea* (Pentru școală: cîte o mierță porumb știuleți de familie; pentru învățător: 60 fl., 25 fonți slănină, 30 mierțe mari porumb boabe, 4 stîngeni de lemne, Idem, 183), *Cîșcău* (Pentru școală: 5 fl.; pentru învățător: 60 fl., 60 fonți slănină, 20 mierțe porumb boabe, 5 stîngeni de lemne, 12 fl. de la familiile fără copii de școală, Idem, f. 187), *Căpițna* (Pentru învățător: locuință în școală, 40 fl., 6 stîngeni de lemne, 20 mierțe porumb boabe și 25 fonți de slănină, Idem, f. 191).

237

Ragla, 30 decembrie 1866.

Satul Ragla hotărăște mărirea fondului său bănesc școlar, stabilește renumerația învățătorului și modul achitării ei.

Protocol

Din 30 decembrie 1866, conceput în comuna Ragla¹ în urma grațioasei ordinațiuni a Consistoriului dt. Gherla 27 ianuarie 1866, nr. 670, precum și a grațioasei ordinațiuni a regescului Gubern dt. 31 ianuarie 1866, nr. 25043 ex 1865, în privința statoririi salariului anual în această comună definitiv pentru învățătorul comunal, precum și a altor emoluminte² pentru acesta și în urmă pentru statorirea unui loc pentru școala comunală.

După ce reprezentații comunei s-au adunat la locul destinat și după ce s-au făcut cauza pertractării cunoscută, după una desbatere mai îndelungată, au răspuns următoarele:

1. Noi ne declarăm în numele comunei Ragla cum că vom completa la fondul școlastic comunal din dreptul de crîsmărit de 3 luni și din interesele³ care au să incurgă de pe obligațiuni de la stat și de la privați, una suma de 1500 fl. val. austr. din a cărui interese, după completarea acestui fond, vom plăti învățătorului un salariu anual de 60 fl. v.a. scrie șazeci floreni v.a., cealaltă rămășiță de interese cu 15 fl. v.a. să se întrebuințeze pentru speșele școlaei; poftim ca în tot anul despre administrarea acestui fond să ni se dea rațiuni din partea oficiului comunal, care apoi va avea îndatorința a le susține la administrațiunea fondului școlastic central spre aprobare și revizare.

2. În prezent pe lângă casa școlaei, ce cuprinde numai una singură sală pentru învățăcei, nu avem încăpere pentru locuirea învățătorului, fiindcă învățătorul au fost pînă acuma dintre posesorii Raglei însă în viitor cînd va fi să fie docente strein, atunci vom face casă pentru locuința învățătorului.

Mai încolo ne obligăm pentru a da pentru învățătura pruncilor practică în pomărit și legumărit, una grădina, amasurată timpului și locului comunei, în cît va fi cu putință în apropierea școlaei; precum pentru încălzirea școlaei și casei învățătorului 6 orgi de lemne curenti.

3. Salariul ne obligăm a-l plăti învățătorului din interesele menționatului fond pe lângă cvitanție timbrată și coramisată⁴ de inspectorul școlar și domnul paroh local la finea fiecărei luni decursive, iară lemnele totdeauna în 1 noiembrie fiecărui an și pentru împlinirea acestei declarațiuni, facem odată pentru totdeauna, pe respectivul jude comunal răspunzător.

4. Noi ne rogam la înaltele stăpîniri de pămîntasca concesiune ca banii pînă acuma alocați la privați și cîți de acuma se vor aloca, că cu aceia numai locuitorii comunei noastre să se poată ajutama, pe lângă hipotecă și interesele regulate.

Deci dară sistemînd această plată pretindem ca numai aceia învățători să

se denumească în comuna noastră ca atari care vor fi preparanți absoluți, cu purtare morală și prin escriere de concurs.

După care protocol s-au închis și subscris.

[Semnează: judele, 4 membri ai comitetului comunal, protopopul, notarul protopopiatului și judele cercual]

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1866—4621, f. 16—17.

1. Sat, com. Cetate, Jud. Bistrița-Năsăud.

2. Contribuții

3. Dobinzile

4. Văzută, întărită

5. Împrumutați

238

Șeica Mare, 23 ianuarie 1867.

Raport privind situația școlii românești din Șeica Mare.

Protocolul

Visitațiunei școlastice întreprinsă în 23 ianuarie 1867, prin Teodor V. Bourza, inspectorele școlastic în eparhia g.cat. a Mediașului.

Șeica Mare¹

În parohia g.c. a Șeicii Mari se află suflete g.c. 560, iară prunci apti de școală, feciori și feteți laolaltă, sunt 80; edificiu de școală comunală încă pînă acuma nu s-a aflat; loc însă de școală este asignat și comuna politică este îndatorată a sucurge cu ajutoare din mijloacele comunale, adică din casa alodială, deoarece și școala e [vanghelică] lut[erănă] din acest fel de mijloace s-a rădăcat; pruncii umblători la școală s-a instruează acum în casa proprie a docentului; cursul școlastic e cel obișnuit și pe aicea învățămîntul să propune numai în limba română; de salariu anual este fipsat de fiecare prunc apt de a umbla la școală una mierță (8 cupe) în naturale și 10 cr. v.a.; ca docente stabil este constituit, cu decret de la a. 1862 Ioan Ciortea.

Șeica Mare, în 23 ianuarie 1867.

[Semnează parohul, învățătorul și membrii eforiei bisericești]².

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—1045.

1. Sat, comună, jud. Sibiu.

2. În același dosar se păstrează și protocoalele școlilor greco-catolice: *Bratei* (școala funcționează în casa învățătorului Isaia Coman care are o plată de 10 fl.), și *Șamșul pe Tîrnave* (învățător Zaharia Harhoiu cu o plată de 32 fl.).

239

Lupu, 28 ianuarie 1867.

Satul Lupu stabilește remunerația învățătorului său.

Instrument de dotațiune.

Subscrisa reprezentanție a comunei beserecești g.cat. din Lupu¹, după ce cu ajutorul lui D-zeu, ne-am ridicat una casă de școală cu toate cele trebuincioase, precum și casa de locuință învățătorului, iară pentru dotarea învățătorului să se asigureze prin colecte cu aruncături de la poporul de această comuna ținitor.

Așa pentru dotarea învățătorului nostru Theodor Puia, hotărîm și testificăm următoarele emolumente anuale, prin aruncături efectuînd și de exemplu:

1. De la fiecare număr una merță bucată, în grăunțe și deosebi de la unul fiecare ce posedă plug una merță griu, iară de la pâlmași una merță cucuruz.

2. De la fiecare prunc umblător de a frecuenta școala cîte 40 cr. v.a.

3. Nefiind comuna Lupu în stare de a ținea alt docente decît pe unul ca acela care funcționează și ca cantor, lasă și concede în folosul docentului cantoral foloasele mai sus amintite, precum și pămîntul cantoral care ajunge la 5 jugere și, pe lîngă acestea, toată terțialitatea de la stolă².

Toate acestea emolumente ne învoim a le da și presta numai unui atare învățător care se va recunoaște de onoratul ordinariat mitropolitan și înzestrat cu toate însușirile pentru un învățător și educator al tinerimii.

Spre întărirea acestui Instrument de dotațiune, cu învoirea întregii comune besericești g.cat. a Lupului, subscriem, aplicînd și sigilul parochial.

Lupu, 28 ianuarii 1867³

[Semnează: Vasiliu Aldea paroch g.cat.; judele comunal, notarul și 8 curatori].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1867—661, f. 86.

1. Sat, com. Cergău, jud. Alba.

2. Taxele pentru serviciile religioase.

3. Actul este aprobat prin decretul Guberniului Transilvaniei din 17 aprilie 1867 nr. 5905, comunicat din Blaj la 1 mai 1867 de către mitropolitul Alexandru Sterca Suluțiu.

240

Dej, 5 februarie 1867

Representanții nemeșilor români din satul Glod reconfirmă donarea dreptului lor de circiumărit în favoarea școlii satești.

Protocolul

Carele s-au luat în Dej în 5 febr. 1867 la Oficialatul Comitatului Solnocu Interior spre constatarea obligațiunei, rectius ofertului d-to Glod¹, din 1864 19 iunie, făcut, din partea nobililor îndreptățiți la crîsmărit, prin scrisul.

Representanții nobililor îndreptățiți la crîsmăritul din Glod, cu privire la ofertul de sub întrebare, se declarează în modul următor:

Noi recunoaștem ofertul nouă înainte cetit de al nostru și după ce noi școala cumpărată am și plătit-o din banii crîsmelor, dăruim în folosul besericei, așa noi din nou, în numele tuturor celor cari au scris acel ofert, ne obligăm ca venitul crîsmelor nobile il oferim și il predăm în mîna curăției besericești și în dispozițiunea ven. Ordinariat pe atîta timp, pînă cînd se va depura suma împrumutată din banii besericei, care astăzi din lipsa socotelilor nu o putem numi cu cifre și o oferim în acel mod ca venitul crîsmelor de la arendatorul nobililor numai singur curăția besericei să o poată lua la mînă; totodată dorim ca banii besericei care-s de căpătat să se cumpere obligațiuni urbariale din care apoi la începutul edificării besericei să putem avea mai prea ușor banii de lipsă iară pînă atunci încă să ne fructifice mai mult.

Ioan Hosu parochul g.cat. al Glodului, Alexandru Hosu m.p. curator, Iosev Vaida m.p.; Laza Juon m.p. Gavriș Vaida curator primar, Ștefan Vaida, Juon Bo-hățel, Petru Betzcoi, posesor și notar comunal.

După care protocolul s-au încheiat și scris

Gabriel Man
jude suprem

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1876—4521, f. 273

1. Sat, com. Gîlgău, jud. Sălaj.

241

Orman, 11 februarie 1867.

George Moholea din satul Orman lasă prin testament un ajutor bănesc pe seama școlii satului său.

Testament

Eu Georgiu Moholea, aflindu-mă în statul neputinței și slăbit, însă cu mintea întreagă și sănătoasă, am aflat cu cale a lăsa legiuitei mele soție Marișa Berciu următoarea dispusețiune:

Ca în casu de moarte, ad. după moartea mea, neavînd noi copii din trupul nostru, pentru încungiurarea fre[cări]lor și a litiganțiilor între neamurile mele și legiuita mea soție să țină, precum particulariter și înaintea antistiei comunale, așa și înaintea forului competent dinafară, mai jos înferatele puncte să aibă valoarea sa întreagă și neînschimbăată precum:

1. Las legiuitei mele soție Marișa Berciu, cu limbă de moarte tot bunul meu cel mișcător, precum: oi, boi, vaci, cai, stupi, car, plug și așa cu un cuvînt tot ce e mișcător, așisderea și bunul cel statornic precum: casa, grădina, pămînteale toate să le folosească și să se hrănească după ele pînă la moarte, însă a le înstrăina, adevă a le vinde pentru totdeauna să nu fie iertat.

2. Din bunurile lăsate să fie datoare legiuita mea soție a mă înmormînta ca pe unul din cei mai de frunte ai satului, la care înmormîntare să asiste doi domni protopopi, să-mi facă una cruce cu inscripțiune și una pomenire (masă), să-mi plătească un sărindariu preotului local.

3. Tot din bunurile lăsate să fie datoare rămasa mea muere a da s-tei beserice de aici 200 fl. v.a. ca capital stătător a căru numai interiușuriu să-l folosească în solvirea contribuțiunei competente anuale, precum a canonicei porțiuni așa și a bunurilor besericești competitoare.

4. Las pe seama școalei un capital de 80 fl. v.a., a căru capital să rămînă nevătămat iară cu interiușurile să se ușureze săracii în plata dascălului.

5. Tot din bunurile lăsate să fie datoare 100 fl. v.a. a spesa la petrecerea mea, așa ceremonioasă să se silească a o împlini.

6. Fiind chezaș² pentru Oprea Vila care au murit și au rămas dator la Korbul Miclos cu 86 fl. v.a. și pirîndu-mă m-au esecuat; acea sumă încă să o plătească.

7. Sum dator cu 23 fl. v.a. la s-ta beserică; aceia să-i plătească.

8. Toate pămînteale de la Orban Iosip zălogite le conced gratis fiilor lui, afară de rît, însă cu condițiune ca nice cînd și nice dintr-o întîmplare să nu-i fie ertat a le înstrăina din brîncile pruncilor, numai singur rîtul să rămînă în posesiunea soției mele pînă la moarte iar după moarte și acela pruncilor lui. Spre a căror puncte mai mare întărire și valoare întăresc cu tragerea crucei mîinei mele drepte.

Orman¹, 1867, februarie 11.

† Georgiu Moholea, Marișa Berciu, la toate obligatoare, Niculau Berciu, curatore, Orban Jozsi, martor prin Petru Tamasu, parochul local g.c.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1868—2496, f. 3.

1. Sat, com. Iclod, jud. Cluj.

2. Girant, garant.

Tîrgu Lăpuș, 8 martie 1867.

Reprezentanții mai multor sate din jurul Lăpușului cer comitelui suprem al comitatului Solnocul Interior să ia măsurile necesare pentru susținerea Școlii principale românești de aici.

Ilustrisime domnule comite suprem!

Înțelegînd noi ca reprezentanții comunelor respective că antistii comunei Lăpușul Unguresc de legea reformată toate mijloacele le încearcă spre a putea împedeca dezvoltarea Școalei principale din Lăpușiu Unguresc redată și înființată cu spese comune și spre a-și ajunge scopul de partidă nu numai că voesc ei înși a se retrage de la concurgerea la susținerea acelei școli, ci într-un mod foarte ilegal încearcă ca nici romano catolicii, greco-catolicii și israeliții cari niciodată nu s-au declarat că voesc a repăși, să nu solvească restanța banilor de patru ani la acea școală deși catechitul romano-catolic au primit din fondul școlastic adunat numai din pungile românilor greco-catolici în patru ani, suma de 208 fl. v.austr.; deci pentru aceea ne rugăm să vă îndurați a dispune.

a) ca restanța banilor de patru ani

86 fl. va

de la greco-cat. în sumă de

b) de la romano-catolici

42 fl. va

c) de la reformați suma de

252 fl. va

d) de la israeliți

40 fl. va

ce face suma de 420 fl.

ca salariu competente pentru docenți să se execueze, cu atît mai vîrtos deoarece banii aceștia și pînă acuma numai din culpa antistilor comunali din Lăpușul Unguresc nu s-au esecuat.

În fine ne rugăm a mijloci o comisiune mixtă în care să iae parte și veneratul Consistoriu episcopesc, oficiolatul comitatului și direcțiunea școlară care să investigheze din ce cauze doresc reformații de la concurgerea contribuitorilor de pînă acuma la Școala principală a repăși, unde noi înainte ne declarăm că ne învoim ca reformații din Lăpușul Unguresc pre venitor să fie scutiți de la această contribuire sub condițiune ca pruncii lor umblînd la școală — aceștia să plătească tacsă didactului.

Al ilustrității voastre plecați servi

Lăpușu Unguresc, în 8 martiu 1867.

[Semnează: preoții și notarii din Ungureni, Libotin, Rohia, Dobric, Suciu de Sus, Lăpușul Unguresc, Cufoaia, Lăpușul Românesc, Cupșeni, învățătorul școlii din Lăpuș].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Cott. Solnocul Interior, 1855/3, f. 349—350.

243

Cițcău, 4 aprilie 1867.

Satul Cițcău hotărăște acordarea unei părți a grădinii parohiale pe seama învățătorului.

Protocol

Luat în Cițcău¹, la 4 aprilie 1867, în firul căruia însemnații poporeni din Cițcău. în cunoștința sufletelor noastre, adevărim precum urmează:

1. Înaintea de asta cu 30 de ani, pe fundul parohial s-au făcut încă o casă prin Dumitru Petrușiu, în care au locuit dînsu ca cooperatori², lîngă Vasilie Bányász, parohul, căruia administrator tot din grădina parohială i s-a rupt spre folosință și lui.

2. După moartea parohului Bányász Vasilie, administratorul Dimitrie Petrușiu devenind paroh, s-au mutat în casa parohială și casa aceasta de sub întrebare, prin poporeni răscumpărată cu 40 fl.v.a. au devenit casă școlară, cu grădina care au fost ruptă după ea.

3. Această grădină pînă acuma, cu dreptul cu nedreptul, au folosit preotul Andrei Palimeti, fără știrea noastră.

4. Ca să aibă și școala anumita grădinița sa pentru învățător, am însemnat din aceia grădină parohială să se taie pentru învățător nu mai mult decît 20 org. în lung și 5 org. în lat, adecă 100 orgi pătrate, cu aceia rugare ca v. Consistoriu acesta să se îndure pe sama învățătorului a decide să se rumpă, după ce aceasta au avut-o atunci cînd au fost cooperatori și pînă acuma au fost și o folosește preotul.

[Semnează 22 sateni].

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1867—1067 f. 3.

1. sat, comuna, Jud. Cluj

2. Paroh-adjunct.

244

Valea Stejarului, 18 august 1867.

Contract prin care satul Valea Stejarului stabilește remunerația învățătorului său.

Contract

Subscrișii, în numele comunei întregi, ne oblegăm ca de la anul școlastic 1867/8 începînd pe partea docentului din comuna noastră vom da în cap de soluțiune, una sută florini, zi 100 fl. v.a. și anume una parte din suma atinsă se va da totdeauna din arenda regaliilor comunei obvenitoare, a cărei competență anuală se urcă de la 50—57 florini, 20 fl. v.a., se vor solvi din procentele ce incurg după banii școalei elocați pe la privați, iară suma ce nu se va împlini din aceste două isvoară de venit se va eiepta și încasa totdeauna cu spesele comunale. Ne oblegăm mai departe ca în casul acela cînd venitul din regalie ori din ce se cauze ar înceta, atunci toată suma ce ar întrece de la cei 20 fl. obvenitori din procentele banilor elocați să se reîmpărțiască pe comună și să se încaseze totdeauna prin antistia comunală.

În urmă ne îndatorăm ca căraușii din comuna noastră vor fi datori a preve-

de școală cu atâtea lemne de foc câte vor fi de lipsă iar palmașii vor fi datori a le tăia.

Spre întărirea celor premise în numele comunei întregi, dăm acest contract întărit cu sigilul comunei și cu crucea trasă prin noi lângă numele noastre.

Dat în Valea Porcului¹ la 18 august 1867.

[Semnează: judele, un jurat, un curator, percepătorul și doi săteni]

Înaintea noastră: Ioan Pop adm. of. protop. de Mara, Nicolau Babuciu, învățătorul Vadului.

Arh. St. Cluj-Napoca, F.Ep. Gherla, 1867—2577.

1. Vechea denumire a satului Valea Stejarului, com. suburb. Vadu Izei, municipiul Sighetul Marmației, jud. Maramureș.

245

Sîncraiu Almașului, 23 noiembrie 1867.

Locuitorii satului Sîncraiu Almașului donează școlii lor confesionale, românești dreptul lor de circummărit, stabilesc remunerația învățătorului și se obligă pentru achitarea ei.

Instrument de dotațiune

Noi mai în jos subscrișii locuitori din comuna Topa Sîncrai¹, comitatul Căpâlnoc (Kolos), cercul Feiurdului în Transilvania, care suntem toți de naționalitate români și de confesiunea g. catolică, ne obligăm din voia noastră liberă și neșchimbă, pe noi înșine și pe urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școlii noastre populare gr. cat. locale și a învățătorului nostru, vom da următoarele emolumente:

I. Pentru școală.

1. Școală, în a căruia folos prin Ceșionalul nostru de dto de astăzi, am donat venitul dreptului crîșmei celei scurte² pentru toate timpurile și care venit va avea de a forma fondul necesar școlastic pentru acoperirea cheltuielilor curente ale școlii etc. ne îndatorim a o ținea în cel mai bun stat și a o prevedea cu celea de buincioase.

2. Pentru grădina sau școală de pomărit, dăm locul comunal așa numit Lîngă Vale, în estensiune de 80 orgi pătrate, sub nr. topografic al parcelelor..., pe care ne îndatorim pe primăvara venitoare a-l da și a-l și îngrași.

II. Pentru învățătorul școlii

1. Îi dăm un salariu anual de 86 fl. valută austriacă.

2. Îi dăm 25 metrete mari de cucuruz.

3. Îi dăm de la fieștecare două moșii câte un car de lemne.

4. Îi dăm de la fieștecare moșie una cupă de fasole.

5. Cuartir liber va avea în una odaie a școlii.

Contribuirile de mai sus, sub 1, 2, 3, 4, ne învoim ca acelea să se scoată prin curatoarele primar și judele comunei și anumit banii să se plătească în două rate: una de 43 fl. v.a. la 6 ianuarie st. v. iară ceialaltă rată de 43 fl. v.a. la 24 iunie st.v., în fieștecare an, pe lîngă cuitanție vidimată³ de parochul că director școlastic local, așa cît de nu vom voi a plăti și pe calea execuțiunii să se poată scoate de pe noi și urmașii noștri.

Pentru mai mare întărirea acestui Instrument dotațional, l-am făcut în trei exemplare și l-am extrădat și întărit cu subscrierea numelor noastre și cu tragea crucea cu minile proprie la numele noastre.

Dat Topa Sîncrai, die 23/11 novembr. 1867¹.

[Semnează: Ioan Podoabă, preot supleant; notarul maghiar al comunei, judele, curatorul prim și 47 săteni, prin Ioan Podoabă.]

Arh. St. Alba-Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1873—95.

1. Sîncraiu Almașului, sat, com. Zimbor, jud. Sălaj.

2. Cîrciumăritul lunilor de toamnă, de la 29 septembrie (Sf. Mihai) la Anul Nou, care în general aparținea în comitatele Transilvaniei, foștilor iobagi.

3. Întărită, contrasemnată.

4. Actul este aprobat și de către protopopul unit al Clujului Ioan Pamfil, la 31 ianuarie 1868.

246

Chinteni, 30 noiembrie 1867.

Locuitorii români din Chinteni donează școlii lor confesionale partea care le revine din dreptul de cîrciumărit, stabilesc remunerația învățătorului și se angajează pentru achitarea sa.

Instrument de dotațiune

Noi mai jos subscrișii locuitori din comuna Cantău (Kajántó)¹ comitatul Coșognei (Kolos)², cercul Feiurdului (Fejerd) în Transilvania, cari suntem de naționalitate români și de confesiunea gr. catolică, ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbat, pre noi înșine și pre urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare gr. catolice locale și a învățătorului nostru vom da următoarele emolumente:

I. Pentru școală.

1. Școala, în a căruia folos dăm partea nouă cuvenită din venitul dreptului crîșmei celei scurte³, pentru toate timpurile și care va avea de a forma fondul școlastic necesar pentru acoperirea speselor curinte etc., ne îndatorim a o ține cu cel mai bun stat și a o prevedea cu cele trebuincioase.

2. Pentru grădină de pomărit se va folosi 1/3 parte din grădina școlii, iar 2/3 părți se vor folosi de învățătorul.

II. Pentru învățătorul școalei.

1. Ne obligăm a-i da 50 — cincizeci — cruceri de la fieștecăre prunc îndatorat de a cerceta școala, asemenea.

2. Una metretă mică de bucate de la fieștecăre moșire, precum și care nu are moșire.

3. Cuartir liber va avea în una odaie a școalei.

4. Vom da lemnele necesare atît învățătorului, cît și pentru încălzirea școalei.

Contribuirile de mai sus, sub nr. 1 și 2, ne învoim ca acele să se scoată prin curatorele primar și anume bucatele să i se deie la 1 ianuarie iar banii la Sîngeorgiu în fiecare an, pe lîngă cuitanție vidimată de parochul, ca directore școlastic concerninte, așa cît de nu am voi a-i presta zisele emolumente și pe cale esecutiunei să se scoată de pe noi și urmașii noștri.

Pentru mai mare întărire acest Instrument dotațional l-am făcut în 3 esemplare și l-am estrădat și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mîinile proprie la numele noastre.⁴

Dat Cantău, 30 nov. 1867.

[Semnează: parochul g.c. Ioan Bochiș; notarul Dragoș Basiliu; judele comunal, curatorul prim și 25 săteni, prin I. Bochiș].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1873—95.

1. Chinteni, sat, com. jud. Cluj.

2. Comitatul Cluj.

3. Cf. doc. Chinteni 30 noiembrie 1867.

4. Actul este aprobat de către protopopul gr.cat. al Clujului Ioan Pamfil, în calitate de inspector al școlilor confesionale unite din jurisdicția sa eclesiastică, la 31 ianuarie 1868. Trimis la Blaj el este înaintat de aici Guberniului Transilvaniei care îl aprobă în 21 ianuarie 1869 cu nr. 27.279 ex 1868.

247

Chinteni, 30 noiembrie 1867.

Locuitorii români din Chinteni, donează școlii lor confesionale, românești partea care le revenea din dreptul circiumăritului lunilor de toamnă, în vederea constituirii unui fond bănesc prin care să se asigure existența instituției.

Carte casională

Noi subscrișii locuitori din comuna Chintău (Kajántó)¹, comitatul Csiognei, în Marele Principat al Transilvaniei carii suntem de naționalitate români și de religie recunoscută de legile patriei greco-catolică, venind la convipțiune cum că bunăstarea unui popor și unei națiuni, liniștea și înaintarea binelui comun, afirmă numai de la luminarea și cultura poporului preste tot și după ce, cu grațiosul decret gubernial ddto. 31 ianuarie 1866 nr. 25043/1865, ni se demîndă ca să îngrijim de școală, am decis a întrebuița toate cîte ne stau în putință pentru rădicarea și înaintarea acelei culturi și, fiindcă suntem convinși cum că atare cultură mai cu efeit se poate căștiga și ajunge prin una educațiune a tenerimei conform legilor ce costă în archidieceasa noastră română gr. cat. a Albei Iuliei, așa pentru ajutorirea școalei nostre comunale românești gr. cat. din loc, ca oameni liberi și foști coloni², cedăm din însăși bunăvoința noastră, nesiliți de nimenea, pentru toate tempurile, partea noastră din venitul crîșmăritului comunal de trei luni adevă de la Sîn Mihai³ pînă la Anu nou care venit ne-a compeșit și pînă la 1848 și ni s-a lăsat și prin prea înalta patentă urbarială din anul 1854 § 31 și 86, rugîndu-ne totdeodată de protopopul și inspectorele școl. distr. al Clușului, r-mul d. Ioane Pamfilie ca să binevoiască a mișloci pe calea prea veneratului Ordinariat archid. și metrop. gr.cat. al Albei Iulie de la veneratul Guvern reg. transilvan ca să se aprobeze cartea aceasta cesională.

Tot cu această ocasiune ne obligăm cum că toate spesele comunale ce vor cădea pre noi le vom suporta prin repartițiune dreaptă pre noi făcută, de cumva acele s-ar pofti de la superiorii noștri administrativi.

Pentru manipularea și administrarea acestui venit de crîșmărit donat școalei noastre comunale, statorim următoarele:

1. În sensul ordinațiunei desființatei Locotenenție c.r. transilvănene] din 13 septembrie 1856 nr. 21.385/1856, cit și a ordinațiunei înaltului Guvern reg. pentru Marele Principat Transilvania din 29 nov. 1862 nr. 26.461/1862 să se deie venitul din dreptul cesionat cu litațiune publică jîindă din partea Eforiei școalei noastre comunale sub presiul protopopului actual sau al substituitului aceluiași în tot anul în arendă.

2. Arendatoarele e dator a solvi arenda anuală în rata determinînde în contractul deosebit încheiat cu el curatorelui bisericii care e membru totodată și a Eforiei școalei.

3. Venitul anual să nu se erogheze⁴ tot pe scopuri școlastice curente și adevă:

salariul docentului, repararea edificiului școlar, cumpărării de cărți de premie pentru copiii diligenți etc., ci numai una a treia parte iar din celelalte două părți să se creieze un fond școlastic comunal român care va purta numele de Fondul școlastic comunal român din Chintău și care, crescînd cu timpul la una sumă notaveră, să se îndebuițeze venitul anual din el spre scopuri de învățămînt a școlii noastre gr.cat. comunale.

4. Fundul acesta comunal să se fructifice prin cumpărarea de obligațiuni urbariale transilvănene sau prin cumpărarea de realități imobile iar niciodată prin împrumuturi la privați.

5. Despre îndebuițarea și manipularea atît a veniturilor anuale din dreptul de cîrșmărit, cît și a fundului școlastic comunal să fie obligată Eforia școlii, respective curatoarele manipulative a așterne în tot anul rațiuni⁵ documentate pre calea oficiului protopopesc, ven. Esaportat archidieceșan metropolitan în Blaș.

Cartea această cesională, pentru mai mare asiguranie s-a scris și compus în trei esemplare, dintre cari unul se va păstra în arhivul archidieceșan din Blaș, al doilea în cel al oficiului protopopesc al Clușului iar al treilea în arhivul bisericelei gr.cat. locale.

Spre întărirea acestui document, subscris-am fără de nici o silă din propria voie a noastră, cîți avem drept de cîrșmărit în comuna noastră.

Dat în Chintău, 30/18 noiembrie 1867⁶.

[Semnează: preotul Ioan Bochiș; notarul Dragoș Basiliu, judele comunal și 26 săteni, prin Ioan Bochiș].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1873—95.

1. Chinteni, sat, com, jud. Cluj.

2. Iobagi.

3. Ziua de 29 septembrie.

4. Cheltuiască

5. Bilanțuri.

6. Actul este aprobat și de către protopopul unit al Clujului, Ioan Pamfil, în calitate de inspector al școlilor confesionale greco-catolice din jurisdicția sa, la 31 ianuarie 1868.

248

Popești, 4 decembrie 1867.

Locuitorii români din satul Popești donează venitul dreptului lor de cîrcumărit școlii confesionale, românești în vederea constituirii unui fond bănesc care să îi asigure existența.

Carte cesională.

Noi subscrisii locuitori din comuna Popfalău (Papfalva)¹, comitatul Cosiognei, în Marele Principat al Transilvaniei, carii suntem toți de naționalitate români și de religiunea recunoscută de legile patriei greco-catolică, venind la conviețuire cum că bunăstarea unui popor și unei națiuni, liniștea și înaintarea binelui comun, atîrnă numai de la luminarea și cultura poporului preste tot și după ce cu grațiosul decret gubernial ddto 31 ianuarie 1866, nr. 25.043/1865 ni se demîndă ca să îngrijim de școală, am decis a întrebuița toate cîte ne stau în putință pentru rădicarea și înaintarea acelei culturi și fiindcă suntem convinși cum că atare cultură mai cu efort se poate cîștiga și ajunge prin una educațiune a tinerimei conform legilor ce constă în archidieceșana noastră română gr.cat. a Albei Iulia, așa pentru ajutorirea școlii noastre comunale române gr.cat. din loc, ca oameni liberi și foști coloni, cedăm din însăși bunăvoința noastră, nesiliți de ni-

menea, pentru toate timpurile venitul crîsmăritului comunal de trei luni adecă de la Sîn Mihai pînă la Anul nou, care venit ne-a compețit și pînă la 1848 și ni s-a lăsat și prin prea înalta patentă urbarială din anul 1854, § 31 și 86, rugîndu-ne totdeauna de protopopul și inspectorele scol. distr. r-mul d. Ioane Pamfilie ca să binevoiască a mijloci pre calea prea veneratului Ordinariat archid. și mitrop. gr.cat. al Albei Iuliei, de la înaltul Guvern reg. transilvan ca să aprobeze cartea aceasta cesională.

Tot cu această ocasiune ne obligăm cum că toate speșele comunale ce vor cădea pre noi le vom suporta prin repartițiune dreptă pre noi făcută, de cumva acele s-ar pofți de la superiorii noștri administrativi.

Pentru manipularea, administrarea acestui venit de crîsmărit donat școalei noastre comunale satorim următoarele:

1. În sensul ordinațiunei desființatei Locutenenție c.r. trans. din 13 septembrie 1856, nr. 21.385/1856, cit și a ordinațiunei înaltului Guvern reg. pentru Marele Principat Transilvania din 29 nov. 1862, nr. 26.461/1862 să se deia venitul din dreptul cesionat cu licitațiune publică ținîndă din partea Eforiei școalei noastre comunale sub presidiul protopopului actual sau al substitutului aceluiași în tot anul în arendă.

2. Arendatoarele e dator a solvi arenda în rate determinînde de contractul deosebit încheiat cu el, curatorelui beserecesc, care e membru totodată și a Eforiei școalei.

3. Venitul anual să nu se erogheze tot pe scopuri școlastice curente și adecă: salariul docențial, repararea edificiului școlar, cumpărării de cărți de premie pentru copii diligenți etc., ci numai una a treia parte iar din celelalte două părți să se creeze un fond școlastic comunal român care va purta numele de: Fondul școlastic comunal român gr.cat. din Popfalău și care crescînd cu timpul la una sumă notaveră, să se îndeubințeze venitul anual din el spre scopuri de învățămînt a școalei noastre gr.cat. comunale.

4. Fundul acesta comunal să se fructifice prin cumpărarea de obligațiuni urbariale trans. sau prin cumpărarea de realități imobile iar niciodată prin împrumuturi la privați.

5. Despre îndeubințarea și manipularea atît a veniturilor anuale din dreptul de crîsmărit, cit și a fundului școlastic comunal să fie obligată Eforia școalei, respective curatoarele manipulant a așterne în tot anul rațiunile documentate pre calea oficiului protopopesc ven. Esaptorat archidecesan, metropolitan în Blaș.

Cartea aceasta cesională, pentru mai mare asiguranție s-a scris în trei esemplare, dintre care unul se va păstra în arhivul archidecesan din Blaș, al doilea în cel al oficiului protopopesc al Clușului și al treilea în arhivul besericei gr.cat. locale.

Spre întărirea acestui document subscriem fără de nici o silă, din propria voie a noastră cîți avem dreptu de crîsmărit în comuna noastră.

Dat Popfalău, în 4 december 1867.

[Semnează: judele, curatorul prim și alți 25 săteni, prin Vasilie Popucescu, parochul locului]².

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1873—95.

1. Popești, sat, comuna Baci, jud. Cluj.

2. Actul este aprobat de către protopopul g.c. al Clujului în 31 ianuarie 1868 și de către Guvernul Transilvaniei în mai 1868 cu nr. 3849.

Nădășelu, 12 decembrie 1867.

Locuitorii români din Nădășel donează școlii lor confesionale, românești partea care le revenea din venitul circumscripției de toamnă, stabilesc plata învățătorului și se angajează pentru achitarea ei.

Instrumente de dotațiune

Noi mai jos subscrișii din comuna Nădișului Ung[uresc] (M. Nádas)¹, comitatul Coșioagnei (Kolozs), cercu Baciului, în Transilvania, cari suntem toți de naționalitate români și de confesiunea g. catolică, ne obligăm din voia noastră liberă și neschimbat, pre noi înșine și pre urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școalei noastre populare g. catolice locale și a învățătorului nostru vom da următoarele emoluminte:

I. Pentru Școală:

1. Școala, în a căreia folos, prin cesionalul nostru din 11 d-ber 1867 am donat venitul dreptului crîșmei celei scurte pentru toate timpurile și care venit va avea de a forma fondul necesar pentru acoperirea lipselor și cheltuielilor curente ale școalei etc., ne îndatorim a o ține în cel mai bun stat și a o prevedea cu cele de trebuință.

2. Ne obligăm ca pînă în primăvara viitoare vom procura și fondul sau locul necesar pentru școala de pomărit care de present lipsește cu totul și acesta îl vom și îngrădi.

II. Pentru învățătorul școalei:

1. Îi dăm un salariu anual de 80 floreni în valută austriacă.

2. Cuartir liber în una odaie a școalei. Contribuirea de mai sus de sub 1, ad. salariu învățătoresc, ne învoim a se repartia pe noi și a se scoate prin curatoarele primar și antistele comunal și a i se plăti în 2 rate decursive, una cu finea lui februarie, cealaltă cu finea semestrului de vară, pe lîngă cvitanție vidimată de parohul ca director școlar local, așa cît de nu am voi a plăti și pe calea execuțiunii să se scoată de pe noi și de pe urmașii noștri.

Pentru mai mare întărire acest Instrument dotațional l-am făcut în 3 exemplare și l-am estrădat și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucii cu mîinile proprii la numele noastre.

Dat Nădișul Ung., 12 decembre 1867².

[Semnează: Mihail Deac, paroh; Balás Antal, jegyző și 32 sățeni, prin Mihail Deac].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1873—95.

1. Nădășelu, sat, comuna Gîrbou, jud. Cluj.

2. Actul este aprobat de către protopopul gr.cat. al Clujului Ioan Pamfilie, în calitatea sa de inspector școlar al jurisdicției sale eclesiastice, în 31 ianuarie 1869.

Ruginoasa, 18 decembrie 1867.

Locuitorii satului Ruginoasa donează școlii lor confesionale, românești venitul circumscripției de toamnă și stabilesc plata învățătorului.

Instrument de dotațiune

Noi subscrișii locuitori din comuna Lapu (Lapupatak)¹ comitatul Coșioagnei (Kolozs), cercul Baciului în Transilvania, cari suntem toți de naționalitate români și de confesiunea greco-catolică, ne obligăm din voia noastră liberă și ne schimbăm, pre noi înșine și pre urmașii noștri, pentru totdeauna, cum că pentru susținerea școlii noastre populare și a învățătorului nostru vom da următoarele emolumente:

I. Pentru Școală:

1. Școala, în a căia folos prin cesionalul nostru de datul de astăzi am donat venitul dreptului crișmei celei scurte pentru toate timpurile și care venit va avea de a forma fondul necesar pentru acoperirea lipselor curente etc. ale școlii, ne îndatorim a o ține în cel mai bun stat și a o prevedea cu cele trebuincioase.

2. De grădină sau școală de pomărit va servi 1/3 parte din grădina școlii, iar 2/3 le va folosi învățătorul.

II. Pentru învățătorul școlii.

1. Drept salariu anual îi dăm: a) de fiecare prunc sau făt îndatorat a cerceta școala 1 fl., un florin v.a., iar de o fetiță 40 cr., patruzeci cruceri v.a. b) de fiecare făt sau fetiță una metretă mare de cucuruz, precum și un car de lemne de foc de fiecare făt c) iar cei ce nu au prunci umblători la școală dăm 1/2 metretă mare de cucuruz.

2. Îi dăm un pământ de 5 metrete semnătură din locul satului, care ne obligăm a i-l ara, semăna etc. lângă care va mai putea folosi și alte două pământele arătoare din locul cel estirpat al pădurei bisericești.

3. Cuartir liber va avea în una odaie a școlii.

Salariul de mai sus de sub 1, ne învoim ca acela să se scoată de la noi prin curatorele primar și prin antistele comunale și a i se da și adevăratele bucatele și lemnele de foc în luna lui noiembrie iar banii în două rate; 1-a dată la 40 de mucenici, iar a 2-a dată la S. Georgiu în fiecare an, pe lângă chitanție vidimată de directoarele școlii, așa cât de nu am voi a plăti și respective a-i presta zisele emolumente și pe calea execuțiunii să se scoată de pe noi și de pe urmașii noștri.

Pentru mai mare întărire acest Instrument dotațional l-am făcut în 3 exemplare și l-am estrădat și întărit cu subscrierea numelor noastre și tragerea crucei cu mâinile proprii la numele noastre.

Dat Lapu, 18 decembrie 1867.

[Semnează: parochul, Cozma Popovici; notarul comunal, Andrei Lazar; judele, curatorul prim și 62 săteni, prin Andrei Lazar, docent și notar comunal].

Arh. St. Alba Iulia, F.G. Mitrop. Blaj, 1873—95.

1. Ruginoasa, sat, comuna Cuzăplac, jud. Cluj.

LISTA DOCUMENTELOR

1. Mureșenii de Cîmpie, 19 decembrie 1849.
2. Budila [mai 1850].
3. Marpod, 29 august 1850.
4. Poiana, 24 decembrie 1850.
5. [Băiuț, septembrie 1851].
6. Sibiu, 9 decembrie 1851.
7. Apa, 10 ianuarie 1852.
8. Sălișca, 26 ianuarie 1852.
9. Măguri [iulie 1852].
10. Comori, 15 septembrie 1852.
11. Nireș, 22 februarie 1853.
12. Ungvar, 13 august 1853.
13. Seini, 12 iunie 1854.
14. Soroștin, 17 iunie 1854.
15. Ciubăncuța, 12 august 1854.
16. Cernești, 13 august 1854.
17. Săliștea de Sus, 9 ianuarie 1855.
18. Unguraș, 16 noiembrie 1855.
19. Surdești, 21 noiembrie 1855.
20. Satul Nou de Sus, 23 noiembrie 1855.
21. Bungard, 14 martie 1856.
22. Supurul de Sus, 20 martie 1856.
23. Bobota, 1 aprilie 1856.
24. Copăcel, 7 mai 1856.
25. Zălha, 13 septembrie 1856.
26. Seini, 15 octombrie 1856.
27. Ocna Dej, 130 decembrie 1856.
28. Gherla, 3 februarie 1857.
29. Dumbrăvița, 6 mai 1857.
30. Odoreu, 22 noiembrie 1857.
31. Tiołtiur, 27 ianuarie 1858.
32. Adalin [ianuarie 1858].
33. Dragu [ianuarie 1858].
34. Sașa, 10 februarie 1858.
35. Adalin, 1 martie 1858.
36. Gherla, 5 martie 1858.
37. Sat-Șugatag, 19 aprilie 1858.
38. Poienile Izei, 29 aprilie 1858.
39. Merișor, 10 iunie 1858.
40. Budești, 2 septembrie 1858.
41. Sinmărtin, 8 septembrie 1858.
42. Valcăul de Jos, 21 septembrie 1858.
43. Ghiurtelecul Hododului, 10 octombrie 1858.
44. Merișor, 9 februarie 1859.
45. [Merișor, 9 februarie 1859].
46. Orman, 1 martie 1859.
47. Chieșd, 15 septembrie 1859.
48. Chieșd, 17 septembrie 1859.

49. Cuzdrioara, 10 octombrie 1859.
50. Cubleşu Someşan, 30 octombrie 1859.
51. Ortelec, 23 noiembrie 1859.
52. Dobrocina, 24 noiembrie 1859.
53. Halmăşd, 15 ianuarie 1860.
54. Mureşenii de Cîmpie, 10 septembrie 1860.
55. Mănăşturel, 20 septembrie 1860.
56. Tentea, 12 octombrie 1860.
57. Chiuza, 17 octombrie 1860.
58. Sibiu, 1 noiembrie 1860.
59. Salatin, 16 noiembrie 1860.
60. Prislop, 11 decembrie 1860.
61. Albac, 9 februarie 1861.
62. Dăneşti, 10 februarie 1861.
63. Romoşel, 21 februarie 1861.
64. Topliţa, 27 martie 1861.
65. Ceanu Mare, 25 iunie 1861.
66. Sintejude, 1 august 1861.
67. Săcălaia, 13 august 1861.
68. Tăuşeni, 25 august 1861.
69. Sucutard, 5 septembrie 1861.
70. Orman, 23 septembrie 1861.
71. Gherla, 23 octombrie 1861.
72. Tîrgu Lăpuş, 6 noiembrie 1861.
73. Pălatca, 12 decembrie 1861.
74. Cristolţel, 21 decembrie 1861.
75. Budeşti, 31 ianuarie 1862.
76. Brad, 20 februarie 1862.
77. Nicula, 25 martie 1862.
78. Petreşti, 29 aprilie 1862.
79. Buneşti, 28 iulie 1862.
80. Handalu Ilbei, 17 august 1862.
81. Bistriţa, 4 septembrie 1862.
82. Ghirolt, 15 septembrie 1862.
83. Giuleşti, 23 septembrie 1862.
84. Ghirolt, 28 septembrie 1862.
85. [Ghirolt, 28 septembrie 1862].
86. Urişor, 5 octombrie 1862.
87. Glod, 20 octombrie 1862.
88. Salva, 20 octombrie 1862.
89. Ileanda, 22 octombrie 1862.
90. Gherla, 25 octombrie 1862.
91. Hăşdate, 28 octombrie 1862.
92. Mureşenii de Cîmpie, 14 decembrie 1862.
93. [Gherla 1862].
94. Fodora, 21 ianuarie 1863.
95. Cîţcău, 23 ianuarie 1863.
96. Milaş, 20 februarie 1863.
97. Fodora, 6 martie 1863.
98. Năsăud, 7 martie 1863.
99. Sat-Şugatag, 30 mai 1863.
100. Dumbrăveni, 30 iulie 1863.

101. Mărișel, 7 august 1863.
102. Măgura Iernii, 8 august 1863.
103. Cehal, 20 august 1863.
104. Cosniciul de Jos, 26 august 1863.
105. Țirgu Lăpuș, 27 august 1863.
106. Moigrad, 6 octombrie 1863.
107. Gîrceiu, 8 octombrie 1863.
108. Hereclean, 8 octombrie 1863.
109. Mirșid, 9 octombrie 1863.
110. Vad, 20 octombrie 1863.
111. Borșa, 8 noiembrie 1863.
112. [Lunca, 1863].
113. Ortelec, 3 martie 1864.
114. Chireu, 8 mai 1864.
115. Bunești, 18 mai 1864.
116. Glod, 19 mai 1864.
117. Glod, 19 iunie 1864.
118. Ceaba, 18 august 1864.
119. Zlatna, 19 august 1864.
120. Țirgu Lăpuș, 21 august 1864.
121. Muncel, 5 octombrie 1864.
122. Chiraleș, 23 octombrie 1864.
123. Cubleșul Someșan, 29 octombrie 1864.
124. Aruncuta [21 iunie — 7 octombrie 1864].
125. Berchieșu, 11 noiembrie 1864.
126. Sigău, 27 noiembrie 1864.
127. Bocșa, 2 ianuarie 1865.
128. Dezmir, 14 februarie 1865.
129. Blăjenii de Sus, 10 aprilie 1865.
130. Berindeu, 18 iulie 1865.
131. Cehal, 24 iulie 1865.
132. Bont, 1 august 1865.
133. Mica, 9 august 1865.
134. Seini, 18 august 1865.
135. Boju, 20 august 1865.
136. Ghirolt, 24 august 1865.
137. Glogoveț, 1 septembrie 1865.
138. Ilișua, 7 septembrie 1865.
139. Negrilești, 9 septembrie 1865.
140. Alecuș, 12 septembrie 1865.
141. Merești, 13 septembrie 1865.
142. Bezidul Nou, 13 septembrie 1865.
143. Petea, 15 septembrie 1865.
144. Gănești, 22 septembrie 1865.
145. Turda, 24 septembrie 1865.
146. Poiana Aiudului, 4 octombrie 1865.
147. Cristolțel, 5 octombrie 1865.
148. Uriu, 7 octombrie 1865.
149. Lelești, 13 noiembrie 1865.
150. Cuzdrioara, 13 noiembrie 1865.
151. Dezmir, 17 noiembrie 1865.
152. Țirgu Lăpuș, 22 noiembrie 1865.

133. Suciu de Sus, 25 noiembrie 1865.
154. Mihălț, 4 decembrie 1865.
155. Sândulești, 11 decembrie 1865.
156. Cristolțel, 12 decembrie 1865.
157. Cergăul Mare, 22 decembrie 1865.
158. Cășei, 24 decembrie 1865.
159. Țirgu Mureș, 25 decembrie 1865.
160. Crăciunel, 8 ianuarie 1866.
161. Cergăul Mare, 24 februarie 1866.
162. Tichindeal, 28 februarie 1866.
163. Veneția de Jos, 10 martie 1866.
164. Săcădate, 18 martie 1866.
165. Mușca, 1 aprilie 1866.
166. Șincai, 3 aprilie 1866.
167. Ighișul Vechi, 14 aprilie 1866.
168. Bistra, 14 aprilie 1866.
169. Rucăr, 15 aprilie 1866.
170. Tilișca, 16 aprilie 1866.
171. Orlat, 19 aprilie 1866.
172. Mihăileni, 30 aprilie 1866.
173. Chend, 10 mai 1866.
174. Curtuiușu Mare, 16 iunie 1866.
175. Gherla, 17 iunie 1866.
176. Vălenii Șomcutei, 20 iunie 1866.
177. Vălenii Șomcutei, 20 iunie 1866.
178. Mogoșești, 22 iunie 1866.
179. Probilești, 22 iunie 1866.
180. Măgura Ierii, 22 iunie 1866.
181. Fersig, 22 iunie 1866.
182. Șutu, 1 iulie 1866.
183. Iara, 7 iulie 1866.
184. Bologa, 3 august 1866.
185. Sfâraș, 20 august 1866.
186. Sfâraș, 20 august 1866.
187. Fildu de Jos, 21 august 1866.
188. Fildu de Sus, 22 august 1866.
189. Dumbrăveni, 23 august 1866.
190. Ciucea, 25 august 1866.
191. Bologa, 30 august 1866.
192. Alunișu, 31 august 1866.
193. Lucăcești, 31 august 1866.
194. Remeți, 4 septembrie 1866.
195. Tulghieș, 4 septembrie 1866.
196. Brăișoru, 9 septembrie 1866.
197. Boz, 12 septembrie 1866.
198. Gura Văii, 24 septembrie 1866.
199. Reteag, 27 septembrie 1866.
200. Nicula, 29 septembrie 1866.
201. Săbed, 30 septembrie 1866.
202. Tulghieș, 3 octombrie 1866.
203. Petrești, 7 octombrie 1866.
204. Suci de Jos, 10 octombrie 1866.

205. Surduc, 10 octombrie 1866.
206. Săbed, 25 octombrie 1866.
207. Bonț, 27 octombrie 1866.
208. Păltineasa, 2 noiembrie 1866.
209. Bungard, 7 noiembrie 1866.
210. Petrești, 7 noiembrie 1866.
211. Muerești, 21 noiembrie 1866.
212. Zoreni, 22 noiembrie 1866.
213. Agîrbiciu, 23 noiembrie 1866.
214. Valea Viilor, 24 noiembrie 1866.
215. Apatiu, 30 noiembrie 1866.
216. Cremenea, 5 decembrie 1866.
217. Noul, 6 decembrie 1866.
218. Cuzdrioara, 6 decembrie 1866.
219. Feldioare, 6 decembrie 1866.
220. Copșa Mare, 9 decembrie 1866.
221. Alma, 9 decembrie 1866.
222. Moardăș, 10 decembrie 1866.
223. Cormeniș, 11 decembrie 1866.
224. Soala, 13 decembrie 1866.
225. Lușca, 13 decembrie 1866.
226. Agrișu de Sus, 13 decembrie 1866.
227. Beclean, 13 decembrie 1866.
228. Rugăsești, 14 decembrie 1866.
229. Bîrsău Mare, 18 decembrie 1866.
230. Micoșlaca, 19 decembrie 1866.
231. Stîna de Mureș, 21 decembrie 1866.
232. Monor, 21 decembrie 1866.
233. Gladin, 21 decembrie 1866.
234. Ocna Dejului, 25 decembrie 1866.
235. Sîntioana, 28 decembrie 1866.
236. Dej, 29 decembrie 1866.
237. Ragla, 30 decembrie 1866.
238. Seica Mare, 23 ianuarie 1867.
239. Lupu, 28 ianuarie 1867.
240. Dej, 5 februarie 1867.
241. Orman, 11 februarie 1867.
242. Lăpuș, 8 martie 1867.
243. Cițcău, 4 aprilie 1867.
244. Valea Stejarului, 18 august 1867.
245. Sîncraiu Almașului, 23 noiembrie 1867.
246. Chinteni, 30 noiembrie 1867.
247. Chinteni, 30 noiembrie 1867.
248. Popești, 4 decembrie 1867.
249. Nădășelu, 12 decembrie 1867.
250. Ruginoasa, 18 decembrie 1867.

Indice de localități

Indice de localități

A

Abrud 13, 20
Adalin 74, 76
Adămuș 203
Aghireș 18, 41, 139
Agîrbiciu 226
Agrîșu de Jos 235
Agrîșu de Sus 235
Aiton 162
Alba Iulia 37
Albac 97
Alecus 167
Alma 232
Alunișu 210
Apa 50, 51, 159
Apatiu 227
Arduzel 193
Aruncuta 151

B

Baia Mare 6, 13, 46
Băița 194
Băiuț 45
Barta 193
Beclean 236
Benefalău 193
Berchieșu 152
Berindan 155
Bezded 229
Bezidu Nou 169
Bidiu 231
Biia 165
Birgău 159
Bîrsău Mare 238
Bistra 187
Bistrița 6, 115
Biușu 193
Blaj 5, 6, 8, 9, 12, 13, 18, 19, 25, 26, 37
Blăjenii de Sus 154
Bobota 66
Bocșa 153
Boiereni 178, 220
Boju 161
Bologa 202, 209
Bonț 157, 222
Borșa 141

Boteni 162
Boz 215
Bozieș 231, 203
Brad 5, 6, 110
Brăișoru 207, 214
Bran 20
Brașov 5, 6, 8, 9, 12, 13, 20
Bratei 246
Brebi 41
Bred 18, 39, 139
Bretia 235
Bucium Șasa 188
București 5
Budapesta 15
Budești 81, 109
Budila 41
Bulgariu 193
Bunești 114, 145
Bungard 64, 223, 231
Buzaș 233

C

Cămărașu 171
Căpîlna 245
Căpîlna de Jos 165
Caranșebeș 5
Cășeu 181
Ceaba 146
Ceanu Mare 29, 102
Ceanul Mic 162
Cecălaca 240
Cehal 136, 156
Cepan 235
Cergăul Mare 181, 183
Cerghid 171
Cernești 58
Certeje 188
Cetățile 61
Cheia 43
Chelița 193
Chețani 239
Chețiu 231
Chesler 165
Cheud 191
Chieșd 86, 87
Chinteni 252, 253

Chiraleș 149
 Chireu 144
 Chirileu 183
 Chiuza 94, 223
 Cicău 193
 Ciceu-Cristur 14
 Ciglean 18, 39, 139
 Cîmpeni 13, 20
 Cîmpia Turzii 179
 Cițcău 127, 245, 250
 Cisteiul de Mureș 239
 Ciubăncuța 57
 Ciucea 202, 208
 Ciurula 162
 Cluj 5, 9, 24, 37
 Coasta 103
 Cojocna 162
 Coldău 223
 Colun 188
 Comana de Jos 183
 Comori 54
 Copăcel 67
 Copăcenii 179
 Copand 240
 Copru 231
 Copșa Mare 231
 Cormeniș 233
 Cornești 43, 165
 Coroiu 171
 Corpadea 162
 Cosniciul de Jos 137
 Crăciunel 182
 Crăiești 203
 Creaca 18, 41, 139
 Cremenea 228
 Crișeni 18, 41, 162
 Cristolțel 108, 174, 180
 Cristolțul Mare 108
 Cubleșu Someșan 88, 150
 Cuceu 193
 Cuci 239
 Cufoaia 178, 220, 249
 Cupșeni 177, 249
 Curtuișu Mare 193, 195
 Cuzdrioara 88, 176, 229

D

Dănești 98, 211
 Dealu Mare 238
 Dej 244, 247
 Dezmir 153, 176
 Dîmbău 203

Doboceni 238
 Dobric 249
 Dobrin 193
 Dobrocina 90
 Domnin 193
 Drăghia 238
 Dragu 75
 Drașov 188
 Dumbrăveni 133, 203, 207
 Dumbrăvița 71

E

Enciu 231

F

Făgăraș 13, 183
 Făget 165
 Feisa 165
 Feldioara 230
 Ferenziu 39
 Fericea 195
 Fersig 199
 Fetindea 139
 Figa 235
 Fildu de Jos 205
 Fildu de Mijloc 207
 Fildu de Sus 206
 Filea de Jos 162
 Fîntînele 231
 Firminiș 18, 41, 139
 Fodora 126, 128
 Frata 162
 Frînceni 238

G

Gădălin 179
 Gănești 165, 171
 Gherla 5, 10, 12, 14, 25, 26, 28,
 37, 70, 77, 106, 122, 124
 Ghijasa de Sus 183
 Ghiolț 103
 Ghirolț 116, 118, 162
 Ghiurtelecul Hododului 84
 Gîmbuț 167
 Gîrceiu 41, 138
 Giulești 117
 Gledin 241
 Glocoveț 164
 Glod 120, 145, 146, 238, 239, 247
 Groși 220
 Guga 237
 Gura Văii 215

H

Halmășd 91
Handalul Ilbei 115, 159
Hațeg 11, 19, 20
Hărănglab 165
Hășdate 123, 162
Hășmaș 201
Hereclean 18, 40, 139
Herseni 171
Hodiș 207
Horatul Român 193

I

Iara 201
Iclod 165
Ighișul Vechi 187
Îlba 159
Ileanda 121, 238
Ilișua 166
Indol 201
Ineu 193
Ioșib 161
Iuriu de Cîmpie 162
Izvoarele 188

J

Jucul de Jos 171
Jucul de Mijloc 179
Jucul de Sus 171

L

Lacu 231
Lăpuș 14
Lăpușul Românesc 220, 249
Lăpușul Unguresc 249
Larga 220
Legii 170
Lelești 175
Libotin 177, 249
Lita Română 162
Lodroman 165
Lozna 221
Lucăcești 211
Lugoj 5, 10, 11, 12, 19, 25
Lujerdiu 73
Lunca 142, 165
Lupu 246
Lușca 234

M

Mădărașu de Cîmpie 187
Măgura 238

Măgura Ierii 135, 198, 201

Măguri 53
Măhal 103
Maia 228
Mălin 235
Mănărade 182
Mănăsturel 93
Manic 231
Mărișel 134
Marpod 42
Mediaș 13, 19
Merești 168
Merișor 81, 84, 85, 161
Mica 158
Micăsasa 165
Micoșlaca 239
Micuș 162
Mihai Viteazul 43
Mihăileni 190
Mihalț 179
Milaș 127
Mintiu 235
Mirșid 18, 40, 139
Moardăș 232
Mocod 68
Mogoșești 196
Mogosmort 235
Moigrad 18, 40, 138
Monor 241
Morlaca 207
Muerești 225
Muncel 108, 149
Muntele Băișorii 201
Mureș-Gheja 240
Mureșenii de Cîmpie 92, 123
Mușca 186

N

Nădășelu 256
Nadișul Românesc 193
Nandra 167
Năoiu 162
Năpradea 193
Năsăud 5, 6, 8, 9, 16, 129
Negreni 233
Negriștești 166
Nemigea Maghiară 235
Nemigea Română 235
Nicula 112, 217
Nireș 55
Nireșul Român 223
Nocrich 48

Noțig 191
 Noșlac 239
 Noul 229
 Nușfalău 235

O

Obreja 182
 Ocna Dejului 70, 242
 Odoreu 72
 Țentea 93, 231
 Ohaba 20
 Țichindeal 184
 Țigani 139
 Oradea 6
 Orasia 239
 Orăștie 6
 Orlat 16, 189
 Orman 86, 105, 248
 Oroiu 171
 Ortelec 18, 41, 89, 143

P

Pălatca 107, 162
 Păltineasa 223
 Pănade 165
 Pata 162
 Petea 170
 Petrești 113, 219, 224
 Petreștii de Jos 162
 Petreștii de Sus 162
 Podișu 233
 Poeni 207
 Poiana 43
 Poiana Botizei 178, 220
 Poiana Iadului 173
 Poienile Izei 79, 80
 Popeni 18, 39
 Popești 254
 Poptelec 139
 Potău 159
 Preluci 221
 Pribilești 197, 199
 Prislop 97, 235
 Prodănești 18, 40, 139

R

Rachiș 162
 Racovița 171
 Ragla 245
 Rășinari 31
 Rediu 162
 Remeți 212, 213, 218

Reteag 217
 Rognă 233
 Rohia 177, 249
 Romoșel 99
 Rucăr 188
 Rugăsești 237
 Ruginoasa 257
 Rupea 183
 Rușii de Jos 235
 Rușii de Sus 235

S

Săbed 185, 218, 221
 Săbișa 159
 Săcădate 185
 Săcălaia 103, 104
 Săcele 20
 Săcuiu 207
 Săgăgea 201
 Salatiu 96
 Sălicea 180, 245
 Sălișca 52
 Săliște 20, 31
 Săliștea de Sus 59
 Salona 174
 Salva 120
 Săndulești 179
 Săplac 193
 Sărmășel 162
 Sașa 75
 Sat-Șugatag 77, 131, 132
 Satu Mare 6, 9
 Satul Nou de Sus 62, 63
 Satulung 197
 Seini 13, 56, 69, 159
 Sfăraș 203
 Sibiu 5, 6, 9, 12, 13, 16, 17, 19, 24, 25,
 26, 37, 48, 95
 Sighet 5, 6
 Silea 167
 Silimeghiu 193
 Silivaș 180, 239
 Sîmboieni 82
 Sîmboleni 162
 Sîncraiul Almașului 251
 Sînmărtin 82
 Sînmiclăuș 165, 231
 Sîntămăria 165
 Sîntejude 103
 Sîntioana 243
 Sireag 235
 Someș-Odorhei 193

Someșeni 161
Soroștin 57
Spătac 188
Spini 165
Stenea 185
Stîna de Mureș 240
Strîmbu 45
Strugureni 231
Suciu de Jos 220
Suciu de Sus 178, 220, 249
Sucutard 103, 105
Supurul de Sus 65
Surdac 174, 200, 220

Ș

Șaroșul pe Tîrnave 246
Șchiopi 201
Șeica Mare 246
Șieu Odorhei 235
Șigău 152
Șimleu 18
Șincai 186
Șintereag 235
Șoala 233
Șoimuș 193
Șpring 188
Șugatag-Sat 78
Șurdești 61
Șutu 200

T

Tăgșoru 171
Tagu 171
Tătirlăca 165
Tăuni 165
Tăuții de Sus 62, 63
Tăușeni 103, 104
Tilișca 189
Tioltur 73
Tîrgu Lăpuș 137, 148, 177, 249
Tîrgu Mureș 106, 182
Tirimia Mare 171
Tiur 188
Tohat 193
Toplița 100
Tulghieș 213, 218
Turda 44, 172
Tureni 162

U

Uifalău 231
Uioara de Sus 239

Unguraș 60
Ungureni 177, 249
Ungvar 55
Urișor 119
Uriu 175
Uriu de Sus 223

V

Vad 140
Vaidacuta 171
Valcăul de Jos 83
Valea Lungă 165
Valea Sasului 165
Valea Stejarului 250
Valea Viilor 227
Vălenii Șomcutei 195, 196
Vartelec 139
Veneția de Jos 184
Veseuș 165
Veștem 185
Viena 12, 19, 20, 43
Vima Mare 245
Vinători 202
Vița 231
Vișea 171
Voila 185
Voivodeni 74

Z

Zagra 129
Zălha 68
Zăpîrț 229
Zimbor 103, 231
Zlatna 13, 147
Zoreni 225

Cuprins

1. Introducere	5
2. Notă asupra ediției	37
3. Lista prescurtărilor	38
4. Documente	39
5. Lista documentelor	258
6. Indice de localități	265
7. Cuprins	271

**Biblioteca
Institutului
de Istorie
Cluj**

Lei 4000

ISBN 973-9114-33-4